BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
12
30 C
22

M

Ex Bibliotheca
majori Coll. Rom.
Societ. Jesu

14-13-a.3.

47
d
28

47
d
28

Digitized by Google

PHILOSOPHIA
IVXTA INCONCVSSA
TVTISSIMAQVE
DIVI THOMÆ
DOGMATA
LOGICAM, PHYSICAM, MORALEM, ET METAPHYSICAM.

Quatuor Tomis complectens.

AVTHORE

P. F. ANTONIO GOVDIN

Lemouicenſi Ord. Præd. Sac. Theol. Doct. Philoſophiæ Profeſſore in ſchola D. Th. ab Illuſtriſſ. D. Dominico de Marinis, ex eodem Ordine, Archiepiſc. Auenionenſi, in eiuſdem Vrbis Academia erecta,

TOMVS SECVNDVS

Primam Phyſicæ Partem: *De Ente Mobili* in communi complectens.

VENETIIS, M. DC. LXXXIX.

Typis Io: Baptiſtæ Tramontini, D. Rocchi, Sub Signo Nobilitatis.

Superiorum Permiſſu.

Google

SECVNDA PARS PHILOSOPHIÆ, PHYSICA.

PROŒMIVM.

VASTISSIMVM motus, & naturæ imperium ſub illius ſcientiæ ditione eſt, quæ ideò φυσικὴ græcè, ſeu latinè naturalis dicitur, eò quod de vniuerſa rerum natura diſputet. Sumitur autem hìc Natura *paulò ſtrictiùs pro principio motus, & quietis ſenſibilis, vt infrà dicetur: & ideò ens naturale apud Phyſicos, idem eſt ac ens mutationi ſenſibili ſubiectum. De illo igitur ente nobis in hac parte diſſerendum eſt, quod ſub ſua amplitudine totum vniuerſum concludit. Nihil enim in mundo eſt, quod aliquomodò ad motum non pertineat, vel vt ſubiectum i quo motus fit, vel vt effectus per motum productus, vel vt cauſam motum in rebus producens. In primis enim omnia corpora, ex quibus mundus iſte conſtat, vt Elementa, Mixta, Cœli, Aſtra, manifeſtò motui ſubiecta ſunt. Quæ verò in hoc mundo ſublunari naſcũtur, vel intereunt, per motum ſenſibilem produci conſtat; veluti enim in officina ferraria clauis, horologium, enſis, bombarda, vel aliud eiuſmodi*

 opus,

BIBLIOTECA NAZ. ROMA

opus, inter reciprocos ſolium flatus, prunarum ardores, malleorum ictus, limarum ſtrepitus fabricatur, & politur: ita quoque cuncta hæc ſublunaria per cœlorum ſyderumque reuolutiones, ventorum flatus, imbrium, niuium, grandinumque procellas, hyemis frigora, veris tepiditatem, æſtatis ardores, & alias eiuſmodi mutationes formantur. Deus autem, & Angeli, etſi mutationis ſenſibilis expertes ſint, attamen ſunt primi fontes, primæque cauſæ omnis motus, qui in mundo corporali cernitur. Vndè de his omnibus tractare ſuſcipimus, dum in hac Philoſophiæ parte entis mobilis eſſentiam, cauſas, proprietates, & varias ſpecies inueſtigamus. Vt autem ſcientiarum præclariſſima, & quæ per antonomaſiam Piloſophia *nuncupari ſolet, clare, & ordinatè tradatur, in ipſo limine ſtatim eius obiectum, naturam, & diuiſionem paucis aperiemus.*

QVÆ-

QVÆSTIO PRÆAMBVLA.

De Obiecto, Qualitate, & Diuiſione Phyſicæ.

ARTICVLVS VNICVS.

QVæ aliqui fuſiùs diſputant circa Phyſicæ obiectum, breuitèr hìc perſtringemus, eò quòd ferè quęſtio ſit ſolùm de nomine. Quidam dicunt, corpus naturale eſſe obiectum Phyſicæ, aliqui verò vocant ipſum corpus mobile: alij ens mobile, ſeu ens naturale. Cæterùm hæc omnia vocabula idem ſignificant: attamen.

Dicendum primò: Obiectum Phyſicæ meliùs exprimi per *ens mobile*.

Probatur facilè concluſio: tùm quia ita exprimitur à celebrioribus Philoſophis; Ariſtotele, D. Thoma, & alijs: tùm quia, vt arguit D. Thomas, nondùm conſtat, vtrum id omne, quod mouetur, ſit corpus: hoc enim probatur ab Ariſtotele in hac parte: Nè igitur, quod probandum eſt, ſupponatur, aptiùs dicemus, *ens mobile*, ſeu ens mutationi ſenſibili obnoxium, eſſe obiectum huius ſcientiæ.

Dico ſecundò: Phyſica eſt verè, & propriè ſcientia. Hæc concluſio, licèt negata fuerit ab antiquis Philoſophis Heraclito,

Catullo, Socrate, & alijs: attamèn nunc in confeſſo eſt apud omnes: vndè,

Probatur, nam de ente mobili plura ſcientificè, & demonſtratiuè traduntur in Phyſica; vt quòd quatuor habeat cauſas, materialem, formalem, finalem, & efficientem; quòd ſit obnoxium alterationi, augmentationi, diminutioni, &c. ergò phyſica eſt vera ſcientia. Quamuis autem plura opinatiuè ſolùm cognoſcamus circa res naturales, non impedit, quin Phyſica ſit ſcientia: nulla enim ſcientia, eſt, de cuius obiecto plura ſolùm opinatiuè non innoteſcant.

Dices: Scientiam debere eſſe de rebus perpetuis, & neceſſarijs: atqui ea, quæ ſubijciuntur motui, non ſunt perpetua, & neceſſaria, ſed potiùs fluxa, & inſtabilia: ergò de illis non datur ſcientia.

Reſpondeo facilè, ſolutione iam data in Logica, diſtinguendo minorem: Quod ſubijcitur mutationi non eſt neceſſarium, & perpetuum, quantùm ad eſſe exiſtentiæ, concedo: quantum ad veritatem eſſentiæ, ſeu connexionem prædicatorum eſſentialium, & habitudinem proprietatum ad eſſentiam, nego; ſiquidem tàm neceſſarium eſt ea, quæ componuntur ex contrarijs, eſſe corruptibilia, grauia naturalitèr vergere deorsùm; leuia rapi ſursùm, ignem eſſe calidum, &c. idque tàm certò demonſtrari poteſt in Phyſica, quàm certò probetur in Metaphyſica, ens eſſe vnum, verum, bonum, Angelos eſſe expertes materiæ, &c.

Dico tertiò: Phyſica eſt ſcientia tota ſpe-

ſpeculatiua. Ita tenent omnes.

Probatur; tùm ex eius obiecto, ſeu materia, quæ non eſt aliquid à nobis factibile, ſed ſolùm cognoſcibile; v. g. motus cœli, influxus aſtrorum, ſitus elementorum, &c. à nobis cognoſci quidem poſſunt, non tamen fieri tùm ex eius fine. Nam Phyſica de rebus, de quibus diſputat, non intendit niſi cognitionem, & contemplationem, ergò eſt ſolùm ſpeculatiua.

Dices: Moralis, & Medicina ſubalternantur Phyſicæ, & tamen ſunt practicæ; ergò Phyſica eſt quoque practica.

Reſpondeo negando conſequentiam: Nam Medicina, & Moralis addunt ſupra Physicam aliquam differentiam practicabilem; si quid Physica in communi agit de motū ac proindè de ſanitate, & ægritudine, & de paſſionibus, ac potentijs animæ, quatenùs ſunt quidam motus: At verò Medicina reſpicit ſanitatem, & ægritudinem, non præcisè quatenùs ſunt motus corporis humani, ſed vt induci, & expelli poſſunt per artem; & induſtriam humanam, ſub qua ratione ſunt quid practicabile. Similitèr Moralis reſpicit paſſione, & motus animi, non præcisè vt motus ſunt, ſed vt ſunt per rationem regulabiles, & capaces boni, & mali, ſub qua ratione ſunt quid practicum.

Quantùm ſpectat ad Phys. cę partitionem, eandem ſecuturi ſumus, quam tenuit Phyſicorum omnium Princeps Ariſtoteles: Totum enim hoc opus in quatuor partes diuidemus: quarum prima erit de ente mobili in

communi: ſiquidem doctrinæ ordo exigit, vt à communioribus, & vniuerſalioribus, vtpotè magis notis incipiamus: Secunda pars erit de ente mobili motu locali, ſeu de Cœlo, & Mundo: Tertia verò de ente mobili motu generationis, & corruptionis: Quarta demùm de ente mobili motu vitali, ſcilicèt de anima. His quatuor partibus comprehenditur quidquid circa ens mobile diſputari conſueuit.

PRI-

PRIMA PARS.
PHYSICÆ.

De Ente mobili in communi.

ENS mobile in communi definitur id, quod habet in ſe principium motus, & quietis, ſeu quod mutationi ſenſibili ſubiicitur. De illo egit Ariſtoteles per illos octo, libros qui inſcribuntur *de phyſico auditu*; in quorum primo ſtatim ſcrutatur generalia principia, ex quibus vel generatur, vel componitur, ens mobile: In ſecundo agit de cauſis, à quibus pendet ens mobile; In tertio verò, & quinque ſequentibus agit de proprietate entis mobilis, ſcilicèt de motu in communi, & ijs, quæ concernunt motum, vt de tempore, de loco, de continuo, de conditionibus requiſitis ad motum. Secuti nos eundem ordinem, hanc primam Phyſicæ partem diuidimus in tres diſputationes; quarum prima erit de principiis entis mobilis; Secunda de cauſis eius: Tertia verò de motu, & iis, quæ concernunt motum. Sub his tribus diſputationibus comprehenduntur omnia quæ agitari ſolent circa ens mobile in communi.

DISPVTATIO PRIMA.

De Principijs Entis mobilis.

PRincipia entis mobilis conſiderari poſſunt vel in communi, vel in particulari, vel quatenùs conueniunt in compoſitione entis mobilis. . Vndè præſens diſputatio diuiditur in quatuor quęſtiones: quarum prima eſt de Principijs in communi; Secunda de Materia, Tertia de Forma Quarta de Compoſito naturali ex materia, & forma.

QVÆS-

QVÆSTIO PRIMA.

De Pricipijs in communi.

ARTICVLVS I.

Quid ſit principium Entis naturalis.

Conſtat lumine naturali, quòd quidquid producitur, ex aliquo principio producitur. Quod adeò verum eſt, vt quia in Diuinis ponitur productio, per quam Filius æternus procedit à Patre, ideò quoque ponitur ratio principij. Cùm igitur ens mobile producatur, neceſſe eſt, vt habeat aliquod principium, ex quo pruducatur. Duplex autem principium diſtingui ſolet; intrinſecum ſcilicèt, & extrinſecum: Intrinſecum eſt, quod eſt intra rem ipſam. v. g. litteræ componentes ſyllabam, & lapides, ex quibus fit domus, ſunt principia intrinſeca, quia ſunt intra res ipſas, quas principiant; Principium verò extrinſecum eſt, quod quamuis principiet rem aliquam, attamen eſt extrà ipſam; vt Typographus licèt ſit principium, & Author vocabulorum in libro exiſtentium; & Artifex, licèt ſit principium domus; attamen, nec Typographus eſt intra ipſa vocabula, nec Artifex intra ipſam domum: vndè dicuntur principia extrinſeca. In præſenti ſolùm agimus de principiis intrinſecis rerum naturalium, & quærimus, quomodo definiantur talia principia.

Dico: Principia entis naturalis rectè definiuntur, quæ nec ex aliis, nec ex alterutris, ſed ex ipſis omnia naturalia fiunt. Ita definit Ariſtoteles, & cum eo communitèr Phiſophi.

Declaratur hæc definitio: In primis dicitur principia non debere fieri ex aliis: ſiquidem aliàs non eſſent prima principia, ſed potiùs principiata. Additur, quòd non debeant fieri ex alterutris, quia principia propriè non fiunt, ſed potiùs ſunt factionis naturalis primordia; & ideò ſicut non fiunt, ita quoque nec ex alterutris fiunt. Additur, quòd omnia naturalia fieri debeant ex ipſis, quia hic inquirimus principia communia omnium,entium naturalium, non verò eiuſdem entis particularis.

Obijcies: Principia naturalia fiunt ex alterutris; ergò definitio prædicta non eſt bona. Probatur antecedens: vt enim dicetur infrà, forma, & materia ſunt principia entis naturalis; ſed forma fit ex materia; ergò principia entis naturalis fiunt ex alterutris.

Reſpondeo negando antecedens. Ad probationem, nego ſuppoſitum, quòd ſcilicèt propriè loquendo forma fiat ſicut enim dicetur infrà, fieri ſequitur ad eſſe. Vndè ſicut forma propriè loquendo non habet eſſe, ſed ſolùm eſt id quo aliquid conſtituitur, ita propriè loquendo forma non fit, ſed ſolùm eſt id, quo aliquid fit. Vndè quando generatur equus, non dicimus animam equi generari, ſed totum equum ex anima, & corpore conſtitutum.

Quæ-

Quæres, quomodo hæc tria inter ſe differunt Principium, Cauſa, & Elementum.

Reſpondeo cum D. Th. 1. Phyſ. lect. 1. Principium attendi ſecundùm proceſſum vnius rei ab alia; vndè Principium dicitur id, à quo procedit aliquid, quomodocunque procedat, ſeu tanquàm à cauſa, ſeu tanquam à termino, ſeu tanquàm à communicante eſſe ſine dependentia, & cauſalitate; Vndè Pater Æternus dicitur principium Filii, non tamen cauſa eius, vel Elementum: quia dat eſſe Filio ſine vlla cauſalitate, & dependentia: ſimiliter punctum dicitur principium lineæ: locus, à quo quis proficitur, dicitur, principium viæ; dies, in qua quis naſcitur, dicitur, principium vitæ, quamuis hæc omnia nullam importent cauſalitatem. Cauſa verò eſt id, à quo res dependent ſecundùm eſſe ſuum, vel fieri; ſeu id, à quo aliquid habet eſſe, non quomodocunque, ſed per realem influxum, & dependentiam. Sic pater creatus eſt cauſa filii, quia dat ipſi eſſe per realem influxum, & cum dependentia, Elementum demùm eſt id, vndè res cauſatur, non quomodocunque, ſed per modum partis intrinſecè componentis: Et ideò definitur elementum ab Ariſtotele, id, ex quo res componitur primò, & ineſt in ea. Sic litteræ ſunt elementa ſyllabarũ, & corpora ſimplicia ſunt elementa mixtorum; vndè principium eſt communius, quàm cauſa, & cauſa, quàm elementum, ſiquidem omne elementum eſt cauſa, & omnis cauſa eſt principium, ſed non è contrà.

AR-

ARTICVLVS SECVNDVS.

Quomodo Principia rerum naturalium ſint inter ſe contraria.

EXplicata definitione principiorum; nunc qualia ſint expendendum eſt. Fatentur autem omnes Philoſophi, *quaſi*, inquit Ariſtoteles, *ab ipſa veritate coacti*, prima principia rerum naturalium eſſe aliquomodò inter ſe contraria: Et ideò Veteres, dum aſſignabat principia, ſemper aliquam contrarietatem inter ea reponebant. Alij enim dicebāt principia rerum eſſe amorem, & litem: Alij vacuum, & plenum; Alii frigus, & calorem; Alij congregationem, & diſgregationem; Alij latitationem, & apparentiam; Alij rarum, & denſum: Alij paruum, & magnum: Alii diuerſas atomorum diſpoſitiones ſecundùm figuram, ſituationem, motum, & quietem; quæ omnia important aliquam contrarietatem, & oppoſitionem. Vndè ſolùm quæritur, quomodo eiuſmodi prima principia, quæcunque ſint, inter ſe ſint contraria. Pro reſolutione.

Dico primò: Prima principia dicuntur largo modo contraria, ſeu oppoſita, inquantùm generatio rerum, ſicuti, & omnis motus, eſt inter terminos oppoſitos.

Declaratur concluſio; ſolùm enim explicatione indiget: Principia ergo dicuntur ſolùm largo modo contraria, quia contrarietas propriè dicta non eſt, niſi inter qua-

lita-

litates; cùm ergò prima principia non ſint qualitates, vt infrà patebit, non poſſunt eſſe contraria, niſi largo modo, quatenùs contrarietas ſumitur pro oppoſitione, & incompatibilitate.

Dico ſecundò: Non omnia principia entis naturalis ſunt contraria, ſed dari debet vnum tertium, quod ſit ſubiectum commune vtriuſque contrarij.

Probatur concluſio: Primò ex conſenſu omnium Philoſophorum, qui dum ponebant aliqua ex principijs eſſe contraria, ſemper ſtatuebant aliquod ſubiectum commune ſubſtratum iſtis contrarij. Qui enim dicebant frigus, & calorem, vel rarum, & denſum, vel paruum, & magnum, vel congregationem, & diſgregationem eſſe principia rerum naturalium, prætereà ſtatuebant aliquod corpus commune ſubiectum iſtis contrarijs, v. g. ignem, vel aerem, vel aquam. Qui verò dicebant motum, & quietem atomorum, diuerſaſque earum ſituationes eſſe principia rerum, prætereà ponebant iſta corpuſcula eſſe ſubiectum commune diuerſarum diſpoſitionum, & ſituationum; ergò prætèr duo principia contraria generationis rerum, debet ſtatui tertium, quod ſit ſubiectum vtriuſque contrarij.

Probatur ſecundò ratione: Tùm quia contraria ſunt, quæ ab eodem ſubiecto ſeſe expellunt; ergò prætèr duo principia contraria, debet admitti tertium, à quo ſeſe expellant, quòdque ab vno contrario tranſeat ad aliud contrarium: Tùm quia principia entis natu-

naturalis ſunt, quæ concurrunt ad eius generationem: ſed præter principium, à quo fit generatio, & principium, ad quod terminatur generatio, requiritur ſubiectum commune tranſiens à termino à quo, ad terminum ad quem; ergò præter duo principia contraria, datur tertium commune ſubiectum vtrique contrario. Id etiam declarari poteſt exemplo rerum artificialium; ſic enim videmus, dum fit aliquod artefactum, v. g. imago Cæſaris, dari ſubiectum aliquod commune tranſiens ab vno oppoſito ad aliud oppoſitum; Nam imago fit, inquantùm materia, ſcilicèt lignum, vel metallum, tranſit ab infigurato ab figuratum; ergò etiam in productione rerum naturalium ſtatuendum eſt tertium principium, quod tranſeat ab vno contrario ad aliud contrarium, ſcilicèt, à non eſſe rei ad eſſe eius, ſeu, vt ſtatim dicetur, à priuatione ad formam.

ARTICVLVS TERTIVS.

Quos, & quæ ſint Principia Entis naturalis.

QVæ ſuprà diximus circà definitionem, & contrarietatem principiorum, ferè in confeſſo ſunt apud omnes tùm Antiquos, tùm Recentiores: ſed in aſſignandis illis principijs, ex quibus fiunt res naturales, ingens fuit ſententiarum diuerſitas, præcipuè apud antiquos Philoſophos. In hoc ergò articulo referemus, & ſigillatim refutabimus falſas aliorum opiniones duobus pri-

mis

mis paragraphis, & in tertio ſtatuemus veram circa eiuſmodi principia ſententiam.

ſ. I.

Referuntur, & refutantur Veterum opiniones circa principia.

PRima ſententia fuit Pytagoræorum; qui rerum omnium principia dicebant eſſe numeros; Sed hæc ſententia, ſi ad litteram explicetur, eſt euidenter falſa: Nam numeri ſupponunt res numerabiles, numerus enim reſultat ex diuiſione rerum, ergò non ſunt earum principia.

Secunda ſententia vnicum principium ſtatuebat, ex quo fierent omnia. Et in primis Parmenides, & Meliſſus dicebant illud primum principium eſſe Ens, ideſt, vt explicat D. Th. 1. phyſ. l. 10. quamdam ſubſtantiam eſsentialitèr vniformem, diuerſam verò ſecundùm ſenſibilem apparentiam. Vndè conſequentèr admittere tenebantur ignem, & aquam, & omnia alia corpora eſse ſubſtantialitèr idem, ſolùmque differre ſecundùm qualitates ſenſibiles, colorem, frigus, calorem leuitatem, grauitatem, &c. Thales verò dicebat, illud principium eſse aquam, quæ ſententia videtur deriuaſse ab Ægyptiis, qui cùm terræ ſuæ feracitatem, & omnia commoda debeant Nilo, vt gratitudinem rependerent beneficijs aquis, dicebant eas eſse rerum omnium principium,

naturalis ſunt, quæ concurrunt ad eius generationem; ſed præter principium, à quo fit generatio, & principium, ad quod terminatur generatio, requiritur ſubiectum commune tranſiens à termino à quo, ad terminum ad quem; ergò præter duo principia contraria, datur tertium commune ſubiectum vtrique contrario. Id etiam declarari poteſt exemplo rerum artificialium; ſic enim videmus, dum fit aliquod artefactum, v. g. imago Cæſaris, dari ſubiectum aliquod commune tranſiens ab vno oppoſito ad aliud oppoſitum; Nam imago fit, inquantùm materia, ſcilicèt lignum, vel metallum, tranſit ab infigurato ab figuratum; ergò etiam in productione rerum naturalium ſtatuendum eſt tertium principium, quod tranſeat ab vno contrario ad aliud contrarium, ſcilicèt, à non eſſe rei ad eſſe eius, ſeu, vt ſtatim dicetur, à priuatione ad formam.

ARTICVLVS TERTIVS.

Quos, & quæ ſint Principia Entis naturalis.

QVæ ſuprà diximus circà definitionem, & contrarietatem principiorum, ferè in confeſſo ſunt apud omnes tùm Antiquos, tùm Recentiores: ſed in aſſignandis illis principijs, ex quibus fiunt res naturales, ingens fuit ſententiarum diuerſitas, præcipuè apud antiquos Philoſophos. In hoc ergò articulo referemus, & ſigillatim refutabimus falſas aliorum opiniones duobus primis

mis

mis paragraphis, & in tertiò ſtatuemus veram circa eiuſmodi principia ſententiam.

§. I.

Referuntur, & refutantur Veterum opiniones circa principia.

PRima ſententia fuit Pytagoræorum; qui rerum omnium principia dicebant eſſe numeros; Sed hæc ſententia, ſi ad litteram explicetur, eſt euidenter falſa: Nam numeri ſupponunt res numerabiles, numerus enim reſultat ex diuiſione rerum, ergò non ſunt earum principia.

Secunda ſententia vnicum principium ſtatuebat, ex quo fierent omnia. Et in primis Parmenides, & Meliſſus dicebant illud primum principium eſſe Ens, ideſt, vt explicat D. Th. 1. phyſ. l. 10. quamdam ſubſtantiam eſsentialitèr vniformem, diuerſam verò ſecundùm ſenſibilem apparentiam. Vndè conſequentèr admittere tenebantur ignem, & aquam, & omnia alia corpora eſse ſubſtantialitèr idem, ſolùmque differre ſecundùm qualitates ſenſibiles, colorem, frigus, calorem leuitatem, grauitatem, &c. Thales verò dicebat, illud principium eſse aquam, quæ ſententia videtur deriuaſse ab Ægyptiis, qui cùm terræ ſuæ feracitatem, & omnia commoda debeant Nilo, vt gratitudinem rependerent beneficijs aquis, dicebant eas eſse rerum omnium principium,

pium, ſecundùm quam ſententiam locutus eſt Poeta, dum ait.

Ocæanuſque pater rerum, Nymphæque ſorores.

Diogenes verò dicebat, illud principium eſſe acrem; Heraclitus ignem; alij aliud. Huic autem vnico principio adiungebant duos ſtatus contrarios; vt raritatem, vel denſitatem; frigus, vel calorem: magnitudinem, vel paruitatem, aut aliquid eiuſmodi.

Tertia ſententia ponebat plura principia entium naturalium: Et primis Empedocles ponebat quatuor elementa eſſe omnium principia, quæ per litem, & amicitiam vel copulata, vel deſiuncta multiplicem rerum varietatem conſtituerent. Anaxagoras verò dicebat infinitas particulas diuerſæ rationis verbi gratia ignis terræ, carnis, ſanguinis, ligni, &c. eſſe permixtas in qualibet re: Dum autem particulæ ignis extra prodibant, res ſiebat ignis: dum verò retruſis, & latitantibus illis particulis, particulæ aquæ prodibant, fiebat aqua: & ſic de alijs: Vndè dicebat omnia eſſe in omnibus, ſed vnum tantùm apparere, cætera verò latere. Democritus autem, Ieucippus, Epicurus, & alij dicebant infinita corpuſcula quædam, quæ vocibant atomos, ideſt magnitudines indiuiſibiles, eſſe rerum omnium principia: Et harum atomorum quaſdam dicebant eſſe rotundas, quaſdam triangulares, quaſdam oblongas, quaſdam quadrates, aut alterius figuræ, prout placebat, & rerum explicatio exigebat. Ex his igitur atomis omnia fieri di-

cebant,

cebant, inquantùm certo quodam modo, vel congregabantur, vel diſgregabantur, vel mouebantur, vel quieſcebant: Vndè apud ipſos, aqua, ignis, animantia, arbores, omnia, nihil aliud erant, niſi commixtio quædam atomorum quadratarum, rotundarum, oblongarum, quieſcientium, vel ſe ſe mouentium. Hanc ſententiam iam ſepultam quidam conantur reſuſcitare, eò quòd ſcilicèt, facile ſit atomos iſtas ad libitum in omnem faciem vertere, vt de omnibus ad ſenſum, & imaginationem ratio reddatur., Vt autem breuitèr hæc omnia. Veterum inuenta refutentur, & Ariſtotelica principia explicentur.

Dico primò: Nullum ex elementis poteſt eſſe primum principium rerum naturalium.

Probatur facilè concluſio: Nam ipſa elementa habent principia, ex quibus fiant: ergò non ſunt prima principia rerum naturalium, ſed potiùs quædam principiata. Probatur antecedens: Nàm omne, quod gignitur, habet principia, ex quibus generetur, ſed videmus ad ſenſum omnia elementa de nouò generari, & corrumpi: ſic enim accenditur ignis ex ſtupa, & rurſùs extinguitur: formatur aqua ex aere, & rurſùs in aerem diſſipatur, ergò elementa habent principia, ex quibus generentur.

Dico 2. Prima rerum principia non ſunt quædam particulæ rerum omnium in qualibet re confuſim permixtæ, itaut quando particulæ aquæ emineant, fiat aqua, quando ſe-

pultis iterùm in maſſa particularis aquæ; appareant particulæ alterius rei, vt ſanguinis, vel carnis, fiat ſanguis, aut caro.

Probatur concluſio: Nā aliàs ſequeretur in igne eſſe particulas aquæ, & in contrario eſſe aliud contrarium: Conſequens eſt falſum, ergò &c. Maior patet. Probatur minor: Tùm quia omnis particula ignis eſt ignis, & in igne nulla videtur eſse particula aquę, vndè rectè ait Ariſtoteles, *Anaxagoras hac in parte de rebus ſenſibilibus diſputare contra ſenſibilem experientiam*: Tùm quia cùm particulæ aquæ ſint contrarię particulis ignis, non poſsunt inuicem conciliari, ſaltèm naturalitèr, & abſque deſtructione, vel violentia, Tùm demùm, quia ſequeretur in rei veritate ignem non magis eſse ignem, quàm aquam, ſed ſolùm ſecundùm apparentiam, inquantùm particulæ ignis exteriùs apparent, particulæ verò aquæ intùs latent.

Dico 3. Corpuſcula, ſeu atomos, non eſse prima principia rerum. Hæc concluſio non ſolùm eſt contrà veteres Epicureos, ſed etiam contrà quoſdam recentiores, qui opinionem atomorum iam ſepultam ſuſcitare ſtudent: vndè paulò accuratiùs erit ſtabilienda.

Probatur ergò ratione fundamentali: Nam principia rerum oportet eſse principia veræ generationis, & diuerſitatis ſubſtantialis: ſed atomi non ſunt principia veræ generationis, & diuerſitatis ſubſtantialis; ergò non ſunt principia rerum naturalium. Maior

ior patet: Nam res naturales non ſolùm ſecundùm diſpoſitionem accidentalem, ſed etiam ſubſtantialitèr diuerſificantur, & ex vna ſubſtantia producitur per generationem alia eſſentialitèr diuerſa, vt ex ligno ignis, ex ſemine planta, ex pane caro, &c. quam etiam productionem, ac generationem ſubſtantialem, infrà probabimus quæſt. 2. art. 1. Minor verò probatur: Nam iuxtà huius ſententiæ Authores, atomi ſemper manent ſubſtantialitèr eędem, & ſolùm diuerſificantur quantùm ad motum, & quietem localem, ſituationem, & figuram: ſed diuerſitas, quæ eſt ſolùm ſecundùm motum localem, ſituationem, & figura non eſt diuerſitas ſubſtantialis ergò atomi non inducunt in rebus diuerſitatem ſubſtantialem. Probatur minor: Nam motus, quies, figura, & ſituatio ſunt ſolùm quid accidentale, idem ſubſtantialitèr homo eſt & dum ambulat, & dum quieſcit; & dum eſt ſurſum, & dum eſt deorsùm; eadem eſt cera & dum eſt quadrata, & dum eſt rotunda; ergò diuerſitas ſecundùm figuram, motum, & quietem non eſt diuerſitas ſubſtantialis, ac proindè ſi res naturales ſolùm diſtinguantur ſecundùm motum, quietem, ſituationem, aut figuram atomorum, nulla eſt in illis diuerſitas ſubſtantialis: v. g. ſi ignis differt ſolùm à ligno, quia atomi componentes lignum quieſcunt, dum verò excitantur, & mouentur, fiunt ignis, lignum non differt ab igne ſubſtantialitèr, ſed ſolùm accidentalitèr.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Con-

Confirmatur prætereà concluſio rationibus conglobatis. Primò enim hæc opinio gratis ponit illas atomos, & ſine vlla ratione diſtinguit in illis tot figuras, fingendo quaſdam eſſe rotundas, quaſdam acutas, quaſdam quadratas, quaſdam aduncas, quaſdam oblongas, quaſdam in modum gladioli conformatas, quaſdam hamatas, quaſdam lanceatas, &c. Quæ omnia ſine vllo fundamento finguntur. Rogo enim quibus conſpicillis aut quo microſcopio explorauerint illas figuras in iſtis corpuſculis? experientiæ enim, quas adducunt, non conuincunt, ſed alio modo ſine iſtis atomis ſaluari poſſunt.

Secundò, falſum eſt aliquod corpuſculum eſſe atomum, ideſt indiuiſibile, ergò non dantur iſtę atomi. Probatur antecedens: Nam omne corpus, quantumuis minimum, eſt quantum: ſed omne quantum eſt diuiſibile: ergò omne corpus eſt diuiſibile. Maior patet: Nam quantitas eſt proprietas corporis. Minor probatur: tùm quia diuiſibilitas eſt proprietas quantitatis: tùm quia, quod habet partes integrantes, eſt diuiſibile, ſed omne quantum habet partes integrantes) ſiquidem quantitas eſt eſſentialitèr extenſio partium) ergò omne quantum eſt diuiſibile.

Tertiò, dato quòd iſta corpuſcula ſunt indiuiſibilia, non erunt figurata: ergò falsò finguntur tot figurę in illis. Probatur antecedens: Nam figura eſt, quę conſurgit ex varia partium quantitatiuarum diſpoſitione, ut figura rotunda fit in

cera ex eo, quòd partes ceræ diſponantur cum æquali diſtantia à centro, & ſic de alijs: ſed quod eſt indiuiſibile, ſeu atomus, nullas habet partes; ergò impoſſibile eſt in atomo eſſe aliquam figuram.

Quartò, dato quòd atomi haberent figuram, omnes deberent eſſe eiuſdem figuræ; ergò malè diſtinguuntur in illis tot figuræ. Probatur antecedens: Nam ſi haberent varias figuras, v. g. ſi vna eſſet quadrata, & alia oblonga, ſequeretur vnam atomum eſſe longiorem vel latiorem altera; ſicque poſſe ſubdiuidi in duas partes æquales alteri in longitudine, & proindè atomos illas non eſſe indiuiſibiles. Probatur ſequela: Nam atomus oblonga, vel eſt longior & glacilior altera quadrata, vel non; ſi non eſt gracilior, neque longior quadrata; ergò non eſt oblonga; nàm figura oblonga: neceſſariò vel eſt longior, vel gracilior quadrata; ſi verò iſtæ atomus oblonga eſt longior, & glacilior; ergò ex atomis vna eſt longior altera.

Quintò, etiamſi darentur atomi, ſeu minima corpuſcula, deberent componi ex potentia, & actu corporeo, ideſt ex materia, & forma, ergò non eſſent prima principia. Probatur antecedens: Nam nullum corpus, quantumuis minimum, poteſt eſſe actus purus, ergò debet componi ex potentia, & actu corporeo, ideſt, ex materia, & forma.

Sextò quæro; vtrùm omnes iſtæ atomi ſint ſubſtantialitèr eiuſdem ſpeciei, vel

non;

non; ſi ſint eiuſdem ſpeciei; ergò debent habere eundem motum naturalem: nam corpora eiuſdem ſpeciei mouentur eodem motu naturali, v. g. omnes particulæ ignis mouentur ſursùm, ergò falsò dicunt Authores huius ſententiæ, quaſdam atomos moueri naturalitèr ſursùm, quaſdam deorsùm, quaſdam in tranſuerſum; Si verò ſint diuerſæ ſpeciei, cum conueniant in ratione corporis, debet aſſignari in illis aliquod principium eſſentiale, ſecundum quod vna atomus differt ab alia.

Septimò, ex iſtis atomis non poteſt reddi ratio effectuum naturalium, cur v. g. tantus in natura ordo cernatur: quomodò ex modico grano poſſit fieri arbor, cur ſimile generet ſibi ſimile; vndè tanta varietas potentiarum, virtutum, inclinationum, & actionum in rebus, vndè tanta, tamque mirabilis ſolertia in animalibus ad procuranda ſibi commoda, & fugienda incommoda; quomodo fiat in illis memoria, imaginatio, æſtimatiua, ſenſus communis; quomodo ſpecies viſibiles rerum emittantur ad oculos, & ad ſpecula; quomodo ferrum attrahuntur à magnete; quomodo modica ſcintilla magnum pulueris tormentarijs aggerem tàm ſubitò inflammet. Dicere enim, quòd atomi iſtius ſcintillæ, cum ſint in perpetuo motu, dum tangunt atomos pulueris, ſuam illis inquietudinem communicando, tantum in eis, tamque repentinam ſeditionem excitent, in qua conſiſtit ignis, incredibile prorsùs videtur; veluti ſi quis diceret, muſcã volitantem

tem circà aggerem frumenti, poſſe totam granorum maſſam commouere, & vulgato repentè in omnia grana ſuo motu totum aceruum diſſipare. Similitèr dicere, quòd iſtæ ſtupidæ atomi in cerebello apis congregatæ poſſint ei communicare adeò; mirabilem induſtriam, quòd ſpecies viſibiles ſint quædam atomi deraſæ ex ſuperficie corporum, quæ tàm ſubitò, cum tanto ordine, tàm rectè ferantur ad oculum, vt nulla diſtantia retardentur, nullo ventorum flatu abripiantur, nulla aeris agitatione turbentur, nullis feneſtrarum clauſtris impediantur, quòd magnes attrahat ferrum per quaſdam atomos aduncas, & hamulatas, quas à ſe ad ferrum dimittit, & poſteà retrahit ſimul cum ferro, ſicut piſcator piſcem; Hæc omnia, inquam & ſimilia, quæ proſequi non vacat, non modò abſurda, ſed & delirio, fabelliſque ſimilima videntur.

Octauò demum hæc Atomiſtarum ſententia non ſatis congruit ad explicanda fidei dogmata; cum enim tollat omnem diſtinctionem realem accidentium à ſubſtantia quomodò explicabit ſubſtantiam panis verti in Corpus Chriſti, manentibus tamen iiſdem accidentibus quæ erant in pane; Et cùm neget dari vllam formam ſubſtantialem, quomodò ſaluabit animam hominis eſſe formam ſubſtantialem eius corporis, cum quo componat vnicam ſubſtantiam. Etſi concedit hominem conſtitui ex anima tanquàm forma, & corpore tanquàm materia; quare etiam idem non poterit dici de alijs rebus,

eas ſcilicèt conſtare ex materia, & forma: & ex ſolis atomis: Et ſi iuxta fidei Doctrinam conſtet gratiam ſanctificantem, virtutes ſupernaturales, dona Spiritus Sancti eſſe qualitates ſpirituales ab anima diſtinctas, eamque informantes; quare negabis etiam res corporeas informari poſſe per qualitates corporeas ab ipſis diſtinctas.

Adde tandem quod, dum hæc ſententia ſuas atomos rerum omnium naturalium cauſas facit, periculum eſt, ne tandem eo ducat homines imaginationi deditos, vt cum Saducæis exiſtiment omnia eſſe corpora. Vndè antiqui Atomiſtæ Leucippus, Democritus, Epicurus, & Lucretius, eo tandèm dementiæ deuenerunt, vt dicerent non dari entia ſpiritualia, ſed omnia etiam Deos ipſos; ſi qui eſſent, componi ex atomis, mundum non eſſe conditum à Deo, nec diſpoſitum per aliquam ſupremam intelligentiam, nec regi ab aliqua prouidentia, nec aliquid in eo agere propter finem, ſed omnia fieri ex fortuito concurſu atomorum per inane ſpatium volitantium. Et ideò hæc Atomiſtarum ſecta omnium ſapientum cenſura proſcripta fuit tanquàm non modò rudis, & inepta, ſed etiam de Religionibus malè merita; Neq; putauerim Recentiores, purgatis tamen his impietatibus, ei adhærere, quòd veram illam ſeriò putent, ſed potiùs animi gratia, vt ingenij acumen in malæ cauſæ defenſione oſtentent: ſicut Philoſophus Phauorinus legitur ſuſcepiſſe patrocinium febris quartanæ, & Glauco iniuſtitiæ, immò quidam ſtultitiæ.

§. II.

§. II.

Impugnatur ſententia Renati Deſcartes circà principia rerum naturalium.

ETſi, vt ait Ariſtoteles, contrà omnem proferentem ſermones non oporteat eſſe ſolicitum, & huius viri principia ſatis impugnata, ſint paragrapho præcedenti, cum ſecundùm rei veritatem non differant à principijs Atomiſtarum ponentium particulas quantitatis [quam vocant materiam, & ſubſtantiam rerum] per motum, figuram, & ſitum ſuum conſtituere varietatem entium naturalium, quod idem perpetuo inculcat prælatus Author, quia tamen eius opiniones, non quidem ſolidis rationibus ſed ſolùm facilibus, & imaginationi blandiẽtibus explicationibus declaratæ, magnam approbationem repererunt, præcipuè apud eos, qui imaginatione magis quàm ratione philoſophantes, interiora, intelligibilia rerum principia penetrare non amant, aut nequeunt; ideò paulò accuratiùs illas ſummatim, & quantum ad præcipua capita [ſigillatim enim breuitas non ſinit) referendas, ac refutandas hic ſuſcipimus.

Igitur Author ille, alioquin ſolers, ingenioſus, & in mathematicis egregiè verſatus, in præfatione ſui libri de principijs Philoſophiæ, Veteres omnes tanquàm in veſtiganda ſapientia infelices, ac propè

cęcos ſuperbiſculè inculpans, & quidquid hactenus ab illis de rebus naturalibus traditum eſt, vt inſignem errorem, in quo quantò magis profeceris; tantò longiùs à veritatis tramite declinaueris reijciens, genuina Philoſophiæ principia ſe reperiſſe, ipſamque veritatem cæteris ſe oſtenſuram, ac demonſtraturum tanta ſecuritate aſtruit, vt videatur illam de puteo Democriti recenter extractam in publicum primus produxiſſe. Securitatem illam cum ſuis fundamentalibus principiis hæreditaſse videtur ab Epicureis, qui veritatem quaſi digito ſe indicare confidentiſſimè gloriabantur, ipſumque ſectæ caput Epicurum *patrem veri* nuncupabant.

Hæc præfatus poſtquàm omnia omninò in dubium pluſquàm Pyrrhonium ſtatim in limine primæ partis reuocauit, eorum examen numero 7. ab hoc principio auſpicatur; *Ego dubito ac cogito, Ergo ego ſum, quod enim non eſt, nec dubitare, nec cogitare poteſt.* Ex quo mox infert, rem, quæ cogitat, ideſt, mentem noſtram, non eſse corpus: Quod quidem licèt ſit veriſſimum, fragili tamen argumento conuincit; *Et quod,* inquit num. 8. *licèt mens cogitet, ac certa ſit ſe eſſe, nondum tamen cogitat, ac certa eſt, ſit ne in mundo aliquod corpus,* ideſt aliquid extenſum; *ergo mens cogitans non eſt extenſa, & corporea.* Sed retorqueri facilè poſſet hoc argumentum; nàm etiam mens dum cogitat, & certa eſt ſe eſse, nondùm tamen certa eſt, & cogitat, an ſit ens ab alio productũ,

vel

vel improductum, ant ſit ipſa actualis cogitatio, vel aliquid à ſua cogitatione diſtinctum; & tamen alterutrum eorum eſt. Quidni ergò poſſet eſſe corporea, quamuis ſuprà ſuam cogitationem reflectendo nondùm corporeitatem aduerteret; præcipuè cum ex præfato argumento mens quidem conuincatur de ſua exiſtentia, nondùm tamen ſuam quidditatem plenè, ac diſtinctè cognoſcat: vndè quia exiſtere eſt quid commune rebus tùm corporeis, tùm ſpiritualibus, poſſet abſolutè eſſe corporea, quamuis de corporeitate nondùm plenam, & diſtinctam notionem haberet; ſicuti eſt creatura, & vt communitèr tenetur, à ſua cogitatione realitèr diſtincta, quamuis dum ita arguit, nondùm de his cogitet. Eneruat adhuc magis argumentum ſuum ipſe Renatus, dum nomine cogitationis dicit ſe comprehendere omnem omninò cogitationem tùm ſenſitiuam, tùm intellectiuam, vt patet num. 9. Vndè hoc argumentum proindè probaret etiam cognitionem ſenſitiuam eſse quid incorporeum, & tamèn viri ſapientiſſimi ſenſationem ab intellectione diſtinguunt, quòd iſta ſit quidem operatio ſpiritualis; & incorporea, nobis cum Angelis communis; illa verò ſit corporea, & pecudibus communis; vt autem fert commune axioma: *Qui nimis probat, nihil probat*. Vndè alia via, & ratione probanda eſt animæ rationalis ſpiritualitas, & non infirmis his ratiocinijs, quæ ſua fragilitate ſoliditati veritatis derogant magis, quàm fauent.

Conſtituta eiuſmodi animæ, mentiſque notitia, progreditur ad alia inueſtiganda ex ipſis ideis,quæ cùm naturalitèr animę inſint, illi ſupra ſe reflectenti ſtatim occurrunt,quarum prima pręcipuaque eſt idea entis omnimodè perfecti, ſeu Dei, quem ideò dari probat. Primò quia exiſtentia neceſsariò includitur in eius idea, ſiquidem non repręſentaret eum omnimodè perfectum ſi ipſum ſine exiſtentia, quę eſt perfectionum pręcipua, repręſentaret, ſicut ergò habere tres angulos neceſsariò competit triangulo, quia in eius idea relucet, ita exiſtentia neceſsariò competit Deo,quia in eius idea repręſentatur,proindèque neceſsariò exiſtit. Secundò, quia tàm perfecta idea bebet effluxiſse ab aliquo prototypo ſe nobiliori, nullius autem nobilior prototypus aſſignari poteſt niſi ſolus Deus, à quo impreſsa fuerit menti noſtrę iſta diuinitatis notio,& idea. Ex quo vlteriùs infert,ipſam animam eſse cauſatam à Deo,aliàs enim Deus omnimodè perfectus non eſset, ſi animam cùm cęteris aliis rebus non produxiſset. Cùm autem Deus nec falli poſſit nec fallere velit, ſed ſit ipſa veritas, infert, eum ne ſit errorum noſtrorum Author, talem feciſse mentem noſtram, vt nunquàm falli poſſit in his, quę clarè, ac diſtinctè concipit, ex quo concludit numer. 30. omne, quod clarè, ac diſtinctè à nobis concipitur, eſse etiam verum, ideſt, ita ſe habere, ſicut concipitur.

Planè quamquàm non ſit huius loci hęc omnia diſcutere, Metaphyſicalis hęc doctrina infinitis ambiguitatibus, & impugna-

gnationibus obnoxia eſt , tantùm abeſt ; vt ſi euidens, & demonſtratiua , qualem ipſe putat . Nam , vt cętera mittam, quæ quęſo ratione claré ; & euidentèr demonſtrat , ideas rerum naturalitèr eſse à Deo immediatè nobis inditas , & non à ſenſibus acceptas , ſicuti docent Ariſtoteles , D. Thomas , & primates Theologi , ac Philoſophi , & tamen hęc ſuppoſitio videtur eſſe totius huius ratiocinii columen : Nam ſi rerum notiones , & ideas Deus per ſe menti noſtrę non impreſſit , ſed beneficio ſenſuum à rebus anima collegit nihil , prohibet mentem noſtram , vtpotè defectibus obnoxiam , & in confinio ſubſtantiarum intellectualium poſitam , proindèque à fonte veritatis elongatiſſimam , in venandis eiuſmodi notitijs ſępiſſimè peccare , ſicuti probat ſummorum virorum in varios errores lapſus , neque propterea refundetur hic error in Deum , ſicuti nec alia cauſarum ſecundarum in ſuis operationibus ſæpè deficientium peccata . Deindè , quęlibet ſecta ſua principia putat eſſe clara , ac diſtincta , & certè tàm clarè , ac dictinctè probant Peripatetici dari materiam , ex qua omnia fiant , & formam per quam omnia in ſuo eſse conſtituantur , ac ipſe laudatus Author probet animam eſse incorpoream , extenſionem eſse ipſum eſsentiale conſtitutiuum ſubſtantiæ corporeæ, particulas materiæ quantum eſt de ſe moueri ſolo motu recto , &c. Vtri ergò adhærebit animus , cùm

quilibet ſua principia vt clara, ac diſtincta diuendat? Planè vel dicendum non omnia, quæ nobis clara, diſtinctaque videntur, eſse propterea vera, vel, vt quidam ex Antiquis docuere, omnia, quæ apparent, eſſe vera. Sed miſſis his omnibus, & aliis quæ ipſe tota prima parte proſequitur, vt ad ea, quę ſunt huius loci accedamus.

Aggreditur in ſecunda parte principia rerum materialium explicanda: Et poſt multa de motu, de rarefactione, de ſpatio, & loco, de illimitatione mundi omninò falſa, vt num. 8. quod etiam diuinitùs dari non poſſit vacuum, & num. 21. quod mundus ſit illimitatus, & ſpatia illa, quæ ſupra cœlos imaginamur vacua, ſint tamen veris corporibus in immenſum diffuſis plena, & numer. 22. quòd impoſſibile ſit dari plures mundos; tandem ingenuè profitens ſe nihil agnoſcere in ſubſtantia materiali præter extenſionem diuiſibilem, figurabilem, & loco mobilem, concludit particulas quantitatis, ſeu extenſionis per ſuas diuiſiones, figuras, ac diuerſos motus, eſſe principia rerum naturalium; ſeque nihil vt verum recipere, niſi quod ex ijs principiis clarè deducatur, ſcilicèt, vt quiſque omnia ſtudijs ſuis geſtit accommodare, dicebat hominem Mathematicæ deditum, non alium orbem agnoſcere; niſi quem particulæ, ac figuræ quantitatis conſtituerent; ſicuti, vt notat Tullius, quidam Muſicus, ne ab arte ſua recederet, animam finxit eſſe quamdam harmoniam: & fortè ſi aliquis miles nouam excogitet Philoſophiam, mun-

mundum bellicum ex punis conſtituet, & iuriſta ex litigijs, legibus, ac judiciis, Mercator ex nundinis, ac reciproco commercio; Nauta ex aquis cum antiquo Thalete, &c. Nec deerunt rationes apparentes, quibus quiſque ſua inuenta ſtabiliat, & naturæ effectus explicet.

Motum verò localem particularem dicit hic author initio mundi eſſe à Deo impreſſum, & vniformitèr conſeruari in materia cum tribus legibus; quatum prima eſt *Quidquid localitèr mouetur nunquàm ceſſat à motu donec ab alio coerceatur. Et quidquid quieſcit, ſemper quieſcit donec alterius colliſione à ſua ſtabilitate dimoueatur*. Secunda verò. *Motus omnis de ſe eſt rectus, nec fit obliquus, niſi occurſu & colliſione alicuius corporis obliquetur*. Tertia demùm. *Corpus motum quieſcenti allidens ſi fuerit fortius in ſuo motu, quam iſtud in ſua ſtabilitate, ipſum mouet, tantumdèm de ſuo motu deperdendo, quantùm iſti alteri contulerit ſi verò corpus quieſcens ſit fortius in ſua ſtabilitate, ac quiete, quàm corpus motum in ſuo motu iſtud illi allidendo, vt pila parieti, nihil deperdit de motu, ſed ſolam mutat viam, ac determinationem ſui motus, reſiliendo verſus partem à qua fuit proiectum*. Itaut apud iſtum authorem motus ſit quædam ſarcina rebus à natura impoſita, qua ſe minimum quidem poſſint exonerare, niſi alijs imponendo. Has verò mirificas leges quæ ſunt eius doctrinæ præcipua columina, vt ſanctiores, & enerabiliores

 efficiat

efficiat, ex mathematicis ad theologica repentè conuolans, demonſtrat ex ipſa Dei immutabilitate à num. 36. ad 42. quia ſcilicet incoſtantia Deo attribueretur, ſi diceremus eum nouos motus inducere in mundo, & ob ſuam immutabilitatem debet res in eodem ſtatu conſeruare; ideſt, id quod eſt in motu ſemper in motu, id quod eſt in quiete ſemper in quiete, quam eandem rationem duabus alijs regulis accommodat. Sed planè, prætterquamquòd hæ regulæ repugnant manifeſtis experientijs, quibus videmus adepto termino grauia, leuiaque motum ſuum ſpontè finire, pluraque mobilia ceſſare à motu, licèt illum in alia non transferant, ſidera naturalitèr girare, ac ferri motu circulari, & corpus motum allidens quieſcenti non ſemper reſilere, cum eodem impetu, immò ſæpè cum nullo, vt patet in maſſa picis alliſa parieti, quæ nec reſilit, nec mouet parietem, ſed ipſi adhæreſcit, & agglutinatur. Ratio Theologica, quam ad has regulas ſtabiliendas adhibet Renatus, prorsùs inepta eſt: Quaſi verò Deus abſque ſuæ immutabilitatis præiudicio, quos ſemel rebus indidit motus, augere, variare, minuere nequiret: aut præfinire cuilibet rei certos ſui motus terminos, quibus adeptis quieſcat, aut ex corporibus aliis quidem rectum, aliis circularem motum tribuere, vt iſta motuum varietate venuſtior ſit orbis. Reiectis igitur fictitijs his motuum legibus, vt principia quoque iſtius Authoris confutentur, quod præcipuè ad hanc partem pertinet.

Dico

Dico particulæ quantitatis ſecundùm diuiſionem, figuram, & localem motum variatæ non poſſunt eſſe rerum naturalium principia. Concluſio probari poſſet ferè, iiſdem argumentis, quæ præcedenti paragrapho proſecuti ſumus, ſed prætereà.

Probatur primò: Nam iſta principia ſolùm vocetenùs differunt à doctrina Epicureorum de principiis naturæ; cæterùm reipſa conueniunt: Sed doctrina Epicureorum de principiis naturæ fuit vnanimiter à Doctoribus Catholicis reiecta, ergò pari iure, & ipſa Renati principia ſunt reiicienda. Minor patet; Quamuis enim ex Patribus, & Doctoribus Eccleſiæ, quidam Platoni, quidam Ariſtoteli adhæreant, vnanimitèr tamen Epicuri doctrinam, etiam de corpuſculis & rerum naturalium principiis inculpant vt rudem, & falſam: immò Auguſtinus Epicurum vocat delirum Philoſophum, vel potiùs amatorem vanitatis, non ſapientiæ; ſimilia illius, & corpuſculorum doctrinæ elogia crebrò apud Sanctos doctores occurrunt. Maior verò probatur: Nam capitalia Epicureæ ſectæ de principiis dogmata erant; omnia componi ex corpuſculis motu, ſitu, figura diuerſis; corpuſcula illa tu recto ferri, occurſu aliorum obliquari, hinc fieri turbines, ac vortices, &c Sed hæc ſunt ipſiſſima Renati principia, qui etiam vt pleniùs epicurizet, num.28. iubet à ſua Philoſophia exulare cauſarum finalium inquiſitionem; ergò principia Renati ſunt eadem, ac Epicureorum. Et hoc conſiderandum eſt, ne quis fortè

putet hunc Authorem iſta principia excogitaſſe, & non potiùs ex Epicureorum ruinis ſuam doctrinam ædificaſſe, quam tamèm mathematicis rationibus illuſtraſſe; ac ingeniosè expendiſſe non eſt diſſidendum.

Reſpondet ad hoc argumentum Renatus num. 202. quartæ partis; Democritum (quod idem dicendum de Epicuro) poſuiſse pro principiis rerum, magnitudines indiuiſibiles, (*atomos* vocabat) & ponderoſas, cum tamen ipſe illas aſtruat, & in infinitum diuiſibiles, & ſine vllo prorsùs pondere, ac grauitatione.

Sed hæc reſponſio vel nullam, vel leue diſcrimen aſſignat; tùm quia hæc duo leuioris momenti ſunt; nec obſtant quominùs in præcipuis capitibus de conſtitutione rerum materialium cum Epicureis concordet ille Author: tùm quia Democritus, & Epicurus non videntur hanc indiuiſibilitatem vſurpaſſe in ſenſu rigoroſo, & mathematico, quomodo eam ſumit Renatus, dum corpuſcula, ſeu materiæ particulas negat eſse indiuiſibiles, ſed phyſicè, & lato modo ita vt corpuſcula dicerentur ab illis indiuiſibilia, quia erant vltima conſtitutionis maiorum corporum elementa, ex coaceruatione aliorum corpuſculorum non compoſita. Pondus vero dabant corpuſculis ſolùm, vt ſaluarent localem motum: vndè apud illos pondus nihil aliud erat, quàm vis ſe rectè mouendi, quam vim in corpuſculis admittit Renatus 2.p.n.45.

Proba-

Probatur 2. concluſio: Principia rerum naturalium debent eſse aliquid ſubſtantiale, aliàs enim non poſsent conſtituere ſubſtantias naturales, vt patet: Atqui quantitas cum ſua figura, ſuoque motu, non eſt aliquid ſubſtantiale; ergò non poteſt eſse principium rerum naturalium. Maior patet; probatur minor, quam Renatus negat dicens 2.p. num. 9. quantitatem, ſeu extenſionem eſse conſtitutiuum ſubſtantiæ materialis: tùm ex miſterio Euchariſtiæ, quod enim ſeparatur à ſubſtantia materiali, non eſt eius ſubſtantiale conſtitutiuum: ſed in Euchariſtia quantitas panis ſeparatur realitèr ab eius ſubſtantia; ſiquidem poſt conſecrationem non eſt ampliùs ſubſtantia panis, ſed tranſit in corpus Chriſti, & tamen, vt docet Eccleſia, remanet adhuc quantitas panis cum cæteris accidentibus; ergò quantitas non eſt conſtitutiuum ſubſtantiæ, ſed ſolùm accidens ab ea ſeparabile: tùm etiam ratione naturali id ſuadetur: Nam principia ſubſtantialia in diuerſis rebus debent eſſe diuerſa, ſunt enim radicalia principia operationum, & proprietatum, quæ cum ſint diuerſæ in diuerſis, exigunt quoque principia diuerſa, ſed quantitas in omnibus eſt eiuſdem rationis, vt de ſe patet, ergò quantitas non eſt principium ſubſtantiale, ſed præter illam admittenda ſunt alia principia ſubſtantialia.

Reſpondere ſolent Renati ſectatores ad primum, quo mirè torquentur, res philoſophicas non debere probari ex myſteriis fidei,

quæ

quæ quia ratio noſtra non capit, ideò ex illis diſcurrere non poteſt: Ad ſecundum verò dicunt quantitatem, licèt ſit vbiq; eiuſdem rationis, attamen conſtituere diuerſitatem in rebus, & operationibus inquantùm ipſa diuerſa eſt ſecundùm ſuas particulas, quarum aliæ rotundæ, aliæ quadratæ, aliæ oblongæ ſunt,&c. aliæ mouentur,aliæ quieſcunt: Ex qua diuerſitate naſcitur rerum varietas: vt particulæ quieſcentes conſtituunt ſolida: particulæ ſe mouentes conſtituunt res accidas, & diſſoluentes, & ſic de cæteris.

Sed contra primùm: Nam myſteria ſidei, & ſunt, & debent ſupponi veriſſima: vndè quia ex verò nunquam, ſequitur falſum, quidquid ex myſteriis fidei legitimè circa res naturales infertur, neceſſe eſt eſſe verum, nec ſine errore poteſt negari: Ridiculum igitur eſt dicere nos ex iis, quæ ſunt fidei,non poſſe philoſophicas veritates eruere: immò ad nullam certiorem regulam poſſumus naturales cognitiones probare quam eas ad fidei veritates, tanquam ad lydium lapidem examinando: Veluti enim nautæ incertos, & ancipites in mari curſus dirigunt inſpiciendo certiſſimas ſiderum vias, ſuoſque errores iſta collatione; reformant ita quoque naturales noſtros diſcurſus regere, ac corrigere poſſumus eos, quantum fieri poteſt,ad cęleſtes fidei traditiones comparando; Vndè Pythagoras meritò dicebat; Diuina oracula multum ad Philoſophiam conferre.

Reſ-

Reſponſio etiam ad ſecundum impugnatur: Tùm quia, vt ſupra dictũ eſt, figura, motus, & quies, cum ſint aliquid purè accidentale, non poſſunt eſſe principia ſubſtantialis diuerſitatis; tùm etiam, quia reſponſio ſupponit res quas diferre videmus, non eſſe vnicam maſſam continuam; ſed potiùs texturam, aceruum, & concretionem particularum iuxta ſe poſitarum; Atqui hæc ſuppoſitio fictitia & falſa eſt, ergò nulla reſponſio. Probatur minor, & in primis quod fictitia, ſit hæc ſuppoſitio, nam nulla euidenti ratione illam probat Renatus: cùm enim 4 part. art. 201. hunc præfigat titulum *quod ſenſibilia corporea componantur ex particulis inſẽſibilibus*, id ne verbûlo tenus probat, ſed ſolùm dari poſſe in rerum natura corpuſcula ità minuta, vt ſenſum omnem fugiant, quod planè certum eſt. Cæterùm, vtrum maiora corpora ſint ſolùm textura, & coacervatio iſtorum inſenſibilium iuxtà ſe poſitorum, quod in titulo probandum ſuſceperat, vel vnica maſſa tota continua, nullo modo diſcutit; Quòd hæc ſuppoſitio ſit falſa ſuadetur: Nam continuitas eſt proprietas omnis quantitatis, & perinde magnis, ac paruis quantitatibus competit: Vndè quantitas magnarum rerum, v. g. olei, aquæ, ferri, adamantis, tàm eſt continua, quam quantitas corpuſculorum inſenſibilium. Vndè ſicuti corpuſculi quãtitas non conſtat ex alijs minoribus corpuſculis iuxtà ſe poſitis, ſed habet omnes ſuas particulas vnitas, & ſub vnica totali figura contentas: ita quoque

que quantitas vnius adamantis, aut vnius aquæ, eſt tota continua, nec conſtat ex quantitatulis inter ſe diuiſis; quarum quælibet habeat propriam figuram; ſed habet omnes ſuas partes continuatas, & ab inuicem indiuiſas, ac ſub vnica totali figura comprehenſas.

Probatur tertiò concluſio; Principia rerum naturalium talia eſſe debent: vt ex iis omnia naturalia fieri poſſint: Atqui ex particulis quantitatis, per figuras, & localem motum variatis omnia naturalia fieri non poſſunt: ergò non poſſunt principia rerum naturalium. Maior patet; Probatur minor; in rebus naturalibus plures ſunt vita, cognitione, & appetitu ſenſitiuo præditæ: videmus enim pecudes viuere, ſentire, imaginatione, memoria, eſtimatiua, ſenſu communi, viſu, auditu; & aliis ſenſibus obiecta cognoſcere, diſcernere, æſtimare; percipere voluptates; & dolores; rapi affectionibus amoris, odij, vindictæ, audaciæ. Atqui vita, cognitio, voluptatis, dolorisque perceptio, paſſiones amoris, & odii non poſſunt fieri ex ſolis particulis quantitatis variè figuratis, ac localitèr motis: ergò particulæ illæ non poſſunt eſſe principia rerum naturalium. Maior videtur certa. Minor etiam conſtat, quis enim putet cognitionem in hoc ſolo conſiſtere; quòd vna particula quantitatis, quæ ex ſeipſa cognoſcitiua non eſt, alteri collidatur. aut ex hoc fieri perceptionem voluptatis, affectum amoris, &c.

Reſpondere ſolent Renati diſcipuli ad

hoc

hoc argumentum, quod vrgentiſſimum eſt, animalia non cognoſcere, nec percipere obiecta, nec propriè affici voluptate, aut dolore, nec tangi amore, vel odio: ſed eſſe inſenſibilia quædam naturæ artefacta, quæ licèt forinſecùs referant ea ſigna, quæ homines edere ſolent eiuſmodi cognitionibus, ac affectionibus prædití: attamen propriè non magis cognoſcunt, aut doloribus, ac voluptatibus afficiuntur, quàm ſimulacra, quæ ridentis, flentis, timentis, amantis ſpeciem referunt, quamuis intrinſecùs hæc non ſentiant; aut horologia, quæ ſignant horas, quamuis earum ſuceeſſionem non cognoſcant.

Sed hæc reſpōſio prorsùs intolerabilis eſt; Tum quia repugnat ſenſui communi, & receptiſſimis ab initio mundi nationibus; Tùm quia Scriptura Sacra paſſim cognitionem aliquam tribuit animantibus, & perceptiones voluptatis, ac doloris; Tùm quia detrahit ſine vllo prorsùs fundamento perfectionem operibus Dei, quaſi verò non potuiſſet Deus vitam ſenſitiuam cognitionem, & perceptiones voluptatis, ac doloris animalibus tribuere. Tùm demùm quia non explicat, ſed penitùs deſtruit naturæ phœnomena omnibus enim indiciis conuincimur animalia eſse vita, ſenſitiuaque cognitione prædita, & planè ſic liceat tam aperta repudiare indicia, eadem licentia poterit quiſque fingere alios homines non eſse ratione prędítos, ſed eſſe hominum ſimulacra, vita, ſenſu, ac ratione carentia, quamuis extrinſecùs

ſecus horum ſpeciem, & ſigna referant.

Et ſi dicas, bruta etiam plura indicia rationis extrinſecùs dare,nec tamen propterea ratiocinantur:quidni ergò poterunt cognitione ſenſitiua carere, licèt plura eius iudicia extrinſecùs exhibeant; Reſpondeo hæc ſigna rationis eſſe leuiſſima, & in pluribus deficientia; quamuis enim in quibuſdam operibus videantur rationabilitèr procedere, in infinitis aliis pereant contra rationem; Et prætereà euidentiſſimis argumentis infrà referendis, diſput. c. quæſt. 6. art.4 conuincimur bruta eſſe irrationabilia: At verò cognitionem ſenſitiuam illis ineſſe omnia indicia probant, & nulla conuincens ratio contrarium ſuadet.

Probatur demùm quartò ratione, quam ſuprà contra Atomiſtas vrgebamus: Nàm principia rerum naturaliũ debent eſſe principia veræ generationis; ideſt debent eſſe eiuſmodi, vt ſaluemus ex his produci nouas in mundo ſubſtantias: ſed principia Renati non ſunt eiuſmodi: ergò non ſunt vera principia rerum naturalium. Maior infrà probabitur accurratiùs: oſtendemus enim nouas in Mundo produci ſubſtantias,& non ſolùm præexiſtentes variari accidentalitèr; quam productionem vocant Phyſici *generationem ſubſtantialem*; Minor verò de ſe euidens eſt; nàm particulæ illæ quantitatis ſua comixtione, agitatione, diuerſiſque figuris nihil poſſunt afficere niſi nouos aceruos, nouaſque concretiones, non verò nouum ens ſubſtantiale: Vndè Epicurus

con-

conformitèr ad hæc principia vocabat entia naturalia *concretiones particularum*, *ſeu atomorum*.

Obiectiones non refero, quia vix vllis rationibus ſua principia ſtabilis Author, quem impugnamus: ſolùm duo dici poſſent ex eius doctrina deprompta. Primò principia Philoſophiæ debere eſſe clara, & euidentia: Non occurrunt autem principia clariora, & euidentiora, quam extenſio, figura, & motus localis, nam materià, & forma Peripateticorum ſunt res obſcuræ. ergò hæc ſunt genuina veræ Philoſophiæ principia. Secundò, ex his principiis, & concluſionibus ab illis deductis ſaluari, & explicari poſſint omnia naturæ phęnomena: ergò non ſunt alia quærenda, nec meliora optanda.

Reſpondeo ad primum argumentum procedere æquiuocatione; Alia enim ſunt principia diſcurſus noſtri, & alia principia rerum conſtitutionis. Principia diſcurſus ſunt quædam propoſitiones, ſeu veritates per ſe notæ, ex quibus ad veritates occultas inueſtigandas procedimus, & hæc principia ſanè debent eſſe clara, & certa, cum declarent, & certificent concluſiones, ſintq; puriſſimi, ac primi luminis naturalis radii; & de illis intelligendum eſt; eſt quod dici ſolet, principia debere eſſe per ſe nota, & certa. Principia verò conſtitutionis rerum ſunt, ex quibus, & à quibus cauſantur res ipſæ; & hæc planè non ſunt nobis clara, ſed occulta, & obſcura, nec niſi magno labore inno-

innoteſcunt, & à paucis inueniri; ac perſpicacis intelligentiæ acumine luſtrari poſſunt, adeò vt poeta meritò dixerit.

Felix qui rerum potuit cognoſcere cauſas.

Vndè modus philoſophandi, quem tenet Renatus hoc ipſo ſuſpectus eſt, quòd proferat quidem pro principijs conſtitutiuis rerum quædam ab omnibus cognita, & inuentu facillima; ſed pro his explicandis aſſumat quædam doctrinæ principia non modò dubia, ſed etiam falſa, & nulla ſatis conuincenti ratione ſuffulta: vt *quod omnis motus de ſe rectus eſt, nec niſi per violentam colluſionem obliquetur, quod omne quod mouetur, ſemper moueatur, nec poſſit ſe ſuo motu exonerare, niſi illum alteri imponendò, &c.* Valeat ergò hic philoſophandi modus in his quæ clara, ac certa eſſe debent obſcurus, ac dubius, in his verò, quæ latere, ac obſcura eſſe conſentiunt omnes ſapientes, ſuſpecta facilitate nimis apertus.

Ad ſecundum reſpondeo ex principiis Renati non poſſe reddi rationem rerum naturalium, vt ſuprà oſtenſum eſt præcipuè de cognitione, & vita brutorũm. Deinde rationes, quas de quibuſdam ex ſuis principiis reddit Renatus, vel violentæ ſunt, vel gratuitæ, ac fictitiæ, quæque ſatisfaciant quidem imaginationi, nón tamen intellectui, ſimiles fabuloſis illis narrationibus, quæ delectans quidem vt ingenioſæ, ſed non perſuadent, niſi fortè ſimplices. Demùm eſto ex doctrina huius Authoris, explicari, aut potiùs imaginationis comprehenſibilia fieri poſ-

ſent

ſent naturæ phænomena, non tamen proptereà ſequeretur eam eſſe veram ſicuti eam adeò confidentèr iactat: nàm etiam alijs modis res à Deo fieri, & ab hominibus explicari poſſunt, Ptholomeus, Copernicus, & Ticho Brahe contrarias, & inter ſe pugnantes hypotheſes, quæ proindè ſimul veræ eſſe nequeunt, in Aſtrologia conſtituunt, & tamen ex ijs quilibet aſtrorum phęnomena explicare poteſt; Quidni ergò à pari naturę phęnomena poterunt à viro ingenioſo ex falſis ſuppoſitionibus declarari; præcipuæ cũ nonniſi entium naturalium corticem, ſenſibus percipiamus. Hoc argumentum ſibi in fine 4. partis proponit quidem, ſed ſoluit ſolùm ex quadam defectuoſa paritate, quam ideò referendam, & impugnandam omittimus, quia argumenta ex paritate ſunt leuiſſima, & ad explicandum, quàm ad perſuadendum accommodatoria.

§. III.

Statuitur vera ſententia circa principia rerum naturalium.

CONfutatis aliorum opinionibus, nunc ſtatuendum eſt quænam ſint principia rerum ſecundùm Peripateticorum ſentẽtiam. Ens autem naturale dupliciter conſiderari poteſt, ſcilicèt in fieri, & in facto eſſe, ſeu in ſtatu generationis, & in ſtatu conſtitutionis: Vndè explicanda ſunt eius principia tàm generationis, quam conſtitutionis. Pro reſolutione.

Dico

Dico primò: Principia generationis rerum naturalium ſunt materia, forma, & priuatio. Ita docet Ariſtoteles hîc, in cuius ſententiam vnanimi conſenſu extinctis aliorum Philoſophorũ opinionibus omnes deinceps conſpirarunt. Concluſio autem ſupponit entia naturalia ſubſtantialitèr generari, & corrumpi, quod infrà magis declarabitur; & videtur conſtare, tùm ex communi omnium ſenſu, & loquendi modo; tùm experientia, qua cernimus in mundo nouas rerum ſpecies generari, & poſteà corrumpi: Sic animal naſcitur, & moritur; ignis gignitur, extinguitur: caro formatur, & poſteà deſtruitur; itaut ſubſtantiæ illæ antequàm producerentur, non eſſent, & poſtquàm periere, ampliùs non exiſtant, ſed ex illis nouum rerum genus eſſentialitèr diuerſum formetur: Hoc poſito.

Probatur euidentèr concluſio: Nàm tot ſunt principia generationis rerum, quot requiruntur ad generationem nouæ ſubſtantiæ; ſed tria requiruntur ad generationem nouæ ſubſtantiæ; ergò tria ſunt generationis principia. Probatur minor; Nàm generatio eſt tranſitus de non eſſe ſubſtantiali ad eſſe ſubſtantiale (tùnc enim cenſetur noua ſubſtantia generari, quando antea non erat, & poſteà eſt) ergò ad generationem nouæ ſubſtantiæ tria requiruntur ſcilicèt *non eſſe*, tanquàm terminus, qui relinquitur; *eſſe* tanquàm terminus qui acquiritur, & ſubiectum tranſiens de non eſſe ad eſſe. *Non eſſe*, dicitur priuatio, id, quod dat eſſe dicitur

citur forma; & demùm ſubiectum, quod tranſit de non eſſe ad eſſe, dicitur materia.

Confirmatur concluſio: Nã quidquid naturalitèr fit, ex aliquod fit: vt enim dicit Phyſicorum axioma. *In rebus naturalibus ex nihilo nihil fit*: Sed ſubſtantiæ naturales fiunt, vt patet de igne, planta, animal, &c. ergò datur aliquod ſubiectum commune ex quo fiant res naturales, quodque in omnia ſubſtantiarum genera ſit tranſmutabile: tale autem ſubiectum dicitur materia. Sed quia materia iſta de ſe indifferens eſt ad omnia rerum genera, ſicut cera ad omnes figura, dari debet prætèr materiam aliquod aliud principium determinãs ipſam ad certam ſpeciem entis naturalis, v. g. ad eſſendum hominem, vel ignem, vel arborem. Iſtud autem principium dicitur forma, cuius varietas rerum naturalium diſcrimina facit: Nàm quando materia recipit formam aquæ, eſt acqua, ſi illa forma expulſa introducatur forma lapidis, erit lapis, ſi forma ligni, erit lignum, &c. Patet autem, quod illa materia antequàm recipiat formam aliquam, non debet actu illam præhabere, ſed eſſe ſub carentia illius cum aptitudine ad illam recipiendam, quotieſcunq; occurret agens capax illius introducendę: Hæc carentia formæ cum apitudine habendi illam dicitur priuatio: ergò tria concurrent ad generationem ſubſtantiæ naturalis ſcilicèt materia, forma & priuatio.

Obijcies primò: Priuatio non eſt principium generationis: ergò non ſunt tria prin-

principia. Probatur antecedens: Non ens non poteſt eſſe principium generationis entis: ſed priuatio eſt non ens: ergò non poteſt eſſe principium generationis.

Reſpondeo negando antecedens: Ad probationem diſtinguo maiorem: Non ens non poteſt eſſe principium generationis, per modum partis influentis, concedo: per modum termini à quo negò: ſiquidem generatio eſt mutatio de non eſſe ad eſſe: vndè *non eſſe*, ſeu non ens eſt terminus à quo generationis. Adde prætereà, quòd priuatio non eſt purum non ens, ſed non ens cum aptitudine ad eſſendum, & ideò ratione aptitudinis illius poteſt concurrere ad generationem.

Inſtabis: Priuatio non eſt in inſtanti, quo generatur aliquid; ergò non principiat generationem.

Reſpondeo dato antecedente, diſtinguo conſequens, ergò non principiat generationem per modum termini à quo derelicti, nego: per modum partis conſtituentis ipſum genitum, concedo. Quod enim principiat mutationem per modum termini à quo, non debet eſſe, dum fit mutatio, ſed potiùs excludi debet, & relinqui.

Obijcies ſecundò, Agens eſt etiam principium generationis: ergò dantur quatuor principia. Probatur antecedens. Nàm ſicut omne, quod fit ex aliqua materia fit: ita omne quod fit, ab aliquo agente fit.

Reſpondeo agens eſſe ſolùm principium extrinſecum, de quo modo non agimus.

Dices: Etiam priuatio eſt tantùm principium extrinſecum; ſiquidèm principiat per modum termini excluſi.

Reſpondeo: priuationem eſſe quidem extrinſecam genito, non tamen ſubiecto generationis: Oportet enim, vt ſubiectum generationis priùs intrinſecè fuerit priuatum forma, ad hoc, vt poſſit illam recipere: vndè priuatio eſt intrinſeca generationi ex parte ſubiecti.

Objicies tertiò: Forma corrupta eſt etiam terminus à quo generationis; ergò ſunt pluſquàm tria principia.

Reſpondeo: Formam corruptam requiri ſolùm per accidens ad generationem, inquantum materia nequit eſſe ſine forma, adeòque antequàm nouam acquirat, debet præextitiſſe ſub veteri: Attamèn ſi materia poſſet eſſe ſine vlla forma, nihilominùs fieret generatio. Vndè forma corrupta ſolùm ſe habet per accidens ad generationem.

Dices: Saltem diſpoſitiones præuiæ concurrunt ad generationem: nam antequàm fiat ignis ex ligno, debet præcedere calor diſponens, &c. ergò debent annumerari inter principia.

Reſpondeo diſpoſitiones reduci ad materiam veluti aliquid præparatiuum eius; & ideò non annumerantur inter principia, quamuis omnes fateantur eas aliquomodo concurrere ad generationem.

Dico ſecundò: Principia entis geniti conſtitutiua, principia in facto eſse ſunt ſolùm duo, materia ſcilicet, & forma.

Probatur facilè concluſio : Siquidem tot ſunt principia entis geniti, ſeu in facto eſſe inſtituti, quo remanent tranſacta generatione : ſed ſolùm duo remanent tranſacta generatione; ergò ſunt ſolùm duo principia entis geniti, ſeu in facto eſſe conſtituti. Maior patet ex terminis: Probatur minor : Nàm adueniente forma excluditur priuatio ; vt dum materia ligni facta eſt ignis, ceſſat in ea priuatio ignis, ergò remanet ſolùm materia, & forma: Quæ duo principia, cùm ſint maximi momenti, & veluti duo cardines entium naturalium : ideò accuratè ſunt explicanda ſingulis quæſtionibus. Cæterùm de priuatione nihil ampliùs dicendum occurrit ſolùm recolendum eſt ex Logica, priuationem eſſe carentium formæ in ſubiecto apto ad formam : Vndè duo dicit, ſcilicèt carentiam formæ, & aptitudinem ad recipiendam formam. Concurrit igitur ad generationem, quatenùs dicit aptitudinem ad formam, & neceſſariò prærequiritur ad hoc, vt materia ſit ſuſceptiua formæ.

QVÆSTIO SECVNDA.

De Materia Prima rerum naturalium.

EX præmiſſis conſtat duo eſſe principia conſtitutiua entis naturalis, materiam ſcilicèt, & formam. Nunc de vtraque ſigillatim agendum eſt : & ſanè, ſi quis conſideret Antiquorum circa principia opinio-

opiniones, manifeſtè videbit omnes aliquomodo agnouiſſe iſta duo principia, materiale ſcilicèt, & formale, quamuis, vt aduertit Ariſtoteles, non ſatis penetrauerint vtriuſque principij naturam, & conditiones. In primis enim, qui ponebant pro principio elementum aliquod, v. g ignem, aut aquam, per illud principium intelligebant materiam; cui prætereà diuerſam diſpoſitionem adiungebant, vt raritatem, vel denſitatem; fluiditatem, vel ſoliditatem, per quam materia illa communis in varia rerum genera formaretur. Democritus verò, & Epicurus atomos, veluti rerum omnium materiam ſtatuebant; diſpoſitionem verò atomorum veluti formam agnoſcebant, per quam res diuerſificarentur, ſicuti lapides ſunt materia domus diſpoſitio verò lapidum eſt quaſi forma eius, vndè patet omnes conſentire dari principium materiale, ex quo cuncta fiant, & principium formale, per quod cuncta diuerſificentur, ac in determinato entis modo conſtituantur. Tota ergò difficultas eſt in explicanda natura illius materiæ, quod fiat quinque articulis; in quorum primo quæretur, quid ſit materia: In ſecundo, an habeat actum entitatiuum, vel potiùs ſit pura potentia in omnia rerum genera verſatilis: In tertio, vtrùm habeat propriam exiſtentiam: In quarto, an diuinitùs poſſit eſſe ſine forma: In 5. tandem agetur de eius proprietatibus.

ARTICVLVS PRIMVS.
Quid ſit Materia.

CVM notitia materiæ præcipuè depēdeat à cognitione generationis ſubſtantialis pauca ſtatim de ipſa generatione dicenda ſunt. Mutatio ergò, quam cernimus in rebus naturalibus, duplex eſt; vna accidentalis, altera ſubſtantialis: Mutatio accidentalis eſt tranſitus de vno accidente ad aliud accidens; vt dum homo ex indocto fit doctus, ex frigido calidus, ex paruo magnus dicitur mutari accidentalitèr; quia eſſe doctum, frigidum, calidum, reſpectu hominis ſunt mera accidentia, quæ adueniunt, & abeunt manente eadem hominis ſubſtantia. Cæterùm res aliquando mutari videmus non modò ſecundùm accidentia; ſed etiam ſecundùm ipſam eſſentiam, & principia ſubſtantialia, quando ſcilicèt ex vna ſubſtantia fit alia, vt ex embrione homo, ex homine vermis; ex ligno ignis, ex igne aer. Hæc mutatio dicitur generatio ſubſtantialis, & ſolet definiri, Tranſitus de vno eſse ſubſtantiali, ad aliud eſse ſubſtantiale, ſeu de non eſse; ad eſse ſimplicitèr; quia eſse ſubſtantiale dicitur eſse ſimplicitèr, eſse verò accidentale vocatur apud Philoſophos eſse ſecundùm quid.

Quòd autem detur hęc mutatio, ſeu generatio ſubſtantialis, licèt eam ſatis non agnouerint Antiqui Philoſophi, attamèn probari poteſt duplicitèr: Primò à priori; nam vt ait Diuus Thomas Opuſcul. cap. 74. Mundi perfectio exigebat, vt in eo eſsent

omnia

omnia ſubſtantiarum genera: ſicut ergò in mundo ſunt quędam ſubſtantiæ incorruptibiles, ita quoque eſſe debuerunt in eo quædam ſubſtantiæ corruptibiles, in quibus locum haberet generatio, & corruptio, ex quarum viciſſitudine, veluti ex quadam pulcherima ſcena mundi theatrum ornaretur. Adde præterea, quod generatio nihil aliud eſt, quàm actio, qua vna ſubſtantia creata producit aliam: Sed debuit dari in mundo talis actio; ergò datur generatio ſubſtantialis. Probatur minor: Vt enim arguit Diuus Thomas Opuſc. 2. cap. 124. Deus contulit ſubſtantiis non ſolùm vt eſſent, ſed etiam vt alias ſibi ſimiles producere poſſent; vt ſic Diuina fœcunditas reluceat, & participetur ab operibus Dei; ergò datur in creaturis actio, qua vna ſubſtantia producit aliam.

Secundò idem colligitur à poſteriori: Cùm, enim eſſentia, ſeu ſubſtantia ſit veluti baſis, origo & radix omnium proprietatum, quę ſunt in re, ſicut ex ruina repentina totius ędificij colligimus mutaſse fundamenta; ex ramorum ariditate colligimus radicis corruptionem; ex riuuli turbatione colligimus vitiatum eſse fontem; ita quoque ex repentina, & irreparabili omnium proprietatum ruina manifeſtè colligimus corruptionem principiorum ſubſtantialium: Cùm ergò ad oculum cernamus rei nonnunquàm proprietates ſubitò, & irreparabilitèr corruere, vt in morte animalis ceſsat irreparabilitèr ſenſus, motus, omniſ-

que, vitalis operatio, in combuſtione ligni ceſſant omnes eius proprietates, & loco earum ignis proprietates ſubrogantur; hinc euidentèr colligitur etiam principium ſubſtantiale mutatum eſſe, ac proindè dari corruptionem, & generationem ſubſtantialem. Hæc veritas confirmatur apertiùs in homine, quem certum eſt ſubſtantialitèr corrumpi in morte, inquantùm anima, quæ eſt principium eius ſubſtantiale, ſeparatur à corpore; quam corruptionem ſubſtantialem colligimus à poſteriori, ex eo quòd videamus ceſſare omnes operationes, & proprietates hominis; ergò à pari dum videmus variari omnes operationes, & proprietates rei, ipſiſque ſuccedere operationes, & proprietates oppoſitas, manifeſtè inferendum eſt variatam eſſe radicem harum proprietatum, & operationum, ſcilicèt ipſam rei ſubſtantiam; proindèque dari generationem, & corruptionem ſubſtantialem: Qua veritate ſic conſtituta facilè colligentur, quæcunque dicenda ſunt circa materiam primam: Vndè.

Dico primò: Datur materia prima, ſeu quædam res in omnium ſubſtantiarum genera verſatilis, ſicut cera in omnes figuras variari poteſt.

Concluſio patet ex dictis quæſtione præcedenti: Tùm quia in omni mutatione neceſſe eſt dari aliquod ſubiectum, in quo talis mutatio exerceatur: ſed datur generatio ſubſtantialis, vt mox probabimus: ergò debet dari ſubiectum talis mutationis, ideſt mate-

materia prima: Tùm quia ex nihilo nihil fit naturalitèr: ſed ſubſtantiæ naturales fiunt; ergò debent fieri ex aliqua materia: Tùm quia ſicut ex nihilo nihil fit; ita quoque nulla res poteſt redigi in nihilum; ergò poſt omnem corruptionem rerum debet remanere materia, ex qua fiunt. Vndè veluti cernimus in officina artificum materiam aliquam, ex qua conficiunt ſua artefacta, vt in officina Sculptoris lignum de ſe in omnes figuras transformabile, quod præſupponitur ad omnia ſculptilia, & remanet illis deſtructis, ita quoque datur in officina naturæ quædam materia, ex qua fiunt ſubſtantiæ naturales, & quæ fit in omnes ſubſtantiarum ſpecies transformabilis.

Dico ſecundò: Materia prima rectè definitur: Primum vniuſcuiuſque rei ſubiectum; ex quo inexiſtenti omnes omnes res naturales fiunt. Hæc definitio recipitur ab omnibus, quam tradidit Ariſtoteles his verbis: *Materia eſt primum ſubiectum: ex quo, cum inſit, aliquid fit primo, & non ſecundùm accidens:* Quæ verba in idem omninò redeunt cum noſtris.

Explicatur: In primis materia dicitur primum ſubiectnm, eò quod omni naturali generationi ſubijciatur, veluti lignum ſubjicitur ſculpturæ, & dicitur ſignanter *primum*, quia non ſupponit aliquod aliud prius. Additur, *ex quo inexiſtente;* ideſt, intùs manente, & ipſam rei compoſitionem ingrediente *res omnes naturales fiunt*, quia nulla ſubſtantia naturalis, & corporea

eſt, quæ non fiat ex materia.

Præter hanc definitionem, aliam tradidit Ariſtoteles, dicens: *Materia non eſt quid, nec quale, nec quantum, nec aliquid eorum, per quæ ens determinatur*, vt inſinuaret materiam de ſe nullam rem determinatè eſſe, ſed aliquam potentiam ad omnium rerum ſpeciem indifferentem. Breuior tradi poſſet definitio materiæ, dicendo. Materiæ eſt potentia ſubſtantialis, ideſt, natura quędam, ex qua fieri poteſt quęlibet ſubſtantia naturalis, ſicuti ex ligno fieri poteſt quodlibet artificioſum ſimulacrum.

Neceſſe autem fuit, vt in rerum natura talis eſſet materia in omnium rerum genera transformabilis: Primò, vt eſſet veluti theatrum, quo mirabilis illa generationum, & corruptionem ſubſtãtialium ſcena perageretur.

Secundò vt deſeruiret pulcherrimæ huic, quàm cernimus, ſubſtantiarum diuerſitati: dum veluti Protheus alter in tam varias facies transformatur: Nam veluti ad laudem artificis, confert, quòd in eius officina ſint varia artefactorum genera; ita quoque ad laudem ſupremi naturæ. Opificis, & huius mundi ornatum conducebat, vt in eo eſſent non modò accidentium, ſed etiam ſubſtantiarum variæ ſpecies.

Tertiò, quia, vt ſuprà ex D. Thoma dicebamus, mundi venuſtas exigebat, vt in rebus eſſent quædam ſupremæ, Deoque ſimilimæ, quæ ſẽper eſſent; quædam verò infimæ, & in rerum confinio poſitæ, quæ generationi,

tioni, & corruptioni obnoxię, quandoque eſsent, quandoque non eſsent: Vndè in illis infimis oportebat eſse aliquid ſubiectum verſatile inter quodlibet eſse, & non eſse, cuiuſmodi eſt materia.

Quartò demùm, quia vt ſæpè dicit D. Thomas, Deus, vt ſibi perfectè aſſimilaret creaturas non ſolùm contulit ipſis, vt eſsent, ſed etiam vt agere poſsent: Vndè in rebus corruptibilibus quodlibet producit ſibi ſimile, vt ignis ignem, planta plantam, homo hominem. Creaturę autem non poſsunt agere ex nihilo: (hoc enim ſolius Dei proprium eſt) Vndè ad hoc vt res producerent ſibi ſimile, neceſse fuit illis à Deo ſubminiſtrari materiam aliquam poſitam quidē extrà nihilum, attamen ad nullum entis genus determinatam, ex qua quodlibet agens poſſet facere ſibi ſimile.

Dico 3. Materia realitèr diſtinguitur à forma ſubſtantiali.

Probatur concluſio: Nàm quę ſeparantur, realitèr diſtinguuntur: Sed forma ſeparatur à materia: ergò realitèr ab illa diſtinguitur. Maior patet. Probatur minor: ſiquidem pereunte homine, ſeparatur forma conſtitutiua hominis ab eius materia; pereunte ligno, & in ignem conuerſo, deſinit forma ligni, & tamen manet eius materia ſub forma ignis: ergò realitèr ſeparantur.

ARTICVLVS II.

Vtrùm Materia prima ita ſit pura potentia, vt nullum includat actum entitatiuum.

CVm materia ſit quędam potentia ſubſtantialis, vt profundiùs innoteſcat eius eſſentia, diſcutiendum eſt, an in genere entis ita ſit pura potentia, vt nullum prorsùs actum includat: Actus autem duplex eſt ſcilicèt actus eſſentiæ, & actus exiſtentiæ: Actus eſſentiæ eſt, per quem eſſentia ponitur ſub determinato eſſendi modo, & determinata rerum ſpęcie: Sic forma lapidis dicitur actus eſſentiæ lapidis: quia conſtituit lapidem in certo gradu entis: vndè illa eſſentia carebit actu eſſentiali: quæ de ſe ad nullum entis modum determinatur, ſed vaga eſt, & indifferens ad omnes entis modos. Actus verò exiſtentiæ eſt: per quem actualis quædam eſſentia ponitur perfectè extra cauſas, & nihilum, de quo plura dicentur in Mataphyſica. Quæritur hic: vtrùm materia in ſua entitate, prout diſtinguitur à forma ſubſtantiali, includat actum vel eſſentiæ, vel exiſtentiæ: Prima difficultas reſoluetur in hoc articulo: ſecunda verò in ſequenti.

Dico: Materia in ſua ẽtitate nullum includit actum eſſentiæ; ſed eſt pura potentia in genere entis de ſe indifferens ad omnes eſſendi modos: ſicuti cera nullam de ſe inclu-

dit figuram artificialem, ſed eſt transformabilis in omnes figurarum modos. Concluſio eſt contra quoſdam extraneos, quam tamen communitèr docent Thomiſtę omnes, & plures alii.

Probatur primò authoritate Ariſtotelis, qui expreſſè dicit, ***materiam non eſſe quid, neque quale, neque aliquid eorum, per quæ ens determinatur***: Sed ens determinatur per actum eſſentialem; ergò materia in ſe nullum includit actum eſſentialem. Vndè idem Ariſtoteles dicit materiam ſe habere in ordine entis naturalis, ſicut lignum in ordine artificiali; vndè veluti lignum de ſe nullam includit figuram artificialem, ſed eſt in potentia ad omnes: ſic materia eſt in potentia ad omnes actus eſſentiales. Expreſſus eſt etiam D. Th. qui perpetuò inculcat materiam eſſe puram potentiam in genere entis. Vndè 1. parte, quæſt. 7. art. 2. *Materia*, inquit, *non eſt ens in actu, ſed potentia tantum*. Et 7. metaph. lect. 2. *Materia per formam eſt ens actu cum de ſe ſit potentia tantùm* quam etiam ſententiam attribuit Platoni Op. 15. c. 7. Idem expreſſit Auguſtinus 12. Conf. c. 7. cum dixit: *Deo feciſti, Domine, vnum prope te* (ſcilicet naturas) *aliud prope nihil*, ſcilicèt materiam quã ideò vocat *prope nihil*, quod nihil ſit actu, ſed in potentia ad omnia. Ideò Antiqui Poetæ materiam vocabant *chaos*, *& tenebras*, eò quod ſit expers omnis perfectionis, & actualitatis.

Probatur ratione; Quod eſt in potentia

in ordine entis ſimplicitèr, non includit actum entitatiuum, & eſſentialem: Sed materia prima eſt in potentia in ordine entis ſimplicitèr; ergò nullum includit actum entitatiuum. Maior patet: Nam eadem res in eodem ordine non poteſt eſſe actus, & potentia; ſi igitur materia ſit potentia in ordine entis ſimplicitèr non poteſt in eodem ordine includere actum. Cùm autem ens ſimplicitèr ſit primum ens, in quō fundantur entia ſecundùm quid; & actus ſimplicitèr ſit prior, quàm actus ſecundùm quid; ſi materia ſit in potentia in ordine entis ſimpliciter, nullum prorsùs includet actum entitatiuum. Maior verò probatur: Nam materia eſt in potentia reſpectu huius, quod fit ex illa, ſed ens ſimplicitèr fit ex materia ergò materia eſt in potentia in ordine entis ſimplicitèr. Maior patet. Minor verò probatur: Nam illud fit ex materia, quod producitur per generationem ſubſtātialem; ſed ens ſimplicitèr producitur per generationem ſubſtātialem; ergò ens ſimplicitèr fit ex materia; Maior certa eſt: Nam materia eſt principium ex quo aliquid generatur. Minor verò declaratur. Nam in eo differt generatio ſubſtantialis ab aliis productionibus, quod aliæ productiones terminentur ad aliquod ens ſecundarium, & accidentale, vt calefactio ad eſſe calidum: ægrotatio ad eſſe ægrum, quæ ſunt entia ſolùm ſecundùm quid, & accidentaria: at verò generatio terminatur ad ens ſimplicitèr, ideſt ad ens primarium, & ſubſtantiale, quod nullum ſuppo-

nit prius; v. g. ad eſſendum hominem, plantam, lapidem, &c. Hęc ratio omninò profunda eſt, & iuxtà principia Ariſtotelis euidentèr conuincens. Vndè, vt clariùs explicetur.

Nota, veteres Philoſophos negaſſe in rerum natura produci ens ſimplicitèr, ideſt entitatem ſubſtantialem, & primam; quia, vt refert Ariſtoteles, non poterant intelligere, ex quo fieret prima illa entitas ſubſtantialis: vel enim, inquiebant, illud primum ens fieret ex nihilo, vel ex ente; non ex nihilo, quia ex nihilo nihil fit; non ex alio ente, quia quod iam eſt ens ſimpliciter, non fit ens ſimplicitèr. Vndè concludebant, nullum ens ſimplicitèr de nouò produci, ſed ſolùm id quod erat ens ſimplicitèr, variè modificari per quoſdam ſtatus ſecundarios, & accidentales; ac proindè negabant dari generationem ſubſtantialem, dicentes, omnem diuerſitatem rerum eſſe ſolùm diuerſam diſpoſitionem accidentalem entis ſimplicitèr, ſecundùm quod vel condenſebatur, vel rarefiebat, coagulabatur, vel fluidum fiebat, &c. Sed Ariſtoteles rem profundiùs conſiderans reperit dari in mundo veram generationem ſubſtantialem, ideſt, noua entia ſimplicitèr in mundo produci, quæ non fierent nec ex alio ente ſimplicitèr, ne ex nihilo, ſed ex aliquo medio inter ens, & nihilum, ſcilicèt ex quadam potentia entitatiua, quam vocauit materiam; quæ nec eſt nihil, nec ens actu, ſed realis potentia ad eſſendum. Ex quo patet Ariſtotelē docuiſſe materiam

riam in ordine entis eſſe puram potentiam ; nullum que includere actum entitatiuum.

Reſpondebis: Materiam eſſe quidem potentiam in ordine entis ſimpliciter, ideòque à Philoſophis vocari ens in potentia, immò puram potentiam: non tamen ita vt nullum habeat actum entitatiuum, ſed quia eius actus eſt imperfectus, & vlteriùs complebilis per formam: Vndè ſimpliciter loquendo materia eſt potentia, ſecundùm quid tamen, & imperfectè eſt ens in actu, aliàs eſſet nihil.

Sed contrà: Nam materia non poteſt habere actum entitatiuum, qualiſcunque ſit: ergò nulla ſolutio. Probatur ſubſumptum: Nam per illum actum entitatiuum qualemcunque conſtituetur in ratione entis, & ſubſtantiæ actualis: ſed materia non poteſt eſſe ens, & ſubſtantia actualis: ergò. Maior patet; & in primis quòd per illum actum materia eſſet ens actuale: nam munus actus entitatiui eſt conſtituere aliquid in ratione entis actualis: quod etiam eſſet ſubſtantia actualis per illum actum conſtat: nam actus ille eſſet actus ſubſtantialis, & non accidentalis; ergò conſtitueret materiam in ratione ſubſtantię actualis. Minor verò declaratur: ſi enim materia eſset actualis ſubſtantia, & ens actu; eſset primum ens actu, ac proindè ens ſimpliciter; vndè per generationem materia non fieret ens ſimpliciter, & actualis ſubſtantia, ſed ſolùm reciperet accidentarias modificationes: nam id quod eſt non fit, vt rectè dicebant Antiqui ſi igitur ma-

materia ſit de ſe actualis ſubſtantia, & ens ſimpliciter, ex ea per generationem non fiet ens ſimpliciter, & actualis ſubſtantia. Hoc argumētum inſinuat D. Thomas Opuſ. 15. cap. 7. his verbis *Cum ponitur materia ens actu, nihil differt dicere materiam, ſubſtantiam rei; ſic enim Antiqui Naturales, qui ponebant materiam eſſe aliquod ens in actu, dicebant materiam eſſe rerum omnium ſubſtantiam.*

Ex quo patet, vel negandam eſse generationem entium, & ſubſtantiæ ſimpliciter, id eſt primi entis, vel dicendum materiam eſſe puram potentiam in ordine entis, & ſubſtantiæ.

Impugnatur ſecundò iſta reſponſio: Nam ſi materia ex ſe haberet actum entitatiuum: talis actus non eſset ſecundùm quid: & imperfectè actus, ſed actus ſimpliciter: conſequens eſt falſum; ergò, & antecedens. Probatur ſequela: Nam actus primus ſubſtantialis, & qui eſt baſis omnium aliorum, eſt actus ſimpliciter; ſed actus materiæ, ſiquidem haberet, eſset talis; ergò Maior patet. Vt enim habetur ex D Thoma Op. 31. ſicut eſse ſubſtantiale, ſeu primum eſse, eſt eſse ſimpliciter, ita actus ſubſtantialis, qui eſt primus, & baſis aliorū, eſt actus ſimpliciter. Minor verò declaratur; & in primis quòd talis actus eſset ſubſtantialis, patet; non enim eſset accidentalis: quòd etiam eſset primus, nàm ſupponeretur ad omnes aliòs: quod etiam eſset baſis aliorum, nam alij reciperentur in illo tanquàm in primo. Neque refert, quòd

quòd talis actus non eſset perfectus: ſed vlteriùs perfectibilis per formam; nam ſicut perfici non eſt fieri ſimpliciter, ſed ſolùm ſecundùm quid; ita quòd aliquid ſit actus imperfectus, & vlteriùs perfectibilis, non impedit quin ſit actus ſimpliciter. Adde, quod ſi materia haberet actum qualemcunque, non poſset dici pura potentia in ordine ſubſtantiæ, & entis; Nam ſicut puræ tenebræ ſunt, in quibus nihil eſt de luce etiam imperfecta: ita pura potentia eſt, in qua nihil eſt de actu etiam imperfecto.

Reſpondebis tandem (& eſt vltimum effugium Aduerſariorum) actum entitatiuum materiæ non eſse actum propriè dictum, & phyſicum, ſed ſolùm actum mataphyſicum, ſeu potiùs logicalem: inquantùm ſcilicèt materia, cùm ſit res quædam & non purum nihil, habet differentiam, qua diſtinguitur ab aliis rebus; quæ differentia dicitur actus metaphyſicus.

Sed contrà eſt; Tùm quia omnis actus metaphyſicus debet fundari in actu phyſico: Tùm quia materia differt ab alijs rebus, inquantùm eſt pura potentia; hic enim eſt proprius eius character: ergò differentia materiæ non eſt actus etiam metaphyſicus. Cæterùm, ſi illam differentiam, quamuis non ſit actus, Aduerſarij velint vocari actum, erit purus iſtius nominis abuſus.

Probatur tertiò concluſio, euertendo fundamentum Aduerſariorum. Licèt materia non includat vllum actum, non ſequitur eam

eſſe

eſſe purum nihil, ſicut contendunt Aduerſarij, ergò nullum eſt eorum fundamentum. Probatur antecedens: Nam, vt ait Ariſtoteles, & cum eo D. Thomas 1. Phyſic. lect. 9. inter purum nihil, & ens actu, datur medium, ſcilicèt potentia realis, & poſitiua ad omnes actus entitatiuos; ergò ex eo quòd materia non ſit purum nihil, non ſequitur eam eſſe ens actu, ſed ſolùm puram potentiam realem, & poſitiuam. Vndè Ariſtoteles diuiſit ens reale in actum, & potentiam; vt inſinuaret aliquam entitatem dari, quæ ſit pura potentia in ordine entis.

Probatur vltimò concluſio rationibus conglobatis: Nam primò in definitione materiæ ne quidem veſtigium actus apparet; ergò materia nullum includit actum. Probatur conſequentia; definitum enim cognoſcitur per definitionem.

Secundò, ſi materia includeret actum; vel eſſet actus purus, vel mixta ex actu, & potentia. ſi eſt actus purus, ſeu tota actus, cur dicitur potentia & non potiùs actus ſi miſcetur ex actu, & potentia, ergò non eſt prima potentia, primumq; ſubiectum.

Tertiò, tota entitas materiæ conſiſtit, in eo, quòd ſit receptiua formæ ſubſtantialis, per quam fiat actu ſubſtantia: atqui eſſe receptiuum formæ non eſt eſſe ens actu, ſed potiùs ens in potentias ergò tota entitas materiæ conſiſtit in hoc quòd ſit potentia.

Quartò ſi entitas materiæ eſſet actus, vel eſſet actus ſubſiſtens, vel actus informans: Non primum, quia actus ſubſiſtens eſt

per-

perfectior actu informante; non ſecundùm etiam, quia alias eſſet forma; ergò nullo modo eſt actus.

Quintò, ſi materia eſſe actus, vel eſſet actus ſubſtantialis, vel accidentalis: neutrum dici poteſt; ergò nullum. Maior patet: Nam ens actus diuiditur in ſubſtantiam, & accidens. Minor probatur: & in primis quòd actus materiæ non ſit accidentalis, de ſe patet: nam materia pertinet ad rationem ſubſtantiæ; quòd verò non ſit actus ſubſtantialis efficacitèr probatur: Nam forma definitur ab omnibus, actus primus ſubſtantialis; ergò materia non habet ex ſe actum ſubſtantialem.

Sexto, omnis actus eſſentialis, & entitatiuus eſt forma, vt ſæpè repetit D. Thomas, eo quòd formet, & determinet eſſentiam ad certum genus entis; & modum eſſendi, ſed materia non eſt forma: ergò nec actus entitatiuus.

Septimò demùm, quæro ab Aduerſarijs quid intelligant per actum eſſentialem? vel enim intelligant omne id, quod non eſt nihil; itaut actus opponatur nihilo, & quidquid non eſt nihil dicatur actus; & in hoc ſenſu ſine dubio materia erit actus, quia non eſt nihil: ſed res aliqua; Attamèn hoc modo vſurpare nomen actus, eſt abuti terminis quia inter nihil & ens actu mediat potentia realis. Vel intelligunt per actum eſſentialem aliquid determinatũ in linea entis, & exprimens ſpecialem modum eſſendi: in quo ſenſu dixit D. Thomas: *actum*

eſſe

eſſe id, quod determinat potentiam: & ſic materia non eſt actus, quia de ſe eſt quid indeterminatum, & ad omnes entis materialis ſpecies indifferens.

Concludendum eſt igitur cum D. Thoma 1. contra Gent.cap 43. in rebus tres gradus reperiri. Inuenitur enim aliqua res, quæ eſt actus tantùm, ſcilicèt Deus optimus maximus: & alia res, quæ eſt potentia tantùm ſcilicèt materia prima: & demùm alia res, quæ miſcetur ex actu, & potentia, cuiuſmodi ſunt omnes creaturę inter Deum, & materiam primam poſitæ. Vndè, vt arguit idem Sanctus Doctor 1. p. quæſt. 105. art. 1. ad 2. ſicut Deus eſt actus purus, nullam habens potentialitatem ita quoque materia eſt potentia pura nihil includens de actu: ideò ſubſtantiæ, quæ fiunt ex materia prima, dicuntur fieri ſimplicitèr, quia ſunt prima entia: quæ non ſuperædificantur alicui enti, ſed immediatè producuntur ex potentia eſſendi ſimplicitèr ſcilicèt ex materia prima. Ens autem ſimplicitèr dicitur, quod eſt primum non ſuperædificatum alteri priori.

Obijcies 1. Quod eſt ſimile primo actui, eſt aliquomodo actus: ſed materia eſt aliquomodo ſimilis primò actui, ſcilicèt Deo: ergò eſt aliquomodo actus.

Reſpondeo conceſſa maiori diſtinguendo minorem: Materia eſt ſimilis primo actui, vt actus eſt, negò vt ens concedo, & nego conſequentiam: cum enim materia non ſit actus, non poteſt aſſimilari Deo in ratione

actus,

actus. Attamèm cùm ſit ſuo modo ens; quamuis potentiale, & inchoatum tantùm. Ita quoquè aſſimilatur aliquomodo Deo in ratione entis.

Inſtabis: Atqui materia debet aſſimilari Deo, vt actus eſt; ergò nulla ſolutio. Probatur antecedens: Nam effectus debet aſſimilari cauſæ in eo, quod eſt ratio cauſandi: ſed Deus cauſat res inquantùm eſt actus; ergò materia debet aſſimilari Deo inquantùm eſt actus. Simile argumentum ſibi objicit D. Thomas 1.p.q.44.art.2.ad 3.ex cuius doctrina ibidem tradita.

Reſpondeo negando antecedens: Ad probationem diſtinguo maiorem: Effectus debet aſſimilari cauſæ in eo, quod eſt ipſi ratio cauſandi, effectus adæquatè ſumptus, concedo; inadæquatè ſumptus, nego: Materia autem ſola non eſt effectus Dei adæquatus; nàm proprius Dei effectus eſt ens actu; vndè cum materia ſit ſolùm potentia entis non poteſt eſſe completus Dei effectus, ſed ſimul cum forma ſicut conſtituit vnicum ens, ita quoque vnicum Dei effectum, qui cauſatur à Deo tàm ſecundùm id, quòd eſt in eo materiale, quàm ſecundùm, id quod eſt in eo formale.

Vrgebis: effectus etiam inadæquatus debet ſaltem imperfectè, & inchoatiuè aſſimilari ſuæ cauſæ in eo, quod eſt ei ratio agendi: ergò ſaltem materia erit inchoatiuè actus.

Reſpondeo etiam materiam eſſe inchoatiuè actum; non quòd ipſa ſit aliquid actu, ſed

ſed quia eſt potentia ad actum: Potentia autem eſt veluti quędam inchoatio actus. Vndè materia ſic poteſt dici ſimilis inchoatiùs primo actui.

Obiicies 2. Materia non eſt purum nihil; ergò eſt ens actu: Probatur conſequentia. Quod enim non eſt ens actu, videtur eſse puram nihil

Reſpondeo ex dictis: negando conſequentiam: Nàm vt dictum eſt ex D. Thoma; inter ens actu, & purum, nihil datur medium, ſcilicèt potentia, realis, quę nec eſt nihil, nec ens actuale, ſed ſolùm quędam inchoatio entis actualis.

Inſtabis: Atqui ſi materia eſset ſolum in pura potentia, eſset merum nihil: ergò nulla ſolutio. Probatur antecendens; ſic enim mundus antequàm produceretur, quia erat ſolùm in potentia, erat purum nihil.

Reſpondeo diſtinguendo antecedens: Si materia eſſet ſolùm in potentia eſset merum nihil, ſi eſset ſolùm in potentia obiectiua, concedo; ſi eſſet ſolùm in potentia receptiua, & ſubiectiua, nego. Explicatur potentia obiectiua eſt mera non repugnantia ad eſsendum; vt patet ex. D. Tho. 2. con. Gent. c. 37. vndè eſt merum nihil. Potentia receptiua eſt realis entitàs capax eſsendi omnia: vndè non eſt nihil, ſed aliquid potentiale. Patet autem quòd materia non eſt potentia primo modo, inquantùm non repugnat, vt producatur, ſed ſecundo modo, inquantùm eſt res quędam potentialis in omnia entia transformabilis: Et

ideò

ideò non eſt omninò nihil ſed vt dictum eſt ex Auguſtino propè nihil.

Vrgebis; Potentia non poteſt impleri niſi per actum; Atqui materia, dum producitur, explet aliquam potentiam; ergò eſt Actus; Maior videtur certa, probatur minor: Nàm materia antequàm produceretur erat poſſibilis, poſtquàm verò eſt producta expleuit illam poſſibilitatem; ergò materia explet aliquam potentiam.

Reſpondeo diſtinguendo maiorem: Potentia non expletur niſi per actum, potentia propriè dicta, & realis, concedo; potentia negatiua, & impropriè dicta, nego; Et diſtinctione applicata minori, nego conſequentiam. Explicatur: potentia propria, & realis eſt entitas actuum receptiua, vt intellectus dicitur potentia realis capax omnium ſcientiarum: & hæc non expletur niſi per actum. Potentia verò negatiua, & impropria, quam potiùs dixeris poſſibilitatem, eſt mera non repugnantia ad eſſendum: & hæc expletur per omnem entitatem realem, ſiue illa entitas ſit actus, ſiue potentia realis; vtrumque enim antequàm fieret, erat poſſibile. Hanc ſolùm potentiam, negatiuam dicitur explere materia, quando producitur: vndè non ſequitur eam eſſe actum, ſed ſolùm realem entitatem potentialem. Huius ſolutionis fundamentum tradit D. Thom. 2. con. Gen. cap. 37.

Dices: Quod eſt actualitèr extrà nihilum, eſt ens actu: ſed materia eſt actualitèr extra nihilum per propriam entitatem: ergò eſt ens actu.

Reſ-

Reſpondeo diſtinguendo maiorem: Quod eſt actualitèr extrà nihilum, eſt ens actu, pro vt *Actualitèr* idem eſt, ac de facto, negò; prout *Actualitèr* eſt idem ac per aliquam actualitatem, concedo. Et ad minorem: Materia eſt actualitèr extrà nihilum, ideſt de facto, concedo, id eſt per aliquam actualitatem, nego. Explicatur ſolutio: Duplicitèr ſumitur *Actualitèr*. Primò vulgaritèr, prout idem eſt, ac de facto, ſicut aliquis dicitur actualitèr mortuus, ideſt, de facto, & verè mortuus. Secundò ſumitur philoſophicè prout idem eſt, ac per aliquam actualitatem, ſicut aliquis dicitur actualiter doctus, poſtquàm conſecutus eſt actualitatem doctrinæ. In hoc ſecundo ſenſu materia non eſt actualitèr extrà nihilum, ideſt, per aliquam actualitatem, quam ex ſe habeat; ſed ſolùm eſt actualitèr extrà nihilum in primo ſenſu, ideſt, de facto, quia de facto non eſt nihil; Vndè non ſequitur eam importare actualitatem, ſicut non ſequitur mortem importare aliquid actualitatis, quamuis aliquis dicatur actu mortuus.

Obiicies tertiò, Quod eſt bonm, eſt entitas actualis, ſed materia eſt bona; ergò eſt entitas actualis. Minor eſt D. Thomæ. Maior probatur: Nam, vt idem, D. Thomas dicit, intantùm aliquid eſt bonum inquantùm eſt in actu.

Reſpondeo diſtinguendo maiorem: Quod eſt bonum actu completè, concedo: quod eſt bonum in potẽtia, & incompletè, nego. Materia autem non eſt bona actu, & perfectè,

ſed ſolùm inchoatiuè; ſeu, vt loquitur D. Thomas, *intantùm dicitur bona, inquantùm eſt bona potentia.*

Dices; Omnis differentia eſt actus: ſed materia prima ſuam habet differentiam; ergò eſt actus; Maior videtur certa: ſiquidem ſicut genus eſt natura potentialis, ità quoquè differentia eſt natura actualis. Minor verò conſtat: Nàm materia differt à forma; ergò habet ſuam differentiam.

Reſpondeo diſtinguendo maiorem; Omnis differentia eſt actus, differentia propriè dicta, concedo; differentia impropriè dicta, nego. Materia autem propriè nec habet genus, nec differentiam; Nàm conſtare genere, & differentia proprium eſt entis completi; Vndè cum materia non ſit ens completum, ſed ſolùm quædam entis inchoatio, ideò non habet propriè genus, & dfferentiam.

Inſtabis: Atqui differentia materiæ, quantumuis ſit impropria, debet eſſe aliqualitèr actus; ergò nulla ſolutio. Probatur antecedens: Nàm materia ſublunaris differt à materia cœleſti, vt dicetur infrà; ſed materia ſublunaris non poteſt differre à cœleſti per puram potentiam, ſed ſolùm per aliquem actum; ergò differentia materiæ debet eſſe aliqualitèr actus. Probatur minor; Nam materia ſublunaris, & cęleſtis non poſſunt differre in eo, in quo conueniunt; ſed conueniunt in ratione potentiæ [ſiquidem vtraque eſt potentia;) ergò non poſſunt differre per potentiam, ſed ſolùm per aliquem actum.

Reſ-

Reſpondeo negando ſubſumptum : Ad probationem conceſſa maiori , diſtinguo minorem ; Materia ſublunaris non poteſt differre à cœleſti nisi per actum , intrinſecè importatum , negò : extrinſecè connotatum , concedo . Et similitèr ad conſequentiam : ergò indifferentia materiæ debet eſſe actus , intrinſecè importatus , nego , extrinſecè connatus, concedo . Explicatur ſolutio: vt enim dicit D.Tho. 1. part. quæſt. 66. art. 2. ad 4. *Cum potentia dicatur ad actum , ens in potentia eſt diuerſum ex hoc ipſo , quod ordinatur ad diuerſum actum ; vndè materia cæleſtis eſt alia à ſublunari , quia non eſt in potentia ad formam elementi* : ideſt eò quòd connotet ſolùm formas cœleſtes , & materia ſublunaris formas ſublunares : vndè differunt , non quòd importent actum , ſed quòd reſpiciant diuerſos actus .

Dices , sic ſe habet materia ad potentiam , sicut forma ad actum ; ſed forma non eſt ita actus purus , quin includat aliquam potentialitatem ; ergò è contra materia non eſt ita pura potentia , quin includat aliquam actualitatem .

Reſpondeo negando maiorem , & paritatem ; Nam licèt forma includat aliquid potentialitatis , materia tamen nihil includit de actualitate . Ratio , & diſparitas eſt , primò quia nulla res creata poteſt eſſe perfectè actus hoc enim ſolius Dei eſt ; vndè omnis creatura habet actualitate ſuam permixtam potentiam . At verò non eſt contrà rationem rei creatę , quòd sit pura potentia ;

quòd talis actus non eſset perfectus: ſed vlteriùs perfectibilis per formam; nam ſicut perfici non eſt fieri ſimpliciter, ſed ſolùm ſecundùm quid; ita quòd aliquid ſit actus imperfectus, & vlteriùs perfectibilis, non impedit quin ſit actus ſimplicitèr. Adde, quod ſi materia haberet actum qualemcunque, non poſset dici pura potentia in ordine ſubſtantiæ, & entis; Nam ſicut puræ tenebræ ſunt, in quibus nihil eſt de luce etiam imperfecta: ita pura potentia eſt, in qua nihil eſt de actu etiam imperfecto.

Reſpondebis tandem (& eſt vltimum effugium Aduerſariorum) actum entitatiuum materiæ non eſse actum propriè dictum, & phyſicum, ſed ſolùm actum mataphyſicum, ſeu potiùs logicalem: inquantùm ſcilicèt materia, cùm ſit res quædam & non purum nihil, habet differentiam, qua diſtinguitur ab alijs rebus; quæ differentia dicitur actus metaphyſicus.

Sed contrà eſt; Tùm quia omnis actus metaphyſicus debet fundari in actu phyſico: Tùm quia materia differt ab alijs rebus, inquantùm eſt pura potentia; hic enim eſt proprius eius character: ergò differentia materiæ non eſt actus etiam metaphyſicus. Cæterùm, ſi illam differentiam, quamuis non ſit actus, Aduerſarij velint vocari actum, erit purus iſtius nominis abuſus.

Probatur tertiò concluſio, euertendo fundamentum Aduerſariorum. Licèt materia non includat vllum actum, non ſequitur eam

eſſe

eſſe purum nihil, ſicut contendunt Aduerſarij, ergò nullum eſt eorum fundamentum. Probatur antecedens: Nam, vt ait Ariſtoteles, & cum eo D. Thomas 1. Phyſic. lect. 9. inter purum nihil, & ens actu, datur medium, ſcilicèt potentia realis, & poſitiua ad omnes actus entitatiuos; ergò ex eo quòd materia non ſit purum nihil, non ſequitur eam eſſe ens actu, ſed ſolùm puram potentiam realem, & poſitiuam. Vndè Ariſtoteles diuiſit ens reale in actum, & potentiam; vt inſinuaret aliquam entitatem dari, quæ ſit pura potentia in ordine entis.

Probatur vltimò concluſio rationibus conglobatis: Nam primò in definitione materiæ ne quidem veſtigium actus apparet; ergò materia nullum includit actum. Probatur conſequentia; definitum enim cognoſcitur per definitionem.

Secundò, ſi materia includeret actum; vel eſſet actus purus, vel mixta ex actu, & potentia. ſi eſt actus purus, ſeu tota actus, cur dicitur potentia & non potiùs actus ſi miſcetur ex actu, & potentia, ergò non eſt prima potentia, primumq; ſubiectum.

Tertiò, tota entitas materiæ conſiſtit, in eo, quòd ſit receptiua formæ ſubſtantialis, per quam fiat actu ſubſtantia: atqui eſſe receptiuum formæ non eſt eſſe ens actu, ſed potiùs ens in potentia: ergò tota entitas materiæ conſiſtit in hoc quòd ſit potentia.

Quartò ſi entitas materiæ eſſet actus, vel eſſet actus ſubſiſtens, vel actus informans: Non primum, quia actus ſubſiſtens eſt per-

perfectior actu informante; non ſecundùm etiam, quia alias eſſet forma; ergò nullo modo eſt actus.

Quintò, ſi materia eſſe actus, vel eſſet actus ſubſtantialis, vel accidentalis: neutrum dici poteſt; ergò nullum. Maior patet: Nam ens actus diuiditur in ſubſtantiam, & accidens. Minor probatur: & in primis quòd actus materiæ non ſit accidentalis, de ſe patet: nam materia pertinet ad rationem ſubſtantiæ; quòd verò non ſit actus ſubſtantialis efficacitèr probatur: Nam forma definitur ab omnibus, actus primus ſubſtantialis; ergò materia non habet ex ſe actum ſubſtantialem.

Sexto, omnis actus eſſentialis, & entitatiuus eſt forma, vt ſæpè repetit D. Thomas, eo quòd formet, & determinet eſſentiam ad certum genus entis; & modum eſſendi, ſed materia non eſt forma: ergò nec actus entitatiuus.

Septimò demùm, quæro ab Aduerſarijs quid intelligant per actum eſſentialem? vel enim intelligant omne id, quod non eſt nihil; itaut actus opponatur nihilo, & quidquid non eſt nihil dicatur actus; & in hoc ſenſu ſine dubio materia erit actus, quia non eſt nihil: ſed res aliqua; Attamèn hoc modo vſurpare nomen actus, eſt abuti terminis quia inter nihil & ens actu mediat potentia realis. Vel intelligunt per actum eſſentialem aliquid determinatũ in linea entis, & exprimens ſpecialem modum eſſendi: in quo ſenſu dixit D. Thomas: *actum*

eſſe

eſſe id, quod determinat potentiam: & ſic materia non eſt actus, quia de ſe eſt quid indeterminatum, & ad omnes entis materialis ſpecies indifferens.

Concludendum eſt igitur cum D. Thoma 1. contra Gent.cap 43.in rebus tres gradus reperiri. Inuenitur enim aliqua res, quæ eſt actus tantùm, ſcilicèt Deus optimus maximus: & alia res, quæ eſt potentia tantùm ſcilicèt materia prima: & demùm alia res, quæ miſcetur ex actu, & potentia, cuiuſmodi ſunt omnes creaturę inter Deum, & materiam primam poſitæ. Vndè, vt arguit idem Sanctus Doctor 1. p. quæſt. 105. art. 1. ad 2. ſicut Deus eſt actus purus, nullam habens potentialitatem ita quoque materia eſt potentia pura nihil includens de actu: ideò ſubſtantiæ, quæ fiunt ex materia prima, dicuntur fieri ſimplicitèr, quia ſunt prima entia: quæ non ſuperædificantur alicui enti, ſed immediatè producuntur ex potentia eſſendi ſimplicitèr ſcilicèt ex materia prima. Ens autem ſimplicitèr dicitur, quod eſt primum non ſuperædificatum alteri priori.

Obijcies 1. Quod eſt ſimile primo actui, eſt aliquomodo actus: ſed materia eſt aliquomodo ſimilis primò actui, ſcilicèt Deo: ergò eſt aliquomodo actus.

Reſpondeo conceſſa maiori diſtinguendo minorem: Materia eſt ſimilis primo actui, vt actus eſt, negò vt ens concedo, & nego conſequentiam: cum enim materia non ſit actus, non poteſt aſſimilari Deo in ratione

actus,

actus. Attamèm cùm ſit ſuo modo ens; quamuis potentiale, & inchoatum tantùm. Ita quoquè aſſimilatur aliquomodo Deo in ratione entis.

Inſtabis: Atqui materia debet aſſimilari Deo, vt actus eſt; ergò nulla ſolutio. Probatur antecedens: Nam effectus debet aſſimilari cauſæ in eo, quod eſt ratio cauſandi: ſed Deus cauſat res inquantùm eſt actus; ergò materia debet aſſimilari Deo inquantùm eſt actus. Simile argumentum ſibi objicit D. Thomas 1.p.q.44.art.2.ad 3.ex cuius doctrina ibidem tradita.

Reſpondeo negando antecedens: Ad probationem diſtinguo maiorem: Effectus debet aſſimilari cauſæ in eo, quod eſt ipſi ratio cauſandi, effectus adæquatè ſumptus, concedo; inadæquatè ſumptus, nego: Materia autem ſola non eſt effectus Dei adæquatus; nàm proprius Dei effectus eſt ens actu; vndè cum materia ſit ſolùm potentia entis non poteſt eſſe completus Dei effectus, ſed ſimul cum forma ſicut conſtituit vnicum ens, ita quoque vnicum Dei effectum, qui cauſatur à Deo tàm ſecundùm id, quòd eſt in eo materiale, quàm ſecundùm, id quod eſt in eo formale.

Vrgebis: effectus etiam inadæquatus debet ſaltem imperfectè, & inchoatiuè aſſimilari ſuæ cauſæ in eo, quod eſt ei ratio agendi: ergò ſaltem materia erit inchoatiuè actus.

Reſpondeo etiam materiam eſſe inchoatiuè actum; non quòd ipſa ſit aliquid actu, ſed

ſed quia eſt potentia ad actum: Potentia autem eſt veluti quędam inchoatio actus. Vndè materia ſic poteſt dici ſimilis inchoatiùs primo actui.

Obiicies 2. Materia non eſt purum nihil; ergò eſt ens actu: Probatur conſequentia. Quod enim non eſt ens actu, videtur eſse puram nihil

Reſpondeo ex dictis: negando conſequentiam: Nàm vt dictum eſt ex D. Thoma; inter ens actu, & purum, nihil datur medium, ſcilicèt potentia, realis, quę nec eſt nihil, nec ens actuale, ſed ſolùm quędam inchoatio entis actualis.

Inſtabis: Atqui ſi materia eſset ſolum in pura potentia, eſset merum nihil: ergò nulla ſolutio. Probatur antecendens; ſic enim mundus antequàm produceretur, quia erat ſolùm in potentia, erat purum nihil.

Reſpondeo diſtinguendo antecedens: Si materia eſſet ſolùm in potentia eſset merum nihil, ſi eſset ſolùm in potentia obiectiua, concedo; ſi eſſet ſolùm in potentia receptiua, & ſubiectiua, nego. Explicatur potentia obiectiua eſt mera non repugnantia ad eſsendum; vt patet ex. D. Tho. 2. con. Gent. c. 37. vndè eſt merum nihil. Potentia receptiua eſt realis entitás capax eſsendi omnia: vndè non eſt nihil, ſed aliquid potentiale. Patet autem quòd materia non eſt potentia primo modo, inquantùm non repugnat, vt producatur, ſed ſecundo modo, inquantùm eſt res quędam potentialis in omnia entia transformabilis: Et

ideò non eſt omninò nihil ſed vt dictum eſt ex Auguſtino propè nihil.

Vrgebis; Potentia non poteſt impleri niſi per actum; Atqui materia, dum producitur, explet aliquam potentiam; ergò eſt Actus; Maior videtur certa, probatur minor: Nàm materia antequàm produceretur erat poſſibilis, poſtquàm verò eſt producta expleuit illam poſſibilitatem; ergò materia explet aliquam potentiam.

Reſpondeo diſtinguendo maiorem: Potentia non expletur niſi per actum, potentia propriè dicta, & realis, concedo; potentia negatiua, & impropriè dicta, nego; Et diſtinctione applicata minori, nego conſequentiam. Explicatur: potentia propria, & realis eſt entitas actuum receptiua, vt intellectus dicitur potentia realis capax omnium ſcientiarum: & hæc non expletur niſi per actum. Potentia verò negatiua, & impropria, quam potiùs dixeris poſſibilitatem, eſt mera non repugnantia ad eſſendum: & hæc expletur per omnem entitatem realem, ſiue illa entitas ſit actus, ſiue potentia realis: vtrumque enim antequàm fieret, erat poſſibile. Hanc ſolùm potentiam, negatiuam dicitur explere materia, quando producitur: vndè non ſequitur eam eſſe actum, ſed ſolùm realem entitatem potentialem. Huius ſolutionis fundamentum tradit D. Thom. 2. con. Gen. cap. 37.

Dices: Quod eſt actualitèr extrà nihilum, eſt ens actu: ſed materia eſt actualitèr extra nihilum per propriam entitatem: ergò eſt ens actu. Reſ-

Reſpondeo diſtinguendo maiorem: Quod eſt actualitèr extrà nihilum, eſt ens actu, pro vt *Actualitèr* idem eſt, ac de facto, negò; prout *Actualitèr* eſt idem ac per aliquam actualitatem, concedo. Et ad minorem: Materia eſt actualitèr extrà nihilum, ideſt de facto, concedo, id eſt per aliquam actualitatem, nego. Explicatur ſolutio: Dupliciter ſumitur *Actualitèr*. Primò vulgaritèr, prout idem eſt, ac de facto, ſicut aliquis dicitur actualitèr mortuus, ideſt, de facto, & verè mortuus. Secundò ſumitur philoſophicè prout idem eſt, ac per aliquam actualitatem, ſicut aliquis dicitur actualiter doctus, poſtquàm conſecutus eſt actualitatem doctrinæ. In hoc ſecundo ſenſu materia non eſt actualitèr extrà nihilum, ideſt, per aliquam actualitatem, quam ex ſe habeat; ſed ſolùm eſt actualitèr extrà nihilum in primo ſenſu, ideſt, de facto, quia de facto non eſt nihil; Vndè non ſequitur eam importare actualitatem, ſicut non ſequitur mortem importare aliquid actualitatis, quamuis aliquis dicatur actu mortuus.

Obiicies tertiò, Quod eſt bonm, eſt entitas actualis, ſed materia eſt bona; ergò eſt entitas actualis. Minor eſt D. Thomæ. Maior probatur: Nam, vt idem, D. Thomas dicit, intantùm aliquid eſt bonum inquantùm eſt in actu.

Reſpondeo diſtinguendo maiorem: Quod eſt bonum actu completè, concedo: quod eſt bonum in potētia, & incompletè, nego. Materia autem non eſt bona actu, & perfectè,

ſed

ſed ſolùm inchoatiuè; ſeu, vt loquitur D. Thomas, *intantùm dicitur bona, inquantùm eſt bona potentia.*

Dices; Omnis differentia eſt actus: ſed materia prima ſuam habet differentiam; ergò eſt actus; Maior videtur certa: ſiquidem ſicut genus eſt natura potentialis, ità quoquè differentia eſt natura actualis. Minor verò conſtat: Nàm materia differt à forma; ergò habet ſuam differentiam.

Reſpondeo diſtinguendo maiorem; Omnis differentia eſt actus, differentia propriè dicta, concedo; differentia impropriè dicta, nego. Materia autem propriè nec habet genus, nec differentiam; Nàm conſtare genere, & differentia proprium eſt entis completi; Vndè cum materia non ſit ens completum, ſed ſolùm quædam entis inchoatio, ideò non habet propriè genus, & dfferentiam.

Inſtabis: Atqui differentia materiæ, quantumuis ſit impropria, debet eſſe aliqualitèr actus; ergò nulla ſolutio. Probatur antecedens: Nàm materia ſublunaris differt à materia cœleſti, vt dicetur infrà, ſed materia ſublunaris non poteſt differre à cœleſti per puram potentiam, ſed ſolùm per aliquem actum; ergò differentia materiæ debet eſſe aliqualitèr actus. Probatur minor; Nam materia ſublunaris, & cœleſtis non poſſunt differre in eo, in quo conueniunt; ſed conueniunt in ratione potentiæ [ſiquidem vtraque eſt potentia;) ergò non poſſunt differre per potentiam, ſed ſolùm per aliquem actum.

Reſ-

Reſpondeo negando ſubſumptum : Ad probationem conceſſa maiori , diſtinguo minorem ; Materia ſublunaris non poteſt differre à cœleſti nisi per actum , intrinſecè importatum , negò : extrinſecè connotatum , concedo . Et similitèr ad conſequentiam : ergò indifferentia materiæ debet eſſe actus , intrinſecè importatus , nego , extrinſecè connatus, concedo . Explicatur ſolutio: vt enim dicit D.Tho. 1. part. quæſt. 66. art. 2. ad 4. *Cum potentia dicatur ad actum , ens in potentia eſt diuerſum ex hoc ipſo , quod ordinatur ad diuerſum actum ; vndè materia cæleſtis eſt alia à ſublunari , quia non eſt in potentia ad formam elementi* : id eſt eò quòd connotet ſolùm formas cœleſtes , & materia ſublunaris formas ſublunares : vndè differunt , non quòd importent actum , ſed quòd reſpiciant diuerſos actus .

Dices , sic ſe habet materia ad potentiam, sicut forma ad actum ; ſed forma non eſt ita actus purus , quin includat aliquam potentialitatem ; ergò è contra materia non eſt ita pura potentia , quin includat aliquam actualitatem .

Reſpondeo negando maiorem , & paritatem ; Nam licèt forma includat aliquid potentialitatis , materia tamen nihil includit de actualitate . Ratio , & diſparitas eſt , primò quia nulla res creata poteſt eſſe perfectè actus hoc enim ſolius Dei eſt ; vndè omnis creatura habet actualitate ſuam permixtam potentiam . At verò non eſt contrà rationem rei creatę , quòd sit pura potentia ;

immò hoc maximè congruit infimæ rerum, qualis eſt materia, vt ſit pura Potentia; ſicut ſuprema rerum, ſcilicèt Deus eſt purus actus. Secunda diſparitas eſt, quia forma ſicuti, & omnis alia res creata, eſt aliquid medium inter primum actum, ſcilicèt Deum, & primam potentiam, ſcilicet materiam; cum ergò medium participet de vtroque extremo, forma debet habere aliquid de actu, & aliquid de potentia: At verò materia eſt infima in rebus; vndè ſicuti ſupremum ens nihil habet de potentia; itaquoq; infima rerum nihil debet habere de actu. Vtramq; ſolutionem ſæpe inſinuat D. Th.

ARTICVLVS TERTIVS.

Vtrùm Materia prima habeat propriam exiſtentiam.

ETſi præſentis quæſtionis deciſio facilè ſequatur ex præcedenti (ſi enim materia nullum includit actum entitatiuum, non poteſt includere exiſtentiam, quæ eſt perfectiſſimus, & vltimus actus in linea entis) vt tamen pleniùs diſcutiatur natura materiæ, id ſpeciali articulo diſcutiendum ſuſcipimus. Quid verò ſit exiſtentia ex profeſſo dicetur in Metaphſica. Interim tamen, vt aliqualem, & ab omnibus receptum notionem eius tradamus, exiſtentia eſt extrà nihilum, & extrà cauſas ſiſtentia; ſiquidem tunc res exiſtere dicitur, quando

extra

extra cauſas, & nihilum ſiſtitur. Quia verò aliqua res cenſetur ſiſti extrà cauſas, & nihilum, quando nihil ei deeſt requiſitum ad rationem entis, ideò Metaphyſici definiunt exiſtentiam, vltimam entis actualitatem.

Circà præſentem difficultatem duplex eſt ſententia: Prima eſt plurimorum extrà D. Thomæ ſcholam, qui dicunt materiam habere proprium, & partialem exiſtentiam, & formam ſimilitèr aliam exiſtentiam partialem, ex quibus duabus conſtetur vnica totalis exiſtentia compoſiti. Fundamentum eorum eſt, quòd putent, exiſtentiam non diſtingui ab eſſentia. Vndè inferunt, quòd ſicut materia habet partialem eſſentiam à forma diſtinctam, ità quoque, & partialem exiſtentiam. Hoc fundamentũ ad radices euertemus in Metaphyſica, vbi cum D. Thoma, & omnibus antiquis Philoſophis oſtendemus in toto compoſito ſubſtantiali vnicam eſſe exiſtentiam realitèr diſtinctam à materia, & forma. Secunda verò ſententia eſt D. Thomæ, omnium Thomiſtarum, & plurium aliorum, qui negant materiam primam de ſe habere propriam exiſtentiam, docentes eam eſſe ſolùm potentiam realem, & poſitiuam ad exiſtendum: cum quibus.

Dico: Materiam prima nullam de ſe habet exiſtentiam, ſed ſolùm exiſtit per exiſtentiam totius compoſiti, quam recipit mediante formam, ſicut corpus viuit per vitam otius animalis, quã recipit mediante anima.

perfectior actu informante ; non ſecundùm etiam , quia alias eſſet forma ; ergò nullo modo eſt actus.

Quintò, ſi materia eſſe actus, vel eſſet actus ſubſtantialis, vel accidentalis : neutrum dici poteſt ; ergò nullum. Maior patet : Nam ens actus diuiditur in ſubſtantiam, & accidens. Minor probatur : & in primis quòd actus materiæ non ſit accidentalis, de ſe patet : nam materia pertinet ad rationem ſubſtantiæ ; quòd verò non ſit actus ſubſtantialis efficacitèr probatur : Nam forma definitur ab omnibus, actus primus ſubſtantialis ; ergò materia non habet ex ſe actum ſubſtantialem.

Sexto, omnis actus eſſentialis, & entitatiuus eſt forma, vt ſæpè repetit D. Thomas, eo quòd formet, & determinet eſſentiam ad certum genus entis ; & modum eſſendi, ſed materia non eſt forma : ergò nec actus entitatiuus.

Septimò demùm, quæro ab Aduerſarijs quid intelligant per actum eſſentialem ? vel enim intelligant omne id, quod non eſt nihil ; itaut actus opponatur nihilo, & quidquid non eſt nihil dicatur actus ; & in hoc ſenſu ſine dubio materia erit actus, quia non eſt nihil : ſed res aliqua ; Attamèn hoc modo vſurpare nomen actus, eſt abuti terminis quia inter nihil & ens actu mediat potentia realis. Vel intelligunt per actum eſſentialem aliquid determinatũ in linea entis, & exprimens ſpecialem modum eſſendi : in quo ſenſu dixit D. Thomas : *actum*

eſſe

eſſe id, quod determinat potentiam: & ſic materia non eſt actus, quia de ſe eſt quid indeterminatum, & ad omnes entis materialis ſpecies indifferens.

Concludendum eſt igitur cum D. Thoma 1. contra Gent. cap 43. in rebus tres gradus reperiri. Inuenitur enim aliqua res, quæ eſt actus tantùm, ſcilicèt Deus optimus maximus: & alia res, quæ eſt potentia tantùm ſcilicèt materia prima: & demùm alia res, quæ miſcetur ex actu, & potentia, cuiuſmodi ſunt omnes creaturę inter Deum, & materiam primam poſitæ. Vndè, vt arguit idem Sanctus Doctor 1. p. quæſt. 105. art. 1. ad 2. ſicut Deus eſt actus purus, nullam habens potentialitatem ita quoque materia eſt potentia pura nihil includens de actu; ideò ſubſtantiæ, quæ fiunt ex materia prima, dicuntur fieri ſimplicitèr, quia ſunt prima entia: quæ non ſuperædificantur alicui enti, ſed immediatè producuntur ex potentia eſſendi ſimplicitèr ſcilicèt ex materia prima. Ens autem ſimplicitèr dicitur, quod eſt primum non ſuperædificatum alteri priori.

Obijcies 1. Quod eſt ſimile primo actui, eſt aliquomodo actus: ſed materia eſt aliquomodo ſimilis primò actui, ſcilicèt Deo: ergò eſt aliquomodo actus.

Reſpondeo conceſſa maiori diſtinguendo minorem: Materia eſt ſimilis primo actui, vt actus eſt, negò vt ens concedo, & nego conſequentiam: cum enim materia non ſit actus, non poteſt aſſimilari Deo in ratione

actus,

actus. Attamèn cùm ſit ſuo modo ens; quamuis potentiale, & inchoatum tantùm. Ita quoquè aſſimilatur aliquomodo Deo in ratione entis.

Inſtabis: Atqui materia debet aſſimilari Deo, vt actus eſt; ergò nulla ſolutio. Probatur antecedens: Nam effectus debet aſſimilari cauſæ in eo, quod eſt ratio cauſandi: ſed Deus cauſat res inquantùm eſt actus; ergò materia debet aſſimilari Deo inquantùm eſt actus. Simile argumentum ſibi obijcit D. Thomas 1.p.q.44.art.2.ad 3.ex cuius doctrina ibidem tradita.

Reſpondeo negando antecedens: Ad probationem diſtinguo maiorem: Effectus debet aſſimilari cauſæ in eo, quod eſt ipſi ratio cauſandi, effectus adæquatè ſumptus, concedo; inadæquatè ſumptus, nego: Materia autem ſola non eſt effectus Dei adæquatus; nàm proprius Dei effectus eſt ens actu; vndè cum materia ſit ſolùm potentia entis non poteſt eſſe completus Dei effectus, ſed ſimul cum forma ſicut conſtituit vnicum ens, ita quoque vnicum Dei effectum, qui cauſatur à Deo tàm ſecundùm id, quòd eſt in eo materiale, quàm ſecundùm, id quod eſt in eo formale.

Vrgebis: effectus etiam inadæquatus debet ſaltem imperfectè, & inchoatiuè aſſimilari ſuæ cauſæ in eo, quod eſt ei ratio agendi: ergò ſaltem materia erit inchoatiuè actus.

Reſpondeo etiam materiam eſſe inchoatiuè actum; non quòd ipſa ſit aliquid actu, ſed

ſed quia eſt potentia ad actum: Potentia autem eſt veluti quędam inchoatio actus. Vndè materia ſic poteſt dici ſimilis inchoatiùs primo actui.

Obiicies 2. Materia non eſt purum nihil; ergò eſt ens actu: Probatur conſequentia. Quod enim non eſt ens actu, videtur eſse puram nihil

Reſpondeo ex dictis: negando conſequentiam: Nàm vt dictum eſt ex D. Thoma; inter ens actu, & purum, nihil datur medium, ſcilicèt potentia, realis, quę nec eſt nihil, nec ens actuale, ſed ſolùm quędam inchoatio entis actualis.

Inſtabis: Atqui ſi materia eſset ſolum in pura potentia, eſset merum nihil: ergò nulla ſolutio. Probatur antecendens; ſic enim mundus antequàm produceretur, quia erat ſolùm in potentia, erat purum nihil.

Reſpondeo diſtinguendo antecedens: Si materia eſſet ſolùm in potentia eſset merum nihil, ſi eſset ſolùm in potentia obiectiua, concedo; ſi eſſet ſolùm in potentia receptiua, & ſubiectiua, nego. Explicatur potentia obiectiua eſt mera non repugnantia ad eſsendum; vt patet ex. D. Tho. 2. con. Gent. c. 37. vndè eſt merum nihil. Potentia receptiua eſt realis entitàs capax eſsendi omnia: vndè non eſt nihil, ſed aliquid potentiale. Patet autem quòd materia non eſt potentia primo modo, inquantùm non repugnat, vt producatur, ſed ſecundo modo, inquantùm eſt res quędam potentialis in omnia entia transformabilis: Et

ideò

ideò non eſt omninò nihil ſed vt dictum eſt ex Auguſtino propè nihil.

Vrgebis; Potentia non poteſt impleri niſi per actum; Atqui materia, dum producitur, explet aliquam potentiam; ergò eſt Actus; Maior videtur certa, probatur minor: Nàm materia antequàm produceretur erat poſſibilis, poſtquàm verò eſt producta expleuit illam poſſibilitatem; ergò materia explet aliquam potentiam.

Reſpondeo diſtinguendo maiorem: Potentia non expletur niſi per actum, potentia propriè dicta, & realis, concedo; potentia negatiua, & impropriè dicta, nego; Et diſtinctione applicata minori, nego conſequentiam. Explicatur: potentia propria, & realis eſt entitas actuum receptiua, vt intellectus dicitur potentia realis capax omnium ſcientiarum: & hæc non expletur niſi per actum. Potentia verò negatiua, & impropria, quam potiùs dixeris poſſibilitatem, eſt mera non repugnantia ad eſſendum: & hæc expletur per omnem entitatem realem, ſiue illa entitas ſit actus, ſiue potentia realis: vtrumque enim antequàm fieret, erat poſſibile. Hanc ſolùm potentiam, negatiuam dicitur explere materia, quando producitur: vndè non ſequitur eam eſſe actum, ſed ſolùm realem entitatem potentialem. Huius ſolutionis fundamentum tradit D. Thom. 2. con. Gen. cap. 37.

Dices: Quod eſt actualitèr extrà nihilum, eſt ens actu: ſed materia eſt actualitèr extra nihilum per propriam entitatem: ergò eſt ens actu.

Reſ-

Reſpondeo diſtinguendo maiorem: Quod eſt actualitèr extrà nihilum, eſt ens actu, pro vt *Actualitèr* idem eſt, ac de facto, negò; prout *Actualitèr* eſt idem ac per aliquam actualitatem, concedo. Et ad minorem: Materia eſt actualitèr extrà nihilum, ideſt de facto, concedo, id eſt per aliquam actualitatem, nego. Explicatur ſolutio: Dupliciter ſumitur *Actualitèr*. Primò vulgaritèr, prout idem eſt, ac de facto, ſicut aliquis dicitur actualitèr mortuus, ideſt, de facto, & verè mortuus. Secundò ſumitur philoſophicè prout idem eſt, ac per aliquam actualitatem, ſicut aliquis dicitur actualiter doctus, poſtquàm conſecutus eſt actualitatem doctrinæ. In hoc ſecundo ſenſu materia non eſt actualitèr extrà nihilum, ideſt, per aliquam actualitatem, quam ex ſe habeat; ſed ſolùm eſt actualitèr extrà nihilum in primo ſenſu, ideſt, de facto, quia de facto non eſt nihil; Vndè non ſequitur eam importare actualitatem, ſicut non ſequitur mortem importare aliquid actualitatis, quamuis aliquis dicatur actu mortuus.

Obiicies tertiò, Quod eſt bonm, eſt entitas actualis, ſed materia eſt bona; ergò eſt entitas actualis. Minor eſt D. Thomæ. Maior probatur: Nam, vt idem, D. Thomas dicit, intantùm aliquid eſt bonum inquantùm eſt in actu.

Reſpondeo diſtinguendo maiorem: Quod eſt bonum actu completè, concedo: quod eſt bonum in poteñtia, & incompletè, nego. Materia autem non eſt bona actu, & perfectè, ſed

ſed ſolùm inchoatiuè; ſeu, vt loquitur D. Thomas, *intantùm dicitur bona, inquantùm eſt bona potentia.*

Dices; Omnis differentia eſt actus: ſed materia prima ſuam habet differentiam; ergò eſt actus; Maior videtur certa: ſiquidem ſicut genus eſt natura potentialis, ità quoquè differentia eſt natura actualis. Minor verò conſtat: Nàm materia differt à forma; ergò habet ſuam differentiam.

Reſpondeo diſtinguendo maiorem; Omnis differentia eſt actus, differentia propriè dicta, concedo; differentia impropriè dicta, nego. Materia autem propriè nec habet genus, nec differentiam; Nàm conſtare genere, & differentia proprium eſt entis completi; Vndè cum materia non ſit ens completum, ſed ſolùm quædam entis inchoatio, ideò non habet propriè genus, & dfferentiam.

Inſtabis: Atqui differentia materiæ, quantumuis ſit impropria, debet eſſe aliqualitèr actus; ergò nulla ſolutio. Probatur antecedens: Nàm materia ſublunaris differt à materia cœleſti, vt dicetur infrà; ſed materia ſublunaris non poteſt differre à cœleſti per puram potentiam, ſed ſolùm per aliquem actum; ergò differentia materiæ debet eſſe aliqualitèr actus. Probatur minor; Nam materia ſublunaris, & cęleſtis non poſſunt differre in eo, in quo conueniunt; ſed conueniunt in ratione potentiæ [ſiquidem vtraque eſt potentia;) ergò non poſſunt differre per potentiam, ſed ſolùm per aliquem actum.

Reſ-

Reſpondeo negando ſubſumptum : Ad probationem conceſſa maiori , diſtinguo minorem ; Materia ſublunaris non poteſt differre à cœleſti niſi per actum , intrinſecè importatum , negò : extrinſecè connotatum , concedo . Et ſimilitèr ad conſequentiam : ergò indifferentia materiæ debet eſſe actus , intrinſecè importatus , nego , extrinſecè connatus, concedo . Explicatur ſolutio: vt enim dicit D.Tho. 1. part. quæſt. 66. art. 2. ad 4. *Cum potentia dicatur ad actum , ens in potentia eſt diuerſum ex hoc ipſo , quod ordinatur ad diuerſum actum ; vndè materia cæleſtis eſt alia à ſublunari , quia non eſt in potentia ad formam elementi* : id eſt eò quòd connotet ſolùm formas cœleſtes , & materia ſublunaris formas ſublunares : vndè differunt , non quòd importent actum , ſed quòd reſpiciant diuerſos actus .

Dices , ſic ſe habet materia ad potentiam, ſicut forma ad actum ; ſed forma non eſt ita actus purus , quin includat aliquam potentialitatem ; ergò è contra materia non eſt ita pura potentia , quin includat aliquam actualitatem .

Reſpondeo negando maiorem , & paritatem ; Nam licèt forma includat aliquid potentialitatis , materia tamen nihil includit de actualitate . Ratio , & diſparitas eſt , primò quia nulla res creata poteſt eſſe perfectè actus hoc enim ſolius Dei eſt ; vndè omnis creatura habet actualitate ſuam permixtam potentiam . At verò non eſt contrà rationem rei createę , quòd ſit pura potentia ;

immò hoc maximè congruit infimæ rerum, qualis eſt materia, vt ſit pura Potentia; ſicut ſuprema rerum, ſcilicèt Deus eſt purus actus. Secunda diſparitas eſt, quia forma ſicuti, & omnis alia res creata, eſt aliquid medium inter primum actum, ſcilicèt Deum, & primam potentiam, ſcilicet materiam; cum ergò medium participet de vtroque extremo, forma debet habere aliquid de actu, & aliquid de potentia: At verò materia eſt infima in rebus; vndè ſicuti ſupremum ens nihil habet de potentia; ita quoq; infima rerum nihil debet habere de actu. Vtramq; ſolutionem ſæpe inſinuat D. Th.

ARTICVLVS TERTIVS.

Vtrùm Materia prima habeat propriam exiſtentiam.

ETſi præſentis quæſtionis deciſio facilè ſequatur ex præcedenti (ſi enim materia nullum includit actum entitatiuum, non poteſt includere exiſtentiam, quæ eſt perfectiſſimus, & vltimus actus in linea entis) vt tamen pleniùs diſcutiatur natura materiæ, id ſpeciali articulo diſcutiendum ſuſcipimus. Quid verò ſit exiſtentia ex profeſſo dicetur in Metaphſica. Interim tamen, vt aliqualem, & ab omnibus receptum notionem eius tradamus, exiſtentia eſt extrà nihilum, & extrà cauſas ſiſtentia; ſiquidem tunc res exiſtere dicitur, quando extra

extra cauſas, & nihilum ſiſtitur. Quia verò aliqua res cenſetur ſiſti extrà cauſas, & nihilum, quando nihil ei deeſt requiſitum ad rationem entis, ideò Metaphyſici definiunt exiſtentiam, vltimam entis actualitatem.

Circà præſentem difficultatem duplex eſt ſententia: Prima eſt plurimorum extrà D. Thomæ ſcholam, qui dicunt materiam habere proprium, & partialem exiſtentiam, & formam ſimilitèr aliam exiſtentiam partialem, ex quibus duabus conſtetur vnica totalis exiſtentia compoſiti. Fundamentum eorum eſt, quòd putent, exiſtentiam non diſtingui ab eſſentia. Vndè inferunt, quòd ſicut materia habet partialem eſſentiam à forma diſtinctam, ità quoque, & partialem exiſtentiam. Hoc fundamentũ ad radices euertemus in Metaphyſica, vbi cum D. Thoma, & omnibus antiquis Philoſophis oſtendemus in toto compoſito ſubſtantiali vnicam eſſe exiſtentiam realitèr diſtinctam à materia, & forma. Secunda verò ſententia eſt D. Thomæ, omnium Thomiſtarum, & plurium aliorum, qui negant materiam primam de ſe habere propriam exiſtentiam, docentes eam eſſe ſolùm potentiam realem, & poſitiuam ad exiſtendum: cum quibus.

Dico: Materiam prima nullam de ſe habet exiſtentiam, ſed ſolùm exiſtit per exiſtentiam totius compoſiti, quam recipit mediante formam, ſicut corpus viuit per vitam totius animalis, quã recipit mediante anima.

Hæc concluſio eſt D. Thomæ qui eam lucu-lentèr tradit quæſtione 4. de potentia, art. 1. dicens; *Materia non poteſt exiſtere ſine forma, quidquid enim in rerum natura inuenitur, actu exiſtit, quod quidem non habet materia, niſi per formam, quæ eſt actus eius. Vndè non habet ſine forma in rerum natura inueniri. Et* 1. p. quæſt. 16 art. 3. ad 3. *Materia*, inquit, *ſecundum ſe, neque habet eſſe*, ideſt exiſtere, *neque cognoſcibilis eſt*. Idem ſatis innuit Ariſtoteles, qui dum ſoluit argumentum Antiquorum dicentium materiam debere eſſe ens actu exiſtens, quia aliàs eſſet nihil; non dicit (quod ſine dubio ſatis in promptu eſſet) materiam habere partialem exiſtentiam, ſed ſolùm quòd inter ens actu exiſtens, & nihil datur medium, ſcilicèt potentia realis exiſtendi, quę eſt veluti prima entis inchoatio. Sentit igitur Ariſtoteles materiam non habere actu exiſtentiam, ſed eſſe puram potentiam receptiuam exiſtentiæ.

Probatur concluſio, primò ratione fundamentali; Exiſtentia eſt entis extrà cauſas, & nihilum ſiſtentia: ſed materia ex ſe non eſt ens conſtitutum extrà cauſas, & nihilum, ergò materia ex ſe non habet exiſtentiam. Maior patet, tùm ex ipſo nomine, tùm ex notione ſuprà tradita exiſtentiæ tùm ex communi Theologorum loquendi modo, qui ideò vocant exiſtentiam, *terminum naturæ*, quia per eam terminatur productio rei. Minor verò probatur. Nam ens cenſetur ſiſti extrà cauſas, & nihilum, quando ni-

hil

hil ipſi deeſt requiſitum ad rationem entis: ſed materia præcisè ſumpta non eſt talis, qui nihil deſit ad rationem entis requiſitum, ergò materia ex ſe non eſt ens conſtitutum extrà cauſas, & nihilum. Maior patet: Nàm quamdiù res non habet ea, per quæ conſtituitur in ratione entis, cenſetur adhuc eſſe in tendendia ad rationem entis; ac proindè nondùm ſiſti extrà cauſas, & nihilum, ſeu non eſſe in ipſo termino entis, ſed potiùs in via eſſendi. Minor verò probatur, nàm materia non eſt, niſi quædam entis naturalis inchoatio, & per formam conſtituitur in ratione entis, ſed inchoatio entis nondùm habet omnia requiſita ad rationem entis, ergò materia ex ſe non eſt talis cui nihil deſit ad rationem entis. Vndè ex ſe non habet ſiſtentiam extrà nihilum ſed ſolùm tendentiam à nihilo ad ens cuius eſt inchoatio. Hanc rationem duobus verbis complexus eſt D. Thomas 1.parte, quæſt.7.art. *Materia prima*, inquit, *non exiſtit in rerum natura per ſe ipſam, cùm non ſit ens in actu, ſed potentia tantùm*.

Confirmatur magis hæc ratio, Tùm quia ens naturale conſtat ex duobus, actu ſcilicet, & potentia; actus eſt ipſa forma, potentia verò eſt materia: Vndè non eſt ens naturale, niſi materia compleatur per formam: ac proindè materia ſine forma non eſt ens exiſtens, ſed inchoatio entis, quæ completur per formam, tùm quia eo modo materia exiſtit, quo eſt ens, exiſtentia enim eſt actus entis, ſed materia ex ſe non eſt ens

niſi in potentia; eſt enim id ex quo fit ens: ergò materia non exiſtit niſi in potentia.

Reſpondebis materiam eſſe ens inchoatiuè, incompletè, & partialitèr: ideòque ſiſti extra nihilum incompletè, & partialitèr: ſicque habere exiſtentia incompletam, & partialem.

Sed contrà: Nàm ens incompletum, & inchoatum non poteſt habere vllam prorſus exiſtentiam: ergò nulla reſponſio. Probatur antecedens: Nam exiſtentia eſſentialitèr eſt id quod aliquid ſiſtitur, & terminatur in linea entis, itaut vlteriùs non tendat ad hoc, quod ſit ens: ſi enim vlterius tenderet ad eſſendum ens, ſine dubio non intelligeretur ſiſti, & terminari: Atqui quod eſt ſolùm ens inchoatiuè, & incompletè, vlteriùs tendit ad hoc vt ſit ens: ergò nullo modo poteſt intelligi exiſtens etiam partialitèr.

Confirmatur hæc impugnatio. Nàm ens naturale non componitur ex materia, & forma, ſicut ex duabus partibus, quaſi integralibus, vt imaginatur Aduerſarij, quarum quælibet actu partialitèr habeat ea, quæ conueniunt toti ſicut corpus componitur ex partialibus membris: quorum quodlibet eſt actu partialitèr corpus; ſed ſicut ex partibus eſſentialibus, quarum neutra etiam partialitèr habet ea, quæ conueniunt toti eſſentię, ſicut viuens componitur ex anima, & corpore, quorum neutrum ſeorſim viuit etiam partialitèr. Vndè ſicut repugnat corpus habere ſine anima etiam partialem vi-

tam,

tam, ita quoque repugnat materiam habere ſine forma etiam partialem exiſtentiam, eò quòd exiſtentia ſit actus totius entis, ſicut vita totius animalis.

Dices; Anima homini ſeparata eſt ens incompletum, & tamen habet propriam exiſtentiam: ergò materia quamuis ſit ens incompletum, poteſt habere propriam exiſtentiam.

Reſpondeo 1. animam ſeparata non habere exiſtentiam partialem, ſed totalem: vt enim dicit D. Thomas, anima hominis dat exiſtentiam homini, quam poſtea totam retrahit ad ſe, quando in morte deficiunt diſpoſitiones requiſitæ, vt informet corpus. Vndè hoc exemplum nihil facit pro aſtruendis partialibus exiſtentijs.

Reſpondeo ſecundò diſtinguendo antecedens: Anima hominis eſt ens incompletum, incompletione indigentiæ, quaſi egeat aliquo ad eſſendum, nego: incompletione vlterioris communicabilitatis quatenus illud eſſe quod habet, poteſt vlteriùs communicare corpori concedo. Explicatur: Proprium eſt animæ humanæ, quòd ſit per ſe ſubſtantia actualis, operans, ſubſiſtens, vt patet ex Aug. 10. de Trinitate, cap. 7. quia non eſt incompleta in ratione entis ob ingentiam, quaſi egeat aliquo ad operandum, & eſſendum; habet enim exiſtentiam, & operationem ſpiritualem, quæ non dependet à materia; ſed incompletione vlterioris communicabilitatis, quia exiſtentia, quam habet, eſt vlteriùs receptibilis in corpore.

Vndè non cenſetur completa, donec communicetur, vt dicit Caietanus 1. parte, quæſt. 76. articulo 1. Cæterùm materia, & omnes formæ præter animam rationalem ſunt incompletæ etiam incompletione indigentiæ, quatenùs egent ſua comparte, vt conſtituantur in ratione entis; cuius ſignum eſt, quòd materia nunquàm reperiri poteſt ſine forma; & aliæ formæ ſtatim pereant, vbi ſeparantur à materia: Vndè nec materia, nec aliæ formæ poſſunt habere exiſtentiam ſibi propriã, & partialem, ſed exiſtunt in toto, & per totius exiſtentiam.

Probatur prætereà concluſio variis rationibus, & quidem primò. Materia eſt ſolùm in potentia reſpectu termini generationis: Sed primum eſſe, ſeu prima exiſtentia eſt terminus generationis; (nam generatio definitur, tranſitus de non eſse, ſeu de non exiſtere, ad eſſe, ſeu exiſtere) ergò materia eſt ſolùm in potentia reſpectu exiſtentiæ.

Secundò exiſtentia eſt vltimus actus entis, qui proindè non competit niſi enti completo; ſed materia non completur niſi per formam; ergò non exiſtit niſi per formam.

Tertiò exiſtentia eſt poſitio rei extrà omnes cauſas: Sed materia ſine forma non eſt extrà omnes cauſas: adhuc enim non habet cauſam formalem; ergò non exiſtit ex ſe, & ſine forma.

Quartò, exiſtentia ſupponit formam; ergò non poteſt competere materiæ ſine ipſa forma. Probatur antecedens; Actus ſecun-

dus

dus ſupponit primum: ſed forma eſt primus actus materiæ; ergò materia ſupponit formam.

Quintò, exiſtentia eſt actus perfectior quàm forma; ergò ſi materia de ſe non habet actum formalem: à fortiori nec actum exiſtentiæ: Probatur antecedens ex Dionyſio, qui referente D. Thoma, vocat exiſtentiam formam formarum, & actualitatem actualitatum.

Sextò demùm: ſi materia prima haberet propriam exiſtentiam, non poſſet componere vnum ens per ſecum forma: Conſequens eſt falſum: ergò, & antecedens. Probatur ſequela: Vnum per ſe dicitur, quod habet vnicum eſse, & vnicam exiſtentiam: atqui compoſitum ex materia, & forma non haberet vnicam exiſtentiam, ſed duas: ergò non eſset vnum per ſe, ſed ſolùm per accidens. Nec valet ſi dicas, exiſtentiam materiæ comparari ad exiſtentiam formæ, ſicut potentia ad actum, ideòque facere vnum ens ſubſtantiale cum forma, quia, vt ait Ariſtoteles, vnum ens per ſe fit ex actu, & potentia.

Contrà enim eſt. Nam fieri non poteſt, vt idem in eodem genere ſit actus, & potentia, ergò cùm exiſtentia materiæ (ſi quam haberet) eſſe actus in genere exiſtendi, non poſſet eſſe potentia in eodem genere. Vndè Diuus Thomas 7. de potentia, art. 2. ad 9. dicit, *eſse, ſeu exiſtentiam non poſſe comparari ad actum vlteriorem tanquam potentiam*.

Quæres ad pleniorem horum omnium intelligentiam, quomodo materia recipiat exiſtentiam.

Reſpondeo quòd vt iàm dixi, in quolibet compoſito non niſi vnica exiſtentia, quæ eſt vltima entis actualitas, ſeu actus entis completi, & terminati in linea entis: vndè cùm materia compleatur in ratione entis per formam, recipit quoque exiſtentiam mediante forma. Quomodo autem id fiat explicat Caietanus exemplo aptiſſimo lucis. Idem enim ordo ſeruatur ad participandam exiſtentiam, quæ eſt diuiniſſima omnium formalitatum, vt ſepè dicit Ariſtoteles, qui ſeruari ſolet ad recipiendam lucem, quæ eſt diuiniſſima qualitatum ſenſibilium: Sicut ergò ad participandam lucem, 1. requiritur aliquod ſubiectum capax lucis. 2. requiritur quædam diſpoſitio in illo ſubiecto, qua fiat proximè capax lucis, ſcilicèt perſpicuitas, ſeu diaphaneitas: 3. ea poſita ſtatim corpus illuminatur à Sole, & fit actu lucidum; ita quoque ad participandum eſſe, ſeu exiſtere (nam pro eodem vtrumque ſumitur) primò requiritur ſubiectum capax eſſendi; & huiuſmodi ſubiectum eſt materia prima: Secundò requiritur quædam diſpoſitio ſubſtantialis, per quam tale ſubiectum fiat proximè capax ad eſſendum, ſeu compleatur in ratione entis; & talis diſpoſitio eſt forma: Tertiò demùm poſita forma in materia ſtatim in vi cauſæ efficientis datur exiſtentia: Et ſicut vnica datur in tali corpore perſpicuo lucidi-

tas,

tas, quæ non eſt actus nec ſolius corporis, nec ſolius perſpicuitas, & totius compoſiti ex corpore, & perſpicuitates, ita quoq; datur in toto compoſito, v. g. in arbore, vnica exiſtentia, quæ non eſt actus ſolius materiæ, aut ſolius formæ, ſed totius compoſiti, ex materia, & forma. Eiuſmodi exemplum rem omninò apertam facit, & adhuc magis inculcabitur in Metaphyſica.

Applicari autem poteſt hæc doctrina exiſtentiæ viuentis, quæ eſt ipſa vita: *Nam viuere viuentibus eſt eſſe, ſeu exiſtere*, vt ait Ariſtoteles: videmus ergò in animali dari vnicam ſimplicem vitam quæ nec eſt animæ ſolius; nec corporis ſolius; nec partim corporis, partim animæ, ſed totius coniuncti ex anima, & corpore: Vndè ad illam vitam primò requiritur ſubiectum capax vitæ, ſcilicèt corpus: ſecundò requiritur informatio animæ, nàm ſine anima corpus viuere nequit. Deindè, vbi anima eſt in corpore, vt forma in materia, in eodem momento aduenit vita, tanquam actus totius compoſiti ex anima, & corpore, & inſeparabilitèr concomitans animam. Quod ergò videmus in exiſtentia viuentium, ſcilicèt in vita, pariter tribuendum eſt exiſtentiæ aliarum rerum: itaut quælibet res habeat vnicã exiſtentiam, quæ ſit actus totius compoſiti, & adueniat materiæ per formam: Vndè D. Thomas ſæpè dicit, quod *eſſe*, ſeu exiſtere *ſequitur formam, & datur per formam*.

Obiicies 1. Quod habet proprium fieri diſtinctum à fieri formæ, habet propriam exiſ-

exiſtentiam: Sed materia habet proprium fieri diſtinctum à fieri formæ; ergò habet propriam exiſtentiam. Maior certa eſt: nam fieri dat eſſe, ſeu exiſtentiam; facere enim idem eſt, ac exiſtentiam dare. Minor verò probatur; nam materia facta fuit per creationem, formæ autem fiunt per generationem ſubſtantialem: Sed creatio eſt diſtincta à generatione: ergò materia habet proprium fieri diſtinctum à fieri formæ.

Reſpondeo negando minorem. Ad probationem diſtinguo maiorem. Materia facta fuit per creationem ad ſe ſpeciatim terminatam, negò; terminatam ad totum compoſitum, ſub quo creata eſt, concedo. Et conceſſa minori, nego conſequentiam ſub diſtinctione data. Explicatur ſolutio: Impoſſibile eſt, quod materia ſola creetur, ſed ſemper creatur totum cõpoſitum ex materia, & forma; Vndè *materia non creatur*, inquit D. Thomas, *ſed concreatur*, cuius rationem reddit 1. p. q. 45. art. 4. Quia creatio terminatur ad ens, vndè ſicut materia non eſt ens, ſed ſolùm inchoatio entis, & completur in ratione entis, quando eſt in toto compoſito: ita quoque creatio non terminatur ad materiam, ſed ad totum compoſitum.

Inſtabis: Materia ſaltem aliquomodò terminat creationem ergò ſaltem aliquomodò exiſtit.

Reſpondeo diſtinguendo conſequens: Exiſtit per exiſtentiam partialem ſibi propriam, nego: per exiſtentiam totius compoſiti, in

ti, in quo creatur, concedo. Solutio patet ex dictis.

Vrgebis. Ergò materia pereunte compoſito corrumpitur, quod eſt contra Ariſtotelem, & D. Thomam. Probatur conſequentia; Corrumpi eſt amittere eſſe; atqui materia pereũte compoſito, amittit eſt ſiquidem non habet aliud eſſe, ſeu exiſtere, quam totius compoſiti: ergò pereunte compoſito materia corrumpitur.

Reſpondeo negando conſequentiam. Ad probationem diſtinguo maiorem; Corrumpi eſt amittere eſſe, ita vt nullum aliud eſſe ſubrogetur, concedo, ſi aliud eſſe ſubrogetur, negò. Materia autem quando deperdit vnum eſſe, v. g. exiſtentiam ligni, ſtatim recipit aliud eſſe, v. g. eſſe ignis: Nam *corruptio vnius eſt generatio alterius*. Vndè materia non deperdit, ſed ſolùm mutat exiſtentias. Sicut ergò ſeruus non dicitur liberari ex eo, quod ab vna ſeruitute tranſeat ad aliam, nec homo nudus ex eo, quod deponendo vnam veſtem aliam ſimul induat; ita nec materia dicitur corrumpi, cum ita vnum eſſe deponat, vt aliud ſtatim recipiat.

Obiicies 2. Quod eſt prius compoſito, non exiſtit per exiſtentiam compoſiti; ſed materia eſt prior compoſito, ergò non exiſtit per exiſtentiam compoſiti. Maior videtur certa: Minor verò probatur; Nam cauſa eſt prior effectu, & principium prius principiato; Sed materia eſt cauſa, & principium compoſiti; ergò &c.

Reſ-

Reſpondeo 1. cum Caietano Opuſc. de ente,& eſſentia q. 8. diſtinguendo maiorem; Quod eſt prius compoſito: prioritate temporis, concedo prioritate naturæ, & cauſalitatis, nego. Prioritas enim naturæ non eſt prioritas exiſtendi, ſed ſolùm prioritas cauſandi: Vndè non impedit ſimultatem realem; & ideo, quod eſt prius natura, poteſt exiſtere per exiſtentiam illius, quod eſt poſterius, quia vtrumque ſimul realitèr exiſtit. Patet autem, quod licèt materia ſit prior compoſito prioritate cauſæ, & naturæ, attamen non eſt prior prioritate temporis, quia nullum inſtans temporis eſt, in quo materia non ſit in aliquo compoſito.

Reſpondeo 2. diſtinguendo eandem maiorem: Quod eſt prius ſecundùm realitatem potentiæ, nego: ſecundùm actualitatem exiſtentiæ, concedo; Et ad minorem. Materia eſt prior compoſito ſecundùm realitatem potentiæ, concedo; ſecundùm actualitatem exiſtentiæ nego; Materia enim ſicut de ſe non eſt niſi potentia eſſendi, & exiſtendi: ita quoque præcedit ſolùm compoſitum ſecundùm realitatem potentiæ, non verò ſecundùm actualitatem exiſtentiæ nam ipſa non exiſtit niſi in toto compoſito. Aliis terminis dari poſset hæc ſolutio dicendo: Quod eſt prius per modum entis completi, concedo; quod eſt prius per modum inchoationis entis, nego. Ratio eſt, quia: vt iam oſtendimus, exiſtentia eſt actus entis completi; vndè illud ſolùm exi-

ſtit,

ſtit, quod eſt ens completum.

Inſtabis; Atqui etiam materia in illo priori naturæ, quo concipitur præſupponi ad formam, & compoſitum exiſtit; ergò nulla ſolutio. Probatur ſubſumptum: Quod intelligitur cauſans; intelligitur exiſtens: ſed materia in illo priori intelligitur cauſans compoſitum: ergò intelligitur exiſtens.

Reſpondeo negando ſubſumptum. Ad probationem diſtinguo maiorem: Quod intelligitur cauſans, per modum cauſæ efficientis, concedo: per modum cauſæ materialis, nego. Ratio eſt, quia cauſa efficiens cauſat per modum dantis exiſtentiam effectui: cùm autem nemo det, quod non habet, oportet quòd cauſa efficiens intelligatur exiſtens, antequàm cauſet, v. g. ſol ante lucem. At verò cauſa materialis cauſat per modum ſubiecti, & potentiæ recipientis eſſe, & exiſtentiam. Ad recipiendum autem exiſtentiam non oportet illam præhabere; vndè cauſa materialis in illo priori, in quo concipitur præuenire conſtitutionem compoſiti, non debet intelligi exiſtens, ſed tendens ad exiſtentiam.

Vrgebis; Atqui etiam quod cauſat per modum materiæ, debet per ſe exiſtere: ergò nulla ſolutio. Probatur antecedens: Quod eſt per ſe extra nihil, per ſe exiſtit; ſed quod cauſat etiam per modum materiæ per ſe eſt extra nihil: ergò per ſe exiſtit. Probatur minor, quod enim eſt intra nihilum, nihil cauſare poteſt.

Reſ-

Reſpondeo negando ſubſumptam. Ad probationem diſtinguo maiorem; Quod eſt extrà nihil completè, & totaliter concedo: quod eſt extrà nihil inchoatiuè, & viáliter, nego. Vt autem ſupra dictum eſt, materia ſecundùm propriam entitatem, & in illo priori naturæ in quo concipitur præuenire formam, eſt ſolùm extrà nihil inchoatiuè, inquantùm eſt quædam entis inchoatio.

Dices: Quod eſt extra cauſam efficientem, eſt completè extrà nihilum; ſed materia prima, vt præuenit formam, eſt extrà cauſam efficientem: ergò eſt completè extrà nihil. Probatur minor; Nam cauſa efficiens materiæ eſt virtus creatrix; ſed materia, vt præuenit formam eſt extrà virtutem creatricem; ergò eſt extrà cauſam efficientem.

Reſpondeo ex dictis diſtinguendo maiorem: Illud eſt extrà nihilum completè, quod eſt extrà cauſam efficientem, per modum effectus completi in ratione entis, concedo; per modum effectus incompleti, nego: Materia autem, vt præuenit formam, eſt ſolùm aliquid incompletum, & verſatile; vndè impoſſibile eſt, quòd materia intelligatur completè eſſe, & conſeruari etiam à cauſa creatrice, niſi ſub aliqua forma. Immò, vt dicit D. Thomas, *Materia in Deo non habet propriam ideam, ſed eandem ideam cum toto compoſito, nec creari vllo modo poteſt, niſi cum forma.*

Replicabis: ergò ſaltem materia ex ſe ha-

habet exiſtentiam incompletam, & verſatilem. Probatur conſequentia: Nam eo modo materia exiſtit, quo eſt extrà nihil, & cauſam efficientem; ſed per ſe eſt extrà nihil, & cauſam efficientem, ſaltem incompletè, & verſalitèr; ergò habet exiſtentiam ſaltem incompletam, & verſatilem.

Reſpondeo negando conſequentiam. Ad probationem, nego maiorem. Nam ad exiſtendum non ſatis eſt rem eſſe quocunque modo extra cauſam, & nihilum, ſed debet eſſe per modum rei completæ, & terminatę in linea entis, nam exiſtentia eſt terminus entis, in quo quieſcit productio rei.

Obijcies 3. & ſimul inſtabis contra datas ſolutiones: Inter eſſe extrà nihil, & cauſas, & eſſe intrà nihil, & cauſas non datur medium; ergò materia debet eſſe completè, vel intra, vel extrà nihil, & cauſas. Probatur antecedens. Nam ens, & nihil immediatè opponuntur.

Reſpondeo 1. cum Ioanne à Sancto Thoma diſtinguendo antecedens. Inter eſſe extrà nihilum; & cauſas, vel intrà nihilum, & cauſas non datur medium, ſecundùm rem, & durationem, quaſi in mundo aliquid dari poſſit, quod nec intrà, nec extrà cauſas, & nihilum de facto ſit, concedo, non datur medium ſecundùm præciſionem, nego. Quia, vt diximus ex Ariſtotele, & D.Thom. inter ens, & nihilum mediat potentia realis eſſendi, quæ quamuis ſemper ſit, vel intrà, vel extrà nihilum pro omni duratione, attamē præſcindi poteſt ſecūdùm consideratio-

nem

nè ab ipſa forma, per quam completè ponitur extrà nihilũ, ſubquo ſtatu præciſionis non intelligitur eſſe, vel intrà, nec extrà nihilum, ſed aliquid medium, ideſt, tendentia à nihilo ad ens.

Reſpondeo 2. Dato antecedente, diſtinguendo conſequens; ergò materia debet eſſe vel intrà, vel extrà nihilum, per ſe ipſam, nego; per exiſtentiam quam habet in toto compoſito, concedo; Nam ſicut forma purè corporea v. g. forma equi, eſt ſolùm extrà, nihilum, inquantùm exiſtit in compoſito equi, in quo ſaluatur, & quo deſtructo perit; ita quoque materia eſt extrà nihilum, in quantùm ſaluatur in aliquo compoſito, per cuius exiſtentiam exiſtit. Et ideò ſemper quidem exiſtit extrà nihilum, non tamen per ſe præcisè, ſed per exiſtentiam compoſiti in quo ſaluatur.

Obiicies 4. Materia per ſe ſubſtit; ergò etiã per ſe exiſtit. Conſequentia patet; nam ſubſiſtere, & exiſtere ſunt eiuſdem rationis. Probatur antecedens: Quod ſubſtat formæ, debet per ſe ſubſiſtere: ſed materia ſubſtat formæ: ergò debet per ſe ſubſiſtere. Maior, certa eſt: nam prius eſt per ſe ſubſiſtere: quàm ſubſtare alteri. Minor verò patet: nam effectus materiæ eſt ſubſtare formæ.

Reſpondeo negando antecedens. Ad probationem diſtinguo maiorem: Quod ſubſtat formæ debet per ſe ſubſiſtere, quod ſubſtat formæ accidentali, & ſecundariæ, concedo, quod ſubſtat formæ ſubſtantiali,

nego.

nego. Explicatur ſolutio, Duplex eſt forma, vt infrà dicetur, vna ſubſtantialis, quæ dat eſſe ſimplicitèr, ſeu primum eſſe ſuo ſubiecto, ipſumque complet in ratione entis, & ſubſtantiæ, vt forma hominis, forma ignis, &c. Alia verò eſt forma accidentalis, quæ dat ſolùm aliquod eſſe ſecundarium, & ſecundùm quid, vt ſanitas & albedo, &c. Dicimus ergò, quòd ſubiectum ſubſtans formæ accidentali debet quidem in ſe ſubſiſtere, quia forma accidentalis non dat, ſed ſupponit eſſe ſubſtantiale, priùs enim eſt eſſe hominem, quàm eſſe doctum, vel ſanum. Attamèn ſubiectum ſubſtans formæ ſubſtantiali non debet in ſe ſubſiſtere, quia hoc habet à forma ſubſtantiali. Solutio eſt D. Th. Opuſ. 31. Adde præterea, quòd hoc argumentum nimis probat, nempè materiam eſſe nobiliorem forma, nam ſuſtentans eſt nobilius ſuſtentato.

Obijcies vltimò: Exiſtentia non diſtinguitur ab eſſentia: ſed materia habet eſſentiam diſtinctam à forma; ergò, & propriam exiſtentiam.

Reſpondeo negando maiorem; nam in Metaphyſica probabitur omnem eſſentiam creatam diſtingui realiter ab exiſtẽtia: Deindè quamuis exiſtentia eſſet eſſentia, non eſſet tamen qualiſcunque eſſentia, ſed eſſentia actualis, & completa in genere entis: Vndè etiam dato principio Aduerſariorum, non ſequeretur materiam habere propriam exiſtentiam, quia non habet eſsentiam completam in linea entis.

ARTI-

ARTICVLVS QVARTVS.

Vtrùm de abſoluta Dei potentia materia exiſtere poſſit ſine forma.

FAtentur omnes materiam non poſſe naturaliter exiſtere ſine forma, quia, vel ex ſe nullam habet exiſtentiam, vel eam ſolùm habet dependentem à forma. Sed vtrùm ſaltem diuinitùs id fieri poſſit, dubium eſt inter Authores. Affirmant Scotus, & quidam extra D. Thomæ ſcholam, negant verò D. Thomas, & Thomiſtæ communiter Pro intelligentia difficultatis.

Nota, in Deo duplicem diſtingui potentiam, aliam naturalem, & ordinariam, aliam ſupernaturalem, & extraordinariam, & abſolutam. Potentia ordinaria eſt, qua ſe manifeſtat in effectibus ordinarijs, ſeu qua operatur iuxta naturam rerum, & leges ordinarias, quas Dei præſcripſit ſapientia in gubernatione rerum; vt dum ex ſemine fit arbor; ex arbore profertur fructus; hæc ſine dubio fiunt per potentiam ordinariam. Potentia extraordinaria eſt, qua Deus operatur ſupra conſuetum rerum ordinem, ex infinita illa virtute, quæ nullis terminis limitatur, ſed vt loquitur Scriptura, dum (*facit potentiam in brachio ſuo*) & infinitam virtutem ſuam adhibet. Deus enim plus poteſt, quàm fecerit, & oſtendant effectus naturales, vt dicit D. Thomas 2. parte, quæſt. 25. ex illa potentia extraordinaria operatur

tur, cùm in myſterio Euchariſtiæ accidentia ſuſtinet ſine ſubiecto; in myſterio Incarnationis humanam naturam vnit Diuinæ Perſonæ; dum facit Virginem eſſe matrem, dum mortuos vitæ reſtituit, &c. Huic autem potentiæ abſolutæ conceditur quidquid non implicat contradictionem; vt enim dicit D. Thomas 1. parte, quæſt.25.art.3.Contradictio cùm dicat eſse, & non eſſe, ſimul deſtruit ens, ipſumque reddit impoſſibile, ſic fieri etiam diuinitùs nequit, vt quæ facta ſunt, infacta reddantur, quod quis viuat ſine vita, quod detur triangulus ſine angulis, quod ſit homo ſine anima rationali, &c. Hoc poſito.

Dico: Fieri non poteſt etiam de potentia Dei abſoluta, vt materia exiſtat ſine forma. Ita D. Tho.Quod l. 3.q.3 art. 1. vbi ſic ait. *Quod aliquid ſit & non ſit, à Deo fieri non poteſt, neque aliquid inuoluens contradictionem, & huiuſmodi eſt, materiam eſſe ſine forma*. Idem repetit 1. parte, quæſt. 66. art. 1. & aliis in locis.

Probatur concluſio ratione D. Thomæ. Si materia exiſtere ſine forma, ſimul exiſteret, & non exiſteret. Atqui hoc implicat contradictionem, ergo nec diuinitùs fieri poteſt. Minor patet. probatur maior, & in primis, quòd exiſteret, ſupponitur, quòd verò non exiſteret, ſic oſtenditur, Impoſſibile eſt effectum formalem haberi ſine forma; ſed exiſtere eſt effectus formalis formæ, ergò impoſſibile eſt habere exiſtentiam ſine forma. Maior patet tùm ratione, nam effe-

ctus formalis eſt ipſa forma communicata ; vel ſaltem habetur per ipſam communicationem formæ ; tùm inductione, ſic enim impoſſibile eſt viuere ſine anima, eſſe album ſine albedine, &c. Minor verò probatur ex ipſa formæ definitione qua dicitur, id quod dat eſſe materiæ, ſeu quod facit materiam eſſe ens actu, vt ait D. Thomas 1.p.q.66.art. 1. Vndè infert, *quòd dicere materiam exiſtere ſine forma, eſt dicere ens actu ſine actu, quod implicat contradictionem*.

Confirmatur prætereà 1. Quia materia non exiſtit, niſi per exiſtentiam formæ, ergò ſine forma nequit exiſtere. Secundò, exiſtentia eſt poſitio rei extra cauſas: ſed impoſſibile eſt materia ſine forma eſse extra cauſas; ergò impoſſibile eſt eam ſine forma exiſtere. Maior patet ex dictis. Minor probatur: Nam vna, & præcipua ex cauſis materiæ à qua intimiùs pendet, eſt ipſa forma; ergò ſine forma impoſſibile eſt, vt ſit extra cauſas. Tertiò exemplo; Nam ſic ſe habet materia ad formam in exiſtendo, ſicut corpus ad animam in viuendo: Sed implicat contradictionem corpus viuere ſine anima; ergò, & materiam exiſtere ſine forma. Probatur paritas; tùm quia ipſa vita eſt exiſtentia entis animati; tùm quia ſicut anima dat vitam; ita, & forma dat exiſtentiam. Quartò, ſi materia haberet aliquam exiſtentiam ſine forma, vel eſset exiſtentia ſpiritualis, vel corporalis: Non primum, quia ſpiritualitas eſsentialitèr repugnât materiæ; non etiam ſecundum, quia exiſtentia corporalis,

dat

dat eſse actu corpus; exiſtentia enim eſt actu id, quod eſt: Sed repugnat materiam eſſe actu corpus ſine forma: ergò nullam habere poteſt exiſtentiam ſine forma.

Probatur 2. Quod eſt eſsentialitèr incapax exiſtentiæ, non poteſt etiam diuinitùs exiſtere. Sed materia ſine forma eſt eſsentialitèr incapax exiſtentiæ; ergò nequit exiſtere ſine forma. Maior patet. Nam Deus non poteſt à rebus ipſis remouere eſsentiam, vt facere, quòd equus, cui eſsentialitèr repugnat rationalitas, ſit rationalis. Minor verò probatur, tùm quia exiſtentia eſt actus entis completi. Sed materia ſine forma eſt eſsentialitèr ens incompletum, ergò, & eſſentialitèr incapax exiſtentiæ, tùm quia ſubiectum eſt eſsentialitèr incapax actus ſecundarii ſine primo, ſed forma eſt actus primus entis, & materiæ: exiſtentia verò eſt actus vltimus vt patet ex dictis, & ſæpè repetit D. Thomas, ergò materia ſine forma eſt eſsentialitèr incapax exiſtentiæ. Maior patet inductione, ſic enim quia viſio eſt actus ſecundarius, impoſſibile eſt, vt quis videat ſine potentia viſiua, quia intellectio eſt actus ſecundarius, impoſſibile eſt, vt quis intelligat ſine intellectu.

Confirmatur hæc ratio. Nam vt dicitur communitèr, effectus cauſæ formalis, & materialis nec diuinitùs ſuppleri poſsunt. Sed quòd materia ſit capax exiſtendi, eſt effectus formalis formæ, ergò nec diuinitùs ſuppleri poteſt ſine forma.

Obiicies 1. Deus poteſt conſeruare acci-
dens

dens ſine ſubiecto, vt patet in Eucharistia; ergò, & materiam ſine forma. Probatur conſequentia. Nam materia minùs dependet à forma, quàm accidens à ſubiecto, ergò ſi diuinitùs accidens poteſt eſse ſine ſubiecto, poterit, & materia eſſe ſine forma. Probatur antecedens. Priùs minùs dependet à poſteriori, quàm poſterius à priori. Sed materia eſt prior forma, ſubiectum verò eſt prius accidente, ergò materia minùs dependet à forma, quàm accidens à ſubiecto.

Reſpondeo negando conſequentiam, Ad probationem nego antecedens. Nam vt inquit Caietanus, plus dependet pura potentia ab actu, quàm actus imperfectus, quale eſt accidens, ab actu perfecto. Ad probationem, tranſeat maior, & diſtinguo minorem: Materia eſt prior forma, quantùm ad realitatem entitatis, concedo: quantùm ad actualitatem exiſtentiæ, nego: Ideſt materia cùm ſit receptiua formæ: præcedit ipſam in ratione potentiæ receptiuæ, ſed quia materia exiſtit per formam, ideò forma præcedit materiam quantùm ad munus exiſtendi.

Obijcies 2. Deus ſe ſolo ſine cauſis ſecundis poteſt quidquid poteſt cum illis: ſed cum forma poteſt dare exiſtentiam materiæ; ergò etiam ſine forma idem poteſt præſtare.

Reſpondeo diſtinguendo maiorem: Deus poteſt ſe ſolo quidquid poteſt cum cauſis ſecundis, efficientibus, concedo, formalibus, aut materialibus, nego: Nam vt ſuprà diximus: Deus non poteſt ſupplere effectū cauſæ mate-

materialis, & formalis. Et ratio huius eſt, quia tales cauſæ cauſant per modùm partis, Deus autem non poteſt eſſe pars alicuius rei.

Obijcies 3. Deus poteſt ſupplere exiſtentiam creatam per propriam exiſtentiam, vt patet in humanitate Chriſti, quæ non exiſtit per exiſtentiam creatam, ſed per Diuinam, ſupplentem vices creatæ: ergò etiam poterit Deus communicare ſuam exiſtentiam materiæ, & ſic eam reddere exiſtentem ſine forma.

Reſpondeo diſtinguendo antecedens. Deus poteſt ſupplere exiſtentiam creatam per propriam in ſubiecto incapaci exiſtentiæ, concedo; in ſubiecto incapaci exiſtentię, nego. Materia aùtem ſine forma eſt eſſentialiter incapax exiſtendi: ſicut corpus ſine anima eſt eſſentialitèr incapax viuendi.

ARTICVLVS QVINTVS.

De vnitate, appetitu, & ingenerabilitate Materiæ.

CONſtat ex dictis quid ſit materia: eam ſcilicèt eſſe puram potentiam in genere entis, & ſubſtantię, quæ de ſe nullum habet actum, nullamque exiſtentiam, ſed per formam completur in genere entis, & redditur exiſtens. Nunc breuitèr explicandum eſt, qualis ſit, ideſt quomodo ſit vna, quomodo formas appetat, & quomodo ſit incorruptibilis, & ingenerabilis,

Dico 1. Materia ex ſe non eſt perfectè,

& completè vna: ſed ſolùm imperfectè; & in potentia.

Probatur facile: Nam eo modo eſt vna, quo eſt ens: ſiquidem vnitas eſt proprietas entis: Atqui de ſe non eſt ens complete; ergò non habet vnitatem completam, ſed imperfectam, quæ vlteriùs trahi poteſt ad omnes entis ſpecies, vt ad ſpeciem hominis bruti, plantæ, &c.

Dico 2. Materia omnium ſublunarium eſt eiuſdem rationis, Materia verò corporum cœleſtium videtur eſſe diuerſæ rationis à materia ſublunarium. Prima pars eſt omnium, &c.

Probatur tùm experientia, tùm ratione: experientia, quidem; nam videmus materiam eandem tranſire per omnes gradus entium ſublunarium, vt quę erat ſub aqua, & ſub terra, poſtea fit bitumem, deindè ignis, poſtmodum aer, hinc addenſantur in aqua, ex aqua tranſit in plantam, quàm nutrit aqua, poſtea tranſit in ſubſtantiam animalis, quod alitur planta, &c. Tùm etiam rationes: Nam materia ſublunarium in eodem modo reſpicit omnes formas ſublunares, ideſt, amiſſibilitèr recipiendas; ergò eſt eiuſdem rationis.

Secunda verò pars eſt contrà plures Antiquos, qui dicebant, cęlos eſſe factos ex materia elementari, Plato quidem ex igne, Empedocles verò ex quatuor elementis vndè vt refert Auguſt. 18. de Ciu. Dei. cap. 41. Anaxagoras hanc ſententiam ſecutus, pulſus eſt in exilium ab Athenienſibus, eò

quòd

quòd docuiſſet, Sòlem, quem vt Deum Antiqui venerabantur, eſſe lapidem ardentem.

Probatur tamen contrà illos, ſupponendo id, quod in ſecunda parte oſtendemus, ſcilicèt Cęlos eſſe incorruptibiles ab intrinſeco: ſiquidem materia ſublunaris eſt radix corruptibilitatis ergò ſi cęli ſint corruptibiles, debent habere materiam diuerſam à ſublunari: Nam remotio effectus ſupponit remotionem cauſæ.

Confirmatur primò: Materia reſpiciens amiſſibilitèr formam, & materia reſpiciens inamiſſibiliter formam ſunt diuerſæ rationis: potentiæ enim differunt ſecundùm modum reſpiciendi actus ſuos, vt dicit D. Tho. 1. p. q. 66. art. 2. ad 4. ſed materia cęleſtis inamiſſibilitèr reſpicit formam; ſublunaris verò reſpicit eam amiſſibilitèr, ergò &c.

Secundò: Si elementaris materia ſit eiuſdem rationis cum materia cęleſti, proindèque capax formæ cœleſtis, mirum eſt quomodo actiuiſſima corpora, quales ſunt cœli non diffundant ſuam formam ad materiam elementarem, ſicuti ignis approximatus ligno diffundit ſuam formam ad materiam ligni, ſed vt ſupponimus, ex elementis non generatur ſubſtantia cœleſtis; ergò ſignum eſt materiã elementarem non eſſe capacem formæ cęleſtis, & proindè formam cœli exigere materiã diuerſam à ſublunari.

Dico 3. Materia appetitu innato appetit omnes formas, eas quidem, quas nondùm habet, vel habuit, appetitu quaſi tendentiæ,

& deſiderii; eas verò, quas habet, appetitu quaſi complacentiæ, & quietis; quas autem habuit, quodammodo inefficaci, & ſecundùm quid. Antequàm probetur concluſio.

Aduerte, quod appetitus eſt inclinatio, ſeu tendentia, & ordo rei ad id, quod ſibi conuenit: Vndè duplex eſt, innatus ſcilicèt, & elicitus. Appetitus innatus eſt, qui ab ipſa rei natura fluit abſque vlla prænia cognitione, per modum naturalis ponderis, & ordinationis; ſic grauia innatò appetitù tendunt ad centrum mundi, leuia ad circumferentiam; & quælibet res ad id, quod ſuæ naturæ conuenit. Appetitus elicitus eſt, qui producitur cum cognitione per modũ actus vitalis, quo res ſe mouet, & excitat ad ea, quæ ſibi bona iudicat: ſic homo appetitu elicito cupit honores, diuitias, ſcientias, virtutes, & alia huiuſmodi: ſic etiam pecudes appetitu elicito mouentur ad quærendum cibum, potum, loca ſibi commoda, &c. Hoc poſito, concluſio non procedit de appetitu elicito, qui nullus omninò reperitur in materia, immò nec in rebus vita deſtitutis; ſed ſolùm de appetitu innato: itaut ſenſus ſit materiam ex natura ſua tendere ad formas, ſeu inclinari, & ordinari ad ipſas tanquàm ad ſuum bonum, ſuamque perfectionem: Concluſionis ſic explicatæ probatur prima pars: Nàm appetere formas nihil aliud eſt, quàm ex ſe ordinari, & tendere ad illas, ſed materia ex natura ſua ordinatur, & tendit ad formas; ergò naturalitèr

eas

eas appetit; Probatur minor: Nam potentia naturalitèr ordinatur ad actum, & inchoatio ad complementum; ſed materia eſt potentia receptiua formæ, & inchoatio entis, quæ per formam completur: ergò materia ordinatur, & tendit ad formas.

Probatur ſimul ſecunda, & tertia pars: Nàm appetitus quando nondùm habet rem cupitam, dicitur appetitus deſiderii; quando verò tenet ipſam, dicitur appetitus quietis, & complacentiæ: vt lapis dum eſt extrà centrum, veluti deſiderat ipſum; dum verò eſt in centro, quieſcit in eo; ergò appetitus materiæ reſpectu formarum, quas nunquàm habuit, eſt appetitus quaſi deſiderii, reſpectu verò formæ, quam habet, eſt appetitus complacentiæ, & quietis.

Probatur demùm quarta pars: Nàm materia naturalitèr loquendo non poteſt amplius habere formas, quas ſemel habuit: ſiquidem à priuatione ad formam non datur regreſſus; ergò appetitus quem habet materia reſpectu formarum, quas habuit, non poteſt eſſe, niſi veluti inefficax, & ſecundùm quid.

Obiicies; Quod non habet actum, non habet appetitum: ſed materia non habet actum: ergò nec appetitum.

Reſp. diſt. maiorem: Quod non habet actum, non habet appetitum, per modum actualis tendentię, concedo; per modum paſſiuæ capacitatis, nego: Appetitus autem materiæ non eſt actualis tendentia, ſed ſolùm naturalis capacitas ordinata ad formã,

Dices: Materia non appetit malum compoſiti (nullus enim appetitus fertur in malum:) ſed ſi materia, quæ eſt ſub vna forma, aliam appeteret, appeteret malum, & ruinam compoſiti: ergò materia, dum habet aliquam formã, nullam aliam appetit.

Reſpondeo materiam ſolùm per accidens, & propter bonum totius vniuerſi appetere ruinam compoſiti: Primariò enim materia appetit omnem formam, quam non habet, & cuius eſt capax, ſiue illa ſit perfectior, ſiue imperfectior ea, quam habet; appetit enim formas, inquantum eſt potentia ad ipſas; Potentia autem indifferentèr ſe habet ad perfectum, & imperfectum; vt dicit D. Thomas 1. 1. q. 66. art. 2. ſed quod dum illa noua forma introducitur, alia expellatur, ſicque deſtruatur vetus compoſitum, hoc eſt per accidens, & quaſi prætèr intentionem materiæ, & tamen hoc ipſum non eſt purè malum, ſed cedit in bonum totius vniuerſi, cuius pulchritudo conſiſtit in ea rerum modò naſcentium, modo intereuntium varietate; ſicut pulchritudo comediæ conſiſtit in varietate ſcenarum; vt autem dicit Seneca. *Vniuerſus mundus hiſtrioniam exercet*.

Dico 4. Materia eſt incorruptibilis, & ingenerabilis: vndè à ſolo Deo produci, & deſtrui poteſt. Ita communitèr omnes.

Probatur concluſio; Nàm ſicut naturalitèr ex nihilo nihil generari poteſt: ita quoque nec in nihilum abire; ergò neceſſe eſt, vt omnis generatio ſupponat materiã, & omnis corruptio relinquat materiam: ac proindè

ma-

materia nec generatur, nec corrumpitur, ſed eſt aliquid præſuppoſitum ad omnem generationem, & relictum poſt omnem corruptionem. Attamem toto compoſitum corrumpi poteſt, quia compoſitum conſiſtit in vnione materiæ, & formæ, quæ ſeparari poſſunt, ſicque deſtrueretur compoſitum, quamuis vtraque pars remaneat.

Licèt autem materia ſit incorruptibilis, dicitur tamen radix corruptionis propter capacitatem, qua poteſt omnem formam recipere; & cum receptio vnius formæ ſit expulſiò alterius, vt dum materia ligni recipit formam ignis, excluditur forma ligni, ſicut capacitas materiæ eſt cauſa, cur nouas formas recipiat, ſicque generentur noua compoſita: ita quoque eſt cauſa cur veteres abiiciat, ſicq; corrumpantur vetera.

QVÆSTIO TERTIA.

De Forma ſubſtantiali.

LVſtrauimus primum principium rerum naturalium, ſcilicet materiam ex qua fiunt, eamq; oſtendimus eſſe in ordine entis puram potentiam verſatilem in omnes entium naturalium modos: Nunc agendum eſt de forma ſubſtantiali, per quam materia fit ens actu, & quælibet res in ſua ſpecie conſtituitur. Circa formam autem tria quæremus tribus articulis. Primò, an, & quid ſit. Secundò, quomodo educatur de potentia materiæ in re-

bus genitis: Tertiò, an idem dicendum ſit de formis rerum creatarum.

ARTICVLVS PRIMVS.

An, & quid ſit forma ſubſtantialis.

SIcuti per materiam ſubſtantialem intelligimus id, ex quo fiunt omnia naturalia, ſeu potentiam eſſendi ſimpliciter; ita quoque per formam ſubſtantialem intelligimus id, per quod omnia in certa ſpecie entis ſimplicitèr conſtituuntur, ſeu ipſum actum dantem materiæ eſſe ſimpliciter, ideſt primum eſſe. Veluti enim in artefactis, lignum v. g. eſt materia communis, ex qua fiunt omnes ſtatuæ, figura verò ab artifice inducta quamlibet ſtatuam in certa repræſentatione conſtituit, itaut idem lignum, dum habet figuram Cæſaris, fit ſtatua Cæſaris, dum habet figuram equi, fit ſtatua equi; ita quoque materia ſubſtantiarum ſublunarium eadem eſt communis omnibus; ſed dum varias formas ſuſcipit, in varias ſubſtantiæ ſpecies trahitur: dum enim habet formam hominis, fit homo; dum formam equi, fit equus; dum formam arboris, fit arbor. Hoc poſito quærimus, an detur talis forma ſubſtantialis, & quid propriè ſit. Antequàm quæſtionem reſoluamus, aliquid de varijs formæ diuiſionibus, & acceptionibus prælibandum.

Forma igitur generaliſſimè ſumpta eſt id, quod dat eſſe, vt dicit, D. Thomas Opuſc. 31. ſeu id, quo res eſt id, quod eſt. A Græcis

cis vocatur ἐντελέχεια ideſt, *perfectio*, eò quod omnis perfectio ſit per formam, ſicut capacitas perfectionis eſt per materiam; vndè Ariſtoteles eam vocat *pulchrum, optimum diuinum*. Dicitur etiam *actus*: eò quòd conſtituat, & determinet rem ad aliquem certum eſſendi modum, ſicut materia dicitur *potentia*, eò quòd ſit de ſe indifferens ad omnes eſsendi modos. Vocatur quoque *ſpecies*, ſeu *idea*, eò quod conſtituat, & diſtinguat ſpecies rerum.

Diuiditur autem primò in formam extrinſecam, ſeu exemplar, & formam intrinſecam, ſeu conſtitutiuam: Forma extrinſeca eſt, quam res imitatur, vt idea in mente artificis concepta, dicitur forma extrinſeca domus. Forma intrinſeca eſt, quæ rem in ſuo eſſe conſtituit; vt anima rationalis eſt forma intrinſeca hominis, qui per eam conſtituitur in ſpecie humana.

Diuinitur 2. in formam ſubſiſtentem, & informantem: Forma ſubſiſtens eſt illa, quæ per ſe ſubſiſtit abſque eo, quòd ſit in aliquo ſubiecto: ſic Angeli ſunt forma ſubſiſtens; forma quidem, quia determinantur ad ſpecialem eſſendi modum; ſubſiſtens verò, quia non recipiuntur in aliqua materia. Forma verò informans eſt, quæ in aliquo ſubiecto recipitur; vt forma equi, quæ recipitur in eius materia.

Tertiò, forma informans diuiditur in ſubſtantialem, & accidentalium. Subſtantialis eſt, quæ conſtituit ſubſtantiam in ſuo eſſe, ſeu quæ dat eſse ſimpliciter, ideſt, primum

eſse, quod nullum aliud ſupponit: ſic anima equi tribuit ipſi eſse ſubſtantiale, ipſumque in rerum natura primò conſtituit. Forma verò accidentalis eſt, quæ ſuperuenit rei iam in ſuo eſſe ſubſtantiali conſtitutæ, ipſique tribuit aliquod eſse ſecundùm quid, ideſt, ſecundarium; vt fortitudo, & velocitas ſunt formæ accidentales equi, quia ſupponunt illum iam exiſtentem in rerum natura, ipſique ſecundarias quaſdam perfectiones afferunt, ſcilicèt eſse fortem, & velocem. His ſuppoſitis, ſolùm hîc agitur de forma ſubſtantiali, quæ eſt præcipua, & aliarum radix, ac fundamentum.

Dico primò: Neceſse eſt dari in rerum natura formam ſubſtantialem, quæ cum materia conſtituat entia naturalia. Ita modò tenent communitèr omnes Philoſophi exploſis Antiquorum opinionibus, qui eiuſmodi formas ſubſtantiales non agnouerunt.

Probatur primò concluſio: Nàm materia ſola non poteſt conſtituere ſubſtantias naturales, ergò pratèr materiam neceſse eſt dari aliam partem ſubſtantialem, quæ dicitur forma. Probatur antecedens: Nam pura potentia in genere entis non poteſt ſola conſtituere ſubſtantiam naturalem; Sed materia, vt patet ex dictis, eſt pura potentia in genere entis; ergò non poteſt ſola conſtituere ſubſtantiam naturalem, & proindè præter materiam, ex qua fiunt res naturales, datur forma, per quam fiant, & conſtituantur in ratione entis actualis.

Confirmatur: Nàm videmus in rebus

varias

varias proprietates, quæ rei eſſentiam conſequuntur: itaut ſi aliquando interruptæ ſint, iterùm ab intrinſeco pullulent: ſic aqua ex natura ſua eſt frigida, & ſi fortè calefiat, remoto igne ſuæ frigiditati ſtatim reſtituitur: ſic animal naturalitèr habet motum, & operationes vitales, & ſi quando apoplexia interrumpantur, curato morbo ens ſtatim recuperat; ergò oportet dari in eſſentia talium rerum aliquod principium, & aliquam radicem ſubſtantialem, ex qua procedant tales proprietates; Atqui talis radix non poteſt eſſe ſola materia; ergò præter eam datur forma, quæ eſt radix proprietatum: Probatur minor: Nàm materia eſt eadem in omnibus: Sed proprietates non ſunt eædem in omnibus, immò ſæpè ſunt oppoſitæ inter ſe, vt proprietates ligni opponuntur proprietatibus ignis: ergò materiam ſola non poteſt eſſe radix proprietatum.

Probatur 2. Nam in generatione ſubſtantiali (quam dari ſuprà probauimus) acquiritur aliquid ſubſtantiale, quod antea non erat: Sed id, quod acquiritur, non poteſt eſſe materia prima: ergò eſt ipſa forma: Minor conſtat: Nam materia prima eſt ingenerabilis, & ſupponit ad omnem generationem ſubſtantialem, Maior verò declaratur tùm experientia, tùm ratione, Experientia quidem, ſic enim animal dum generatur, acquirit vitæ principium, quo conſtituitur ſubſtantia viuens, & dum moritur, illud deperdit, Sic dum ex ligno fit ignis, caloris principium acquiritur, quod antea in

materia ligni non erat, &c. Ratione etiam. Nam generatio eſt tranſitus de non eſse ſimpliciter, ſeu de non eſſe ſubſtantiali ad eſſe ſimpliciter ſeu ad eſſe ſubſtantiale, v.g. de non eſse animalis, vel hominis, ad eſse animalis, vel hominis; ergò in generatione acquiritur id, per quod res eſt ſubſtantialitèr animal, vel homo. Hoc autem vocamus formam ſubſtantialem.

Confirmatur præterea. Nàm per formam intelligitur principium ſubſtantiale diſtinguens res naturales in varias ſpecies; ſed datur tale principium: ergò datur forma ſubſtantialis. Probatur minor; Cum enim res ſint diuerſæ ſubſtantialitèr inter ſe, vt homo ſubſtantialitèr differt à pecude, & pecus ab arbore; neceſſe eſt dari principium ſubſtantiale diſtinctiuum, eiuſmodi rerum: Cum igitur materia ſit eadem in omnibus, neceſſe eſt preter ipſam dari formam, cuius diuerſitas ſubſtantiarum varietatem inducat.

His omnibus accedit teſtimonium fidei, quę docet in homine animam rationalem eſſe partem, & formam ſubſtantialem hominis, radicem omnium proprietatum, omniũ ſenſuum, omnium operationum, ex qua, & corpore conſtituatur ſubſtantia humana: Hoc enim definitum eſt in Concilio Lateranenſi; ergò etiam in cęteris rebus neceſse eſt pręter materiam dari aliquod principium ſubſtantiale, quod eas conſtituat cum materia, ſitque radix operationum, & proprietatum cuiuslibet rei. Probatur conſe-

conſequentia, & paritas: ſicut enim per aduentum animæ homo viuit, ac operatur, & per receſſum eius moritur; illaque anima eſt fons omnium, quæ conueniunt homini vt homo eſt; ita quoque in animantibus videmus eſſe aliquid, per cuius aduentum viuunt, & per cuius receſſum pereunt, quodque eſt fons, & radix omnium proprietatum; ergò etiam in alijs animantibus, (& idem dicendum de rebus inanimatis) eſt quædam forma ſubſtantialis, per quam ſunt, id quod ſunt, & quæ eſt fons omnium proprietatum.

Dices 1. In alijs rebus præter hominem formæ accidentales ſufficiunt ad diſtinguendas res: Nam ignis, & aqua non differunt, niſi inquantùm ignis eſt ſummè calidus, & aqua frigida.

Sed contrà: Nàm aſſignanda eſt aliqua radix in ſubſtantia ſummi illius caloris, & frigoris: ſiquidem niſi in ipſa aquæ eſſentia radicaretur frigiditas, non ita pertinaciter comitaretur aquam, vt ſi per violentiam expellatur, ſtatim remota extrema vi, profluat ab intrinſeco; quod idem videre eſt in alijs rebus. Hæc autem radix non poteſt eſſe niſi forma ſubſtantialis aquæ: cuius ſignum eſt, quod ſi contingat aquam ſubſtantialitèr corrumpi, vt dum vertitur in aerem, non habebit amplius natiuam illam frigiditatem: ſicuti, & ignis extinctus, & in ſummum verſus non habet amplius ſummum calorem, qui ſubſtantiam ignis comitatur.

Dices

Dices 2. Forma inhærens ſubiecto eſt accidentalis, Sed omnes illæ formæ, quas ſubſtantiales vocamus, inhærent alicui ſubiecto, ſcilicèt materiæ primæ, ergò ſunt ſolùm accidentales.

Reſpondeo diſtinguendo maiorem, Forma inhærens ſubiecto per modum dantis ipſi eſse ſimpliciter, eſt accidentalis, nego, ſi inhæreat per modum actus ſecundarii afferentis ſolùm aliquod eſse ſecundùm quid vt eſse frigidum vel calidum, concedo. Differt enim forma ſubſtantialis ab accidentali, quòd quamuis vtraque ſit in ſubiecto, attamèn ſubſtantialis dat ſuo ſubiecto eſse ſimpliciter, ipſumque conſtituit in linea entis, & ſubſtantiæ: accidentalis verò non dat, ſed ſupponit in ſuo ſubiecto eſse ſimpliciter, cui adiungit aliquod eſse ſecundarium ſubſtentatum in primo, Solutio eſt D. Thomæ 1.p.q.77.art.6.

Dico 2. Forma ſubſtantialis rectè definitur actus primus materię. Ità omnes poſt Ariſtotelem.

Dicitur in primis, *Actus*, ad differentiam materię, quæ eſt pura potentia, Dicitur, *primus*, ad differentiam exiſtentiæ, quæ eſt actus vltimus entis, & ad differentiam formarum accidentalium, quæ ſunt ſolùm actus ſecundarii, præſupponentes actum ſubſtantialem; Additur quòd ſit actus materiæ, ad differentiam formarum per ſe ſubſiſtentium, quales ſunt Angeli, quæ ſunt actus, ſed non recipiuntur in materia.

Pratèr hanc definitionem alię tradi poſſunt,

sunt, quibus prima hęc explicatur, & natura formę ampliùs declaratur. Dicitur enim: id per quod ſubſtantia eſt id, quod eſt, Nam quęlibet res eſt per ſuam formam, vt homo eſt homo per animam rationalem, vndè dicitur ab Ariſtotele, *ratiò quidditatis*, ideſt, conſtitutiuum rei in ſua quidditate, & ſpecie. Dicitur etiam *radix proprietatum*, eò quòd cum primum in genere ſit cauſa cęterorum, forma ſubſtantialis quę eſt primus actus in genere entis, debet eſſe cauſa actuum accidentalium, & proprietatum, quę procedunt ab ea ſicuti ſurculi à radice, vt dicit D. Thomas 1. p. q. 77 art. 6. Dicitur præterea, id, quod dat eſse ſimpliciter, ideſt, primum eſse. Nam ſicuti materia eſt potentia eſsendi ſimpliciter, ita quoque forma eſt actus eſſendi ſimpliciter, vndè per corruptionem recedente forma perit ſubſtantia, ſolumque remanent illius veluti ruinę, ſcilicèt materia, vt patet in morte animalis, & in combuſtione ligni.

Cùm autem operari ſequatur ad eſſe, & intantùm aliquid agat, inquantùm eſt in actu, vt ſæpè dicit D. Thomas: ſicuti forma eſt primus actus eſſendi, ita quoque eſt primum, & radicale principium operandi. Huius autem ratio altiùs repeti poteſt ex eò, quòd per formam ſubſtantialem quælibet res participet naturam Diuinam; ipſaque forma ſit quædam deriuatio, & imitatio primi, ac puriſſimi actus, ſcilicèt Dei, Deus autem non ſolùm eſt in ſe perfectus per ſuam en-

tuatem,

titatem, ſed etiam operatiuus; vndè forma ſubſtantialis vtrumque hoc munus à Deo participat, & eſſendi, & operandi.

Sed notandum, quòd in Deo ſunt duo genera operationum: vnum principalius, *ad intrà*, inquantùm ſe ipſum, & in ſe alia cognoſcit, & amat; Alterum minus principale, *ad extrà*, inquantùm ſuam perfectionem diffundere poteſt producendo creaturas, quantum earum conditio patitur, ſibi ſimile. Et quia quæ vnitur in ſuperioribus, diuiditur in inferioribus, hæc duplex operandi ratio ita diſtribuitur formis ſubſtantialibus, vt prima, & nobilior, ſcilicèt operatio immanens conueniat formis nobilioribus, ſeu ſpiritualibus, quales ſunt Angeli, qui licèt non poſſint ſe ipſos diffundere ad extrà, producendo alios Angelos, attamen poſſunt ſe ipſos, & in ſe alia, immò Deum ipſum cognoſcere, & amare, quòd ſine dubio nobiliſſimum eſt operandi genus. Secunda verò, & minùs principalis operandi ratio conuenit formis ignobilioribus, ſcilicèt corporei, quę licèt cognitione deſtitutæ ſint, attamen vtrumque à Deo participant, & quòd in ſe perfectæ ſint, & quòd hanc perfectionem ad extrà diffundere poſſint producendo ſibi ſimile. Vndè Athanaſius ſerm. 3. geſtorum Conc. Nicæn. dicit, *Deus dediſſe omnibus naturam ſimilium propagatiuam*. Sic ignis ſuam formam diffundit, & ſibi ſimile producit per combuſtionem: ſic planta ſe ipſam propagat per ſemen; ſic animal ſuam ſpeciem multiplicat per generationem;

nem: Et generalitèr, quantum poſſibile eſt, in his corporalibus quodlibet generat ſibi ſimile, inquantùm quælibet forma ſubſtantialis eſt ſui diffuſiua, & ſimilium effectuum productiua.

Dixi autem conſultò, quodlibet producere ſibi ſimile quantùm poſſibile eſt, quia non omnia eodem modo id aſſequuntur, ſed aliqua imperfectè ſolùm, & analogicè, vt ſol non generat ſolem, ſed aurum aliqualitèr ſibi ſimile, quædam verò etiam perfectè, vt homo generat hominem, quercus quercum: Cuius diuerſitatis ratio eſt, quia cum nulla creatura agat ex nihilo, ſed ex materia quadam, neceſſe eſt, vt productio effectum accomodetur materiæ, ex qua fit; Materia autem, circa quam agunt omnia corporalia eſt materia ſublunaris, quæ ſola capax eſt alterationis, & generationis. Hæc autem materia eſt quidem capax omnium formarum rerum corruptibilium, vt ignis, aquæ, plantæ, hominis, ſed non eſt capax formarum cœleſtium. Vndè omnia corruptibilia poſſunt inducere in hanc materiam formam ſuam & ſic producere perfectè ſibi ſimile; vt planta plantam; ſed cæleſtia corpora non poſſunt inducere in talem materiam formam ſuam, ideòque nec generare perfectè ſibi ſimile, ſed ſolùm aliquid accedens imperfectè ad ſuam ſimilitudinem; vt luna generat argentum ſibi aliqualitèr ſimile in candore; ſtellæ generant lapides pretioſos ſuum fulgorem imperfectè imitantes. Cæterùm, quomodo licèt omnes formæ ſubſtantiales

ſint

ſint actiuæ, indigeant tamen accidentibus, tanquàm immediatis ſuę efficacitatis miniſtris, dicetur in quæſtione de cauſa efficienti.

ARTICVLVS SECVNDVS.

Quę, & quomodo formæ rerum genitarum educantur de potentia materiæ.

EXplicata quidditate formæ ſubſtantialis, nunc examinandum eſt quomodo producatur: Pro cuius intelligentia.

Notandum eſt 1. cum D. Th. 1. p. q. 65. art. 4. Quòd forma propriè non fit, nec producitur; vt enim dicit S. Doctor ex Ariſtotele 7. Met. *Id quod propriè fit, eſt compoſitum, Formæ autem corruptibilium rerum habent, vt aliquando ſint, aliquando non ſint, abſque hoc quod ipſa generentur, aut corrumpantur, ſed compoſitis generatis, aut corruptis.* Et ratio eſt, quia vt idem dicit; ſic alicui competit fieri, & produci, ſicut eſt eſſe: Forma autem propriè non habet eſſe, ſed eſt id, per quod compoſitum habet eſſe: & ideò non eſt propriè id quod fit; ſed ſolùm id, quo aliquid fit. Attamen ipſa etiam forma impropriè dicitur fieri. Quomodo autem fiat, id eſt, quod quærimus.

Notandum 2. Compoſitum duplici modo fieri poſſe, 1. per creationem, vt cœlum, & elementa initio mundi à Deo creata ſunt: 2. per generationem, vt ignis ex ligno generatur. Differt autem creatio à generatione, quòd omnis generatio ſuppponit materiam

riam ex qua fiat res genita; creatio verò nihil ſupponit, ſed totum ex nihilo producit, etiam ipſam materiam. Quæritur ergò, quomodo fiat forma tàm in compoſito genito, quàm in compoſito creato. Primum in hoc articulo reſoluetur: Secundum verò in ſequenti.

Notandũ 3. Formas rerum genitarum eſſe in duplici differentia. Quædam enim ſunt corruptibiles, quæ ſcilicèt ſine materia eſſe non poſſunt; vndè cum pereunte compoſitò expelluntur à materia funditùs pereunt: ſic moriente equo perit ſimul forma equi, quia debilior eſt, quàm quæ ſubſiſtere poſſit extrà materiam, & compoſitum; ſeu, vt loquitur Caietanus, *ſola non poteſt ſuſtinere ſuum eſſe*. Quædam verò forma eſt incorruptibilis, quæ ſcilicèt ſuperſtes ruinæ compoſiti exiſtit ſine materia; Eiuſmodi eſt anima rationalis, quæ licèt ſit communicabilis materiæ, ſicut, & formæ pecudum, attamen proximè accedit ad Angelos, cum quibus conuenit in intelligendo. Vndè propter ſuam dignitatem ita independens eſt à materia, vt illud eſſe, quod dat corpori, poſſit ſola ſuſtinere, ſicq; ſeparata ſubſiſtere. De vtriſq; formis procedit præſens difficultas. Pro cuius reſolutione.

Dico primò: Formę corruptibiles rerum generatarum fiunt per eductionem à materia, ſeu educuntur de potentia materiæ. Ità cenſent communitèr omnes Philoſophi: Quę cõcluſio vt intelligatur, paucis, & clarè explicandum eſt, quid ſit educi de potẽtia materię.

Edu-

Educi igitur eſt correlatiuum ad contineri: nam ea ex aliquo educuntur, quæ in aliquo continentur. Vndè eo modo forma dicitur educi de materia, quo dicitur contineri in materia. Duplicitèr autem aliquid poteſt contineri in alio, actualitèr ſcilicèt, & in potentia. Actualitèr continetur, quod in ſua entitate præhabetur tanquàm de facto exiſtens in aliquo; ſic pecunia continetur actualitèr in arca: gladius in vagina: puer in vtero matris. In potentia verò continetur, quod cùm non ſit actualitèr exiſtens in alio, tamen poteſt fieri ex ipſo. Sic omnes figuræ artificiales continentur in potentia in cera, quia fieri poſſunt ex ea: ſic calor continetur in potentia in aqua, quia per actionem ignis calidum fieri poteſt ex aqua. Patet autem, quod formę, antequàm fiant, non continentur actu in materia, vt putabat Anazagoras, quaſi latitantes in illa, ſicut pecunia latitat in arca: ſolùm ergò formæ antequàm fiant, continetur in materia in potentia, quatenùs fieri poſſunt ex ea tanquam ſubiecto concurrente ad earum productionem. Vndè formam educi de potentia materiæ nihil aliud eſt, quam fieri ex materia per eius tranſmutationem, quaſi emergendo ex eius potentialitate; & ideò actio illa dicitur eductiua, quæ præſupponit materiam & agendo dependeret ab ipſa tanquàm ſubiecto concurrente illam reducit de potentia ad actum: Quod totum D. Th. expreſſit dicens, *Educi de potentia materiæ eſt aliquid fieri actu, quod prius erat in potentia.*

Ex

Ex quo patet ad eductionem tria requiri, 1. vt materia præſupponantur; vt contineat in ſua potentia formam producendam. 3. vt concurrat ad ipſum fieri formæ, ita vt agens non producat eam, niſi dependenter à materia concurrente per modum ſubiecti præſuppoſiti ad actionem agentis producentis formam. Hoc ſuppoſito.

Probatur concluſio: Formam educi de potentia materia nihil aliud eſt, quàm fieri dependenter à præſuppoſita materia, in cuius potentia præcontinetur: ſed formæ corruptibiles rerum genitarum fiunt dependenter à præſuppoſita materia in cuius potentia præcontinetur: ergo educuntur de potentia materię. Maior patet: Complectitur enim omnes eductionis conditiones: Minor verò declaratur; & in primis quòd materia præſupponatur ad formas genitas, conſtet. Nam omnis generatio præſupponit materiam: Quòd etiam contineantur in potentia materiæ, manifeſtum eſt. Quia habent eſſe purè materiale, ac materiæ limites non excedens. Quòd verò fiant dependentèr à materia, patet: Nam fieri ſequitur ad eſſe ideſt, ipſi proportionatur. Sed tales formæ corruptibiles dependent in ſuo eſſe à materia ſine qua non poſſunt exiſtere; ergò etiam dependent ab illa in ſuo fieri.

Dices Forma ſubſtantialis non dependet in ſuo eſſe à materia: ergò non fit dependenter ab ea: Probatur antecedens: Nàm aliàs materia eſſet perfectioris conditionis quàm forma.

Reſ-

Reſpondeo negando antec. & ad probationem nego ſequelam. Licèt enim forma corporea dependeat à materia vt recipiente, & veluti à fundamento sine quo eſſe non poteſt: attamen rurſus materia dependet à forma vt à ſuo complemento, & à dante ſibi eſſe ſimplicitèr. Cùm ergò, vt dicit Chriſtus, *Beatius ſit dare, quàm accipere*, forma quæ dat eſſe, nobilior eſt, quàm materia, quæ ipſum recipit.

Obijcies, Dum gignitur equus v.g. eius forma creatur; ergò non educitur de potentia materiæ; Probatur antecedens: Creari eſt fieri ex nihilo; Sed forma equi fit ex nihilo: ergò creatur, Probatur minor; Nam nihil formæ equi erat in materia eius, antequàm gigneretur equus: ergò forma illa fit ex nihilo.

Reſpondeo ex D. Thoma 1. p. quæſt. 104. art. 4. ad 3. negando antecedens; Ad probationem, nego minorem; Ad eius probationem, diſtinguo antecedens; Nihil formæ equi erat in materia, actualitèr concedo; in potentia, nego; nam materia eſt potentia ad omnes formas corporeas; Vndè ſunt in illa tanquam actus in ſua potentia, ex qua fieri poteſt. Cùm igitur potentia ſit veluti quædam inchoatio, & fundamentum actus, forma quæ fiunt ex materia non dicuntur fieri ex nihilo, ſed ex aliquo, ſcilicèt ex ſua potentia reali: ideòque non creantur, quia creatio eſt productio rei ex nihilo, ideſt, ex nullo præſuppoſito ſubiecto in cuius potentia præcontineretur. Similitèr quando

for-

forma deſinit, non annihilatur, quia ſemper relinquit aliquid ſui, ideſt, potentiam ſuam, ſeu materiam.

Addi poteſt ex D. Thoma 1. p. quæſt. 45. a. 8. quòd forma corporea cùm ſit ens, ſed id quo aliquid eſt ens, propriè non fit, nec habet aliud eſſe præter eſſe compoſiti; Illud autem eſſę ſemper præſupponit potentiam ſuam, ideſt, materiam, quę eſt potentia eſſendi; Vndè non fit ex nihilo, ſed ex aliquo ſcilicèt ex ſua potentia.

Dico 2. anima rationalis non educitur de potentia materiæ, ſed creatur, & infunditur à Deo in eo inſtanti, in quo corpus eſt ſufficientèr organizatum, & diſpoſitum ad ad eius receptionem.

Concluſio iſta nunc recipitur ab omnibus, & inter Eccleſiæ dogmata tranſiuit. Cæterùm olim ea de re variæ fuerunt opiniones. Quidam antiqui ponentes animam eſſe mortalem, dicebant eam fieri per generationem, & eductionem, ſicuti fiunt aliæ formæ corruptibiles. Hic tamen error fuit paucorum, nam non modò celebriorum Philoſophorum, ſed etiam totius ferè orbis conſtans ſententia fuit, animas hominum immortales eſſe: Sed quomodo producerentur, res obſcura pluribus viſa eſt. Pythagoras poſuit certum animarum numerum ab initio productum eſſe; quæ ab vno corpore ad aliud per generationem tranſmigrarent. Vndè celebre effatum fuit apud Pythagoræos. *Ex mortuis viuos fieri, ſicut ex viuis mortuus*. Plato alicubi ſuorum

ope-

opętum dixit animas deſcendere deſideri-bus, in quibus velati natiuis domiciliis degentes neſcio qua curioſitate peregrinari geſtientes ad corpora commigrabant. Ariſtoteles licèt dicat principium intellectiuum, ideſt, animam rationalem venire de foris, attamen non ſatis clarè videtur expreſſiſſe ſuam ſententiam. Origenes animas noſtras Angelos olim fuiſſe ratus eſt, qui peccantibus dęmonibus, & beatis Angelis Deo adhęrentibus, veluti ancipites fuiſſent, aut ſaltem leuiuſculè peccaſſent; Vndè vt magis probarentur, detruſi erant ad corpora humana. Tertullianus tenuit animas traduces eſſe, ita vt ſicut fax à face flammam mutuatur per diffuſionem, & traductionem, ità quoque anima ex alia oriretur. Rem ſub dubio reliquit Auguſtinus. Attamèn modò noſtra ſententia ab omnibus recipitur. Vndè.

Probatur concluſio; Quod enim non dependet in ſuo fieri à materia, non educitur de potentia materię; Sed anima rationalis non dependet in ſuo fieri à materia: ergò non educitur de eius potentia. Maior patet ex dictis: Nam educi eſt fieri dependentèr à materia per actionem tranſmutatiuam materiæ; Minor verò probatur: Nam fieri proportionatur ipſi eſſe: Sed anima rationalis non habet eſſe dependens à materia; ergò nec fieri. Probatur minor: Quia anima rationalis etiam ſeparata à materia exiſtit; ergò in ſuo eſſe non dependet à materia. Conſequentia patet; Antecedens verò eſt de fide, & efficacitèr demonſtrabitur in fine Phyſicæ.

Con-

Confirmatur. Quod excedit potentiam materiæ, non fit dependentèr à materia: Sed anima rationalis excedit potentiam materiæ: ergò non fit dependentèr à materia. Probatur minor; Subſtantia ſpiritualis excedit potentiam materiæ: ſed anima rationalis eſt ſubſtantia ſpiritualis, habet enim operationes ſpirituales, ſcilicèt intellectum, & voluntatem: ergò excedit potentiam materiæ. Vndè ſi vniatur materiæ, hoc non eſt ex dependentia, quaſi ſine ipſa eſſe non poſſit, ſed ex communicabilitate, inquantùm poteſt informare materiam. Cùm enim, vt dicit Dionyſius, *Deus coniungat extrema per media*, inter formas purè ſpirituales, quæ nec à materia dependent, nec ipſi vniri poſſunt quales ſunt Angeli, & formas purè materiales, quæ non modò materiæ vniuntur, ſed etiam ab illa in ſuo eſſe dependent, produxit Deus formam mediam, ſcilicèt animam rationalem, quæ, & poſſet eſſe ſine materia ſicut Angeli, ideòque ab ipſa non dependeret in eſſe, & fieri, & tamen poſſe informare materiam, ſicuti, & aliæ formæ corporales. Vndè D. Thomas Op. 45. dicit *Animam rationale eſſe conſtitutam in confinio ſubſtantiarum purè ſpiritualium, & purè corporearum.*

Obijcies; Educi de potentia materiæ eſt fieri actu in materia id, quod anteà non erat in ipſa, niſi in potentia: ſed dum gignitur homo, anima rationalis fit actu in corpore, ſeu in materia, in qua anteà non erat

niſi in potentia; ergò educitur de potentia materiæ.

Reſpondeo primò negando minorem; quòd ſcilicèt anima rationalis fuerit vnquàm in potentia materiæ, propter rationem iam dictam in confirmatione.

Reſpondeo 2. maiorem eſſe falſam vniuerſalitèr ſumptam: Educi enim de materia non eſt fieri in materia, ſed fieri ex materia: licèt autem anima rationalis fiat in materia, non tamèn fit ex materia, quia non dependet ab ipſa nec in fieri, nec in eſſe, nec in conſeruari.

Inſtabis: Educi eſt correlatiuū ad contineri: ſed anima rationalis antequàm fiat præcontinetur in potentia materiæ, ergò educitur de potentia materiæ. Probatur minor; Nam omnis actus præcontinetur in ſua potentia; Sed anima rationalis eſt actus materiæ, eſt enim eius forma ſubſtantialis: ergò continetur in potentia materiæ.

Reſpondeo diſtinguendo minorem: Anima antequàm fiat, præcontinetur in potentia materiæ, vt communicabilis ipſi, concedo: vt producibilis ex ipſa, nego, Explicatur. Anima rationalis, quia eſt actus communicabilis materiæ: ideò præcontinetur in materia quantùm ad communicabilitatem: ſed quia non dependet in eſſendo à materia, ideò non continetur in ea quantùm ad producibilitatem. Vndè licèt poſſit dici communicabilis materiæ, non dicitur tamen producibilis ex materia, nec proindè educibilis de materia.

AR-

ARTICVLVS TERTIVS.

Vtrùm formę rerum creatarum ſint eductæ de potentia materiæ.

HActenùs egimus de productione formæ rerum genitarum, nunc agendum de eius productione in rebus creatis: Nam plura compoſita ſunt: quæ à Deo immediatè creata ſunt, vt cœli, & elementa; vt enim dicitur 1. Gent. *In principio creauit Deus cœlum, & Terram;* Vbi per terram, intelliguntur quatuor elementa, vt explicant Interpretes. Quærimus ergò, vtrùm formæ talium rerum creatarum ſint eductæ de potentia materiæ, an potius creatæ ſimul cum materia. Pro reſolutione.

Dico: Formæ cœlorum, & elementorum in prima rerum creatione non ſunt eductæ de potentia materiæ, ſed ſimul cum materia creatæ. Concluſio eſt communis inter Thomiſtas, quam etiam ſequuntur plures extranei. Et

Probatur ratione deſumpta ex D. Thoma 1. p. q. 65. art. 4. Quod non fit per actionem traſmutatiuam materiæ, non educitur de potentia materiæ: ſed formę cœleſtes, & elementares non ſunt factę per actionem transmutatiuam materię: ergò non ſunt eductę de potentia materię. Maior patet: Nàm eductio fit inquantùm materia tranſmutatur, & reducitur de potentia ad actum vt diximus ex D. Thoma. Minor verò quæ

F 2 eſt

eſt D. Th. probatur; Illud non fit per tranſmutationem materiæ, quod non fit ex præſuppoſita materia; ſed formæ cœleſtes, & elementares non ſunt factę ex præſuppoſita materia: ergò non ſunt factæ per tranſmutationem materiæ. Maior eſt certa; Nàm tranſmutatio ſupponit ſubiectum, quod tranſmutatur, & tranſit de potentia ad actum; Tranſmutatio enim eſt tranſitus ſubiecti ab vno extremo ad aliud. Minor verò probatur: Nàm actio creatiua non præſupponit materiam, operatur enim ex nihilo: & non prę ſuppoſita materia; ſed formæ cæleſtes, & elementares factæ ſunt per creationem: Deus enim creauit cęlum, & terram, ac proindè formas cęli, & terræ: ergò.

Confirmatur primò: Non enim fingendum eſt. Deum vnica partiali creatione feciſſe materiam cœli, & alia partiali actione ex tali materiam eduxiſſe formam: ſed vnica actione fecit totum cœlum ex nihilo, vt patet ex modo loquendi Scripturæ: ſiquidem, vt diximus ex D. Thoma, creatio terminatur ad ens; vndè cùm materia non ſit ens ſed ſolùm potentia eſſendi, creatio non poteſt terminari ad eam ſolam, ſed ad totum compoſitum, & ideò creatio non eduxit formam de materia, ſeu non fecit formam ex materia, ſed fecit formam ſimul cum materia.

Confirmatur 2. Educi ſupponit pręcontineri: ſed formæ cælorum, & elementorum nunquàm fuerunt in potentia materiæ:

ergò

ergò nunquam eductæ ſunt de potêntia materiæ. Maior patet. Probatur minor: Nàm intantum materia eſt in potentia ad formam, inquantùm priuatur forma: ſed materia cęlorum nunquàm fuit priuata ſua forma: ergò nunquàm fuit in potentia ad formam; Maior verò eſt Ariſtotelis, & D.Thomę, qui dicunt, materiam eſſe in potentia ad formam ex eo, quòd ſit ſub eius priuatione.

Ex his colligitur formas fieri triplicitèr. Primò, cùm materia: 2. ex materia: 3. in materia. Forma compoſiti creati fit cum ſua materia: forma corruptibilis compoſiti geniti fit ex materia, forma verò incorruptibilis fit tantùm in materia, ſed non ex materia.

Obijcies primò: Formam educi, eſt eam fieri dependenter à materia: ſed formæ cęleſtes, & elementares factæ ſunt dependentèr à materia; ergò ſunt eductæ. Maior videtur certa: Minor probatur; Quia tale eſt fieri, quale eſt eſse; ſed formæ illæ in ſuo eſse dependent à materia, cùm ſint purè materiales: ergò etiam in fieri dependent à materia.

Reſpondeo diſtinguendo maiorem; Formam educi eſt fieri dependenter à materia, tanquàm à comparte, in qua fit, nego: tanquàm à ſubiecto preſuppoſito, ex cuius potentia producta ſit, concedo: Et ad minorem. Formæ cœleſtes, & elementares factæ ſunt dependentèr à materia tanquàm à comparte, cum qua productę ſunt, & in

qua exiſtunt, concedo: tanquàm à præſuppoſito ſubiecto, ex quo facta ſint, nego. Licèt enim Deus fecerit formam cœli ſimul cum materia cœli, à qua dependet tanquàm à comparte, attamen non fecit formam cœli ex materia præſuppoſito cœli, vnde non eduxit vnam ex alia, & dependentèr ab alia ſed ſimùl creauit vnam dependentem ab alia.

Inſtabis. Atqui etiam formæ iſtæ dependent à materia tanquàm à ſubiecto, ex quo factæ ſunt: ergò. Probatur ſubſumptum: Quod cauſatur à materia, dependet ab illa tanquàm à ſubiecto ex quo fit: ſed formæ cœli v. g. in ſui productione cauſata eſt à materia; ergò dependet ab ea tanquàm à ſubiecto, ex quo facta fit. Minor patet: Nàm forma, & materia in conſtitutione compoſiti ſunt ſibi inuicem cauſæ; ideòque ſicut compoſitum ſiue creetur ſiue generetur debet ſemper conſtitui ex materia, & forma ita quoque ſemper forma dependet à materia tanquàm à cauſa. Maior verò probatur; Nàm cauſalitas materiæ in hoc ſita eſt, vt ex ea aliquid fiat.

Reſponudo negando ſubſumptum: Ad probationem, nego maiorem; Ad eius probationem, diſtinguo: Cauſalitas materiæ eſt, vt ex aliquid fiat, reſpectu compoſiti, formæ, quibus præſupponitur, concedo, reſpectu formæ, & compoſiti, cum quibus creatur, nego. Explicatur ſolutio: Cauſalitas materiæ duo dicit munera: Primum, quod ſit ſubiectum, ex quo preſuppoſito aliquid ſit.

Se-

Secundùm, quòd ſit potentia formæ ſuſtentatiua, & receptiua, ita vt cum ea componat totum; ſeu ſubiici factioni formæ, & ſubiici eius informationi. Hoc ſecundum munus sẽper exercere debet materia reſpectu cuiuſcũq;formę; ſed quantum ad primũ munus,ſolùm illud exercet reſpectu formarũ,quarũ productioni præſupponitur. Vndè illud non exercuit reſpectu formæ cęleſtis,aut elementaris in ipſa creatione, quia tales formæ non ſunt factę ex præſuppoſita materia, ſed ſimul cum materia; cui conſentit modus ipſe loquendi, licèt enim dicamus cęlos conſtare materia, non tamen dicimus eſſe factos ex materia, ſed ex nihilo creatos.

Vrgebis; Totum compoſitum cęleſte non eſt creatum; ergò nec ipſa forma cęleſtis, ſed ſola materia. Probatur antecedens: Nàm quod creatur, debet eſſe ex nihilo; ſed cęlum non eſt ex nihilo; ergò non eſt creatum. Probatur minor: Nàm cęlum eſt ex materia, & forma, ex quibus componitur; ergò non eſt ex nihilo.

Reſpondeo ex D. Thoma, qui ſibi illud Aduerſariorum argumentum obiicit 1. part. quæſt. 45. artic. 4. negando antecedens: Ad probationem, nego minorem: Ad eius probationem diſtinguo: Compoſitum cęleſte eſt ex ſuis partibus ſcilicet materia, & forma conſtitutiuè, concedo: præſuppoſitiuè, nego. Et ſimilitèr diſtinguo conſequens: Cęlum non eſt ex nihilo, prçſuppoſitiuè, nego: conſtitutiuè, concedo: Licèt enim non conſtituatur ex nihilo,

ſed ex materia, & forma; actio tamen non fecit ipſum ex præſuppoſita materia, ſed totum illud produxit; vndè fecit ipſum ex nihilo præſuppoſito, quia qui totum facit, nihil præſupponit.

Obiicies 2. & ſimùl vrgebis contrà datam ſolutionem: Materia ſaltem elementorum priùs facta eſt à Deo per propriam actionē, & forma per aliam; ergò forma elementorum facta eſt ex præſuppoſita materia, & proindè educta: Probatur antecedens: Quod conſeruatur per propriam conſeruationem, factum eſt per propriam actionem: ſed materia elemētorum conſeruatur per propriam conſeruationem diſtinctam à conſeruatione formæ, & compoſiti; ergò facta eſt per propriam actionem: Maior patet: Quia conſeruatio eſt continuata productio. Probatur minor; Ceſsante conſeruatione compoſiti, & formæ perſeuerat conſeruatio materiæ; ergò materia conſeruatur per propriam, & diſtinctam conſeruationem. Probatur antecedens; Nàm pereunte forma elementari, vt quando ex terra primò creata facta eſt planta, ſemper manſit actio conſeruatiua materiæ; ergò ceſsante actione conſeruatiua ipſius compoſiti creati, perſeuerat conſeruatio materiæ.

Reſpondeo negando antecedens, vt enim dicit Ariſtoteles, *Materia non ſit*, ideſt, non habet proprium fieri; Ad probationem, nego minorem: ad probationem eius, diſtinguo antecedens; Pereunte compoſito perſeuerat conſeruatio materiæ,

teriæ,

teriæ, eadem, nego; diuerſa, concedo. Nàm materia ſicut exiſtit in rerum natura per exiſtentiam totius compoſiti, ità quoque conſeruatur per conſeruationem compoſiti: Vndè deſtructo compoſito; ceſsat actio conſeruatiua materiæ; ſed quia pereunte vno compoſito aliud ſtatim generatur, ita deficiente vna actione conſervatiua materiæ, altera ſtatim ſuccedit. Vndè ſemper quidem materia conſeruatur, ſed non per eandem conſeruationem ſicut ſeruus, qui ſolet tranſire ab vno domino ad alium, ſemper quidem ſeruus eſt, ſed non eiuſdem domini.

Inſtabis; Actio productiua compoſiti geniti non poteſt conſeruare materiam; ergò màteria conſeruatur per diſtinctam, & propriam conſeruationem. Probatur antecedens: Nàm actio conſeruatiua eadem eſt, ac productiua: ſed actio productiua compoſiti geniti non eſt productiua materiæ: ergò nec conſeruatiua: Minor certa eſt: Nàm generatio ſupponit materiam: ergò non illam producit: Maior verò conſtat; quia conſeruatio definitur continuata productio.

Reſpondeo negando antecedens, Ad probationem, diſtinguo maiorem; Actio conſeruatiua debet eſſe eadem ac productiua, in iis, quæ exiſtunt per propriam exiſtentiam, concedo, in iis, quæ nō exiſtunt per propriam exiſtentiam, nego. Ratio ſolutionis eſt, quia conſeruatio eſt quaſi manutenentia in eſſe, ſeu in exiſtentia, Vndè ea, quæ

carent propria exiſtentia, carent quoque propria actione conſeruatiua; & ſicut poſsunt exiſtere per exiſtentiam diuerſam ab ea, quam primò habuerunt, dum producta ſunt, ita quoque, & conſeruari per actionē diuerſam ab illa, à qua primò producta ſunt. Patet autem, quòd materia non exiſtit per propriam exiſtentiam, ſed per alienam, ſcilicèt per exiſtentiam compoſiti, & ideò conſeruatur per conſeruationem compoſiti, licèt ea non producatur.

Vrgebis: Actio conſeruatiua debet eſse tantæ virtutis, vt poſſit producere id, quod conſeruat; ſed actio generatiua non eſt tantæ virtutis, vt poſſit producere materiam; ergò non poteſt conſeruare materiam.

Reſpondeo conceſsa maiori, diſtinguēdo minorem: Actio generatiua non eſt tantæ virtutis, vt poſſit producere materiam, inquantùm talis actio eſt à principio creato, concedo; inquantùm talis actio eſt ab ipſo Deo, nego. Explicatur ſolutio. Quidquid generatur in rerum natura, procedit à duplici principio, ſcilicèt ab agente creato, vt ignis ab igne; & ab agente increato, ſeu Deo, qui operatur in omni operatione naturæ, vt dicit D. Thomas 1. parte, quæſt. 105. art. 5. Vnde Sanctus Iob dicebat, *Manus tuæ Domine fecerunt me*, quamuis, & ipſe Iob productus eſset à ſuis parentibus, vt ab agentibus creatis; vt ſcilicèt oſtenderet generationem omnium rerum eſse primordialitèr à Deo. Dicimus ergò quòd generatio rei naturalis, quatenùs procedit

dit à principio creato, non poteſt attingere entitatem materiæ vt producendam; attamen illa generatio, quatenùs procedit à Deo, cuius virtus eſt infinita, poteſt etiam attingere materiam; & tantæ efficacitatis eſt, vt poſſit illam producere, niſi inueniret productam.

Obiicies vltimò: Dum ex ſpeciebus Sacramentalibus generantur vermes, Deus creat materiam illorum vermium, ex qua per virtutem agentis naturalis educitur forma vermis: ergò etiam initio mundi potuit creare materiam, ex qua per aliam actionem educeret formam cœleſtem.

Hoc argumentum ſolui ſolet in Theolog. Interim negari poteſt antecedens: Dum enim ex ſpeciebus ſacramentalibus fiunt vermes, Deus immediatè producit totum illud compoſitum conuertendo has ſpecies in ipſum: Vndè nec ibi materia ſit per propriam actionem, nec forma per aliam, ſed totum compoſitum ver vnicam.

Reſponderi etiam poteſt ſecundò cum aliis Thomiſtis, quòd licèt miraculosè Deus poſſet per in adæquatam actionem producere entitatem materiæ, ex qua agens creatum educeret formam: attamen id non fecit in prima productione rerum, ſed totum ſimul creauit; tum quia nulla neceſſitas erat cur fieret tale miraculum, tum quia Scriptura abſolutè dicit, Deum creaſſe cęlum, & terram: Non fuiſſet autem propriè creatio cæli, ſi productum eſſet ex materia prius creata.

Quæri hic ſolet, quomodo producantur formæ accidentales?

Reſpondeo eas eſſe in triplici differentia, Quædam naturaliter conſequuntur eſſentiam, vt intellectus, & voluntas animam: quædam producuntur in ſubiecto ab extrinſeco agente, vt calor, & frigus in aere: quędam demùm producuntur per agens ſupernaturale, vt Gratia, Charitas, Fides, & aliæ qualitates ſupernaturales. Proprietates eſſentiam conſequentes, cum producantur per eandem actionem, per quam producitur ipſa eſſentia, iuxta illud, *qui dat eſſe, dat conſequentia ad eſſe*, ideò ſequuntur conditionem eſſentiæ, ſeu formæ ſubſtantialis: vndè ſi forma illa creetur, ipſæ concreantur: ſi verò educatur, ipſæ quoque coeducuntur. Accidentia verò superuenientia ſubiecto ex vi agentium naturalium, fiunt per eductionem de potentia naturali ſubiecti, vt dum ignis producit calorem in manu, talis calor educitur de potentia naturali manus; Nam manus naturalitèr eſt in potentia vt tranſmutetur à frigiditate ad caliditatem: Quæ demùm producuntur ab agente, ſupernaturali, vt Gratia, & Charitas, fiunt per eductionem de potentia obedientiali, vt vocant Theologi: ſicut enim manus naturalitèr eſt in potentia ad calorem, ita quoque anima eſt in potentia ad Gratiam ſupernaturalitèr recipiendam.

QVÆS-

QVÆSTIO QVARTA.

De compoſito Naturali.

EX materia, & forma fit ens ſimplicitèr, quod vocatur compoſitum naturale, ſeu ſubſtantiale; non quod componatur ex pluribus entibus (eſt enim vnicum ens) ſed quia conſtat ex duabus partibus eſſendi; ex materia ſcilicèt, quia poteſt eſſe, & ex forma, qua conſtituitur in actuali eſſe. Vndè explicatis ſigillatim partibus illis, nunc agendum eſt de toto illo compoſito; circa quod tria quæri poſſunt. Primò, vtrum conſtet materia, & forma tanquam partibus eſsentialibus. Secundò, quomodo materia, & forma in eo vniantur. Tertiò, vtrùm tale compoſitum diſtinguatur à materia, & forma ſimul ſumptis.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrùm materia, & forma ſint partes eſſentiales Compoſiti naturalis.

FAtentur omnes formam eſſentialitèr pertinere ad totum compoſitum: Nàm forma eſt, quæ conſtituit, & diſtinguit eſſentiam rei. Solùm difficultas eſt de materia, vtrùm ſit de eſſentia rei naturalis. Auerroes poſuit ſolam formam eſſe de eſſentia rei; materiam verò non eſſe niſi recepti-

num ipſius eſſentiæ, ſicut vagina eſt ſolùm receptiua, non verò conſtitutiua gladij. Similitèr Plato poſt Socratem dicit, ſolam animam eſse totum hominem, quæ degeret in corpore, ſicut Nauta in naui, Peregrinus in hoſpitio, vel Captiuus in carcere, cuius feneſtræ erant ſenſus externi. Vndè Socrates cuidam ſibi ignoto dixit, *loquere hoſpes, vt te videam*; indicans hominem in corpore latentem per ſenſus, & ſermonem ſeſe prodere: & in Axiocho, *Nos*, inquit, *animæ ſumus animal immortale, mortali incluſum munimento*. Vndè legitur de quodam Philoſopho, dum in mortario contunderetur dixiſſe ſolùm veſtimentum, ideſt, corpus ſuum, non verò ſe ipſum contundi. Modò tamen omnes tenent non ſolùm formam, ſed etiam materiam eſſe de eſſentia rerum naturalium, etiam ipſis hominis: & ideò Auguſtinus commendat Varonem, quod hominem nec animam ſolùm, nec corpus, ſed animam ſimul, & corpus eſſe arbitraretur. Vndè.

Dico: Etiam materia eſt de eſſentia compoſiti naturalis.

Probatur concluſio: Nàm ſola forma non conſtituit ſubſtantiam naturalem; ergò etiam materia pertinet ad eſſentiam talis ſubſtantiæ. Probatur antecedens: Subſtantia naturalis eſt aliquid generabile, & corruptibile; ſed ſola forma non eſt generabilis, & corruptibilis; ergò ſola non conſtituit ſubſtantiam naturalem. Maior patet: Probatur minor: & primò quidem in homi-

homine res eſt clara; nàm anima hominis, nec generatur, nec corrumpitur: in alijs etiam rebus idem probatur; quia omne quod generatur, & corrumpitur, eſt aliquid compoſitum: ſed forma ſola non eſt aliquid compoſitum; ergò. Probatur maior: Quia in omni generatione aliquid rei ſupponitur, alias eſſet creatio, & in omni corruptione aliquid rei remanet, aliàs eſſet annihilatio; ergò omne generabile, & corruptibile debet eſſe compoſitum ex duplici parte, materia ſcilicèt, & forma. Vndè Boetius dicit, quod *οὐσία* ſignificat compoſitum: *οὐσία* verò apud Græcos idem eſt, ac eſſentia apud Latinos, vt idem Boetius dicit.

Confirmatur primò ex D. Th. Opuſc. de ent. & eſſ. c. 2. Nàm eſsentia eſt in qua recipitur eſse: ſed eſſe rerum naturalium non recipitur tantùm in forma, ſed in toto compoſito: ergò totum compoſitum ex materia, & forma eſt eſsentia rei. Maior patet: Nàm Metaphyſici definiunt eſsentiam, potentiam receptiuam ipſius eſse, ſeu exiſtentiæ. Minor verò declaratur: Nàm v. g. *viuere*, quod eſt eſſe animalium, vt dicit Ariſtoteles, non recipitur in ſola anima, ſed in corpore per animam informato.

Confirmatur ſecundò ex eodem D. Thoma ibidem, & 1. p. q. 75. a. 4. Quod ponitur in definitione eſſentiali ſubſtantiæ, eſt de eius eſsentia: Atqui ſola forma non ponitur in definitione ſubſtantiæ naturalis, ſed etiam materia; ergò eſt de eius eſsentia. Maior patet: Nàm definitio eſsentialis,

datur

datur per principia eſsentialia. Probatur minor: In hoc enim differunt definitiones rerum naturalium à Mathematicis, quia iſtæ ſignificant ſolam formam abſque materia: at verò definitiones naturales ſignifican formã ſimul cum materia ſenſibili, vndè abſurdum eſſet definire hominem: dicendo: Homo eſt anima rationalis; ignis eſt forma calida, &c.

Dices, materiam poni in definitione non vt partem eſſentiæ, ſed vt ſubiectum recipiens ipſam eſsentiam.

Sed contrà: Quòd enim eſt proprium accidentium propter imperfectionem ſuæ eſſentiæ, non conuenit eſsentiæ perfectæ, & completæ, qualis eſt ſubſtantia naturalis: ſed recipere in definitione ſua aliquid præter eſſentiam eſt proprium accidentium èx imperfectione ſuæ eſſentiæ, vt dicit Ariſtoteles 7. Metaph. tex. 23. ergò non conuenit ſubſtantiis completis, quales ſunt ſubſtantiæ naturales.

Obijcies primò: Sic ſe habet materia abſolutè ſumpta ad hominem abſolutè, ſicut hæc numero materia ad hunc numero hominem, ſed hæc numero materia non eſt de eſsentia huius numero hominis; ergò nec abſolutè materia eſt de eſsentia hominis. Probatur minor: Nàm variata hac numero, non variatur hic homo; ergò nec numero materia non eſt eſsentia huius numero hominis, Probatur antecedens: Homo enim manet idem toto tempore vitæ; ſed materia huius continuò variatur, dum aliqua eius

eius pars per calorem naturalem ſoluitur, & noua quotidiè per nutritionem ſubrogatur; ergò variata materia huius hominis, non variatur hic modo.

Reſpondens negando minorem: Ad probationem, nego antecedens. Ad eius probationem, diſtinguo minorem: Materia hominis continuò variatur, formalitèr, nego; materialitèr, concedo; & nego conſequentiam. Explicatur ſolutio ex D. Th. 1. p. q. vlt. art. 1. ad 5. & in ſuppl. q. 80. a. 4. materia dicitur variari formalitèr, quando tranſit ab vno compoſito ad aliud compoſitum; v. g. ſi anima mea relinqueret totum corpus, & nouum occuparet, variaret ſuam materiam formalitèr. Dicitur verò materia variari ſolum materialitèr, quando manente eodem compoſito, & eadem totali materia, quædam eius pars abit, & noua loco eius ſubrogatur, quæ continuatur cum alijs ſub eadem figura, diſpoſitione, ordine, officiis cum præexiſtenti. Dicimus ergò, quòd hęc variatio materialis non variat compoſitum, quia pars ſuperueniens tranſit in compoſitū præexiſtens, & ideò non mutat compoſitum, ſed ipſi appropriatur. Vndè cenſetur eadem cum præcedenti, non quidem materialitèr, & entitatiuè, ſed formalitèr, & ſubſtitutiuè, quatenùs gerit eaſdem vices quas gerebat illa, quæ abiit, Id totum declarari poteſt exemplis: Sic enim eſt idem numero fluuius, licèt partes aquæ continuò aliis fluentibus ſuccedant: Sic idem eſt Senatus, & eadem ciuitas, licèt

quotan-

quotannis aliquibus morientibus noui in eorum locum ſubrogentur: Sic eadem nauis eſt, licèt corruptis paulatim tabulis nouæ ſubſtituantur, vt dicitur de naui Argonautarum, quæ poſt centum annos ſuperſtes, eadem erat numero, licèt ſingulæ eius partes paulatim fuiſſent mutatæ.

Inſtabis. Reſurrectionem fore impoſſibilem, ſi hæc materia ſit de eſſentia huius hominis. Probatur ſequela: Nàm contingere poteſt, vt eadem materia fuerit ſub formis plurium hominum; cui ergò reunietur in reſurrectione?

Reſpondent quidam nihil referre ad reſurrectionem, quod eadem entitas materiæ reſumantur, aut noua ſubſtituatur. Sed hæc reſponſio eſt falſa; nam deſtruit veritatem reſurrectionis: Vt enim arguit D. Thomas in ſuppl. q. 79. art 1. reſurrectio ex Damaſceno, eſt eius, quod cecidit ſecunda ſurrectio. Cùm igitur hæc numero materia, quam nunc gerimus, cadat per mortem, oportet vt eadem reparetur. Contrariatur etiam ſpei Fidelium, qui vt dicit. Iob. 19. ſperant ſe in hac carne, quam modò, gerunt, quæ pro Dei amore in Martyribus cruciatur, & bonis operibus cooperatur, viſuros Saluatorem ſuum. Vndè reiecta hac ſententia.

Reſpondeo ex D. Thoma: Materia in reſurrectionem dandam ei qui primò eam habuit, alteri verò reſtituetur ex ea materia, ria, quæ vi caloris depaſta erat: Nàm idem homo per nutritionem multùm materiæ ſuc-

ceſſiuè

ceſſiuè acquirit, & deperdit; itaut aliquando ſub eadem anima fuerit ſucceſſiuè materia ſufficiens ad decem corpora humana. Vnde ſi aliquid de aliena materia quis habuit in morte, facilè ſuppleri poterit per aliam partem materiæ olim decurſu vitæ per nutritionem acquiſitę,& poſtea vi caloris naturalis diſſipatæ.

Vrgebis: Fieri poteſt vt quis puer totus cõſtet aliena materia; ergò ſi materia reſtituatur in reſurrectione illi, qui primò eam habuit,talis puer carebit materia, in qua reſurgere poſſit. Probatur antecedens:Nàm apud Americanos integræ nationes ſunt, quæ veſcuntur carne humana, tanquàm delicatiſſima;Vndè venantur homines,ſicuti nos venamur lepores:ergò filii geniti poſsunt toti conſtare ex materia hominum deuoratorum.

Reſpondeo primò, caſum eſse naturalitèr impoſſibilem: Qui enim concedunt carnes humanæ,non iis ſolis veſcuntur,ſed prætereà aliquid aliud adhibent in cibum. Deindè, dato caſu,puer genitus non participat totam materiam vnius hominis, ſed diuerſorum particulas quæ ſuppleri poſsunt ex materia, quam homines illi deuorati per nutritionem acquiſierant. Et demùm ſi quis dicat naturalitèr contingere poſse, vt totus homo ſit ex tota materia alterius,dicẽdum eſt, quòd cùm Deus decreuerit reſurrectionem in eadem carne, quam in vita geſtamus, ad eius prouidentiam ſpectat cauere caſus, qui tali reſurrectioni obſtarent.

Obiicies 2. Sola forma eſt ratio quidditatis,

radix

radix proprietatum, principium operandi, diſtinctiuum ſpecierum, &c. ergò ſola forma eſt tota eſſentia rei.

Reſpondeo formam hæc omnia præſtare ſolùm vt quo, non verò vt quod Nàm in bruto v. g. ſola anima eſt quidem id, quo brutum viuit, ſentit, & mouetur; attamen totum compoſitum ex anima, & corpore eſt id, quod viuit, ſentit, & mouetur. Vndè non dicimus animam bruti viuere, ſed totum compoſitum ex anima, & corpore.

Obiicies 3. Apoſtolus ad Corinth.2.cap.4. dicit: *Licèt is, qui foris eſt, noſter homo corrumpatur, tamen is, qui intus eſt, renouatur de die in diem*; ergò ſentit Apoſtolus animam ſolam eſſe hominem interiorem.

Reſpondeo cum D. Thoma 1. p.q.75.art. 5. ad. 1. D. Paulum ſumere hominem pro principali parte hominis per ſinecdochem: *Illud enim*, inquit Ariſtoteles, *videtur eſſe vnum quodque, quod eſt principale in eo*. Vndè pars hominis præcipua dicitur homo Cùm igitur in rei veritate anima ſecundùm intellectum, & voluntatem ſit præcipua pars hominis, ſolet vocari *homo interior*. Quia tamen ſecundùm æſtimationem hominum carnalium corpus cum ſenſibus videtur principalius, ideò dicitur *homo exterior*.

ARTI-

ARTICVLVS SECVNDVS.

Vtrum forma, & materia immediatè vniantur.

NE difficultatem æquiuocatio confundat, diligenter diſtinguenda eſt quadruplex vnio inter materiam, & formam, ſcilicèt vnio effectiua, diſpoſitiua, relatiua, & formalis. Vnio effectiua eſt actio agentis formam in materia producentis. Vnio diſpoſitiua ſunt diſpoſitiones, quibus materia fit capax habendi, & retinendi formam: Nàm in homine v. g. datur quædam diſpoſitio, qua per morbum ſublata, corpus eſt incapax retinendi animam; vndè neceſse eſt, vt anima ſeparetur, & homo moriatur. Vnio relatiua eſt reciprocus reſpectus materiæ, & formæ. Vnio demùm formalis eſt copulatio formæ cum materia, ſeu id, quo materia redditur formalitèr vnica cum forma. De duabus primis vnionibus certum eſt eas eſſe quid diſtinctum à materia, & forma. De tertia verò idem etiam conſtat, ſi iſte reſpectus dicatur relatio prædicamentalis. Vndè ſolùm difficultas eſt de quarta vnione, vtrùm ſcilicèt materia, & forma per ſe immediate formalitèr vniantur, an per aliquem modum ſubſtantialem mediantem inter vtramque. Pro reſolutione.

Dico: Materia, & forma non vniuntur formalitèr per aliquid diſtinctum, ſed immediatè per proprias entitates, inquantùm

forma

forma per ſe eſt actus materiæ, & materia eſt de ſe potentia receptiua formæ. Hanc ſententiam tenent communitèr Thomiſtæ paucis exceptis.

Probatur concluſio primò ex D. Thoma 8. Met. lect. vltima, vbi reprehendit Antiquos, quod vellent materiam, & formam colligari per medium vinculum: contrà quos inquit: *Nihil eſt faciens vnum ex materia, & forma, niſi agens quid monet potentiam ad actum*. Et ſi dicas, D. Thomam solùm ibi negare vinculum, quod ſit per modum tertiæ rei, ſicuti calx eſt vinculum lapidum in domo, quale fingebant Antiqui mediare inter materiam, & formam, non verò vinculum, quod ſit ſolùm quidam modus ſuperadditus. Hæc reſponſio gratuita eſt, nec fundatur in D. Thoma: vndè facilè confutatur. Quamuis enim illi Veteres quærentes nexum quo materia formę iungeretur, dicerent ipſum eſſe vel aliquod corpus ſubtilius, vel aliquod accidens; attamen D. Thomas generalitèr concludit nihil eſſe medium vniens materiam cum forma, pręter actionem agentis: ergò excludit qualemcunque nexum. Qui enim dicit nihil eſſe, omnia excludit. Adde prętereà, quòd non omnes Antiqui ponebant corpus medium ad vniendam animam v.g. cum corpore, ſed quidam dicebant, illam vniri per quemdam modum, quem vocabant *animationem*, & tamen D. Thomas hunc modum reijcit. ergò ex D. Thoma nihil mediat inter materiam, & formam etiam quod ſit ſolùm modus

in-

informationis, qualem ponunt Aduerſarii,

Probatur 2. ratione deſumpta ex D. Thoma 2. c. Gen. c. 71. Nam forma vnitur per ſe ipſam materiæ, ergò nòn vnitur per nexum diſtinctum. Probatur antecedens: Intantùm forma vnitur materiæ, inquantùm informat, & actuat ipſum: Atqui forma per ſe informat, & actuat materiam; ergò per ſe ipſam vnitur materiæ. Probatur minor: Quod eſt per eſsentialiter actus materiæ, per ſe informat, & actuat materiam; ſed forma eſt ex ſe ipſa, & aſsentialitèr actus materiæ; ergò per ſe informat materiam. Vndè illa informatio fit non per aliquid diſtinctũ, ſed per ipſam formam applicatam materiæ ab agente: Et hoc eſt, quod dicit Diuus Thomas 1. p. quæſtione 76. articulo 7. his verbis. *Forma per ſe ipſam facit materiam eſſe in actu, cum per eſsentiam ſuam ſit actus Nec dat eſse per aliquid medium ſed ſecundùm ſeipſam vnitur materiæ, vt actus eius; Nec eſt aliquid vniens, niſi agens, quod facit materiam eſse in actu.*

Confirmatur 1. Quia licèt principium, quód egeat principio quo; attamen principium quo, non eget alio principio quo; ſed forma actuat materiam per modum principii quo; ergò vt eam actuet non eget alio quo vniatur. Minor patet; Maior declaratur; tùm quia aliàs produceretur in infinitum; tùm inductione; ſic enim quia humanitas eſt id, quo homo eſt homo; quia actio eſt id, quo agens agit; relatio quo aliquid refertur; ſanitas, quo aliquis eſt

ſanus:

ſanus; ideò humanitas vt conſtituat hominem, actio vt agat; relatio vt referat, ſanitas vt ſanet, non egent alio quo id præſtent: Hanc rationem tangit Ariſtoteles, cùm dicit, *Materiam vniri formę, quia alterę eſt potentia, & altera eſt actus; & hoc eſt quidditas vtriuſque*. Vndè concludit, *Formam vt actuet materiam, non egere niſi ſe ipſa.*

Confirmatur 2. Iſte modus diſtinctus, quem Aduerſarii ponunt, ideò immediatè vnit, quia eſt vnitiuus vt quo; & ad vniendum eſſētialitèr deſtinatus; Quidni ergò etiā forma per ſe ipſā informabit, cùm ſit informatiua vt quo, & ad id eſſētialitèr ordinetur.

Tertiò, ſi informatio, qua vnitur forma materiæ, eſt modus diſtinctus à forma, ſuſtentatio etiam, qua materia vnitùr formæ, erit modus diſtinctus à materia; ſicque erunt duo nexus partiales; de quibus cùm faciant vnum nexum totalem. Quæro, an vniantur immediatè, vel mediatè; ſi mediatè; ergò dabitur tertius nexus, & ſic in infinitum; ſi verò vniantur immediatè, cur & idem dici non poterit de materia, & forma, cùm magis inter ſe proportionentur, quàm nexus partialis cum alio partiali.

Quartò, nulla formalitas intelligi poteſt in materia prior, & immediatior forma: ſed ille nexus, ſi daretur, priùs, & immediatiùs afficeret materiam, quàm forma; ergò non datur. Minor patet: Nàm ille nexus eſſet medius inter materiam, & formam itaut forma non afficeret materiam, niſi illo me-

mediante tanquam priori, & immeditatiori: Maior verò eſt D. Thomæ quæſt. vnic. de an. art.9.& probatur eius ratione: Nam omnes modi,& omnes alię formalitates ſupponunt eſſe ſimplicitèr; ſed forma dat eſſe ſimplicitèr: ergò impoſſibile eſt vllum modum vllamque formalitatem præ intelligi in materia ante formam.

Reſpondent Aduerſarij ad principale argumentum (& in hoc ſitum eſt totum eorum fundamentum] formam quidem ex ſe ipſa eſſe in actu primo informatiuam materiæ, non tamen in actu ſecundo. Vndè vt in actu ſecundo informet materiam, eget momodo ſuperaddito, ſcilicèt ipſa informatione.

Sed contrà primò: Nam omnes formæ corruptibiles ſunt etiam ex natura ſua in actu ſecundò informantes materiam, cùm non poſſint eſſe niſi quatenùs informant ipſam: Quantùm verò ad animam rationalem, licèt non ſemper informet corpus, cùm tamen ſit actualior formis corruptibilibus, hoc non prouenit ex defectu ſufficientis actualitatis, ſed defectu diſpoſitionum, quæ non ſunt ſemper in corpore; & defectu agentis eam, applicantis, & conſeruantis in corpore; ergò vt actu informet, non requirit fictitiam illam vnionem, ſed ſolùm diſpoſitiones, & agens eam applicans corpori.

Contra etiam ſecundò: Nam diſtinctio actus primi ab actu ſecundo locum non habet in cauſa formali; ſed ipſa eſt actus ſecundus; ergò funditùs ruit reſponſio Aduerſa-

ſariorum. Probatur antecedens: tùm quia forma cùm ſit terminus actionis, idem eſt in facto eſſe, quod actio eſt in fieri; ſed actio eſt ipſe actus ſecundus in fieri; ergò etiam forma eſt actus ſecundus in facto eſſe: quia actus primus ordinatur ad actum ſecundum: ſed forma, vt dicit D. Thomas 1. p. q. 87. art. 1. non ordinatur ad vlteriorem actum ſaltem entitatiuum, & pertinentem ad eſſentiam compoſiti: ergò ipſa forma debet eſſe idem cum actu ſecundo, tùm demùm quia ſi informatio eſſet actus ſecundus, diſtinctus à forma, & actuans ipſam, ſequeretur dari formam formæ, & ipſam formam ſubſtantialitèr eſſe in potētia ad actum ſubſtantialem, ſiquidem informatio illa eſſet aliquis actus ſubſtantialis. Dicendum igitur eſt quod forma per ſe ipſam eſt informatiua etiam in actu ſecundo; ſed quòd de facto non informet, hoc non eſt defectu alicuius actualitatis etiam modalis, ſed defectu applicationis cauſæ agentis: & ideò, Diuus Thomas dicit, *non requiri aliud vt fiat vnum ex materia, & forma, niſi agens, quod reducit potentiam ad actum*, ideſt, dat formam materiæ.

Obiicies primò authoritate D. Thomæ 1. parte, quæſt. 76. artic. 1. ad 6 vbi dicit, *quod anima ſolùm ſecundùm ſe habet aptitudinem ad corpus, ſicut leue ad ſurſum* ergò ſicut leue ponitur ſurſum per modum diſtinctum, ſcilicèt per vbicationem; ita quoq; anima ponitur in corpore per modum ſuperadditum, ſcilicèt per vnionem, & informationē.

Reſ-

Reſpondeo: Mirum eſſe Aduerſarios adeò leuem pro ſua opinione authoritatem preferre expreſſiſſimis Diui Thomæ locis, in quibus diligentèr verſans vnionem animæ cum corpore, ſemper eam aſſerit immediatam eſſe: vndè ad hunc locum.

Reſpondeo ex Caietano, Diuum Thomam ſolùm velle, quòd ſicut corpus leue, quantumuis de ſe capax eſſendi ſursùm eget tamen aliquo; ſcilicèt motu locali; ita quoque anima quantumuis de ſe ſit informatiua corporis, eget tamen aliquo, vt ipſi vniatur. Cæterùm quod illud quo indiget, ſit modus quidam ſubſtantialis, ſicut volunt Aduerſarii; nec verbulo quidem neque hic, neque alibi Sanctus Doctor inſinuauit; ſed perpetuò ſolùm dicit, ad hanc vnionem nihil requiri niſi actionem agentis, & diſpoſitiones.

Obiicies ſecundò; Quod non eſt de ſe tale, debet fieri tale per aliud; ſed anima non eſt de ſe vnita corpori: ergò debet vniri per aliud.

Reſpondeo conceſſa maiori, diſtinguendò minorem: Anima de ſe non eſt vnita corpori, effectiuè, & quantùm ad applicationem, concedo; formalitèr: negò: Et ſimilitèr diſtinguo conſequẽs ergò debet vniri per aliud, formalitèr, nego; effectiuè, & applicatiuè, concedo; ideſt, entitas animæ eſt illa formalitas, per quam vnitur corpori, & informat ipſum; attamen illa formalitas, vt ſit in corpore indiget agente illam applicante, & conſeruante in-

corpore; ſicut ipſa vnio, quam ponunt Aduerſarij quamuis ſit de ſe vnitiua, attamen vt vniat, indiget agente ipſam cauſante, & conſeruante.

Inſtabis: Vel actio agentis applicantis formam materiæ producit aliquid in forma, vel nihil; ſi nihil; ergò non magis reddit vnitam materiæ, quàm eſſet anteà; ſi aliquid producit; ergò modum vnionis, quid enim aliud fingi poteſt?

Reſpondeo quòd agens dum applicat formam materiæ, v. g. Deus quando in die iudicii vniet animas noſtras corporibus, nihil aliud faciet; quàm dare formam materiæ, ſeu vt dicit Caietanus, facit vt eſſe animæ, ſit eſſe corporis. Sicut enim materiam vniri formæ nihil aliud eſt, quàm actuari per formam: ita quoque vnire formam materiæ nihil aliud eſt, quàm actuare materiam, dando illi formam, ſeu vt dicit D. Thomas, reducere potentiam materiæ ad actum formæ.

Vrgebis: Impoſſibile eſt corpus eſſe de facto vnicum animæ per reſurrectionem, v. g. niſi in corpore ſit aliquid, quod anteà non erat; & animam eſſe vnitam corpori, niſi in ea ſit aliquid, quod anteà non erat.

Reſpondeo illud quod eſt in corpore, quando vnitur animę, nihil aliud eſſe, quàm ipſam animam cum diſpoſitionibus, quibus corpus fit capax animæ: Et illud quod eſt in anima, quando vnitur corpori nihil aliud eſt quàm ipſum corpus, quod anima informet, cum anteà non informarent. Et

ratio radicalis, quia anima eſt ipſa formalitas, quæ informat, & animat corpus vndè vt reddatur actu animatum, & vnitum animæ, nihil requiritur, niſi vt ipſa anima detur. Et ideò, vt acutè dicit Caietanus, *vnio animæ, & corporis nihil aliud ſignificat, quàm animam eſſe in corpore.*

Dices: Anima poteſt fieri præſens corpori, v.g. poteſt Angelus ponere animam intrà corpus mortuum, & tamen propterea non viuet, nec erit ipſi ſubſtantialitèr vnitum; ergò falſum eſt, quod corpus vniri animæ nihil aliud ſit, quàm habere animam.

Reſpondeo diſtinguendo antecedens: Angelus poteſt ponere animam intrà corpus, quaſi poſitione locali, & tanquam locatum in loco, tranſeat; poſitione formali, tanquam actum in potentia, cui det eſſe, nego: non enim dicimus animam vniri corpori inquantùm eſt in ipſo vt locatum in loco, aliàs animę damnatorum animarent ignem inferni, cùm ſint ipſi præſentes; ſed inquantùm ſit præſens ipſi per modum actus in potentia dando ſcilicèt ipſi eſſe, non per modum ſuperadditum vnionis, ſed per communicationem propriæ entitatis.

Obiicies tertiò; Quæ ſeparantur, diſtinguuntur: ſed vnio animæ, & corporis ab anima, & corpore in morte ſeparatur, ergò ab vtroque diſtinguitur. Maior patet: Minor etiam conſtat: Nam in morte remanet corpus, remanet etiam anima, & tamen perit vtriuſqne vnio.

Reſpondeo conceſſa maiori diſtinguen-

do minorem: Vnio ſeparatur ab anima, & corpore, inuicem communicatis, & applicatis per actionem agentis, nego; non inuicem communicatis, & applicatis, concedo: ſeu, quod idem eſt, vnio ſeparatur ab anima, vt dante eſse corpori, nego; ab anima, non dante ampliùs eſse corpori, concedo: ſolutio patet ex dictis.

Inſtabis: Ergò ſaltem illa communicatio, & applicatio, per quam anima dat eſse corpori, eſt aliquid diſtinctum. Probatur conſequentia: Nam anima poteſt eſse ſine hoc, quod det eſse corpori, ipſique applicetur.

Reſpondeo diſtinguendo conſequens; Illa communicatio, & applicatio eſt aliquid diſtinctum ab entitate animæ, præcisè ſumptæ, concedo: ab entitate animæ, vt ſubeſt actioni agentis ipſam applicantis, & conſeruantis in corpore, tanquàm actum in ſua potentia, nego. Vndè vnio, & communicatio animæ cum corpore nihil aliud addit ſuprà entitatem animę, præter actionem agentis ipſam conſeruantis in corpore, cum diſpoſitionibus, quibus corpus redditur ſuſceptiuum animæ. Sed quia illæ diſpoſitiones, & illa actio deſinere poſſunt, ideò etiam vnio animę, & corporis poteſt deſinere. Ratio radicalis horum omnium eſt quia cauſa formalis, licet per ſe ipſã cauſet, attamen non cauſat niſi dependentèr à cauſa efficienti, quæ ipſam applicat; cauſæ enim ſunt ſibi inuicem cauſæ; Vndè quamuis anima de ſe habeat quidquid requiritur ad hoc, vt informet corpus, & ipſi

vnia-

vniatur, nec proindè indigeat aliqua formalitate ſibi ſuperaddita, indiget tamen influxu cauſæ efficientis ipſam applicantis; ideòque ceſſante illo influxu, deſinit applicari, & vniri corpori.

Obiicies 4. Actio vniens animā corpori debet aliquid producere: ſed nihil poteſt producere; niſi vnionem ab vtroque diſtinctam: ergò datur talis vnio.

Reſpondeo negando minorem: Illa enim actio non producit vnionem diſtinctam ab anima, ſed diſpoſitiones, quibus anima fit præſens corpori, & cum eo conſtituit totum compoſitum. Vndè id quod propriè producitur per talem actionem eſt totum compoſitum.

Dices: Homo generans hominem debet attingere aliquid ipſius animæ, vt eam vniat corpori: ſed non poteſt attingere ipſam animæ entitatem; cum ſit aliquid eleuatum ſupra actionem corporalem; ergò debet attingere ipſum modum vnionis.

Reſpondeo diſtinguendo minorem: Homo generans hominem non poteſt attingere entitatem animę, vt producendam, concedo: vt dandam materiæ, nego. Id autem quomodo fiat, facilè patebit, aduertendo, vltimam diſpoſitionem ad quamcunque formam neceſſariò eſſe connexam cum ipſa forma; vndè hoc ipſo quod agens ponit vltimam diſpoſitionem in materia, ſimul etiam ponit formam in illa. Cùm igitur homo poſſit ponere in materiam vltimam diſpoſitionem ad animam rationalem: poteſt

etiam ponere ipſam animam rationalem: & ſic eam attingere, non quidem vt producendam, ſed vt dandam corpori.

Obiicies 5. Informatio eſt aliquid diſtinctum ab anima; ergò & ipſa vnio. Probatur antecedens: Cauſalitas diſtinguitur à cauſa: ſed informatio eſt cauſalitas formę: ergò diſtinguitur ab ipſa.

Reſpondeo negando antecedens. Ad probationem; diſtinguo maiorem. Cauſalitas eſt aliquid diſtinctum à cauſa, in cauſis efficientibus, concedo: in cauſa formali, & materiali, nego. Ratio diſparitatis: eſt Quia materia, & forma cauſant ſe ipſas communicando: vndè etiam cauſalitas non eſt aliquid diſtinctum ab ipſis, ſed eſt earum entitas vt communicata, quæ communicatio nihil aliud dicit, niſi actionem agentis vnam alteri applicantis.

ARTICVLVS TERTIVS.

Vtrùm Totum naturale diſtinguatur à partibus ſimul ſumptis.

CVm ex dictis conſtet materiam, & formam immediatè vniri, & eſſentialitèr conſtituere totum ſubſtantiale. Quærimus hic, vtrùm illud totum ſit aliquid realitèr diſtinctum ab iſtis partibus, non quidem diuiſim, ſed ſimul ſumptis, quatenùs per mutuam vnionem fiunt unum: id eſt, vtrùm illa totalis entitas, quæ conſtituitur per materiam, & formam, addat aliquam reali-

realitatem ſuprà huiuſmodi partes.

Duplex eſt ſententia: Altera affirmatiua, pro qua citatur Scotus, & quidam etiam ex Thomiſtis; licet forte ſolùm ab aliis vocetenùs differant, vt oſtendetur in fine probationum; Altera uerò eſt negatiua, quæ communior habetur apud Authores; Pro qua,

Dico: Totum compoſitum non eſt tertia entitas realiter diſtincta à materia, & forma; ſed eſt ipſa materia, & forma, quatenùs ſunt vnum per mutuam coniunctionem.

Probatur primò ex Diuo Thoma 4. contr. Gen. cap. 81. *Non eſt*, inquit, *intelligendum, quòd humanitas ſit alia realitèr à materia, & forma; ſed* [vt inquit inferiùs) *humanitas nihil aliud dicit, quàm principia ipſa eſſentialia coniuncta*. Et D. Auguſtinus 7. de Trinitate cap. 4. *Homo*, ait, *nihil aliud eſt, quàm anima, & corpus*. Et demùm D. Paul. 1. ad Cor. 12. *Omnia*, inquit, *membra corporis, cum ſint multa, ſunt vnum corpus*, ergò etiam à fortiori materia, & forma ſunt vnum totum.

Probatur ſecundò ratione. Nàm entitas totius non eſt tertia entitas realiter diſtincta ab entitate materiæ, & formæ; ergò totum non diſtinguitur à partibus ſimul ſumptis: conſequentia eſt per ſe nota: ſi enim totum diſtingueretur à materia, & forma, profectò deberet addere aliquam realitatem ſupra ipſas. Probatur antecedens: Vel enim illa tertia entitas totius, vt diſtincta à partibus, eſſet tota eſſentia compoſiti, vel ſolùm pars eſſentiæ. Si eſt tota eſſentia

ſanus; ideò humanitas vt conſtituat hominem, actio vt agat; relatio vt referat, ſanitas vt ſanet, non egent alio quo id præſtent: Hanc rationem tangit Ariſtoteles, cùm dicit, *Materiam vniri formę, quia alterę eſt potentia, & altera eſt actus; & hoc eſt quidditas vtriuſque.* Vndè concludit, *Formam vt actuet materiam, non egere niſi ſe ipſa.*

Confirmatur 2. Iſte modus diſtinctus, quem Aduerſarii ponunt, ideò immediatè vnit, quia eſt vnitiuus vt quo; & ad vniendum eſſētialitèr deſtinatus; Quidni ergò etiā forma per ſe ipſā informabit, cùm ſit informatiua vt quo, & ad id eſſētialitèr ordinetur.

Tertiò, ſi informatio, qua vnitur forma materiæ, eſt modus diſtinctus à forma, ſuſtentatio etiam, qua materia vnitùr formæ, erit modus diſtinctus à materia; ſicque erunt duo nexus partiales; de quibus cùm faciant vnum nexum totalem. Quæro, an vniantur immediatè, vel mediatè; ſi mediatè; ergò dabitur tertius nexus, & ſic in infinitum; ſi verò vniantur immediatè, cur & idem dici non poterit de materia, & forma, cùm magis inter ſe proportionentur, quàm nexus partialis cum alio partiali.

Quartò, nulla formalitas intelligi poteſt in materia prior, & immediatior forma: ſed ille nexus, ſi daretur, priùs, & immediatiùs afficeret materiam, quàm forma; ergò non datur. Minor patet: Nàm ille nexus eſſet medius inter materiam, & formam itaut forma non afficeret materiam, niſi illo

me-

mediante tanquam priori, & immeditatiori: Maior verò eſt D. Thomæ quæſt. vnic. de an. art.9.& probatur eius ratione: Nam omnes modi,& omnes aliȩ formalitates ſupponunt eſſe ſimplicitèr; ſed forma dat eſſe ſimplicitèr: ergò impoſſibile eſt vllum modum vllamque formalitatem præ intelligi in materia ante formam.

Reſpondent Aduerſarij ad principale argumentum (& in hoc ſitum eſt totum eorum fundamentum] formam quidem ex ſe ipſa eſſe in actu primo informatiuam materiæ, non tamen in actu ſecundo. Vndè vt in actu ſecundo informet materiam, eget momodo ſuperaddito, ſcilicèt ipſa informatione.

Sed contrà primò: Nam omnes formæ corruptibiles ſunt etiam ex natura ſua in actu ſecundò informantes materiam, cùm non poſſint eſſe niſi quatenùs informant ipſam: Quantùm verò ad animam rationalem, licèt non ſemper informet corpus, cùm tamen ſit actualior formis corruptibilibus, hoc non prouenit ex defectu ſufficientis actualitatis, ſed defectu diſpoſitionum, quæ non ſunt ſemper in corpore; & defectu agentis eam, applicantis, & conſeruantis in corpore; ergò vt actu informet, non requirit fictitiam illam vnionem, ſed ſolùm diſpoſitiones, & agens eam applicans corpori.

Contra etiam ſecundò: Nam diſtinctio actus primi ab actu ſecundo locum non habet in cauſa formali; ſed ipſa eſt actus ſecundus; ergò funditùs ruit reſponſio Aduer-

ſariorum. Probatur antecedens: tùm quia forma cùm ſit terminus actionis, idem eſt in facto eſſe, quod actio eſt in fieri; ſed actio eſt ipſe actus ſecundus in fieri; ergò etiam forma eſt actus ſecundus in facto eſſe: quia actus primus ordinatur ad actum ſecundum: ſed forma, vt dicit D. Thomas 1. p. q. 87. art. 1. non ordinatur ad vlteriorem actum ſaltem entitatiuum, & pertinentem ad eſſentiam compoſiti: ergò ipſa forma debet eſſe idem cum actu ſecundo, tùm demùm quia ſi informatio eſſet actus ſecundus, diſtinctus à forma, & actuans ipſam, ſequeretur dari formam formæ, & ipſam formam ſubſtantialitèr eſſe in potẽtia ad actum ſubſtantialem, ſiquidem informatio illa eſſet aliquis actus ſubſtantialis. Dicendum igitur eſt quod forma per ſe ipſam eſt informatiua etiam in actu ſecundo; ſed quòd de facto non informet, hoc non eſt defectu alicuius actualitatis etiam modalis, ſed defectu applicationis cauſæ agentis: & ideò, Diuus Thomas dicit, *non requiri aliud vt fiat vnum ex materia, & forma, niſi agens, quod reducit potentiam ad actum*, ideſt, dat formam materiæ.

Obiicies primò authoritate D. Thomæ 1. parte, quæſt. 76. artic. 1. ad 6 vbi dicit, *quod anima ſolùm ſecundùm ſe habet aptitudinem ad corpus, ſicut leue ad ſurſum* ergò ſicut leue ponitur ſurſum per modum diſtinctum, ſcilicèt per vbicationem; ita quoq; anima ponitur in corpore per modum ſuperadditum, ſcilicèt per vnionem, & informationẽ.

Reſ-

Reſpondeo: Mirum eſſe Aduerſarios adeò leuem pro ſua opinione authoritatem preferre expreſſiſſimis Diui Thomæ locis, in quibus diligentèr verſans vnionem animæ cum corpore, ſemper eam aſſerit immediatam eſſe: vndè ad hunc locum.

Reſpondeo ex Caietano, Diuum Thomam ſolùm velle, quòd ſicut corpus leue, quantumuis de ſe capax eſſendi ſursùm eget tamen aliquo; ſcilicèt motu locali; ita quoque anima quantumuis de ſe ſit informatiua corporis, eget tamen aliquo, vt ipſi vniatur. Cæterùm quod illud quo indiget, ſit modus quidam ſubſtantialis, ſicut volunt Aduerſarii; nec verbulo quidem neque hic, neque alibi Sanctus Doctor inſinuauit; ſed perpetuò ſolùm dicit, ad hanc vnionem nihil requiri niſi actionem agentis, & diſpoſitiones.

Obiicies ſecundò; Quod non eſt de ſe tale, debet fieri tale per aliud; ſed anima non eſt de ſe vnita corpori: ergò debet vniri per aliud.

Reſpondeo conceſſa maiori, diſtinguendò minorem: Anima de ſe non eſt vnita corpori, effectiuè, & quantùm ad applicationem, concedo; formalitèr: negò: Et ſimilitèr diſtinguo conſequẽs ergò debet vniri per aliud, formalitèr, nego; effectiuè, & applicatiuè, concedo; ideſt, entitas animæ eſt illa formalitas, per quam vnitur corpori, & informat ipſum; attamen illa formalitas, vt ſit in corpore indiget agente illam applicante, & conſeruante in-

corpore; ſicut ipſa vnio, quam ponunt Aduerſarij quamuis ſit de ſe vnitiua, attamen vt vniat, indiget agente ipſam cauſante, & conſeruante.

Inſtabis: Vel actio agentis applicantis formam materiæ producit aliquid in forma, vel nihil; ſi nihil; ergò non magis reddit vnitam materiæ, quàm eſſet anteà; ſi aliquid producit; ergò modum vnionis, quid enim aliud fingi poteſt?

Reſpondeo quòd agens dum applicat formam materiæ, v. g. Deus quando in die iudicii vniet animas noſtras corporibus, nihil aliud faciet; quàm dare formam materiæ, ſeu vt dicit Caietanus, facit vt eſſe animæ, ſit eſſe corporis. Sicut enim materiam vniri formæ nihil aliud eſt, quàm actuari per formam: ita quoque vnire formam materiæ nihil aliud eſt, quàm actuare materiam, dando illi formam, ſeu vt dicit D. Thomas, reducere potentiam materiæ ad actum formæ.

Vrgebis: Impoſſibile eſt corpus eſſe de facto vnicum animæ per reſurrectionem, v. g. niſi in corpore ſit aliquid, quod anteà non erat; & animam eſſe vnitam corpori, niſi in ea ſit aliquid, quod anteà non erat.

Reſpondeo illud quod eſt in corpore, quando vnitur animę, nihil aliud eſſe, quàm ipſam animam cum diſpoſitionibus, quibus corpus ſit capax animæ; Et illud quod eſt in anima, quando vnitur corpori nihil aliud eſt quàm ipſum corpus, quod anima informet, cum anteà non informarent. Et

ratio radicalis, quia anima eſt ipſa formalitas, quæ informat, & animat corpus vndè vt reddatur actu animatum, & vnitum animæ, nihil requiritur, niſi vt ipſa anima detur. Et ideò, vt acutè dicit Caietanus, *vnio animæ, & corporis nihil aliud ſignificat, quàm animam eſſe in corpore.*

Dices: Anima poteſt fieri præſens corpori, v.g. poteſt Angelus ponere animam intrà corpus mortuum, & tamen propterea non viuet, nec erit ipſi ſubſtantialitèr vnitum; ergò falſum eſt, quod corpus vniri animæ nihil aliud ſit, quàm habere animam.

Reſpondeo diſtinguendo antecedens: Angelus poteſt ponere animam intrà corpus, quaſi poſitione locali, & tanquam locatum in loco, tranſeat; poſitione formali, tanquam actum in potentia, cui det eſſe, nego: non enim dicimus animam vniri corpori inquantùm eſt in ipſo vt locatum in loco, aliàs animę damnatorum animarent ignem inferni, cùm ſint ipſi præſentes; ſed inquantùm ſit præſens ipſi per modum actus in potentia dando ſcilicèt ipſi eſſe, non per modum ſuperadditum vnionis, ſed per communicationem propriæ entitatis.

Obiicies tertiò; Quæ ſeparantur, diſtinguuntur: ſed vnio animæ, & corporis ab anima, & corpore in morte ſeparatur, ergò ab vtroque diſtinguitur. Maior patet: Minor etiam conſtat: Nam in morte remanet corpus, remanet etiam anima, & tamen perit vtriuſqne vnio.

Reſpondeo conceſſa maiori diſtinguen-

do minorem: Vnio ſeparatur ab anima, & corpore, inuicem communicatis, & applicatis per actionem agentis, nego; non inuicem communicatis, & applicatis, concedo: ſeu, quod idem eſt, vnio ſeparatur ab anima, vt dante eſse corpori, nego; ab anima, non dante ampliùs eſse corpori, concedo: ſolutio patet ex dictis.

Inſtabis: Ergò ſaltem illa communicatio, & applicatio, per quam anima dat eſse corpori, eſt aliquid diſtinctum. Probatur conſequentia: Nam anima poteſt eſse ſine hoc, quod det eſse corpori, ipſique applicetur.

Reſpondeo diſtinguendo conſequens; Illa communicatio, & applicatio eſt aliquid diſtinctum ab entitate animæ, præcisè ſumptæ, concedo: ab entitate animæ, vt ſubeſt actioni agentis ipſam applicantis, & conſeruantis in corpore, tanquàm actum in ſua potentia, nego. Vndè vnio, & communicatio animæ cum corpore nihil aliud addit ſuprà entitatem animę, præter actionem agentis ipſam conſeruantis in corpore, cum diſpoſitionibus, quibus corpus redditur ſuſceptiuum animæ. Sed quia illæ diſpoſitiones, & illa actio deſinere poſſunt, ideò etiam vnio animę, & corporis poteſt deſinere. Ratio radicalis horum omnium eſt quia cauſa formalis, licet per ſe ipſã cauſet, attamen non cauſat niſi dependentèr à cauſa efficienti, quæ ipſam applicat; cauſæ enim ſunt ſibi inuicem cauſæ; Vndè quamuis anima de ſe habeat quidquid requiritur ad hoc, vt informet corpus, & ipſi

vnia-

vniatur, nec proindè indigeat aliqua formalitate ſibi ſuperaddita, indiget tamen influxu cauſæ efficientis ipſam applicantis; ideòque ceſſante illo influxu, deſinit applicari, & vniri corpori.

Obiicies 4. Actio vniens animã corpori debet aliquid producere: ſed nihil poteſt producere; niſi vnionem ab vtroque diſtinctam: ergò datur talis vnio.

Reſpondeo negando minorem: Illa enim actio non producit vnionem diſtinctam ab anima, ſed diſpoſitiones, quibus anima fit præſens corpori, & cum eo conſtituit totum compoſitum. Vndè id quod propriè producitur per talem actionem eſt totum compoſitum.

Dices: Homo generans hominem debet attingere aliquid ipſius animæ, vt eam vniat corpori: ſed non poteſt attingere ipſam animæ entitatem; cum ſit aliquid eleuatum ſupra actionem corporalem; ergò debet attingere ipſum modum vnionis.

Reſpondeo diſtinguendo minorem: Homo generans hominem non poteſt attingere entitatem animę, vt producendam, concedo: vt dandam materiæ, nego. Id autem quomodo fiat, facilè patebit, aduertendo, vltimam diſpoſitionem ad quamcunque formam neceſſariò eſſe connexam cum ipſa forma; vndè hoc ipſo quod agens ponit vltimam diſpoſitionem in materia, ſimul etiam ponit formam in illa. Cùm igitur homo poſſit ponere in materiam vltimam diſpoſitionem ad animam rationalem: poteſt

etiam ponere ipſam animam rationalem: & ſic eam attingere, non quidem vt producendam, ſed vt dandam corpori.

Obiicies 5. Informatio eſt aliquid diſtinctum ab anima; ergò & ipſa vnio. Probatur antecedens: Cauſalitas diſtinguitur à cauſa: ſed informatio eſt cauſalitas formę: ergò diſtinguitur ab ipſa.

Reſpondeo negando antecedens. Ad probationem; diſtinguo maiorem. Cauſalitas eſt aliquid diſtinctum à cauſa, in cauſis efficientibus, concedo: in cauſa formali, & materiali, nego. Ratio diſparitatis: eſt Quia materia, & forma cauſant ſe ipſas communicando: vndè etiam cauſalitas non eſt aliquid diſtinctum ab ipſis, ſed eſt earum entitas vt communicata, quæ communicatio nihil aliud dicit, niſi actionem agentis vnam alteri applicantis.

ARTICVLVS TERTIVS.

Vtrùm Totum naturale diſtinguatur à partibus ſimul ſumptis.

CVm ex dictis conſtet materiam, & formam immediatè vniri, & eſſentialitèr conſtituere totum ſubſtantiale. Quærimus hic, vtrùm illud totum ſit aliquid realitèr diſtinctum ab iſtis partibus, non quidem diuiſim, ſed ſimul ſumptis, quatenùs per mutuam unionem fiunt unum: id eſt, vtrùm illa totalis entitas, quæ conſtituitur per materiam, & formam, addat aliquam

reali-

realitatem ſuprà huiuſmodi partes.

Duplex eſt ſententia: Altera affirmatiua, pro qua citatur Scotus, & quidam etiam ex Thomiſtis; licet forte ſolùm ab aliis vocetenùs differant, vt oſtendetur in fine probationum; Altera uerò eſt negatiua, quæ communior habetur apud Authores; Pro qua.

Dico: Totum compoſitum non eſt tertia entitas realiter diſtincta à materia, & forma; ſed eſt ipſa materia, & forma, quatenùs ſunt vnum per mutuam coniunctionem.

Probatur primò ex Diuo Thoma 4. contr. Gen. cap. 81. *Non eſt*, inquit, *intelligendum, quòd humanitas ſit alia realitèr à materia, & forma; ſed* [vt inquit inferiùs) *humanitas nihil aliud dicit, quàm principia ipſa eſſentialia coniuncta*. Et D. Auguſtinus 7. de Trinitate cap. 4. *Homo*, ait, *nihil aliud eſt, quàm anima, & corpus*. Et demùm D. Paul. 1. ad Cor. 12. *Omnia*, inquit, *membra corporis, cum ſint multa, ſunt vnum corpus*, ergò etiam à fortiori materia, & forma ſunt vnum totum.

Probatur ſecundò ratione. Nàm entitas totius non eſt tertia entitas realiter diſtincta ab entitate materiæ, & formæ; ergò totum non diſtinguitur à partibus ſimul ſumptis: conſequentia eſt per ſe nota: ſi enim totum diſtingueretur à materia, & forma, profectò deberet addere aliquam realitatem ſupra ipſas. Probatur antecedens: Vel enim illa tertia entitas totius, vt diſtincta à partibus, eſſet tota eſſentia compoſiti, vel ſolùm pars eſſentiæ. Si eſt tota eſſentia

compoſiti; ergò materia, & forma non ſunt aliquid de eſſentia compoſiti: ſi verò illa tertia entitas, vt diſtincta à materia, & forma, non eſt tota eſsentia compoſiti, ſed ſolùm pars eſſentiæ; ergò non ſequitur totum diſtingui à ſuis partibus; ſed ſolùm tres eſse partes in compoſito, ſcilicèt materiam, formam, & entitatem totius: De quibus rurſus inquiram, vtrùm totum diſtinguatur ab illis tribus partibus: ſi non diſtinguitur, ergò totum non diſtinguitur ab omnibus ſuis partibus: ſi diſtinguatur, debet addere aliquam realitatem ſuprà iſtas tres partes, & ſic in infinitum.

Reſpondebis, entitatem, quam addit totum ſuprà partes, non eſse totum, nec partem, ſed totalitatem, ſeu formam totius.

Sed contrà primò: Nàm forma illa totius, ſi diſtinguatur à materia, & forma, v. g. humanitas ab anima, & corpore, non eſt niſi partialis entitas; ergò componet cum aliis partibus, ac proinde redibit argumentum, vtrùm totum diſtinguatur realitèr à materia, forma, & totalitate.

Contrà etiam ſecundò: Nàm, vt arguit D. Thomas, illa forma totius, ſi daretur, eſſet ſolùm accidentalis; ergò non conſtitueret totum ſubſtantiale. Probatur antecedens: Illa forma eſt accidentalis, quæ aduenit enti completò: ſed forma totius, v. g. humanitas, adueniret enti completo: ergò eſſet accidentalis: Probatur minor: Quia humanitas adueniret materiæ iam habenti animam rationalem; ſed materia habens

ani-

animam rationalem eſt ens completum, ergò humanitas adueniret enti completo.

Confirmatur concluſio: Materia, & forma vnitæ ſunt ipſum totum; ergò non diſtinguitur ab illis. Probatur antecedens, totum eſt præter quod nihil eſt; ſed in toto ſubſtantiali nihil eſt præter materiam, & formam: ergò materia, & forma ſunt ipſum totum. Probatur minor: Nàm omnes entitas ſubſtantialis, vel eſt forma, vel materia, vel vtrumque, ergò præter vtramque iſtam partem nihil ampliùs eſt in toto ſubſtantiali: vndè in eius definitione, quæ traditur per partes phyſicas, nihil ponitur niſi materia, & forma. Si qui ergò Thomiſtæ videantur dicere, totum eſſe tertiam entitatem diſtinctam à materia, & forma, explicandi ſunt de materia, & forma, non vt ſunt vnum per mutuam coniunctionem, ſic enim ſunt ipſum totum; ſed vt ſingulatim ſumi poſſunt etiam in ipſa vnione: Homo enim nec eſt anima vnita corpori, nec eſt corpus vnitum animæ; ſed anima, & corpus quatenùs per vnionem ſunt vna totalis ſubſtantia.

Obiicies primò. Ariſtoteles 5. Metaph. 14. dicit, *ſex non eſſe bis tria, ſed ſemel ſex. &* 7. Metaph. c. 17. *ſyllabam,* ba, *non eſſe*, b. *&* a.

Reſpondeo Ariſtotelem in primo loco ſolùm velle, quòd ſpecies ſenaria non conſtituitur ex duobus indiuiduis ſpeciei ternariæ, ſed eſt vnicum indiuiduum conſtans ſex vnitatibus; ſiquidem addita, vel ſubtra-

cta vnitate, vt ſuprà dictum eſt, perit præexiſtens ſpecies numeri: Vndè ſi ternario addantur tres vnitates, peribit ternarius, & fiet vnicus numerus, ſcilicèt ſenarius.

Ad ſecundum locum dico Ariſtotelem ſolùm velle ſyllabam, ba, non eſſe, b, & a, ſingulatim ſumpta, ſed vtrumque coniunctim, vt manifeſtè patet ex textu.

Obiicies 2. Quod eſt plura, non eſt vnum; Sed ſi totum eſſet materia, & forma, eſſet plura, ergò non eſt vnum.

Reſpondeo diſtinguendo maiorem, Quod eſt plura partialia, non eſt vnum, nego, quod eſt plura totalia, concedo. Et diſtinctione applicata minori, nego conſequentiam, Vnum enim totale poteſt eſſe plura partialia, quia pluralitas partialis non opponitur vnitati, totali, præcipuè quando illæ partes comparantur inuicem, ſicut actus, & potentia, tunc enim faciunt perfectè vnum totum.

Obiicies tertiò, Effectus diſtinguitur à ſuis cauſis, Sed materia, & forma vnitæ cauſant totum, ergò totum diſtinguitur ab ipſis vnitis. Maior conſtat, Quia nihil cauſat ſe ipſum. Minor probatur, Nàm materia, & forma, vt ſeparatæ, non cauſant totum, ergò cauſant ipſum, vt vnitæ.

Reſpondeo conceſſa maiori, diſtinguendo minorem. Materia, & forma vt vnitæ cauſant totum, quatenùs ſingulatim ſumuntur, concedo, quatenùs coniunctim ſumuntur, nego, ſic enim ſunt ipſum totum. Explicatur ſolutio, Materia, & forma etiam vt

vnitæ

vnitæ dupliciter ſumi poſſunt. Primò vt partes ſunt, quarum quælibet vnitur alteri, itaut entitas cuiuslibet conſideretur non quidem diuulſa ab alia, ſed afficiens alteram, ſeu vt alii dicunt, ita vt vna importetur in recto, alia in obliquo, *v. g.* ſi forma conſideretur vt informans materiam, & materia vt ſuſtentans formam, dicuntur ſumi ſingulatim. Secundò ſumi poſſunt quatenùs ſunt vnum per ipſam vnionem, ideò enim materia vnitur formæ, & forma materiæ, vt ſint vnum ſubſtantialitèr, & vnica eſſentia, Et hoc modo dicuntur ſumi coniunctim. Dicimus ergò materiam, & formam cauſare totum, quatenùs ſingulatim ſumuntur, inquantùm ſcilicèt vna afficit alteram, & hoc modo, diſtinguuntur etiam realitèr à toto, nàm totum non eſt neque forma afficiens materiam, neque materia ſuſtentans formam. Cæterùm ſi ſumantur coniunctim, ideſt, vt per mutuam vnionem fiunt vnum ſubſtantialitèr, hoc modo non cauſant totum, ſed ſunt ipſum totum. Quod duobus verbis exprimi poſset dicendo, totum non eſſe quamlibet partem, ſed vtramque.

Inſtabis; Plura conueniunt toti, quæ non conueniunt partibus etiam in ipſa vnione; vt generari, corrumpi, viuere, ſentire competit toti homini, quod tamen non conuenit nec eius materiæ, nec eius formæ etiam vnitis.

Reſpondeo ex data ſolutione, hæc omnia non conuenire materiæ, & formæ ſingulatim ſumptis, vt partes ſunt; benè tamen coniun-

ctim ſumptis, inquantùm per coniunctionẽ fiunt vnum; ſiquidem id quod generatur, & corrumpitur, non eſt niſi totalis entitas, ſeu in illud vnum ſubſtantiale, quod fit ex coniunctione duarum partium, & conſiſtit in illis coniunctis; ideòque deſinit, & corrumpitur, quando illæ partes non ſunt ampliùs vnum per mutuam coniunctionem.

DISPVTATIO II.

De Natura, & cauſis Entis mobilis.

IN præcedenti Diſputatione conſiderauimus principia intrinſeca rerum naturalium; nunc de cauſis earum agendum eſt tùm intrinſecis, ſub quibus comprehenduntur etiam materia, & forma, tùm extrinſecis. Naturalitèr enim notum eſt, quòd omne generabile, & corruptibile non generatur, aut corrumpitur ex ſeipſo, ſed ex aliqua cauſa: Nihil enim poteſt dare ſibi ipſi vt ſit? vndè neceſſe eſt, ens mobile habere cauſas, ex quibus ſicut pendet in ſuo eſſe, ſuiſque motibus, ita quoque in ſui cognitione. Hinc fit, vt notat Ariſtoteles, quòd cùm Mathematicus, in ſuis demonſtrationibus ſolùm adhibeat cauſam formalem, Phyſicus arguit ex omnibus cauſis; quia ſcilicèt motus, & mobilia, de quibus diſputat Phyſica, ſicut pendent ab omnibus quatuor cauſis, ita quoque per eas innoteſcunt. Cùm autem natura, violentia, & ars; ſicuti etiam caſus,

caſus, fortuna, & fatum videantur habere rationem cauſæ, iiſque ſæpè homines attribuant effectus, qui in mundo cernuntur; ideò de ipſis quoque hic agetur. Vndè tota hæc diſputatio diuidetur in ſeptem quæſtiones; quarum prima erit de natura, violentia, & arte: Secunda de cauſis in communi. Tertia de cauſis materiali, & formali: Quarta de cauſa efficienti: Quinta de cauſa finali: Sexta de comparatione effectus ad cauſas. Septima de caſu, fortuna, & fato.

QVÆSTIO PRIMA.

De Natura Violentia, & Arte.

HÆ tria conſultò colligimus in hac quæſtione, quia vnum per aliud explicatur; ſiquidem violentia opponitur naturæ; ars verò naturam imitatur. Vndè violentia, & ars nobis innoteſcunt per natura. Hanc verò quæſtionem diuidimus in tres articulos, quorum primus erit de natura, eiuſque diuiſionibus: Secundus de violentia, & cauſis eam inferentibus: Tertius de arte, & eius operibus.

ARTI-

ARTICVLVS PRIMVS.

Quid, & quotuplex ſit Natura.

NOmen naturæ deriuatur à *naſcendo*; ita vt natura dicatur quaſi *naſcitura*, ſeu *natiuitas*. Vndè, vt notat D. Thomas 1. p. q. 29. art. 1. ad 4. hoc nomen primò impoſitum eſt ad ſignificandam generationem viuentiũ, quæ dicitur *natiuitas*, & quia huiuſmodi generatio eſt à principio intrinſeco; ideò nomen iſtud extenſum eſt ad ſignificandum principium intrinſecum cuiuſcunque motus, & quia eiuſmodi principium intrinſecum motus eſt materiale, vel formale, ideò materia, & forma dicuntur naturæ. Et rurſùs, cum omnis eſsentia conſtituatur, & diſtinguatur per formam, ideò nomen naturæ nonunquàm ſumitur pro eſsentia, ſeu quidditate, præcipuè prout illa eſsentia eſt radix quarumdam operationum: ſic dicimus naturam humanam differre à natura leonina, naturam diuinam eſſe in tribus perſonis; ſumentes naturam pro eſſentia. Immò aliquando extenditur hoc nomen ad totam collectionem eſſentiarum; vt cùm dicimus, aliquid eſse in rerum natura, ideſt, in vniuerſo. Vndè vides præcipuè naturam ſumi quadrupliciter. Primò pro natiuitate: ſic primogenitus dicitur ex natura, ideſt, ex ipſo natiuitatis iuræ prælatus fratribus; & Apoſtolus dicit nos *natura eſſe filios iræ*, ideſt, ex ipſa conceptione & natiuita-

te,

te; à qua peccatum trahimus. Secundò ſumitur pro materia, & forma: ſic homo dicitur conſtare duabus naturis partialibus. Tertio pro eſſentia rei; ſic dicimus naturam, ideſt, eſſentiam Angelicam eſſe præſtantiorem humana. Quartò demùm ſumitur pro principio intrinſeco motus, & quietis entium naturalium, ideſt, pro ille radice intrinſeca, ex qua primordialitèr manant ſenſibiles iſti motus, quos cernimus in rebus naturalibus, ut dum lapis cadit deorsùm, aer aſcendit ſursùm, cor animalis palpitat, aqua friget, ignis calet, &c. In hac quarta acceptione ſumitur hic natura, de qua.

Dico primò: Natura rectè definitur principium, & cauſa motus, & quietis eius in quo eſt, primò, & per ſe, & non ſecundùm accidens. Ita definit Ariſtoteles, & cum eo alii Philoſophi.

Explicatur definitio. Natura dicitur *principium*, ideſt, prima radix, & origo; *& cauſa*, ideſt, uerè phyſicè influens; *motus, & quietis*, ideſt, mutationis illius ſenſibilis, quæ deprehenditur in rebus naturalibus, inquantùm aliquando quieſcunt ut lapis in centro, aliquando mouentur vt lapis in centrum: Additur, *eius in quo eſt*, ut excludatur principia motus extrinſeca, ſcilicèt uiolentia, & ars, quæ mouent, quidem, ſed ut plurimum ab extrinſeco ut manus quæ uiolentèr impellit ſurſùm lapidem, eſt extra lapidem, & ars, quæ fabricat lectum, eſt extra ipſum lectum; Dici-

tur

ARTICVLVS PRIMVS.

Quid, & quotuplex ſit Natura.

NOmen naturæ deriuatur à *naſcendo*; ita vt natura dicatur quaſi *naſcitura*, ſeu *natiuitas*. Vndè, vt notat D. Thomas 1. p. q. 29. art. 1. ad 4. hoc nomen primò impoſitum eſt ad ſignificandam generationem viuentiũ, quæ dicitur *natiuitas*, & quia huiuſmodi generatio eſt à principio intrinſeco; ideò nomen iſtud extenſum eſt ad ſignificandum principium intrinſecum cuiuſcunque motus, & quia eiuſmodi principium intrinſecum motus eſt materiale, vel formale, ideò materia, & forma dicuntur naturæ. Et rurſùs, cum omnis eſsentia conſtituatur, & diſtinguatur per formam, ideò nomen naturæ nonunquàm ſumitur pro eſsentia, ſeu quidditate, præcipuè prout illa eſsentia eſt radix quarumdam operationum: ſic dicimus naturam humanam differre à natura leonina, naturam diuinam eſſe in tribus perſonis; ſumentes naturam pro eſſentia. Immò aliquando extenditur hoc nomen ad totam collectionem eſſentiarum; vt cùm dicimus, aliquid eſse in rerum natura, ideſt, in vniuerſo. Vndè vides præcipuè naturam ſumi quadruplicitèr. Primò pro natiuitate: ſic primogenitus dicitur ex natura, ideſt, ex ipſo natiuitatis iure prælatus fratribus; & Apoſtolus dicit nos *natura eſſe filios iræ*, ideſt, ex ipſa conceptione & natiuita-

te,

te; à qua peccatum trahimus. Secundò ſumitur pro materia, & forma: ſic homo dicitur conſtare duabus naturis partialibus. Tertio pro eſſentia rei; ſic dicimus naturam, ideſt, eſſentiam Angelicam eſſe præſtantiorem humana. Quartò demùm ſumitur pro principio intrinſeco motus, & quietis entium naturalium, ideſt, pro ille radice intrinſeca, ex qua primordialitèr manant ſenſibiles iſti motus, quos cernimus in rebus naturalibus, ut dum lapis cadit deorsùm, aer aſcendit ſursùm, cor animalis palpitat, aqua friget, ignis calet, &c. In hac quarta acceptione ſumitur hic natura, de qua.

Dico primò: Natura rectè definitur principium, & cauſa motus, & quietis eius in quo eſt, primò, & per ſe, & non ſecundùm accidens. Ita definit Ariſtoteles, & cum eo alii Philoſophi.

Explicatur definitio. Natura dicitur *principium*, ideſt, prima radix, & origo; *& cauſa*, ideſt, uerè phyſicè influens; *motus*, *& quietis*, ideſt, mutationis illius ſenſibilis, quæ deprehenditur in rebus naturalibus, inquantùm aliquando quieſcunt ut lapis in centro, aliquando mouentur vt lapis in centrum: Additur, *eius in quo eſt*, ut excludatur principia motus extrinſeca, ſcilicèt uiolentia, & ars, quæ mouent, quidem, ſed ut plurimum ab extrinſeco ut manus quæ uiolentèr impellit ſurſùm lapidem, eſt extra lapidem, & ars, quæ fabricat lectum, eſt extra ipſum lectum; Dicitur

tur demùm, *primò & per ſe, & non ſecundùm accidens*: quia natura ſignificat non qualecunque, ſed radicale, & primum motus, & quietis principium, cui conuenit mouere id, in quo eſt, non quidem per accidens, ſicut ars medicinæ per accidens aliquando ſanat non ſolùm alios, ſed etiam ipſum medicum; ſed per ſe, ita vt naturæ eſſentialitèr conueniat eſſe principium motuum rei in qua eſt, & cuius eſt natura.

Obijcies primò: Natura eſt etiam principium motus in aliis rebus: ergò malè dicitur quod eſt principium eius in quo eſt: Probatur antecedens: nam natura ignis non modo eſt principium, cur ſit in ſe calidus, ſed etiam cur alia calefaciat:

Reſpondeo conuenire primariò naturæ, quòd ſit radix motuum, qui rei ipſi naturam habent conueniunt: Sed quia res indita fœcunditate poteſt id, quod habet ad alia diffundere; ideò etiam natura ſecundariò eſt principium mouendi alia; Reſpectu tamen aliorum, quæ mouet, non dicitur natura, ſed aliquando violentia: Nàm ignis, dum calefacit aquam, non mouet eam modum naturæ, ſed per modum violentiæ.

Obiicies ſecundò: Etiam ars poteſt eſſe principium motus eius, in quo eſt; vt muſica eſt principium canendi in eo, qui habet Muſicam; & Medicina non modò alios, ſed etiam ipſum Medicum curat; ergò malè definitur natura, quòd ſit principium motus eius, in quo eſt.

Reſpondeo cum D. Thoma 2. Phyſ. lect. 1. per

1. per accidens eſſe, vt ars moueat ſubiectum, in quo eſt: inquantùm ſcilicèt reperit in eo capacitatem exequendi motus artificiales: Ars enim Hiſtrionica, & Muſica; de ſe modificant ſaltum, & cantum cuiuſcunque ſit, ſed quia etiam habens huiuſmodi artes, eſt capax canendi, & ſaltandi; ideò per accidens mouet ſe ipſum per artem ſuam. Adde prætereà, quòd ars non eſt primum principiũ elicitiuum talium motuum, ſed solùm habitus ſuperadditus naturæ ad regulandos eius motus; Nàm ſaltus, & cantus non fiunt primariò ab arte, ſed à naturali facultate per artem modificata: vndè raucus, & paralyticus cum omni arte ſua non poſſunt nec canere, nec ſaltare.

Obiicies tertiò: Plura entia naturalia ſunt, quæ nunquàm quieſcunt, vt cœli mobiles; & alia quæ nunquàm mouentur, vt cœlum empyreum; ergò in illis natura non eſt principium motus, & quietis.

Reſpondeo ex D. Th. 2. Phyſ. lect. 1. Has particulas, *motus*, *& quietis*, intelligendas eſſe in ſenſu accomodo; itaut natura in his, quæ ſemper mouentur, ſit principium ſempiterni motus, in his verò, quæ ſemper quieſcunt, ſit principium perpetuæ quietis: in his demùm, quæ modò quieſcunt, modò mouentur, ſit principium vtriuſque.

Dico ſecũdò, natura rectè diuiditur in materiã, & formam. Concluſio eſt communis; &

Probatur: Quia omnis motus, & quies rerum naturalium ab his veluti duobus fontibus intrinſecis originatur; A materia quidem

veluti

veluti à principio paſſiuo, & ſuſceptiuo mutationum, vt genere rationis, corruptionis, alterationis, &c. A forma verò veluti à principio aliquando quidem paſſiuo vt forma cęli eſt principium pàſſiuum, quo cœlum ſit capax recipiendi motum ab intelligentia motrices; aliquaudo verò etiam actiuo, vt anima eſt principium actiuum motuum animalium, & forma lapis aliquomodò actiuè concurrit ad motum deorsùm, & forma cordis eſt principium perpetuæ palpitationis.

Obiicies primò: ſi materia eſſe natura, omnes mutationes eſſent cuilibet rei naturales, vt aquæ naturale eſſet calefieri, & corrumpi. Probatur ſequela; Nam materia de ſe eſt in potentia ad omnes motus.

Reſpondeo negando ſequelam; Nam materia, quando eſt ſub aliqua forma, ligatur ab illa, & eius diſpoſitionibus. Vndè reduplicatiuè vt materia eſt pars compoſiti, & ſubiacet diſpoſitionibus alicuius formæ, violentum ipſi eſt quidquid compoſito, & formę repugnat. Cæterùm ſi materia præcisè ſumatur reſpectu mutationum, quæ fiunt in illa, ſic nullus motus eſt ipſi volentus: Vndè hoc modo corruptiones etiam poſſunt dici motus naturales.

Obijcies ſecundò. Nihil poteſt mouere ſe ipſum iuxtà celebre illud axioma, *quidquid mouetur, ab alio mouetur*; Sed ſi forma eſſet principiùm actiuum motus, aliquid moueret ſe ipſum: ergò forma non eſt principium actiuum alicuius motus: nec proinde

inde anima in animalibus, vel forma in lapide eſt principium actiuum motus.

Reſpondeo diſtinguendo maiorem: Nihil poteſt mouere ſe ipſum, ſecundùm idem, concedo; ſecundùm diuerſo, nego: In rebus enim, quæ propriè mouent ſe ipſas, v.g. in viuentibus, ſunt plures partes quarum vna mouet alias: ſicut occulus mouetur à cibo præſentato, & imaginario ab oculo, & appetitus ab imaginatione, & facultas progreſſiua: ſicque quibuſdam veluti gradibus fit motus in animalibus, ita tamen vt ſemper illa pars quæ mouetur, ab alia moueatur. Grauia verò, & leuia mouentur etiam quodammodo à ſe ipſis; non quod propriè ſuos motus efficiant, ſed quia motus grauium, & leuium ſunt proprietates eorum, ipſis à generante inditæ. Sed de his exactiùs agetur in fine huius partis explicando præfatum axioma.

Dico tertiò; Etiam anima rationalis habet rationem naturæ. Concluſio eſt etiam communis, &

Probatur; Nã anima rationalis eſt principium motum humanorum, & vera propriaque forma corporis humani: Quòd ſi habeat quaſdam operationis ſuprà naturam corpoream eleuatas, vt *intelligere, & velle*, etiam in his operationibus non amittit rationem naturæ, quia tales operationes, quamdiù anima eſt in corpore, dependent aliquomodo à motibus corporalibus. Vndè etiam de illis erit ſermo in Phyſica agendo de anima: Sentimus enim, quod ira vehemē-
tèr

tèr excitata rapit voluntatem: & bona imaginatio iuuat ad intelligendum.

Dico quartò: Etiam tota eſſentia, ſeu compoſitum ex materia, & forma, & dici poteſt aliquomodò natura.

Probatur: Nàm etiam totalis eſſentia eſt radix, & origo motuum ſuorum: ergò poteſt dici natura; & hoc modo ſæpè vocatur ab Ariſtotele, & D. Thoma, Dixi tamen, *aliquomodò*, nàm in rigore loquendo, vt notant Ariſtoteles, & D. Thomas 2. Phyſ. lect. 2. compoſitum eſt magis à natura, ideſt, conſtans natura, ſcilicèt materia, & forma, quàm natura. Et ſi dicas eſſentiam totalem non eſſe primum principium mortuum, rurſus enim principiatur ex alijs naturis, ſcilicèt materia, & forma. Reſpondeo eſſe primum principium totale, contra cuius rationem non eſt vt conſtet partialibus principiis.

Dico quintò. Nec Angelis, nec Deo propriè competit ratio naturæ, ſicuti ſumitur à Phyſicis.

Probatur: Siquidem nec Deus, nec Angeli habent in ſe motus ſenſibiles, ſed ſunt ſupra omnem mutationem, & viciſſitudinem: ergò non habet rationem naturæ, vt à Phyſicis ſumitur: ſed potiùs ſunt ſupra naturam; vndè dicuntur *entia Metaphyſica*, ideſt, ſupernaturalia. Si ergò eorum eſſent a nonnunquam vocetur *natura*, hoc intelligendum eſt in eo ſenſu, quo Logici, & Metaphyſici ſumunt naturam, prò ipſa ſcilicèt rei quidditate, vel prout natura ſigni-

ſignificat radicem quarumcunque operationum: quo ſenſu Theologi quærunt, vtrum eſſentia, & natura in Deo diſtinguantur ſaltem virtualitèr: ideſt, vtrum radix eſſendi, & operandi ſint in Deo formalitates virtualitèr diſtinctæ. Prætereà nonnunquam Phyſici tribuunt Deo, & Angelis rationem naturæ per quamdam excellentiam, inquantùm Deus eſt author, conſeruator, & moderator naturæ ideòque à quibuſdam vocatur Deus, *Natura Naturans:* Angeli verò ſunt eius miniſtri in gubernatione naturæ.

ARTICVLVS SECVNDVS.

De violentia, & cauſis violentiam inferentibus.

CVm eiuſdem ſcientiæ ſit agere de contrariis [vt ſcientia, quæ agit de virtute, debet etiam agere de vitio: quæ agit de morbis: debet agere de ſanitate] ideò poſtquàm explicuimus quid, & quotuplex ſit natura, nunc de violentia ipſi oppoſita paucis agendum eſt: Circà quam primò quæremus quid ſit: Secundò, an inferri poſſit à cauſis vniuerſalibus: Et tertiò, an inferri poſſit ab ipſo Deo.

Dico 1. violentia rectè definitur, cuius principium eſt extrà, paſſo non conferente vim, ideſt, non cooperante.

Explicatur: In primis dicitur, *Cuius principium eſt extrà*, quia ſicut motus naturalis eſt ab intrinſeco, ita motus violentus eſt

ab

ab extra, ideſt ab aliqua externa vi, non verò ab ipſis eſſentiæ principiis: Additur, *paſſo non conferente vim*, ideſt non præbente aliquam cooperationem: vel inclinationem ad talem motum, ſed potiùs renitente; ſi enim paſſum non reſiſteret, ſed ſponte obediret, motus licèt eſſet ab extrinſeco, non diceretut violentus ſicut motus, quē intelligentia motrix imprimit corpori cœleſti, non eſt ei violentus, quia non eſt contrà, ſed iuxta eius inclinationem. Vndè ad violentia duo eſſentialitèr requiruntur; Primò vt principium mouens ſit extrinſecùm ei, quod mouetur. Secundò, vt id, quod mouetur, aliqualitèr reſiſtat: quæ reſiſtentia debet eſſe vel actiua, vel paſſiua: itaut ſcilicèt id, quod mouetur, vel actiuè contrarietur motori, vt dùm lapis ſursùm trahitur, actiuè reſiſtit grauitando; vel ſaltem paſſiuè inquantùm talis motus opponitur alteri, ad quem recipiendum res dicit naturalem ordinem, vt ſi in materia ſublunari intruderetur aliqua forma, cuius non ſit capax, v.g forma cœleſtis, diceretur materia violentiam pati, & paſſiuè reſiſtere. Attamen communitèr violentia exarcetur per reſiſtentiam actiuam; vt dum lapis pellitur ſursùm, aqua calefit, ignis deſcendit, &c. ſemper interuenit quædam reſiſtentia actiua.

Dico ſecundò: Quilibet motus ab agente ſuperiori impreſſus naturæ inferiori, non eſt ipſi violentus, ſed connaturalis.

Pro intelligentia huius concluſionis obſeruandum eſt, hunc ordinem in vniuerſo

ſta-

ſtatutum à Deo eſſe, vt inferiora ſubiaceant ſuperioribus, & ab his naturam ſuam, inclinationem, naturaleſque motus habeant. Sic cœli ſubiacent Angelis; à quibus motum recipiunt: ſic ſublunaria ſubiacent cœlis, & ſideribus, à quibus tanquam cauſis vniuerſalibus ſuas formas, inclinationes, & motus recipiunt: ſic membra animali, ſubiacent eius animæ, à qua mouentur; ſic in eodem animali membra inferiora, & inferiores potentiæ ſubiacent ſuperioribus, vt ſanguis cordi, nerui cerebro, appetitus imaginationi, facultas motrix appetitui, &c. Hoc poſito dicimus, quod ſi aliquando contingat eiuſmodi ſuperiora mouere ſua inferiora etiam præter conſuetam inclinationem, talis motus non eſt motus violentus, ſed connaturalis, vt dum ſol trahit ſurſùm vapores, & exhalationes: dum luna in fluxu, & refluxu maris trahit eius aquas: dũ cor in pauore trahit ad ſe ſanguinem: dum facultas motrix eleuat ſurſùm pedem, vel manum; dum imaginatio accendit vehementum motum iræ in appetitu,&c.tales motus licèt videantur extraordinarij, & præter conſuetam iſtarum rerum inclinationem, attamẽ non ſunt violenti,ſed connaturales.Concluſio ſic explicata.

Probatur ratione D.Thom. 1.p.q.105.ar. 6. Illud dicitur violentum, quod fit paſſo reſiſtente: Atqui res inferiores non reſiſtunt: ſed potiùs vltrò obediunt ſuis ſuperioribus; ergò motus agentis ſuperioris non eſt violentus rei inferiori. Maior patet: pro-

batur minor: ſicut enim politica ſubiecto & fũdat exigit politicam obedientiam; ita naturalis ſubiecto fundat, & exigit naturalem obedientiam: ſed res inferiores naturalitèr ſubijciuntur ſuis ſuperioribus; ergò etiam naturalitèr ipſis obediunt: motuſque eliciti ex hac obedientia cenſentur naturales.

Confirmatur: Nàm eiuſmodi motus non ſunt contrà præcipuam inclinationem; ergò non ſunt violenti: Probatur antecedens: tùm quia res inferior maximè inclinatur ad obediendum ſuperiori, cum in tali ſubiectione reperiat ſuam perfectionem, & conſiſtat bonum totius vniuerſi, quod omnia maximè appetunt: tùm quia inclinatio rei inferioris eſt cauſa ſuperiori; ergò ſemper remanet ſubdita cauſæ ſuperiori, itaut poſſit in quãcunque partem ab illa flecti, prout requiret bonum vniuerſi: ſicut ſecundùm politicam bonus ciuis ſubiacet, & ſpontè obedit Regi in iis, quæ concernunt bonum vniuerſale Reipublicæ.

Dices: Calor à Sole impreſſus aquis eſt ipſis violentus, ſicuti, & aliis rebus, vt capiti hominis quod lædit, herbis, quas ſi nimius ſit, areſacit: ſimiliter alii influxus cœleſtes ſunt ſæpè noxii rebus inferioribus; ergò falſum eſt motus ſuperiorum cauſarum non eſſe violentos inferioribus.

Reſpondeo. Non omnia corpora cœleſtia dominari omnibus ſublunaribus, ſed alia aliis: ſicuti enim in politicis Iudices à Rege conſtituti partiuntur inter ſe territoria regni, nec omnes præſunt omnibus, ſed

quili-

quilibet ſuis ſubditis; ita quoque in naturalibus ſidera patiuntur iuriſdictionem, vt ita loquar, quam habent in hæc ſublunaria, & quolibet aſtrum res quaſdam ſibi ſubditas habet, quæ ipſi parens, & eius influxibus obſequuntur ſic Luna dominatur corporibus humidis, Sol dominatur quibuſdam herbis, vt Heliotropio, & alia aliis. Concluſio ergò intelligenda eſt de ſideribus dominantibus, à quibus res trahit naturam, inclinationem, & motum. Ab illis enim aſtris nunquàm violentiam patitur res, nec deſtruitur; ſed potiùs fouetur, & iuuatur: vndè ipſis ſpontè ſubiecta eſt; vt patet de aqua reſpectu Lunæ, de Heliotropio reſpectu Solis. Non eſt tamen diffitendum aliquando contingere poſſe, vt aſtrorum influxus ex quibuſdam cauſis inferioribus vitietur v. g. ex nimia humiditate, vel ſiccitate aeris, aut Solis, & tunc poteſt nocere rebus etiam quibus præeſt, ipſiſque vim inferre: ſed hoc eſt per accidens; ſicut quod in politicis dignitates, & tribunalia, quæ ad bonum publicum ex ſe tendunt, per malitiam adminiſtrantium corrupta Reipublicæ funeſta ſint, & vim inferant.

Ex his inferes, quòd dum Angelus mouet quodcunque corpus, nullam ei violentiam infert: Nam omnia corpora naturaliter ſubiecta ſunt Angelis, ſicut corpus viuum ſuæ animæ. Similitèr quando cœlum ſuperius rapit inferius, talis motus non eſt violentus, ſed naturalis. Similiter nec motus, quo aqua, lapides, & alia grauia

ſursùm feruntur, vt impediant vacuum; non eſt uiolentus; quia non eſt contra inclinationem, ſed iuxta ipſam inclinationem, qua omnis res appetit bonum vniuerſi, ſicut omnis pars bonum totius.

Dico tertiò. A fortiori motus à Deo cuilibet naturæ impreſſus non eſt ei violentus, ſed maximè naturalis. Hanc concluſionem docet D. Tho. 1. p. q. 105. art. 6. & 3. contra Gentes, cap. 100. & Auguſtinus lib. 26. contra Fauſtum cap. 3. dicens: *Illud eſt cuilibet rei naturale, quod fecerit ille, à quo eſt omnis motus, numerus, & ordo naturę. Deus enim creator, & conditor omnium naturarum nihil contra naturam facit.* Idem Scriptura indicat Sap. 16. dicens: *Ignis vt nutrirentur iuſti etiam ſuæ virtutis oblitus eſt; creatura enim tibi creatori deſeruit* quaſi diceret, creaturam, dum mouetur à Deo ad aliquid, quod eſt contra propriam inclinationem: obliuiſci illius inclinationis, eamque ſubiicere creatori ſuo.

Probatur concluſio rationibus D. Thomæ. Primò, quia quidquid Deus in creaturis facit, eſt iuxtà præcipuam earum inclinationem; ergò non eſt eis violentum. Probatur antecedens: Nàm præcipua, & intimior creaturæ inclinatio eſt obedire creatori ſuo, cui longè connaturaliùs ſubiicitur, quam corpus animæ: ergò ſicut non eſt contra, ſed iuxta inclinationem brachii, vt voluntas illud, quò placuerit, flectat, ita nec contrà, ſed iuxta inclinationem creaturæ eſt, vt in ea, quidquid voluerit Deus faciat. Vndè

rectè

rectè Propheta inquit, *Domine, omnia ſeruiunt Tibi.*

Secundò: Illud quod fit in re ab eo, à quo data eſt, & dependet inclinatio naturalis, non eſt violentum; ſed à Deo data eſt, & dependet naturalis inclinatio creaturarum; ergò quod fit à Deo in creaturis non eſt uiolentum. Minor patet: Maior verò probatur à D. Thoma, tùm exemplo aquæ ſine uiolentia aſcendentis, quando trahitur à Luna, quæ præſidet aquis; tùm exemplo artificialium: Non enim eſt contra rationem artificii, vt artifex aliquid in eo operetur, etiam poſtquàm primam formam dedit; ergò nec erit contra naturam rei, ut Deus in ea aliquid operetur præter communem curſum: tota enim natura eſt ueluti artefactum Diuinæ Sapientiæ.

Ex his colliges, non fuiſſe uiolentum Soli, quando curſum ſuum retinuit ad uocem Ioſuè; aut quando retrogreſſus eſt ad imperium Iſaię Profectę tempore Regis Ezechię. Nec uiolentum fuiſſe aquis quando quaſi pro muro ſteterunt filiis Iſrael mare rubrum tráſeuntibus; nec Iordani, quando conuerſus eſt retrorsùm ad fontes ſuos: quia hęc omnia operabatur ſupremus naturæ, Dominus ex illo dominio, cui omnis creatura ſpontanea ſeruitute paret.

Obiicies: Deus concurrendo cum cauſis ſecundis infert uiolentiam: ut concurrendo cum manu vim infert lapidi eum ſursùm pellendo; ergò ſe ſolo etiam infert uiolentiam, quando idem præſtat.

Reſpondeo negando conſequentiam: Quia cùm Deus agit cum cauſa ſecunda, ſeſe accommodat cauſæ ſecundæ; Deus enim in vnoquoque operatur iuxta propriam eius conditionem: Vndè quia conditio vnius contrarii eſt, vt vim inferat ſuo contrario, ideò actio contrarii eſt quamuis ſit à Deo, tanquam à prima cauſa, eſt tamen violenta ſuo contrario, ſed quando Deus agit ſe ſolo, agit iuxta modum ſuum; ideſt, vt Dominus naturæ ideòque illi ſic agenti omnia ſponté ſua obediunt.

Inſtabis: Quod eſt contra inclinationem, eſt violentum; ſed Deus etiam dum ſe ſolo mouebat ſursùm Iordanis aquas faciebat cōtra earum inclinationem; ergò vim illis inferebat.

Reſpondeo negando minorem; Nàm licèt conſueta inclinatio aquæ ſit vt fluat deorsùm in procliue: Attamen ſuppoſito quod Deus imperet aquis, vt ferantur sursùm, maximè naturale ipſis eſt obedire imperio ſui creatoris.

Dico quartò. Probabile tamen videtur, Deum ſi velit agere vt agens particulare, poſſe inferre violentiam creaturis.

Concluſio ſupponit Deum poſſe duplicitèr mouere creaturam. Primò per modum moderatoris vniuerſalis naturæ, rerum inclinationes interiùs mutando, & flectendo, vt placet; ſicque efficiendo, vt aliqua res inclinetur de nouò ad aliquid oppoſitum ei, ad quod antea inclinabatur. Secundò per modum agentis particularis imprimendo motum

tum oppoſitum inclinationi rei, & ſimul cum tali inclinatione concurrendo ad expellendum huiuſmodi motum; vt ſi Deus produceret calorem in aqua ſimul conſeruando naturalem inimicitiam aquæ cum calore, & concurrendo cum aqua ad expellendum talem calorem. Dicimus ergò, quod licèt primo modo Deus non inferat violentiam, poteſt tamen ſecundo modo motum violentum inferre.

Probatur concluſio, tùm authoritate D. Thomæ dicentis, non omnia, qua Deus facit in creaturis, eſſe illis connaturalia, ſed ſolùm ea, quæ Deus vult eſse connaturalia; ergò Deus poteſt facere in creatura aliquem motum, quem nolit eſſe connaturalem, ſed violentum; Tùm ratione; cùm enim Deus ſit ſupra agentia particularia, & vniuerſalia, poteſt vtroque modo effectum producere, vt agens vniuerſale, & vt agens particulare; ergò poterit ad nutum ſuæ voluntas agere vt agens particulare, ſicque inferre violentiam, non minùs quàm ignis inferat aquæ, & manus lapidi: Tùm etiam quia nulla viuetur implicantia, quod Deus poſſit cauſare motum, quem velit eſse violentum ipſi rei; ergò Deus id poteſt: Tùm demùm exemplo: Nam Deus infert violentiam Dæmonibus eos, vt inquit D. Petrus, alligando catenis igneis.

Et ſi dicas, talem alligationem non eſſe violentam naturali Dæmonum inclinationi; ſed ſolùm peruerſæ eorum voluntati quæ eſt rebellis Deo. Contrà eſt: Nàm intantùm ta-

ſis pœna eſt afflictiua, inquantùm eſt contraria naturæ, & inclinationi innatæ repugnat: Nemo enim quantumuis peruerſus, torquetur ex eo, quod eſt conforme ſuæ inclinationi, ſed magis ex eo delectatur: Sed alligatio illa Dęmonum eſt maximè afflictiua immò vt talis à Deo intenditur; ergò eſt violenta etiam naturali inclinationi. Adde præterea exemplum efficax: Nàm animæ Fidelium in purgatorio detentæ, quamuis non ſint rebelles Deo, ſed maximè ſubditæ per charitatem, attamen violentiam patiuntur, & maximè affliguntur ex illa detentione, & alligatione ad ignem; ergò iſta alligatio eſt violenta non modò rebelli voluntati, ſed etiam naturali inclinationi. Et ſi Deus morbum per ſe ipſum immediatè inferret alicui homini iuſto, talis profectò morbus eſſet violentus, & contrarius, non quidem liberæ voluntati, quamuis ille pius ſe Diuinæ diſpoſitioni vltrò ſubmitteret, ſed ipſi naturali inclinationi, quæ afflictiuis, & deſtructiuis repugnat.

ARTICVLVS III.

De Arte, & operibus artificialibus.

ARs definitur, Recta ratio factibilium, ideſt, habitus reſidens in ratione; & eam rectificans ad operandum in materia externa; vt ad fabricandas domos, claues, enſes, horologia, &c. Vndè opera eiuſmodi, quæ fiunt per induſtriam rationis, dicuntur

cuntur artificialia, de quibus quærimus, quid ſint, & quomodo differant à naturalibus, & violentis. Secundò: An formæ rerum artificialium poſſint cauſare motum: Tertiò: An aliquod opus naturæ poſſit fieri per artem.

Dico primò: Artificiale eſt, cuius principium eſt extra, ſcilicèt in ratione practica externam materiam diſponente. Declaratur hæc definitio. Artificiale enim procedit ab arte: ſed ars eſt extra, ſcilicèt in ratione practica ipſius operantis; ergò artificiale eſt, cuius principium eſt extra, ſcilicèt in ratione operantis.

Ex hac definitione facilè deduci poteſt diſcrimen naturalis, violenti, & artificialis. Naturale eſt, cuius principium eſt intra ipſam rem: Artificiale verò cuius principium eſt extrinſecum, in ratione ſcilicèt fabricantis: Violentum demùm, cuius principium eſt non ſolùm extrinſecum; ſed etiam naturali inclinationi oppoſitum. Vndè violentum inimicatur naturæ, ipſique opponitur: Artificiale quatenùs tale non opponitur naturæ, ſed magis eam imitatur; Idcircò ars dicitur *ſimia, & imitatrix naturæ*; cuius ratio eſt, quia natura eſt veluti artefactum Diuinæ ſapientiæ, vt dicit D. Thomas; & ideò ſicut homo vt ſicut homo, vt ſit perfectus, debet imitari Deum, & humana ratio Diuinam rationem; ita quoque artificialia, vt ſint perfecta, debent imitari naturam. Cuius etiam aliam rationem tradit S. Doctor 2. Phyſic. lect. 4. *Quia omnis noſtra cognitio eſt à re-*

bus ſenſibilibus & naturalibus accepta, vndè ad ſimilitudinem naturalium operamur in artificialibus.

Ars autem imitatur naturam præcipuè ſecundùm quatuor. Primò ex parte principii: Nam naturalia, & artificialia in hoc conueniunt, vt ſint ab aliqua ratione: Naturalia quidem à ratione Diuina, artificialia verò à ratione humana: Et quidem de artificialibus hoc patet ex ipſa definitione: de naturalibus verò, quod procedant ab aliqua ratione, manifeſtum ſignum eſt perfectiſſimus ordo, qui cernitur in natura: Cùm igitur ſolius rationis proprium opus ſit ordinare, neceſse eſt opus ita perfectè ordinatum, quale eſt opus naturæ, eſse opus cuiuſdam rationis perfectiſſimæ. Vndè etiam apud Gentiles abiit in Prouerbium, *Opus naturæ eſſe opus intelligentiæ.*

Secundò: Ars imitatur naturam ex parte ſubiecti; Nam ſicut natura præſupponit materiam, ex qua agat; ita quoque ars præſupponit materiam ſuorum, operum, vt Lanifica ſupponit lanam, ex qua conficit pannum; vndè, & in arte, & in natura *ex nihilo nihil fit.*

Tertiò ex parte modi procedendi. Quia ſicut natura ordinate procedit, aptando, & aſſumendo media congrua ad finem, quem intendit; vt os, dentes, guttur, ſtomachum aptiſſima fecit ad mandendum, deglutiendũ, & coquendum cibum; linguam ad loquendum; oculos ad videndum, & ita quoque ars in ſuis operibus ordinatè procedit

cedit coaptando inſtrumenta ad finem, & opus intentum; vt gladium acuit ad perfodiendum, limam in dentes exaſperat ad corrodendum, malleum ſolidum efficit, & grauem ad contundendum. Ratio autem huius eſt, quia tùm naturalia, tùm artificialia procedunt à ratione, vt mox diximus: Ratio autem ordinatè procedit, & media congrua fini intento adhibet, agit enim propter finem.

Quartò demùm ex parte termini: Nàm ſicut natura agit propter aliquem finem, quem ſibi proponit vt terminum operis, ita quoque, & ars finem intendit, ex quo deſumit operationis regulas. Vndè, vt aduertit Ariſtoteles, in natura, & arte inueniuntur peccatum, quia peccatum eſt deuiatio à fine; Cùm ergò, & natura propter defectabilitatem cauſarum inferiorum, & ars propter inexperientiam artificis, vel defectum materiæ, & inſtrumentorum, nonnunquam à ſuo fine deficiant: ideò in illis locum habet peccatum, quod in natura dicitur monſtrũ, in arte verò retinet nomen peccati.

Cæterùm, licèt ars imitetur naturam, attamen natura longè ſuperat artem, idque præcipuè in tribus. Primò ex parte principii, quia procedit à ratione vniuerſaliori, ſapientiori, & efficaciori: Vndè opera naturæ ſunt vniuerſaliora, ordinatiora, & efficaciora, ſiquidem formæ naturales ſunt principia ſuorum motuum, & producunt ſibi ſimile, vt equus equum, planta plantam. Sed formæ artificiales ſunt ſteriles, & inefficaces,

vndè non poſſunt cauſare motum, vt iam dicemus; nihilq; ſibi ſimile producunt: Non enim lectus lectum, aut enſis enſem generare poteſt. Secundò ex parte modi; Nam natura procedit modo magis certo & minus errori obnoxio. Tertiò ex parte finis: Nam natura intendit maius bonum, ſcilicèt bonum ſubſtantiale, & totius vniuerſi ars verò minus bonum intendit, ſcilicèt vel commoditatem, vel delectationem, vel conſeruationem, vel neceſſitatem hominum: Vt enim dicit D. Thomas 2. Phyſ. lect. 4. *Nos ſumus finis omnium artificialium.*

Dico 2. Formæ artificiales non poſſunt eſſe principia motuum aliquorum, quamuis poſſint aliqualitèr eos adiuuare: vt patet experientia, qua videmus ferrum adiuuari ad vulnerandum, ſcindendum, rodendum per figuras artificiales.

Probatur concluſio ratione D. Tho. Opuſc. 34. Nàm formæ artificiales conſiſtunt, vel in figura, vt forma ſtatuæ, imaginis, pilei, &c. Vel in compoſitione, vt formæ vnguentorum, & rerum per artem mixtarum: Vel in ordine vt formæ horologiorum, & domorum, nauium, &c. Sed figura, compoſitio, & ordo non ſunt per ſe principia motus alicuius; ergo formæ artificiales non poſſunt eſſe principia motus alicuius. Maior patet: Probatur minor: Nàm figura, & ordo non ſunt aliquid cauſatiuum motus etiam in naturalibus; ergò à fortiori ordo, & figura artificialis non cauſant motum. Compoſitio verò non dat efficaciam mouendi,

ſed eam ſupponit: Vndè ſi quædam nullam prorſùs efficaciam habentia ſimul componantur, non magis fiet ex illis aliquid actiuum, quàm ex pluribus frigidis fieret aliquid calidum.

Confirmatur ex diſcrimine, quod eſt inter intellectum diuinum, qui eſt author naturæ, & intellectum humanum, qui eſt principium rerum artificialium. Diuinus enim intellectus eſt efficacitate pleniſſimus; at verò intellectus humanus eſt ſterilis & inefficax ad extrà: vt enim ait Ariſtoteles, propter noſtrum intelligere nihil mutatur in rebus: Vndè formæ naturales quæ procedunt à Diuino intellectu, ſapiunt conditionem ſui principii, & ideò ſunt efficaces, & actiuæ, ita, vt poſſint producere ſibi ſimile, vt forma ignis producit aliam formam ignis: at verò formæ artificiales, quæ procedunt ab intellectu humano, ſapiunt conditionem eius, & ideò ſteriles ſunt, & inefficaces ad mouendum; & propterea non producunt ſibi ſimile: Non enim horologium producit aliud horologium, vel pileus alium pileum.

Obijci ſolent plura artefacta, quæ motus habuiſſe feruntur: vt Archytæ Tarentini columba lignea, quæ volabat, cœlum vitreum Archimemedis, quod rotabatur: aurei picernæ Hyrarchæ Brachmanorum Regis, qui conuiuio miniſtrabant, vt Philoſtratus in vita Appollonij

Reſpondeo hæc omnia facta fuiſſe per naturales ſecretis quibuſdam machinis temperatas,

ratas, veluti fieri cernim. in horologijs, quorum rotæ mouentur vel à grauitate ponderis centrum naturalitèr repetentis, vel à lamina chalybea violentèr complicata, & paulatim ſeſe explicante.

Obijcies ſecundò: Figuras artificiales eſſe efficaces ad plura opera, vt ad ſananda ægritudines; ad conciliandam gratiam, & felicitatem, ad expellendos ſerpentes: Vndè Marſilius Ficinus de vita cœlitus comparanda cap. 13. refert Antiquos fabricaſſe imagines ſub certis conſtellationibus omninò efficaces; vt luna ſerpentarium ſubeunte fabricabant ſerpentis figuram vtilem ad fugandos veros ſerpentes: Et Magi ad ſanandas ægritudines characteribus vti ſolunt ex quibus ſequitur effectus. Inter illas autem imagines præcipuè celebres ſunt ſtatuæ illæ cereæ, quibus hominis repræſentati fata ita adhærent, vt quidquid in imagine fit, ſentiat ipſe prototypus.

Reſpondeo in primis, Authores, qui his vanitatibus patrocinantur, fateri non vi figuræ artificioſæ, ſed cœleſtis influxus per figuram tanquàm per conditionẽ attracti hæc omnia fieri. Sed addendum cum D. Thoma Opuſc. 34. eiuſmodi characteres, figuras, & imagines eſſe meras ſuperſtitiones. Vel enim nihil ad præfatos effectus conferunt; vel ſi iuuent, hoc non eſt ex virtute naturali, ſed ex virtute dæmonis; qui tacitis iſtis pactis euocatur, & ſeſe ſpontè his figuris alligauit ad decipiendos homines. Vndè peccatum eſt his vanitatibus, vti vel in illis confidere.

Dico

Dico tertiò. Ars poteſt efficere opera, & motus naturæ non quidem virtute propria, & formas artificiales, ſed vtendo virtutibus naturalibus, ſeu vt dici ſolet, applicando actiua naturalia paſſiuis.

Probatur concluſio tùm ratione, tùm experientia. Ratione quidem. Nàm virtus naturalis quantùm ad applicationem plerumque ſubiacet arti; ergò ars poteſt illam applicare, ſicque effectus producere. Experientia quoque: ſic enim Medicus ſanat adhibendo naturalia remedia per artem ſuam: Sic vnguenta, liquores odoriferi, colores varij, efficiuntur miſcendo artificiosè res naturales: Sic etiam Dæmones, qui exactè norunt omnes animantium, herbarum, lapillorum, metallorum, & mineralium vires varia, & mira producunt per eiuſmodi virtutes naturales; vt dum in Ægypto per miniſterium Magorum conficiebant ſerpentes, ranas, & alia huiuſmodi.

Dico quartò: Plura tamen naturalia ſunt, quorum virtutes effectrices non ſubiacent arti humanæ; vndè illa per artem non poſſunt effici, & inter illa præcipuè eſt aurum, licèt aliquid ſimile auro per metallorum mixtionem forti effici poſſit.

Probatur concluſio, præcipuè de auro, de quo quidam dubitant. Nàm virtus auri productiua non ſubiacet arti; ergò aurum non poteſt effici per artem. Probatur antecedens; Nàm virtus auri productiua eſt calor Solis in loco determinato, vbi viget

virtus

virtutis mineralis; vndè, vt de floribus, dicebat Anaxagoras reſpectu formationis auri, fodina eſt veluti mater, & Sol veluti pater, ſed iſta principia non ſubiacent induſtriæ noſtræ; ergò. Probatur minor; non enim poſſumus diſponere de virtute Solis, aut efficere locum aliquem eſſe feracem auri. Hæc ratio eſt D. Thomæ in 2. diſt. 7. quæſt. 3. artic. 1 ad. 5. quæ adhuc magis.

Confirmatur: Nàm virtus Solis, etiam in locis aptis, ferè integra ſæcula conſumit in formando auro, ergò ridiculum eſt hominem id velle attèrare in modico temporis ſpatio, in quo perficiendo efficacior natura tandiu laborat. Vndè nemo diues hac arte effectus eſt, ſed qui fictitium iſtud aurum quæſiuere, verum aurum in fumos conuerterunt.

Obijcies: Poteſt homo ſubſtituere calorem ignis qui promptior eſt, & ardentior quàm ſolaris, ergò poteſt per ipſum efficere aurum; & lentas Solis in hoc opere moras corrigere.

Reſpondeo cum D. Thoma loco iam citato, calorem ignis eſſe omninò ineptum ad formandum aurum; calor enim producit aurum in virtute Solis, cuius eſt virtus inſtrumentaria: vndè ſolus calor ſolaris poteſt id præſtare: ſicut ſolus calor cordis, & iecoris poteſt ſanguinem, ſpiritus, & carnem producere. Adde præterea non ſolùm calorem Solis, ſed etiam alias huius aſtri influentias, quæ ſenſu non percipiuntur, concur-

currere ad productionem auri, quas ignis, & ars ſupplere non poſſunt.

Inſtabis: longè difficilius opus eſt productio animalis, quam productio metalli, quale eſt aurum: ſed calor ignis ſupplere poteſt calorem naturalem, & producere ex ouo animal, v. g. pullum: ergò à fortiori poterit ſupplere vicem caloris ſolatis, & producere metallum; ſcilicèt aurum.

Reſpondeo negando minorem, quòd ſcilicèt ex ouo calor ignis producat animal: dū enim pulli excluduntur ad ignem, & ex ouis formantur, cauſa productionis eorum non eſt calor ignis, ſed virtus ſeminalis incluſa in ouo, & reſidens in quibuſdam ſpiritibus, qui agunt in alias oui partes, & ex ei animal formant, calore extrinſeco ſiue auis incubantis, ſiue ignis admoti, ſe habente ſolum per modum fouentis, & excitantis eiuſmodi ſpiritus; qui, & ab externo frigore enecarentur ſine tali fomento, & ad opus ſuum torpeſcerent, niſi blandi caloris extrinſecus admoti ſtimulis vrgerentur.

Vrgebis: Poſſumus ſaltē auri ſemina iam vi ſolis diſpoſita colligere, puta ſulphur purum & mercurium, eaq; ad calorem ignis maturare, ſicuti virtutus ſeminalis latens in ouo eodem calore adiuuatur: ergò, & verum aurum producere.

Reſpondeo aurum non habere ſemen ex quo producatur, proprium enim eſt rerum viuentium naſci ex ſemine. Deindè quamquàm ex mixtione ſulphuris, & mercurij; aut alterius eiuſmodi rei, tāquam ex quibuſdam

quaſi

quaſi ſeminibus, fieret aurum, hæc tamen mixtio debet fieri in loco apto, ac longa annorum ſerie à calore ſolari maturari quem ſi ars velit in chymica fornace ſupplere, nihil magis proficiet, quam ſi quis è ſuo ramo decrepitum pomum adhuc acerbum ad culinæ focum maturatæ tentaret.

Dices cauſæ eiuſdem ſpeciei poſſunt eoſdem effectus producere; ſed calor ignas, & Solis ſunt eiuſdem ſpeciei; ergò poſſunt eoſdem effectus producere, ac proinde vterque indifferentèr poterit concurrere ad productionem auri.

Reſpondeo diſtinguendo minorem: calor ſolis, & ignis ſunt eiuſdem ſpeciei, in ratione qualitatis, concedo; in ratione virtutis inſtrumentariæ, nego. Ratio diſtinctionis eſt, qua virtus inſtrumentaria deſumit ſuam naturam, & efficaciam à cauſa principali cuius eſt virtus, cui ſubordinatur, & deſeruit; vndè quia Sol eſt longè nobilior in agendo, quàm ignis, calor etiam ſolis, qui eſt eius virtus inſtrumentaria, eſt in ratione virtutis actiuæ longè nobilior, & efficacior quàm calor ignis. Addendum prætereà, vt iam diximus, non ſolùm calorem Solis, ſed alias huius aſtri influentias ad formationem auri concurrere, quas calor ignis ſupplere nequit.

Obijci præterea ſolent variæ experientiæ; Sed reſpondeo eas omnes eſſe falſas: nec niſi adulterrinum aurum ex ijs prodijſſe: Vndè prohibet Eccleſia eiuſmodi aurum pro vero diuendere: & qui diuendunt ad reſtitutio-

tionem tenentur. Immò Beatus Albertus Magnus, qui hac in parte videtur fauere Chymicis, attamen fatetur eiuſmodi aurum artificioſum non habere omnes veri, & naturalis auri proprietates: ergò nec naturam habet, ſed ſolùm in fuco conſiſtit, meritòque uocatur à Diuo Thoma p. 2. q. 77. art. 2. ad 1. *aurum ſophiſticatum*. Vndè dum Sanctus Doctor ibidem dicit, quod ſi per artem chymicam fieret verum aurum, licitum eſſet ipſum diuendere, loquitur in ſuppoſitione, quam tamen reputatur impoſſibilem; ſed qua data venditio eſſet licita, quia tale aurum eſſet eiuſdem naturæ cum auro naturali producceretur enim à quibuſdam virtutibus naturalibus per artem applicatis, vt ibidem dicit. Cæterùm, vtrum verum iſtud aurum fiat abſolutè numquam dicit, ſed oppoſitum ibi tradit, & in 2. diſt. 1. quæſt. 3. art. 1. efficaci ratione probat.

QVÆSTIO SECVNDA.

De Cauſis in communi.

PRæcipua ſcientiarum cura occupatur in inueſtigandis rerum cauſis, in quarum cognitione repoſitam eſſe huius vitæ felicitatem indicat Eſiodus, dum dixit.

Felix, qui rerum potuit cognoſcere cauſas.

Vndè, vt omnium ſcientiarum ſtudium adiuuetur, hic de ipſis cauſis agendum eſt

eſt, per quas omnia innoteſcunt: prius quidem in communi in hac quæſtione: deinde de qualibet ſpecialitèr in ſequentibus. Circa cauſas in communi: Primò, quæretur quid, & quotuplex ſit cauſa. Secundò agetur de proprietate, & nobilitate cauſarum, tùm reſpectu effectus: tùm ad inuicem comparatarum.

ARTICVLVS PRIMVS.

Quid, & Quotuplex ſit Cauſas.

CAuſæ vocabulũ triplicitèr ſumi poteſt. Primò pro omni principio: itaut generalitèr omne, à quo aliquid originatur, & procedit, dicatur cauſa. In hoc ſenſu Ariſtoteles appellat priuationem *cauſam generationis*. Et Patres Græci hoc modo dicunt Patrem Æternum eſſe *cauſam* Filij, ſumentes *cauſam* pro principio, vt notat D. Thomas Opuſc. 1. c. 1. Patres verò Latini dicunt Patrem Æternum non eſſe cauſam, ſed ſolùm principium Filij, quia propriè ſumunt cauſam. Secundò nomen cauſæ ſtrictiſſimè aliquando ſumitur pro ſola cauſa efficienti, vtpotè quæ eſt præcipua, & princeps cauſarum in executione: vndè ab ea tanquam manifeſtiori, id, quod cauſatur, dicitur *effectus*. Tertiò demùm cauſa ſumitur medio modo, prout eſt id, quod cauſat, quocunque modo influendo eſſe effectui: Et in hoc ſenſu ſumendo cauſam.

Dico primò: Cauſa rectè definitur, ad

quam

quam ſequitur eſſe alterius ; ſeu , ex cuius eſſe ſequitur aliud. Ita definiunt cauſam D. Thomas 2. Phyſic. lect. 10. & Opuſc. 31. vbi ly *ſequitur*, debet intelligi non de conſecutione logicali, & ordinis, ſicut linea ſequitur ad punctum, & conſequens ad antecedens ; ſed de conſecutione phyſica, quæ ſit per influxum phyſicum, realem. Vndè ex iſtis definitionibus poteſt elici tertia, dicendo : cauſa eſt principium influens eſſe in aliud.

Explicatur hæc definitio, in qua *principium* tenet locum generis; cæteræ verò particulæ locum differentiæ : ſiquidem ex communi animi notione cauſa, & effectus ſunt correlatiua. Patet autem quòd effectus dicitur id, quod ab alio pendet tanquam à dante ſibi eſſe. Vndè ad rationem cauſæ duo requiruntur, ſcilicèt influxus ex parte cauſæ, & diſtinctio cum dependentia ex parte effectus : ſeu vt cauſa realitèr influat eſſe, & illud eſſe realitèr dependeat, proindèque diſtinguantur à cauſa, vt dicit Diuus Thomas 1.p.q.33. art. 1. ad 1. Hæc autem duo exprimit definitio tradita; influxum quidem, dum cauſa dicitur, *principium influēs:* diſtinctionem verò cum dependentia, dum dicitur, *in aliud*.

Obijcies : Filius æternus ſequitur ad Patrem etiam per realem influxum, & veluti Perſona ab alio diſtincta : & tamen Pater Æternus non eſt propriè cauſa Filij ; ergò male definitur cauſa ad quam ſequitur eſſe alterius, ſeu, influens eſſe in aliud.

Reſ-

Reſpondeo primò, quòd Filius æternus propriè non ſequitur ad Patrem; quia ſequi eſt poſterioris; Filius autem æternus non eſt poſterior Patre: vt enim docet fides, in Trinitate nihil eſt prius, aut poſterius.

Reſpondeo ſecundò ex Diuo Thoma 1. parte, quæſtione 30. articulo 2. ad 2. Filium æternum non procedere à Patre vt *aliud* ab ipſo, ſed ſolùm procedit vt *alius* ab ipſo: ideſt, vt perſonalitèr diſtinctus, non tamen vt eſſentialitèr diuiſus; Nam vt aduertit Diuus Thomas 1. parte, quæſtione 31. articulo 2. ad 4. Genus neutrum, vtpotè informe, & minus determinatum, ſignificat perſonam. Vndè quærenti, quis eſt iſte, qui vicit Darium: Reſpondemus aſſignando perſonam, Alexander. Si verò quæritur, quid eſt Alexander: Reſpondemus, aſſignando eſſentiam, ipſum eſſe animal rationale. Ex quo patet, quod *aliud* in maſculino ſignificat diſtinctionem perſonæ *aliud* verò in neutro ſignificat diuiſionem eſſentiæ. Ad rationem autem cauſæ non ſufficit diſtinctio perſonæ, ſed requiritur diuiſio eſſentiæ cauſatæ à cauſante.

Inſtabis; Ad auroram ſequitur dies: ad iuuentutem adoleſcentia: ad vitam mors: & tamen nec aurora, nec iuuentus, nec vita habent rationem cauſæ: ergò malè dicitur, cauſam eſſe principium, ad quod ſequitur eſſe alterius.

Reſpondeo, hæc omnia ſequi ſolùm impropriè, & conſecutione ordinis, inquantùm vnum eſt poſt aliud; non tamèn conſe-

cu-

cutione propria, & phyſica, quæ eſt per realem influxum; effectus autem debet ſequi ad cauſam conſecutione phyſica.

Dico ſecundò. Quadruplex eſt entis mobilis cauſa, ſcilicet materialis, formalis, efficiens, & finalis. Ita communiter omnes, meritò; nam ad has quatuor cauſas reduci poteſt quidquid influit eſſe in aliud.

Probatur concluſio: Nàm cauſa eſt principium influens eſſe in aliud, ſed quatuor influunt eſſe enti mobili: ergò ſunt quatuor cauſæ entis mobilis; Probatur minor. In primis enim requiritur materia, ex qua fiat ens mobile, quia ex nihilo nihil fit. Secundò, requiritur forma, per quam fiat, & conſtituatur in ſpecie determinata: Nam materia de ſe indifferens eſt ad omnes rerum ſpecies. Tertiò requiritur agens, à quo fiat: Nàm nihil fit à ſe ipſo. Quartò requiritur finis, propter quem fiat: Nàm res naturales non fiunt temerè, ſed propter finem, vt dentes ad incidendos cibos, pedes ad ambulandum, &c. ergò quatuor influunt eſſe enti mobili, ſcilicèt materia ex qua fit, forma, per quam fit, agens à quo fit, finis propter quem fit.

Confirmatur concluſio ex D. Thoma 2. Phyſicæ lect. 10. Nam eſſe cauſatum poteſt dupliciter ſumi; Vno modo abſolutè, & vt eſt conſtitutum in tali ſpecie entis, ... omi-nis, vel plantæ; & ſic cauſa eſſendi eſt forma, per quam aliquid conſtituitur in determinato modo eſſendi; Alio modo ſecundùm quod eſſe cauſatum reducitur de poten-

tentia ad actum, vt ſulphur quod erat in potentia ignis, fit actu ignis; & ſic neceſſe eſt ipſum habere duas alias cauſas ſcilicèt materiam, in cuius potentia præcontineatur antequam fiat, & agentem, quæ reducit materiam de potentia ad actum: nàm quod eſt in potentia, non poteſt ſe reducere ad actum, ſed reduci debet per aliquid exiſtens in actu: vt ſulphur, quod eſt in potentia ignis, fit ignis ab eo, quòd iam eſt actu ignis: Actio autem agentis, ſicut procedit ab aliquo determinato, ita intendit aliquid determinatum, vt facere ſibi ſimile, aut aſſequi id, quod ſibi conueniens eſt; Id autem quod intendit actio agentis dicitur finis; ergò dantur quatuor iſtæ cauſæ, ſcilicèt formalis, materialis, efficiens, & finalis.

Obiicies: Obiectum eſt aliquomodo cauſa ſcientiæ, & idea cauſa domus, & eſſentia cauſa proprietatum, & malleus cauſa horologii, & fundamentum cauſa relationis; ſed non apparet ad quod genus cauſæ ex prædictis iſta reduci poſſint; ergò ſunt pluſquam quatuor genera cauſarum.

Reſpondeo, hæc omnia reduci ad quatuor cauſas prædictas; obiectum quidem reducitur, vel ad cauſam formalem extrinſecam, quia determinat ſcientiam ad certam genus rei; vel etiam reducitur ad cauſam finalem, quia ſcientia eſt propter obiectum. Idea etiam pertinet ad cauſam formalem extrinſecam, vt dicetur quæſtione ſequenti, eſt enim ipſa rei forma in mente artificis preconcepta, eſſentia verò habet quaſi ratio-

rationem cauſæ efficientis reſpectu ſuarum proprietatum, vt dicit D. Thomas: quia proprietates dimanant ab eſſentia tanquam à fonte ſuo: vt infrà explicabitur. Similitèr fundamentum reducitur ad genus cauſæ efficientis propter eandem rationem: inſtrumenta verò pertinent ad cauſam efficientem cui miniſterialitèr deſeruiunt.

ARTICVLVS SECVNDVS.

De proprietate, & nobilitate Cauſarum, tùm ad effectum, tùm ad ſe inuicem comparatarum.

Dico primò; Omnis cauſa eſt prior ſuo effectu non quidem ſemper prioritate temporis, ſed prioritate naturæ, & dependentiæ. Ita D. Tho. q. 28. de veritate, a.7. & communitèr alij. Quid autem ſit prioritas naturæ, ſuprà explicatum eſt in Logica agendo de poſtprædicamentis.

Probatur concluſio; & in primis, quòd cauſa non ſit ſemper prior tempore, conſtat: Nàm Sol non eſt tempore prior luce, quam cauſat, nec materia prior compoſito, ſub quo creata eſt. Quod autem cauſa ſit prior natura ſuo effectu, probatur; Nàm prioritas naturæ in eo conſiſtit, vt vnum dependeat ab alio,& ab illo procedat: Atqui omnis effectus realitèr dependet à ſua cauſa, & ab illa vt à principio ſuo procedit; ergò omnis cauſa eſt prior effectus prioritate naturæ.

Obiicies; Correlatiua ſunt ſimul natu-

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

ra, vt dictum eſt in Logica; Sed effectus, & cauſa ſunt inuicem correlatiua; ergò ſunt ſimul natura: ac proindè cauſa non eſt prior natura ſuo effectu.

Reſpondeo diſtinguendo maiorem: Correlatiua ſunt ſimul natura, quantùm ad ipſos reſpectus formales, concedo; quantùm ad entitates fundantes iſtos reſpectus, nego. Et ſimilitèr, conceſſa minori, diſtinguo conſequens; ergò cauſa, & effectus ſunt ſimul natura, quantùm ad, ipſam relationem formalem, concedo: quantùm ad ipſam entitatem, nego. Explicatur: Cauſa, & effectus poſſunt dupliciter ſumi; Primò, relatiuè; ſeu quantùm ad ipſam relationem mutuam, quam dicunt ad inuicem; & hoc modo non ſe præcedunt, ſed ſunt ſimul etiam natura: Nàm impoſſibile eſt, vt cauſa referatur ad effectum, niſi effectus etiam referatur ad cauſam. Secundo modo ſumi poſſunt entitatiuè, ideſt ſecūdùm proprias entitates; & hoc modo cauſa debet eſſe prior effectu, quia entitas effectus procedit ab entitate cauſæ, tanquam à principio, à quo pendet; ac proindè tanquam à priori.

Dico ſecundò; Cauſa materialis, & formalis ſunt minùs nobiles quàm effectus.

Concluſio facilè probatur; Nàm pars eſt minùs nobilis quàm totum: ſed cauſa materialis & formalis (ſaltem intrinſeca, de qua ſolùm loquimur) cauſant per modū partis componendo totum; ergò ſunt minùs nobiles quàm effectus, ſcilicèt totum compoſitum.

ſitum. Dixi autem, cauſa formalis ſaltem intrinſeca: quia cauſa idealis, quæ vocatur *forma extrinſeca*, eſt vt plurimùm nobilior ſuo effectu. Sic enim ideę Diuinę ſunt nobiliores creaturis, & exemplar nobilius exemplato.

Dico tertiò: Cauſa finalis principalis in agentibus benè ordinatis debet eſſe nobilior effectu; Aliquando tamen ex deordinatione operantis poteſt eſſe ignobilior.

Probatur prima pars: Quia, vt dicit D. Thomas in 2 diſt. 15. a. 1. *inconueniens eſt, quod aliquid ſit propter vilius ſe* (intellige principalitèr, vt ipſe ſtatim ſe explicat: nam ſecundariò, & minùs principaliter poteſt aliquid eſſe propter ignobilius, vt Rex eſt etiam propter ruſticos protegendos.] Atqui effectus eſt propter ſuum finem ergò inconueniens eſt, vt effectus ſit nobilior fine. Vndè natura, quæ ordinatè agit, ſemper refert ignobiliora ad nobiliora, tanquam ad finem: vt pluuias ordinat ad plantas, plantas ad pecudes, pecudes ad hominem hominem ad Deum.

Secunda verò pars patet experientia, qua videmus homines inordinatè agentes nobiliora referre ad viliora, vt mali politici referunt religionem ad regnandum; mali ſacerdotes diſpenſant ſacra propter lucrum, vani homines referunt eleemoſynam ad vanagloriam.

Dico quartò: Cauſa efficiens principalis eſt, vel nobilior effectu, vel æquè nobilis. Ita communitèr omnes.

Probatur concluſio ex D. Tho. 1. p. q. 4. art. 2. Omnis enim cauſa efficiens, vel eſt cauſa vniuoca, vel cauſa æquiuoca; id eſt, vel eſt eiuſdem ſpeciei cum ſuo effectu, vt homo generans hominem vniucè conuenit cum illo; vel eſt ſublimioris ordinis, vt Sol producens aurum, & gemmas non eſt eiuſdem ſpeciei cum illis, ſed ſublimioris. Si cauſa efficiens ſit vniuoca, patet quod eſt æquè nobilis, & eiuſdem ſpeciei cum effectu; ſi ſit æquiuoca, eſt nobilioris ſpeciei; ergò ſemper cauſa efficiens, vel eſt æquè nobilis, vel nobilior effectu.

Confirmatur: Quod præhabet in ſua virtute omnem perfectionem alterius, eſt ſaltem æquè perfectus; ſed cauſa efficiens præhabet in ſua virtute omnem perfectionem effectus; ergò eſt ſaltem æquè perfecta; Minor patet: cùm enim nemo det, quod non habet, neceſſe eſt cauſam efficientem prę habere in ſua virtute perfectiones effectus. Maior verò conſtat: *Nam*, vt dicit D. Th. 1. p. q. 4. a. 2. *praeexiſtere in virtute cauſæ agentis, non eſt prçexiſtere modo imperfectiori, ſed perfectiori; Agens enim inquantùm eiuſmodi eſt perfectum.*

Obiicies: ſępè homo ſtupidus generat filium ingenioſum; deformis pulcrum: infirmus robuſtum: ergò aliquando cauſa efficiens eſt ignobilior effectu.

Reſpondeo primò has omnes perfectiones eſſe ſolùm accidentales homini; Concluſio autem intelligitur de perfectione eſſentiali.

Reſ-

Reſpondeo ſecundò, aliquando hominem in aliis dotibus imperfectum, eſſe tamen in ratione cauſæ perfectum; inquantùm habet virtutem productiuam efficacem: ſicut è contra contingit aliquem in cæteris dotibus perfectum, eſſe tamen in ratione cauſæ perfectiſſimum, inquantùm vis eius productiua eſt languida, & exhauſta: Indè ſæpè contingit homines perfectiſſimos, & ingenioſos gignere filios ſtupidos, eò quòd operationes animales conſumant omnes ſpiritus ad miniſtrandum ingenium: vndè facultas generatiua remanet exhauſta, languida, & inefficax. Sic Salomon ſapientiſſimus genuit vnicum filium, ſcilicet Roboam, eumque ſtultiſſimum: Cicero ingenioſiſſimus filium reliquit hebetem; Africanus fortiſſimus filium ignauum, &c.

Reſpondeo tertiò: Non ſolùm patrem, & matrem, ſed etiam aſtra conferre ad perfectionem prolis: vndè fit, vt qui naſcuntur ſub meliori ſiderum aſpectu, ſint etiam feliciori indolis.

Inſtabis: Aſinus cum equa producunt mulum: ſed mulus eſt etiam ſpecificè perfectior aſino: ergò effectus poteſt eſſe perfectior cauſa.

Reſpondeo, aſinum non eſſe cauſam totalem muli: vndè mirum non eſt, ſi mulus ſuperet aſinum, quia in quo excellit, trahit à matre equa; mulus enim eſt medius inter equam, & aſinum; Ab aſino habet duritiem carnis, patientiam laboris tarditatem, & ſtupiditatem complexionis: ab

equa verò habet magnitudinem, & robur corporis, & aliquid generoſitatis præ aſino. Cæterùm vtrum id habeat ab equa per concurſum, vel actiuum, vel paſſiuum, nihil refert; certum enim eſt habere aliquomodò ſaltem effectiuè; nam etiam mater reducitur ad genus cauſæ efficientis.

Dices: Aſtra ſunt cauſæ efficientes rerum viuentium, nam *ſol, & homo generant hominem*, inquit Ariſtoteles; immò Sol ſe ſolo generat ſerpentes, & herbas: ſed viuentia ſunt perfectiora cœlis, & aſtris, vtpotè inanimitatis, ergò effectus eſt perfectior cauſa.

Reſpondeo cum D. Th. 1. p. q. 70. art. 3. ad 3. corpus cœleſte, cùm ſit mouens motum, habere rationem inſtrumenti, quod agit in virtute cauſæ principalis. Vndè cœli, & Aſtra non habent præciſè ex ſe ipſis, ſed ex virtute Angeli motoris, quod poſſunt cauſare vitam; conſtat autem cęlum cum Angelo motore eſſe quid perfectius viuentibus ſublunaribus.

Dico quintò: Cauſæ ita inuicem diſponuntur, & vt cauſalitas materię præcedat cauſalitatem formæ: Cauſalitas verò agentis pręcedit vtramque: & demùm cauſalitas finis eſt prior omnibus aliis.

Probatur concluſio quod omnes partes ſimul; Nàm in cauſando is ordo ſeruatur, vt agens motus à fine reducat materiam ad actum, ipſi communicando formam; ergò finis eſt primus in cauſando; ſiquidem mouet ipſum agens, à quo mouetur materia,

quæ

quæ proindè eſt poſterior agente, ſed tamen præcedit formam, inquantùm eſt eius ſubiectum receptiuum. Vndè forma eſt vltima in cauſando, ideòque dicitur à Diuo Thoma *terminus generationis*.

Dices: Actio agentis ſupponit materiam ex qua agat; ergò materia eſt prior cauſalitate agentis.

Reſpondeo diſtinguendo antecedens; Actio agentis ſupponit materiam, quantùm ad eius entitatem, concedo; quantùm ad cauſalitatem ipſius, nego: Ideſt, entitas quidem materiæ ſupponitur ad actionem agentis; attamen illa entitas nunquam fit ca[illegible]s, niſi prius agens agat, ipſamque materiam reducat ad actum.

Dico ſextò. Cauſalitas formalis eſt nobilior materiali; efficiens verò nobilior vtraque: & tandem cauſalitas finalis eſt omnium nobiliſſima. Concluſio eſt communis, & deſumitur ex D. Th Opuſc. 31.

Probatur quantùm ad omnes ſuas partes; & quidem quod forma ſit nobilior materia, patet: Nam forma eſt perfectio, & actus materiæ; vt autem dicit D. Thomas, *in omnibus, quæ diuiduntur per formam, & actum, actus eſt nobilior ſua potentia*. Quòd verò cauſa efficiens ſit nobilior materia, & formam etiam conſtat ex dictis; nam cauſa efficiens eſt ad minus æquè nobilis, ac totum compoſitum, quod eſt ipſius effectus; ſed materia, & forma ſunt ignobiliores compoſito, vt ſupra dictum eſt ergò materia, & forma ſunt ignobiliores cauſa ef-

ficiente. Quòd demùm finis habeat modum cauſandi omnium præſtantiſſimum, probatur: tùm quia modus eius cauſandi eſt ſpiritualior; tùm quia ipſa mouet immota, qui modus mouendi videtur maximè nobilis & diuinus: tùm demùm quia eſt veluti regina cæterarum cauſarum: vt enim dicitur D. Th. 2. Phyſ. lect. 5. cauſa finalis eſt cauſa omnium aliarum; ſiquidem agens non agit niſi motum à fine, ipſaque forma ordinatur ad finem; v. g. forma nauis ad nauigationem: vndè finis dicitur cauſa cauſarum cùm ſit cauſa omnium aliarum cauſalitatum, & eius cauſalitas à nulla alia cauſetur, ſicut dicit, & oſtendit D. Th. Op. 30.

Obicies; Finis ſæpè producitur ab ipſo efficiente, vt ſanitas quæ eſt finis Medici, cauſatur à Medico: ergò cauſa efficiens eſt nobilior finali.

Reſpondeo ex D. Thoma diſtinguendo antecedens: finis cauſatur ab agente, quantùm ad ſuam entitatem, concedo; quantùm ad ſuam cauſalitatem, nego: quæ diſtinctio applicanda eſt etiam conſequentiæ: licèt enim Medicus cauſet ſanitatem non eſt tamen cauſa, aut ſanitas ſit finis, ſed potiùs ipſa ſanitas eſt finis faciens Medicum eſſe Medicum, quia Medicus non exercet Medicum niſi propter ſanitatem.

Quæres, quomodo intelligatur illud axioma, *cauſæ ſunt ſibi inuicem cauſæ*.

Reſpondeo ex D. Thoma 5. Met. lect. 2. quod cùm ſint quatuor cauſæ, earum duæ ſibi inuicem correſpondent, ſcilicèt materia

ria cum forma, & efficiens cum finali. Cuius ratio eſt, quia efficiens eſt principium motus, finis verò eſt terminus motus. Similiter forma dat eſſe materiæ, & materia recipit eſſe à forma; Terminus autem, & principium, dare, & accipere ſibi correſpondet. Cùm ergò dicitur, quòd cauſæ ſunt ſibi inuicem cauſæ, hoc intelligendum eſt de cauſis ſibi correſpondentibus, itaut materia, & forma ſint ſibi inuicem cauſę, & ſimiliter cauſa efficiens, & finalis. Hoc autem ita explicari poteſt, quia materia ſuſtentat formam, forma verò actuat materiam, ſuſtentare autem, & actuare eſt cauſare; vndè forma eſt cauſa materiæ, inquantùm illam actuat; materia verò eſt cauſa formę, inquantùm eam ſuſtentat: Finis autem dupliciter conſiderari poteſt, vel in intentione, vel in executione, ſeu vt loquitur D. Thomas, ſecundùm cauſalitatem, & ſecundùm eſſe; finis, vt intentus mouet cauſam efficientem, finis verò vt obtentus cauſatur ab ipſo agente: Et ideò finis eſt cauſa ipſius cauſæ efficientis; cauſa verò efficiens cauſat ipſum finem quantum ad eſſe. Sic Medicus, cuius filius ægrotat, mouetur à ſanitate filii, quam intendit ad applicanda remedia; & per applicationem remediorum obtinet ſanitatem: vndè ſanitas intenta cauſat mouendo Medicum, ſanitas verò vt obtenta cauſatur à Medico.

QVÆSTIO TERTIA.

De Cauſis Materiali, & Formali.

EGimus in prima diſputatione de materia, & forma, vt ſunt principia, & partes entis naturalis, nunc de illis agendum eſt, vt ſunt cauſæ; non enim ſolùm habent rationem principij, ſed etiam rationem cauſæ influentis in eſſe rerum naturalium. Sed quia grauiores difficultates, quę circa materiam, & formam diſcuti ſolent, ſupra expeditæ ſunt, ideò ſolùm agendum ſupereſt de modo, quo cauſant: Præcipuè verò forma extrinſeca, ſeu idea, de qua ſpecialitèr ſermo fieri ſolet in hac diſputatione. Vndè præſens quæſtio diuiditur in duos articulos, quorum primus erit de modo cauſandi materiæ, & formæ; ſecundus de idea, ſeu de forma extrinſeca.

ARTICVLVS PRIMVS.

Quomodo Materia, & Forma cauſent.

CIrca modum cauſandi materiæ, & formæ quatuor quæri poſsunt. Primo per quid conſtituantur in ratione cauſæ. Secundò, quænam ſit earum cauſalitas. Tertiò, quæ conditiones requirantur, vt cauſent. Quartò, quiſnam ſit proprius vtriuſque effectus.

Dico

Dico primò: Materia, & forma conſtituuntur in ratione cauſæ per propriam entitatem.

Probatur concluſio; Nam materia, & forma ſunt cauſæ inquantùm poſſunt influere in effectum, ſcilicèt in compoſitum: materia quidem per modum potentiæ recipientis, forma verò per modum actus conſtituentis in ſpecie determinata; Sed materia per propriam entitatem habet, quod poſſit recipere formam, & forma per propriam entitatem eſt actus materiæ; ergò ſunt cauſæ per propriam entitatem.

Dico ſecundò: Cauſalitas materię, & formæ non conſiſtit in aliquid vtrique ſuperaddito, ſed præcisè in communicatione proprię entitas.

Declaratur concluſio, Cauſalitas enim materiæ & formæ eſt id, per quod fiunt actu cauſantes: atqui cauſant actu compoſitum communicando propriam entitatem; ergò cauſalitas materiæ, & formæ ſolùm conſiſtit in communicatione propriæ entitatis. Probatur minor: Nàm materia, & forma cauſant per modum partis; ſed cauſalitas partis conſiſtit in hoc, quòd communicet ſe ipſam, toti: ergò etiam cauſalitas materiæ, & formæ conſiſtit in tali communicatione. Adde prætereà, quòd cauſalitas, formę conſiſtit in eo, quòd informet materiam, cauſalitas verò materiæ, in eo, quod ſubſtentet formam; ſed per ſe ipſam forma eſt actus materiæ, & materia eſt potentia ſuſtentatiua formæ; ergò cauſant per ſe ipſas.

Dico tertiò; Conditiones requiſitæ adhoc vt materia, & forma cauſent, ſunt primò quidem influxus cauſæ efficientis formam materiæ applicantis: Secundò, diſpoſitiones tùm præuię, quibus materia præparetur ad recipiendam formam, tùm concomitantes, quæ redant materiam capacem retinendi formam.

Concluſio patet: Et in primis, quòd requiratur influxus cauſæ agentis, manifeſtum eſt; Nàm materia, & forma in ſua cauſalitate dependent à cauſa efficiente. Vndè videmus lucem non informare aerem, niſi per influxum Solis, quo ſublato lux amplius non informat aerem; Quòd verò requirantur etiam diſpoſitiones, ex eo patet; quod materia non recipit formam, niſi ad ſint diſpoſitiones ad talem formam, quibus ſublatis tollitur & ipſa forma. Sic in homine tandiù ſolùm remanet anima in corpore, quandiù corpus eſt ſufficienter diſpoſitum ad animam: & quando per modum tolluntur diſpoſitiones à corpore, ſtatim recedit anima.

Ex his infertur, quod in cauſa formali, & materiali, eſſe cauſatiuum in actu ſecundo non addit aliquam formalitatem intrinſecam ſuprà ſe cauſatiuum in actu primo, ſed ſolùm ipſum actionem agentis formam materiæ applicantis; vt anima, quæ de ſe eſt informatiua corporis in actu primo, adhoc vt informet in actu ſecundo, nihil ampliùs requirit niſi actio agentis eam applicantis corpori, & producentis diſpoſitiones ad

talem vnionem requiſitas: Et hoc eſt quod D. Thomas intendit, dum ſæpè repetit, *nihil aliud requiri, vt formæ actuet materiam præter actionem agentis reducentis materiam de potentia ad actum*.

Dico quartò; Effectus vltimus materiæ, & formæ eſt totum compoſitum.

Concluſio patet: nàm materia, & forma ad hoc vniuntur, vt conſtituant ipſum compoſitum; ergò reſpiciunt illud tanquam effectum ſuum. Attamen prçterea diſtingui poſſũt plura munera, ſeu plures inadęquatę cauſalitates materię, & formæ; In primis enim materia cauſat generationem per modum ſubiecti ipſius: cauſat etiam formam per modum potentiæ, ex qua educitur, & in qua recipitur, fouetur, & ſubſiſtit: forma etiam cauſat generationem per modum termini ipſam complentis cauſat materiam per modum actus dantis ipſis exiſtentiam; & demùm præterea expellit veterem formam à materia, vt eam poſſit occupare.

ARTICVLVS SECVNDVS.

De Cauſa Formali extrinſeca, ſcilicèt Idea.

FOrma ſolet diuidi in intrinſecam, & extrinſecam. Forma intrinſeca eſt, quæ conſtituit rem per modum partis componentis; extrinſeca eſt, quam res imitatur. Hæc à Græcis vocatur ἰδέα: ideſt latinè, *forma*, ſeu *ſpecies*, eò quòd ab illa ideatum ſortia-

tur ſpeciem non quidem per modum compoſitionis, ſed per modum imitationis. Circa eiuſmodi ideam tria quæruntur; Primò, an detur; Secundò, quid ſit: Tertiò, ad quod genus cauſæ reducatur.

Dico primò: Neceſſe eſt dari cauſam idealem. Ita communiter tenent omnes. Et quidem dari in Deo eiuſmodi ideas, probant Theologicum D. Thoma 1. p. q. 15. art. 1. vniuerſalitèr autem ideas eſſe admittendas.

Probatur ratione D. Thomæ. Idea eſt forma intelligibilis rei faciendę in mente artificis præconcepta: ſed neceſſe eſt dari talem forma in mente artificis præconceptam, ergò datur idea Minorem probat D. Thomas quadruplicitèr varijs in locis; Primò quia agens intellectuale debet habere apud ſe rationem ſui operis, aliàs enim ageret ignorantèr, & cæco modo, quod eſt contrà rationem agentis intellectualis; Sed iſta ratio operis faciendi eſt ipſa idea, ſeu forma intelligibilis; ergò neceſſe eſt artificem habere ideam.

Secundò: Quia artifex non agit temerè, & caſu, ſe ex intentione formandi ſuum opus ad certam entis ſpeciem, atqui non poteſt habere talem intentionem, niſi habeat formam intelligibilem operis faciendi, nihil enim eſt intentum quin ſit præcognitum: ergò debet habere formam intelligibilem ſui operis, ad quam veluti ad ſcopum intendat.

Tertiò. Quia artifex de ſe eſt indetermi-
natus

natus ad plura operum genera: vt ad nauim, domum, turrim, & alia eiuſmodi; ergò debet determinari interius per aliquam formam intelligibilem; ſicuti, & materia de ſe indifferens ad hoc, vt ſit in certa ſpecie entis debet determinari per aliquam formam intrinſecam. Conſequentiam patet: nam ab indifferenti vt tali nihil determinatum poteſt procedere.

Quartò: Quia omne agens intendit producere ſibi ſimile, vt probat Ariſtoteles ſiue de agentibus naturalibus, ſiue de intellectualibus; ergò neceſſe eſt vt ſimilitudo rei faciendę, præexiſtat in agent; naturalitèr quidem, ſi agens ſit naturale, vt ſimilitudo filij geniti præexiſtit naturalitèr in parte, intelligibilitèr verò, ſi ſit agens intellectuale: Et hæc ſimilitudo intelligibilis vocatur idea.

Dices: Ariſtoteles primo Metaph. ait; *Dicere exemplaria*, ideſt, ideas, *eſſe vaniloquium eſt, & Poetica metaphora*; ergò ſecundùm Ariſtotelem non datur ideæ.

Reſpondeo cum D. Thoma, Ariſtotelem ibi ſolùm reijcere ideas, quales ſupponebat poni à Platone, ideſt quæ eſſent ſubſtantiæ extra res ipſas, & Diuinum intellectum exiſtentes non enim idea eſt ſubſtantia, ſed forma exiſtens in mente artificis. Vndè Ariſtoteles dicit, modum loquendi Platonis eſſe hac in parte ſimilem Poeticis metaphoris, quia ſicut Poetæ fingunt fortunam, vel virtutem, vel gloriam, vel famam; vel furiam eſſe quaſdam res ſubſiſtentes, & quę-

dam

dam Numinam, à quibus producantur effectus qui tribuuntur talibus rebus; ita quoque Plato videbatur loqui de ſuis ideis, tanquàm de rebus ſubſiſtentibus: vndè hunc loquendi modum tanquam poeticum, & fabuloſum reijcit Ariſtoteles.

Dico ſecundò: Idea rectè definitur, forma, quam aliquid imitatur ex intentione agentis ſibi finem determinantis, ſeu ad quam reſpiciens artifex operatur. Vtraque definitio deſumitur ex D. Th. q. 3. de ver. art. 1. & ex Auguſtino 12. de Ciuit. cap. 25.

Explicatur; *Forma*, tenet locum generis, cæteræ verò particulæ diſtinguunt ideam ab alijs formis: Nàm idea non format compoſitiuè: ſed imitatiuè, inquantùm ad illam reſpiciens artifex ſuum opus ad inſtar eius efficit. Vbi obſeruandum, quo quia vnus artifex adiuuatur ex operibus alterius peritioris ad formandam illam ſimilitudidinem intelligibilem operis faciendi; vt Pictor ex tabella fomoſioris Pictoris, v. g. Michellangi, aut Vrbini, format ſibi ideam interiorem quam imitatur; ideò exemplar ſeu idea non ſolùm dicitur de illa ſimilitudine, quam artifex in mente ſua præconcipit, ſed etiam de obiecto externo elegantiori, quod ſibi proponit imitandum.

Colliges primò ex hac definitione, ideam non eſſe ſpeciem impreſſam ab obiectis, ſed ſpeciem ab intellectu artificis expreſſam, ſeu excogitatam vt loquitur D. Thomas quæſt. 3. de verit. art. 2. Duplex enim in intellectu eſt ſpecies, altera impreſſa ab obie-

ctis,

ctis, altera expreſſa ab intellectu, in qua rem contemplatur, vt dicetur in lib. de anima. Idea ergo non eſt illa ſpecies, quam imprimunt obiecta, ſed quem exprimit, & format artifex aditus aliquando ab obiectis externis: Et ratio eſt, quia ſpecies impreſſa non eſt id, quod cognoſcitur, ſed ſolùm id, quo cognoſcimus; ergò non poteſt eſſe id, quod artifex reſpicit, nec proindè idea.

Colliges ſecundò ideam non eſſe qualemcunque ſpeciem expreſſam ab intellectu, ſed ſolùm eam, quæ dicit reſpectum imitabilitatis, ſeu ſecundùm quam artifex intendit aliquid formare, vt dicit D. Th. q. 3. de verit. art. 3. vndè dum concipio, immò intra me exprimo conceptum floris, equi, cœli, aut alterius rei naturalis, talis conceptus non eſt idea, quia non dicit ordinem ad opus. Non enim poſſum reducere hunc conceptum ad praxim, & illum imitando producere floris, vel cœli ſubſtantiam: ſed dum intendo conſtituere domum, cuius formam in mente mea excogito, vt illam ad opus applicem, talis conceptus eſt idea.

Dico tertiò. Idea magis propriè reducitur ad genus cauſæ formalis. Ita communiter omnes, qui diſtingunt duplex genus cauſæ formalis, quorum prima informat per inhærentiam, & dicitur forma intrinſeca; altera format per imitationem, & dicitur exemplar ſeu idea.

Probatur concluſio, tùm ex communi loquen-

loquendi vſu: Nam idea præconcepta operis faciendi ſolet à nobis vocari forma, ſeu ſpecies operis; ergò ſi cauſet, cauſat per modum formæ: tùm quia forma eſt, quæ determinat rem ad certum eſſendi genus; ſed idea determinat rem ad certum eſſendi genus; ergò, &c. Probatur minor: Idea enim determinat egens intellectuale, à quo res ideata procedit: ergò determinat etiam ipſum opus non quidem intrinſecè ipſum componendo, ſed veluti in ſuo fonte, & radice; non per intrinſecam conſtitutionem ſicut forma inhærens, ſed per imitationèm, inquantum ipſum opus ſpeciem ſortitur ex imitatione ſuæ ideè.

Obijcies: Idea non format opus; ergò non cauſat ipſum per modum formæ? Probatur conſequentia: Nàm cauſalitas formæ conſiſtit in informando.

Reſpondeo diſtinguendo antecedens: Idea non informat opus, per ſe ipſam componendo, concedo; per ſui imitationem, nego. Vt enim obſeruat D. Tho. q. 3. de verit. art. 3. duplicitèr poteſt aliquid informare; primò, per inhærentiam: ſecundò; per imitationem, & hoc modo idea informat, quia opus nihil aliud eſt, quàm imitatio ideæ.

Dico quartò; Idea etiam pertinere poteſt aliquomodò ad cauſam efficientem, & finalem. Probatur prima pars, quæ eſt D. Tho. q. 3. de ver. art. 1. tùm quia per ideam ipſe artifex, qui eſt cauſa efficiens, completur, determinatur, & dirigitur ad faciendum opus; ergò idea pertinet aliquomodò

ad cauſam efficientem; vndè D. Dionyſius dicit, *ideas diuinas eſſe rerum omnium productiuas*: tum quia vt ſæpè dicit D. Thomas, forma illa intelligibilis ita ſe habet ad agens intellectuale, ſicut forma naturalis ad agens naturale: ſed forma agentis naturalis eſt principium effectiuum, quo agens agit: ergò etiam forma intelligibilis aliquomodò eſt principium effectiuum, quo agens agit.

Probatur etiam ſecunda pars: tùm quia vt dicit D. Thomas 3. contr. Gent. c. 19. *Idearum eſt propter ideam; ſi quidem perfectio ideati, & exemplati eſt, vt aſſequatur ſimilitudinem ſui exemplaris*: ergò idea, ſeu exemplar habet rationem finis: tùm quia ipſe artifex per ſuam actionem intendit exprimere exteriùs, & veluti parturire ſuam ideam; ergò idea vt exterius exprimenda eſt veluti finis agentis. Vndè idea dicitur, ad quem intendens artifex operatur; quæ verba, vt obſeruat Diuus Thomas quæſt. 3. de verit. exprimunt aliquam cauſalitatem finis.

Quæres, in quibus operibus, & agentibus locum habeat idea?

Reſpondeo, ideam habere locum reſpectu omnium agentium intellectualium; & ideò omnia artificialia procedunt ab aliqua idea, quam ſibi artifex proponit in opere imitandum. In naturalibus verò idea non habet locum, quatenùs opus naturale procedit à cauſa ſecunda; non enim ignis ignem, aut quercus quercum producit per ideam priùs excogitatam; Quia tamen, vt notat D. Thomas, opus naturæ eſt opus

ali-

alicuius intelligentiæ, ſcilicèt Diuinæ: & totus ordo vniuerſi comparatur ad Deum veluti artefactum ad ſuum artificem: ideò in omnibus etiam naturalibus locum habet idea, quatenùs totus mundus productus eſt à Deo, cuius ideam in ſuo intellectu ab æterno præconceperat. Vndè D. Dionyſius dicit: *Omnium rerum, quæ in hoc mundo fiunt, ideas exiſtere apud Deum.* Et Boetius Deum alloquens ait.

——— Tu cuncta ſuperno.
Ducis ab exemplo, pulchrum pulcherrimus ipſe.
Mundum mente gerens, ſimiliq; ab imagine formant.

QVÆSTIO QVARTA.

De Cauſa Efficiente.

Circà cauſam efficientem quinque conſiderari poſſunt. 1. Quid, & quotuplex ſit: 2. Quodnam ſit principium radicale cauſandi. 3. Quodnam ſit principium proximum cauſandi: 4. Quid ſit cauſalitas cauſæ efficientis: Et 5. agi poteſt de inſtrumentis, quibus vtitur cauſa efficiens. Vndè tota hæc quæſtio diuiditur in quinque articulis, in quorum primo explicatur quid, & quotuplex ſit cauſa efficiens: ſecundo, agitur de principio, quo cauſa efficiens agit: in tertio, an forma ſubſtantialis ſit immediatum principium agendi, vel egeat miniſterio accidentium:

in

in quarto, quid ſit cauſalitas cauſæ efficientis, vbi etiam agitur de reſultantia, ſeu dimanatione; in quinto, demùm agitur de inſtrumentis.

ARTICVLVS PRIMVS.

Quid, & quotuplex ſit Cauſa Efficiens.

DIco primò. Cauſa efficiens rectè definitur, principium extrinſecum à quo primò profluit motus, ſeu rei productio. Definitio deſumitur ex Ariſtotele lib. 2. phyſ. cap. 3.

Explicatur: Dicitur inprimis *Principium*, per quod conuenit cum aliis cauſis: additur *extrinſecum*, per quòd diſtinguitur à materia, & forma, quæ ſunt principia intrinſeca, additur *à quo primo profluit motus*, vt diſtinguatur à priuatione, & termino à quo, qui licèt ſit principium, attamen non influit in motum, ſed potiùs derelinquitur in motu.

Obijcies: Hæc definitio conuenit cauſæ finali: ergò non eſt bona. Probatur antecedens: quia à fine tanquàm à principio extrinſeco incipit motus, ſiquidem agens non agit, niſi quatenùs mouetur à fine: ergò motus prius incipit à fine quam agente.

Reſpondeo negando antecedens: Ad probationem dico cauſam finalem non incipere motum, ſed ſolùm excitare agens ad illum incipiendum, vt oblata Pictori pecunia nec mouet penicillos, nec Colores applicat,

cat, nec imaginem format, ſed ſolùm excitat Artificem ad incipiendum motum, per quem hæc omnia fiunt: Vndè ipſe Artifex eſt, à quo primò profluit, & incipit motus: finis verò ſolùm incitat ad incipiendum. In formâ verò diſtinguo: finis eſt, à quo incipit motus, executiuè, nego: intentiuè, concedo: ideſt finis eſt, qui cauſat intentionem incipiendi motum, ſed cauſa efficiens eſt, quæ prima exequitur talem motum.

Inſtabis; ergò Deus ſolus eſt cauſa efficiēs: Probatur conſequentia: nam ab illo ſolo incipiunt omnes motus, cum ipſe ſit primus motor.

Reſpondeo negando conſequentiam. Ad probationem dico ly *primò*, intelligi debere non quidem abſolutę, ſed reſpectu aliarum cauſarum alterius ordinis, ſcilicèt, & formalem, & materialem. Licèt autem cauſa efficiens ſit inter alias prima, quæ incipit motum, attamen rurſus inter cauſas efficientes datur ordo, inquantùm inferiores non mouent, niſi priùs moueantur à ſuperioribus: vt Deus mouet Angelos, Angeli mouent cęlos, cœli plantam, planta ſemen ſuū, ſemen verò producit aliā plantam.

Diuiditur autem cauſa efficiens, primò in cauſam per ſe, & cauſam per accidens: Cauſa per ſe eſt, à qua vt tali procedit effectus, ſeu quæ ex ſe habet connexionem cum effectu, vt, ignis dicitur per ſe cauſa combuſtionis, quia combuſtio eſt per ſe connexa cum igne; cauſa verò per accidens

eſt,

eſt, cui accidit coniungi cum effectu producto: hoc autem dupliciter contingere poteſt; primò ex parte cauſæ, quando ſcilicèt aliquid eſt accidentalitèr coniunctum rationi agendi, vt quando aliquis eſt ſimul Medicus, & Muſicus, Medicus per accidens eſt cauſa cantus, inquantùm ſcilicèt accidentale eſt vt, medicina coniungatur muſicæ; quæ eſt ratio canendi, ſecundò ex parte effectus; quando ſcilicèt effectui per ſe coniungitur accidentalitèr alius effectus, tunc enim cauſa dicitur accidentalitèr producere talem effectum coniunctum; ſic dum aliquis effodiendo ſepulchrum inuenit theſaurum, dicitur cauſa per accidens inuentionis theſauri, quia talis inuentio accidentalitèr fuit coniuncta effoſſioni, quam per ſe intendebat.

Diuiditur ſecundò in cauſam principalem, & inſtrumentalem. Cauſa principalis eſt, quæ agit in virtute propria, vt arbor eſt cauſa principalis alterius arboris, quia virtus generatiua eſt propria arbori producenti. Inſtrumentalis verò eſt, quæ agit in virtute alterius: vndè non ſibi, ſed alteri operatur, ſicut ſeruus non ſibi laborat, ſed domino. Sic maleus producens horologium eſt ſolùm cauſæ inſtrumentalis, quia motio artificioſa, qua producit horologium, non eſt propria malei, ſed artificis.

Tertiò, cauſa principalis diuiditur in primam, ſcilicèt Deum, & ſecundam, ſcilicèt agens creatum. Cauſa prima efficiens eſt,

quæ

quæ nec virtutem ſuam: nec vſum illius virtutis ab alia cauſa recipit. Cauſa verò ſecunda eſt, quæ propriam virtutem, & eius vſum recipit ab alia. Sic omnes creaturæ proprias virtutes actiuas recipiunt à Deo, à quo etiam mouentur, & applicantur, quando agunt.

Quartò, diuiditur in cauſam vniuerſalem, & cauſam particularem. Cauſa particularis eſt, quæ vnam duntaxat ſpeciem effectus producit, vt ignis ignem, animal aliud animal. Cauſa verò vniuerſalis, eſt cuius virtus ſe extendit ad varias effectuum ſpecies, vt Sol producit plantas, metalla, animantia, &c.

Quintò, diuiditur in cauſam vniuocam, quæ ſcilicèt producit effectum ſibi in ſpecie ſimilem; vt leo leonem: & æquiuocam, quæ producit effectum ſibi in ſpecie diſſimilem, vt Luna producit argentum ſibi ſolùm imperfectè ſimile, ſed diuerſum ſecundùm ſpeciem.

Sextò: diuiditur in cauſam proximam, & cauſam remotam; vnius enim effectus ſæpè duplex eſt cauſa, vna immediata, quæ proximè influit in ipſum, alia radicalis, quæ ſolùm remotè ipſum cauſat. Sic turbatio pulſus eſt proximè ab immoderato calore cordis, radicalitèr verò cauſatur à febri, vel humore maligno.

Septimò, diuiditur in cauſam liberam, & neceſſariam. Neceſſaria eſt, quæ agit ex impetu naturæ, nec actionem ſuam ad libitum moderari poteſt: ſic Sol neceſſariò

pro-

profundit lucem, & ignis calorem; Cauſa libera eſt, quæ agit ex electione propria, ſuæque actioni dominatur: itaut poſſit eam vel ponere, vel ſuſpendere: prout viſum fuerit.

Octauò, diuiditur in cauſam totalem, quæ totaliter, & ſola in ſuo genere producit effectum; vt ignis eſt cauſa totalis alterius ignis, & cauſam partialem, quæ alterius ſocietate indiget; vt dum plures equi trahunt rhedam quilibet eſt cauſa partialis.

Nonò diuiditur in cauſam phyſicam, & moralem: Cauſa phyſica eſt, quæ agit per verum motum (vt ignis eſt cauſa phyſica comburendi domum: Cauſa verò moralis eſt quæ ſolùm cooperatur excitando; vt ille, qui conſuluit, vel perſuaſit domum comburendam, dicitur cauſa moralis huius combuſtionis.

Decimò, diuiditur cauſa in cauſam, quæ agit vt quod, & cauſam, quæ agit vt quo. Cauſa vt quod eſt id, quod producit effectum: cauſa vt quo eſt ipſa virtus agendi. Sic artifex eſt cauſa vt quod operis, ars verò, & induſtria ipſius ſunt cauſæ vt quo.

His omnibus addi poteſt alia diuiſio, quam habet D. Thomas ſecundo Phyſ. lect. 5. vbi diuidit cauſam in perficientem, præparantem, adiuuantem, & conſiliantem: Perficiens eſt, quæ dat complementum operi; præparans eſt, quæ diſponit materiam; adiuuans eſt, quæ non operatur ad proprium finem, ſed trahitur ad finem alterius, conſilians eſt, quæ dat ſcientiam agendi:

nam agens intellectiuum agit per ſuam ſcientiam, quæ dum ipſi ab alio traditur, talis dicitur conſilians.

ARTICVLVS SECVNDVS.

De principio, quo Cauſa Efficiens agit.

CErtum eſt totum ſubſtantiale eſſe principium quod effectiuum: eius enim eſt operari, cuius eſt eſſe. Vndè ſicut ſola ſubſtantia totalis, ſeu totum compoſitum eſt illud, quod habet eſſe, ita, quoque eſt id, quod operatur; Et ideò ſiue homo per muſicā cantet, ſiue per charitatem diligat Deum, ſiue per robur vincat: non dicimus nec muſicam canere, nec charitatem amare, nec robur vincere, ſed homo ipſe eſt, qui cantat, qui amat, qui vincit: Attamen compoſitum vt agat indiget aliquo principio *quo*, vt muſicus ad canendum indiget muſica, lingua, arteria, pulmone, & anima. Quærimus ergò quodnam ſit principium agendi in ſubſtantiis, vbi obſeruandum, ſubſtantiam producere duo genera effectiuum, ſcilicèt accidentales, & ſubſtantiales; vt ignis producit non ſolùm calorem, ſed etiam ignem: quærimus: ergò, quodnam ſit principium vtriuſque effectus.

Dico 1. forma accidentalis poteſt eſt virtus principalis producendi aliam formam accidentalem, vt calor eſt principium principale producendi calorem. Ita tenent communiter omnes.

Pro-

Probatur facilè concluſio: tùm experientia, qua videmus calorem in quocunque ſubiecto ſit, ſiue in aqua, ſiue in ferro producere alium calorem; ergò ſignum eſt calorem eſſe de ſe virtutem principalem producendi alium calorem; tùm ratione; nam vna forma accidentalis eſt æquè nobilis, ac alia: ergò poteſt principalitèr producere aliàm: tùm demùm, quia intantùm aliquid poteſt v. g. calefacere inquantùm eſt calidum; ſed calor eſt principium principale eſſendi calidum, ergò eſt etiam principium principale producendi calorem.

Dico 2. ſola forma ſubſtantialis eſt principium, & virtus principalis producendi aliam formam ſubſtantialem. Ita communitèr tenent omnes contrà paucos, qui putant formas ſubſtantiales eſſe penitùs otioſas ſolaque accidentia omnia facere.

Probatur concluſio in primis Authoritate D. Thomæ, qui ſæpè repetit formam ſubſtantialem eſſe primum principium agendi, & expreſſe cont. Gent. cap. 69 diſtinguit duplicem actionem: ſcilicèt alterationem, qua producitnr accidens; & generationem qua producitur forma ſubſtantialis: & poſteà dicit, *quod ad alterationem ſufficiunt formę accidentales, ſed forma ſubſtantialis generantis eſt principium introducendi formam ſubſtantialem geniti*. Et Ariſtoteles expreſſè idem docet, cum hic dicit *formam eſſe primum principium, & cauſam motus, & actionum*; Vndè in 2. de anima definit

animam eſſe primum principium operationum vitalium, inter quas eſt generatio animalis.

Probatur præterea rationibus D. Thomę, 1. quia inconueniens eſt vt actus perfectior deſtituatur actione, quam habet actus imperfectior: ſed forma accidentalis per ſuam actionem poteſt producere aliam formam accidentalem; ergò à fortiori forma ſubſtantialis poterit producere aliam formam ſubſtantialem.

Secundò: Idem eſt principium eſſendi actu, & agendi: ſed forma ſubſtantialis eſt principium eſſendi actu; ergò eſt etiam principium agendi. Minor patet: Maior verò probatur: Nàm operari ſequitur ad eſse veluti radius à Sole, & riuus à fonte; Vndè, vt ſæpè dicit D. Thoma; *Intantùm aliquid agit, inquantùm eſt in actu*; actio enim eſt quædam diffuſio, & communicatio ipſius actus; ergò neceſse eſt illud eſse primum principium operandi, quod eſt principium eſsendi, inquantùm ſcilicèt quolibet *eſſe* eſt diffuſiuum per productionem ſui ſimilis, ſicut abundè oſtenſum eſt diſp. 1. q. 3. art. 1. in fine.

Tertiò: Omne agens producit ſibi ſimile formalitèr inquantùm eſt agens, ideſt, in eo quod eſt principium agendi; ſed ſubſtantia producens, & producta aſſimilantur in forma ſubſtantiali ergò ſubſtantia producens agit per formam ſubſtantialem. Minor patet: ſic enim ignis producens, & productus ſunt ſimiles ſecundùm formam ſub-

ſtan-

ſtantialem; Maior verò eſt axioma Philoſophicum, quod conſtat, tùm inductione, qua videmus in mundo cuncta agentia producere ſibi ſimile quantùm poſsunt; tùm ratione: nam actio eſt quaſi actus diffuſio; vndè virtus actiua nihil aliud intendit niſi diffundere ſe ipſam, ac proindè producere ſibi ſimile.

Confirmatur efficaciter; nam formæ accidentales non poſsunt eſse cauſæ principales productionis ſubſtantiarum, vt dum ignis producit ignem, calor, & ſiccitas non poſſunt eſse virtutes principales talis productionis, ergò ſola forma ſubſtantialis eſt principalis virtus productionis ſubſtantialis. Conſequentia patet: Probatur antecedens; nam res ignobilior nō poteſt eſse cauſa principalis rei nobilioris; ſed forma accidentalis eſt ignobilior ſubſtantiali; ergò non poteſt eſse cauſa principalis eius productionis. Minor patet. Maior verò videtur certa; Nàm cauſa principalis debet eſse æquè nobilis, ac ſuus effectus, vt ſuprà oſtenſum eſt q. 2.a.2.

Reſpondebis, formam accidentalem eſse æquè nobilem, ac formam ſubſtantialem: non quidem in eſsendo, ſed in operando.

Contrà tamen facilè inſtari poteſt; nam operari ſequitur ad eſſe, ipſique proportionatur, ergò quod eſt nobilius in operando, debet eſſe nobilius in eſſendo: ac proindè ſi forma ſubſtantialis eſt in eſſendo nobilior quàm forma accidentalis, erit etiam nobilior in operando. Antecedens pro-

animam eſſe primum principium operationum vitalium, inter quas eſt generatio animalis.

Probatur prætereà rationibus D. Thomę, 1. quia inconueniens eſt vt actus perfectior deſtituatur actione, quam habet actus imperfectior: ſed forma accidentalis per ſuam actionem poteſt producere aliam formam accidentalem; ergò à fortiori forma ſubſtantialis poterit producere aliam formam ſubſtantialem.

Secundò: Idem eſt principium eſſendi actu, & agendi: ſed forma ſubſtantialis eſt principium eſſendi actu; ergò eſt etiam principium agendi. Minor patet: Maior verò probatur: Nàm operari ſequitur ad eſse veluti radius à Sole, & riuus à fonte; Vndè, vt ſæpè dicit D. Thoma; *Intantùm aliquid agit, inquantùm eſt in actu;* actio enim eſt quædam diffuſio, & communicatio ipſius actus; ergò neceſse eſt illud eſse primum principium operandi, quod eſt principium eſsendi, inquantùm ſcilicèt quolibet *eſſe* eſt diffuſiuum per productionem ſui ſimilis, ſicut abundè oſtenſum eſt diſp. 1. q. 3. art. 1. in fine.

Tertiò: Omne agens producit ſibi ſimile formalitèr inquantùm eſt agens, ideſt, in eo quod eſt principium agendi; ſed ſubſtantia producens, & producta aſſimilantur in forma ſubſtantiali ergò ſubſtantia producens agit per formam ſubſtantialem. Minor patet: ſic enim ignis producens, & productus ſunt ſimiles ſecundùm formam ſubſtan-

ſtan-

ſtantialem; Maior verò eſt axioma Philoſophicum, quod conſtat, tùm inductione, qua videmus in mundo cuncta agentia producere ſibi ſimile quantùm poſsunt; tùm ratione: nam actio eſt quaſi actus diffuſio; vndè virtus actiua nihil aliud intendit niſi diffundere ſe ipſam, ac proindè producere ſibi ſimile.

Confirmatur efficaciter; nam formæ accidentales non poſsunt eſse cauſæ principales productionis ſubſtantiarum, vt dum ignis producit ignem, calor, & ſiccitas non poſſunt eſse virtutes principales talis productionis, ergò ſola forma ſubſtantialis eſt principalis virtus productionis ſubſtantialis. Conſequentia patet: Probatur antecedens; nam res ignobilior nõ poteſt eſse cauſa principalis rei nobilioris; ſed forma accidentalis eſt ignobilior ſubſtantiali; ergò non poteſt eſse cauſa principalis eius productionis. Minor patet. Maior verò videtur certa; Nàm cauſa principalis debet eſse æquè nobilis, ac ſuus effectus, vt ſuprà oſtenſum eſt q. 2.a.2.

Reſpondebis, formam accidentalem eſse æquè nobilem, ac formam ſubſtantialem: non quidem in eſsendo, ſed in operando.

Contrà tamen facilè inſtari poteſt; nam operari ſequitur ad eſſe, ipſique proportionatur, ergò quod eſt nobilius in operando, debet eſſe nobilius in eſſendo: ac proindè ſi forma ſubſtantialis eſt in eſſendo nobilior quàm forma accidentalis, erit etiam nobilior in operando. Antecedens pro-

batur; Vt enim diximus, operatio eſt quædam diffuſio, & commemoratio ipſius eſſe: vndè intantùm aliquid operatur, inquantùm eſt perfectum in eſſendo, ac proindè per illud operatur, per quod habet eſſe perfectum.

Obiicies: ſola accidentia producunt ſubſtantiam: ergò forma ſubſtantialis non eſt principale principium producendi formam ſubſtantialem. Probatur antecedens: Tùm in ſacro Myſterio Euchariſtiæ, in quo ſola vini accidentia conuertere poſſunt gutam aquæ in vinum eadem facilitate, qua illam conuerterent, ſi forma ſubſtantialis vini adeſſet; Tùm etiam in grano, quod quamuis non contineat formam ſubſtantialem arboris, ſed ſolùm quædam accidentia eius, ſcilicèt virtutem ſeminalem, attamen producere poteſt aliam arborem.

Reſpondeo eiuſmodi accidentia producere quidem formam ſubſtantialem; non tamen in propria virtute, & tanquam cauſæ principales: ſed in virtute formæ ſubſtantialis, à qua deriuata ſunt, & cuius ſunt veluti inſtrumenta; vndè in eius abſentia poſſunt operari, ſicut horologium ſemel regulatum ab artifice deſignat horas etiam abſente artifice, & motus ordinatiſſimos producit; non quidem in virtute propria, ſed in virtute participata ab artifice, cuius eſt inſtrumentum: ſed de his amplior ſermo redibit articulo ſequenti.

AR-

ARTICVLVS TERTIVS.

Vtrùm forma ſubſtantialis ad operandum egeat accidentalibus tanquàm principijs immediatis agendi.

PAtet ex præcedenti articulo formam ſubſtantialem eſſe primum principium agendi;quod intelligendum eſt non ſolùm de actione, qua producitur alia ſubſtantia, de qua ſuprà locuti ſumus ſed etiam de actionibus immanentibus; vt v. g. anima noſtra eſt radicale, & primum principium intelligendi, volendi, ſentiendi, vegetandi:& in hoc conuenit vtraque ſchola D.Thomæ, & Schoti. Sed grauis controuerſia eſt, an forma ſubſtantialis ita ſit primum principium, vt etiam ſit principium proximum agendi: vt egeat miniſterio accidentium, quibus mediantibus eliciat actionem, Duplex enim eſt agendi principium, ſcilicèt proximum, quod elicit actionem, & remotum,quod non elicit quidem ipſam actionem, ſed eſt radix facultatis, à qua elicitur actio; ſicut v. g. radix non eſt id, quod profert fructum, ſed eſt principium radicale remotum, à quibus profertur fructus ;In hac difficultate Scotus, & quidam alii tenent, ſubſtantiam non ſolùm eſſe primum, ſed etiam immediatum principium agendi; Vndè in ſententia Scoti, in generatione ſubſtantiali, quamuis accidentia concurrant addiſponendam materiam, vt calor diſpo-

nit materiam ligni ad formam ignis, attamen ipſa forma ſubſtantialis immediatè per ſe ipſam producit aliam formam ſubſtantialem in materia iam præparata: In actionibus autem immanentibus, vt ſunt intelligere, & velle, dicit ipſam ſubſtantiam animæ eſſe immediatum principium earum: ex quo infert intellectum, & voluntatem non eſſe potentias realiter ab anima diſtinctas, ſed eſſe ipſam animæ ſubſtantiam, quę quatenùs intelligit, vocatur intellectus, quatenùs vult, dicitur voluntas.

E' contrà D. Thomas, Thomiſtæ omnes, & plures alii docent, ſolius ſubſtantiæ Diuinæ proprium eſſe immediatè operari, eò quod actio Dei ſit ipſum eſſe Dei; vndè in illo potentia eſſendi, & operandi ſunt vnum, vt probant Theologi; Cæterùm omnes ſubſtantias creatas egere aliquo ſuperaddito ad operandum, ipſa ſcilicèt facultate operatrice, quæ eſt immediatum principium actionis. Vndè ſicut radix non profert fructum niſi mediantibus ramis, licèt ipſa ſit fons, & origo totius fructificationis: ita quoq; forma ſubſtantialis non profert immediatè actione, ſed ſolùm mediis potentiis operatiuis, quamuis ipſa ſit fons, & origo totius efficacitatis: v.g. anima noſtra licet ſit principium radicale intelligendi, volendi, ſentiendi; attamen non intelligit, nec vult, nec ſentit per ſe ipſam, ſed per intellectum, voluntatem, & ſenſum, quæ ſunt accidentia ab ipſa diſtincta. Sequendo hanc ſententiam.

Di-

Dico: Nulla ſubſtantia creata poteſt eſſe immediatum, & proximum principium agendi; ſed quidquid agit, id præſtat mediantibus potentiis ſibi aduentitijs.

Concluſio eſt D. Th. 1. p. q. 54. a.3.& ſumitur ex D Dionyſio, qui dicit cap. 11.cœleſtis Hierarch. *Virtutem ſupra ſubſtantiam radicari, quia eſt quid medium inter ſubſtantiam, & operationem*: Vndè primates etiam Angelos dicit diuidi in ſubſtantiam, virtutem, & operationem.

Probatur primò concluſio ratione D. Th. Potentia proximè operatiua realitèr diſtinguitur à ſubſtantia; ergò ſubſtantia non eſt per ſe proximè operatiua. Conſequentia patet; probatur antecedens, nam accidens realitèr diſtinguitur à ſubſtantia: ſed omnis potentia operatiua creaturæ eſt accidens, ergò diſtinguitur à ſubſtantia. Maior patet: probatur minor: Potentia eſſentialitèr ordinata ad actum accidentalem, vt ad complementum, & ſpecificatiuum ſuum, eſt accidens: ſed potentia operatiua eſſentialitèr ordinatur ad actum accidentalem, vt ad complementum, & ſpecificatiuum ſuum; ergò potentia operatiua eſt accidens. Minor patet; Nàm potentia operatiua eſſentialitèr ordinatur ad operationem vt ad actũ ſuum, per quem completur, & ſpecificatur; vndè potentiæ operatiuæ ſpecie diſtinguuntur per ordinem ad actus, vt etiam oſtendetur in 4. parte; ſed operatio in creaturis eſt accidens, vt patet in homine, cui accidentale eſt intelligere, videre, vel-

le, &c. ergò potentia operatiua eſſentialitèr ordinatur ad actum accidentalem vt ad ſpecificatiuum ſuum. Maior verò, quòd ſcilicèt potentia ordinata ad actum accidentalem ſit accidens, probatur tripliciter, Primò, quia actus, & potentia ad illum eſſentialiter ordinata ſunt eiuſdem ordinis, vt dicit Ariſtoteles, cui radicalis ratio eſt, quia potentia; & actus ſunt idem, quamuis diuerſimodè: nam potentia eſt id potentialitèr, quòd actus eſt actualitèr, immò ipſe actus eſt ſemper nobilior potentia ad ipſum eſſentialitèr ordinata, cum ipſo ſit complementum, & perfectio ipſius; ergò potentia eſſentialitèr reſpiciens actum accidentalem eſt eſſentialitèr aliquid accidentale. Secundò, quia impoſſibile eſt vt ſubſtantia ordinetur ad accidens, vt ad ſuum ſpecificatiuum: ergò potentia ordinata ad actum accidentalem, vt ad ſuum ſpecificatiuum, non eſt ſubſtantia, ſed accidens. Probatur antecedens; Nàm accidentia intenduntur à natura propter ſubſtantiam: ergò ſubſtantia non poteſt intendi propter accidentia, nec proindè ab illis ſpecificari. Tertiò, quia vt rectè dicit Sanctus Thomas 1. quæſt. 59. art. 2. ſubſtantia cuiuslibet rei intra rem ipſam concluditur: vndè quidquid ſe extendit ad aliquid extrinſecum, non poteſt eſſe de ſubſtantia rei: ergò potentia reſpiciens actum accidentalem, non eſt de ipſa rei ſubſtantia.

Probatur ſecundò; Forma ſubſtantialis reſpicit exiſtentiam vt vltimam ſuam actua-

actualitatē; ergò non poteſt reſpicere actualitatem operandi niſi per aliquid ſibi ſuperadditum. Conſequentia patet: cum enim operari ſit poſt exiſtentiam: ſi forma ſubſtantialis ex ſe reſpiceret operationem vt actum ſuum immediatum, non ſiſteret in exiſtentia tanquam in ſua vltima actualitate. Antecedens verò probatur, tùm ex definitione exiſtentiæ; quæ dicitur, vltima ſubſtantiæ actualitas, ſeu vltimus terminus ſubſtantialis, in quo ſiſtit, & requieſcit totus ordo ſubſtantialis; ergò forma ſubſtantialis reſpicit exiſtentiam ut vltimum actum ſuum: Tùm etiam ex ipſa definitione formæ ſubſtantialis, quæ eſt actus materiæ, id eſt, deſtinatus ad actuandam materiam;ergò cum materia ſit tantùm potentia eſſendi, forma quoq;ſubſtantialis erit tantùm actus eſſendi; & non operandi.

Reſpondebis ad vtramque rationem:Formam ſubſtantialem habere duplex munus, primarium ſcilicèt, & ſecundarium; munus primarium eſt dare eſſe; munus verò ſecundarium eſt dare operari: quantùm ad primum munus totum conſummatur per exiſtentiam: quæ eſt vltima entis actualitas: quantum verò ad munus ſecundarium adhuc ſe extendit vel ad diffuſionem ipſius eſſe per generationem ſui ſimilis, vel ad aliquam operationem propriam rei: vt ad intelligendum, aut ad volendum: Vndè ſubſtantia reſpicit operationem tanquàm ſuum actum ſecundarium.

Sed contrà: Nàm forma ſubſtantialis non

poteſt reſpicere operari etiam tanquàm munus, & actum ſecundarium per ſe ipſam immediatè exercendum: ergò nulla reſponſio. Probatur antecedens: tùm rationibus ſupra factis, quibus oſtendimus ſubſtantiam non poſſe ordinari ad actum accidentalem tanquàm ad ſuum ſpecificatiuum, atqui potentia operandi reſpicit ipſum operari tanquàm proprium ſpecificatiuum: ergò: Tùm quia operari eſt quædam extenſio ipſius eſſe; ergò vt principium eſſendi, ſcilicèt forma ſubſtantialis reſpiciat operationem, indiget extendi, & compleri per aliquem aduentitiam perfectionem, quæ vocatur facultas operatiua.

Probatur 3. Quæ ſunt vnita in Deo propter excellentiam, & illimitationem ipſius, debent diſtingui in creaturis: ſed principium proximum operandi, & eſſendi vnitur in Deo propter excellentiam, & illimitationem eius: ergò debet diſtingui in creaturis. Maior patet ex illo Theologorum affato, *quæ ſunt vnum in ſuperioribus, diſtinguuntur in inferioribus*; vndè quantò magis creaturæ recedunt à Deo, tantò limitatiores ſunt, & ad pauciora ſe extendentes: ſicuti Iudex quanto inferior eſt, & à Rege remotior tanto limitatiorem ſortitur iuriſdictionem, & ad pauciora ſe extendentem; Et ideò quæ fiunt per pauciora in ſuperioribus, debent fieri per plura in inferioribus. Minor verò probatur: Nàm lineæ diuerſiſſimæ non adiuuantur in Deo niſi propter excellantiam, & illimitationem eius: ſed li-

neæ

neæ eſſendi; & operandi ſunt diuerſiſſimæ: ergò non adunantur in Deo niſi propter excellentiam, & illimitationem ipſius. Maior patet: nam ratio cur Deus in ſe vniat ea, quæ ſunt diuerſa, eſt ſublimitas, & illimitatio eius, qua fit, vt cum ſit, in vertice rerum, & infinitus, in vnica ſimplici entitate adunat perfectiones quantumuis diuerſas. Minor verò probatur tripliciter; Primò, quia eſſe ſimplicitèr, & eſſe ſecundùm quid ſunt diuerſæ lineæ; ſed eſſe operatiuum eſt quoddam eſſe ſecundùm quid, ergò eſt diuerſum ab eſſe ſubſtantiali, quod eſt eſſe ſimplicitèr. Probatur minor: Nàm eſſe productiuum alterius hominis non conſtituit ſimplicitèr hominem; ergò ſe habet ſolùm ſecundum quid ad ipſum hominem.

Secundò, quia eſſe operatiuum eſt poſterius quàm eſſe ſubſtantiale; ergò eſt diuerſum ab ipſo, probatur antecedens: ſiquidem priùs eſt ſubſiſtere per ſe, quam reſpicere aliud: ſed per eſſe ſubſtantiale res ſubſiſtit in ſe, per eſſe operatiuum tendit ad aliud, ſcilicèt ad operationem; ergò, &c.

Tertiò demùm: nam eſſe v. g. productiuum alterius ignis, tàm videtur diuerſum à ſubſtantia ignis; quàm eſſe lucidum: eſſe calidum, eſſe leue; ſed eſſe lucidum, eſſe calidum, & eſſe leue; ſunt lineæ diuerſæ à ſubſtantia ignis: ergò etiam eſſe productiuum: Vndè ſicut ignis non habet per ſubſtantiam ſuam, quod ſit formalitèr leuis; calidus,

lidus, & lucidus; ſed indiget aliquam forma accidentali, qua fiat talis; ita quoque nec homo per ſubſtantiā ſuam habet formalitèr, & proximè quod ſit generatiuus, & intellectiuus, volitiuus, &c. ſed eget accidentibus ſuperadditis: Hanc rationem egregiè expreſſit D. Thomas, dum ait, ſubſtantiam creatam habere quidem ex ſe primam perfectionem, & ſcilicèt eſſe ſimplicitèr; cæterùm egere formis accidentalibus quantum ad alias ſecundarias perfectiones, & inter quas eſt eſſe operatiuum.

Dices contrà hanc rationem: Primò forma accidentalis iſtas duas lineas adunat in ſe, ſcilicèt lineam eſſendi, & operandi; nàm calor eſt principium proximum calendi, & calefaciendi: quidni ergò forma ſubſtantialis iſta duo poterit adunare, & eſſe ſimul principium proximum eſſendi v. g. & producendi ignem: Secundò eſſe ſubſtantialem, & eſſe repræſentatiuum videntur res diuerſæ, & tamen adunantur in ſubſtantia Angelica: Vt enim docent Theologi, Angelus per eſſentiam ſuam ſeipſum intelligit; vndè eſſentia Angeli habet duplex munus, ſcilicèt eſſendi, & repræſentandi ſe ipſum intellectui proprio.

Reſpondeo ad primum cum D. Thom. negando paritatem: nam forma accidentalis eſt ipſa virtus ſubſtantiæ: Vndè non indiget alia virtute vt operetur, ſicut ſeruus non indiget alio ſeruo, ſed facit per ſe ipſū ea, quę Domini ſunt, & etiam propria negotia. Sed de hoc redibit ſermo in ſolutione primi argumenti.

Reſ-

Reſpondeo ad ſecundum, eſſe ſubſtantiale, & eſſe repræſentatiuum non diſtingui in rebus ſpiritualibus niſi per accidens, inquantùm ſcilicèt ſubſtantia intellectualis non eſt vnita intelligenti, ideò indiget vicaria ſpecie, vt ei repræſentetur: Vndè omnis ſubſtantia ſpiritualis per ſe intelligibilis eſt, & poteſt ſe ipſam repræſentare intellectui, cui per ſe vnitur.

Confirmatur tandèm conglobatis rationibus. Primò, quia vt dicit D. Thomas in 1. diſt. 3. q. 4. art 2 oportet proprium effectum proportionari propriæ cauſæ, ſed effectus proprius formæ ſubſtantialis eſt eſſe ſubſtantiale; effectus verò prius potentiæ operatiuæ eſt operari; ergo in illis ſolum ſubſtantia erit potentia operatiua, in quibus eſſe, & operari ſunt vnum, ſcilicèt in Deo in creaturis verò, in quibus operatio eſt, accidens potentiam etiam operatiuã erit accidens.

Secundò oportet perfectibilia diuerſimodè diſpoſita recipere diuerſas perfectiones; ſed in animali videmus integrum exercitium organorum diuerſimodè diſpoſitorum, vt oculos, aures, cerebrum, cor, iecur; ergò oportet vt illa omnia diuerſas perfectiones recipiant ab anima: Atqui diuerſitas illa perfectionum non poteſt eſſe ſecundùm eſſe ſubſtantiale, quod eſt vnum & eiuſdem rationis in omnibus partibus, ergò attenditur quantùm ad aliquid diſtinctum ab ipſo eſſe ſcilicèt quantùm ad principium operandi, quod in diuerſis membris eſt di-

uerſum, vt in oculis eſt principium videndi, in auribus audiendi, in corde palpitandi, & producendi vitales ſpiritus.

Tertiò demùm experientia: nàm ſubſtantia producit aliam ſubſtantiam medijs accidentibus; ergò non eſt immediatè operatiua. Probatur antecedens: nàm per id ſubſtantia producit effectum: per quod eſt præſens effectui non enim datur; actio indiſtans, vt infrà oſtenditur: atqui ſubſtantia ſæpè non eſt præſens per ſe ipſam alteri ſubſtantiæ, quam producit, ſed ſolùm per ſua accidentia; ergò illam producit medijs accidentibus. Probatur minor, ſic enim Sol maximè diſtans à terra producit in ea aurum, plantes, & animantia; quibus ſolùm præſens eſt per ſuum calorem, & qualitates à ſe immiſſas, ſic arbor producit aliam arborem, cui ſolùm præſens eſt per virtutem relictam in ſemine, & generaliter videmus virtutes accidentalis à ſubſtantia diffuſas etiam in eius abſentia, immò poteſt eius ruinam, poſſe producere effectus, ipſi proprius; ergò ex his omnibus conſtat ſubſtantiam non agere niſi medijs accidentibus, veluti ſuæ efficaciæ miniſtris, ac proindè formam ſubſtãtialem non eſſe immediatum principium operandi, ſed ſolùm radicale, & remotum, in quantùm ipſa eſt radix potentiarum, per quas immediatè operatur.

Obijcies primò. Idem eſt principium eſſendi, & operandi, ſed forma ſubſtantialis eſt immediatè principium eſſendi; ergò, & operandi. Minor patet. Maior etiam eſt cer-

ta: tùm quia operari ſequitur ad eſſe: tùm quia intantùm aliquid agit, inquantùm eſt in actu: ergò idem eſt principium eſſendi tale actu, & producendi tale.

Reſpondeo diſtinguendo maiorem, idem eſt principium radicale, concedo principium proximum, negò: Cum enim operari ſequatur ad eſſe oportet vt operatio, & eſſe fundentur in eodem principio: ſed quia operari eſt actus accidentalis, & aliqua perfectio ſecundùm, quid, oportet vt principium proximè ordinatum ad operationem non ſit ſubſtantia, quæ dat ſolùm eſſe ſimpliciter & non reſpicit aliquid accidentale, ſed accidens originaliter procedens à ſubſtantia.

Inſtabis: Forma ſubſtantialis per ſe ipſam immediatè poteſt producere aliam formam ſubſtantialem; ergò eſt principium immediatum agendi. Conſequentia patet: Probatur antecedens; nam quolibet poteſt producere ſibi ſimile: ſed forma ſubſtantialis eſt ſimilis alteri formæ ſubſtantiali ergò forma ſubſtantiali poteſt de ſe producere aliam formam ſubſtantialem.

Reſpondeo negando antecedens; ad probationem diſtinguo; quodlibet poteſt producere ſibi ſimile, vt cauſa principalis, concedo vt cauſa proxima, nego, ſaltem loquendo de forma ſubſtantiali; non enim negamus, quod ſubſtantia poſſit producere ſubſtantiam, ſed ſolum dicimus quod non poteſt eam producere per modum principij proximi, & immediati.

Vrge-

Vrgebis: Forma accidentalis poteſt producere aliam formam accidentalem, vt calor calorem, per modum cauſæ nedum principalis, ſed etiam proximæ; ergò etiam forma ſubſtantialis idem poterit præſtare.

Reſpondeo negando conſequentiam, & paritatem. Diſparitas eſt, quia vt dicit D. Thomas q. de ſpirit. crea. art. 11. ad 10. accidens eſt ipſa virtús operatiua ſubſtantiæ: vndè licèt ſubſtantia indigeat virtute ad operandum; attamen ipſa virtus operandi non indiget alia virtute: ne procedatur in infinitum. Adde prætereà, quod accidens ex natura ſua datur ſubſtantiæ ad operandum: vndè vt reſpiciat operationem, non indiget aliquo ſuperaddito: at verò forma ſubſtantialis non eſt propter operationem, ſed propter ipſum eſſe; vndè indiget aliquo ſuperaddito vt poſſit operari. Quod illuſtratur magis ex eò, quòd forma ſubſtantialis ſit propter ſe ipſam. Vnde ſolũ ſe extendit ad id, per quod completur in ſe ipſa, ſcilicèt ad eſſendum: at verò accidens eſt propter ſubſtantiam, vt eam adiuuet & perficiat in ordine ad ea, quæ ſunt extra lineam ſubſtantialem: Et ideò cum operatio ſit extra lineam ſubſtantialem, data ſunt certa accidentia, per quæ ſubſtantia poſſit attingere operationem, vt calor datus eſt igni, vt eſſet ornamentum eius, & virtus ipſius operatiua: vndè mirum non eſt ſi accidens per ſe immediatè operetur.

Dices: Quòd forma ſubſtantialis non poſſit immediatè producere formam ſubſtan-

tia-

tialem, ſed egeat ſubſidio accidentium, vel eſt propter perfectionem, vel propter imperfectionem: Propter neutrum; ergò propter nullum. Probatur minor non enim eſt propter imperfectionem, nàm accidens licèt imperfectius, immediatè operatur: non etiam propter perfectionem; nam Deus, qui eſt perfectiſſimus, immediatè operatur.

Reſpondeo hoc eſſe propter perfectionem limitatam, quia ſcilicèt ſubſtantia nec eſt adeò perfecta, vt poſſit actus ita diuerſos, quales ſunt operari, & ſubſtantialitèr eſſe, reſpicere, nec adeò imperfecta, vt ad minorem ſcilicèt ad operationem tantùm ordinetur; Vndè ſicut Rex qui non poteſt omnia per ſe facere, maiora per ſe ipſum præſtat, vt eſt leges condere, tributa indicere magriſtratus creare: minora verò facit per ſuos miniſtros: ita forma ſubſtantialis per ſe dat ſubſiſtere, quod eſt præcipuum; operatur verò medijs miniſtris, ſcilicèt accidẽtibus.

Obijcies 2. Accidens non poteſt producere ſubſtantiam: ergò ſubſtantia producitur immediatè ab alia ſubſtantia. Conſequentia patet; Probatur antecedens; nàm virtus minùs nobilis nequit producere rem nobiliorem; ſed ſubſtantia eſt nobilior accidente; ergò accidens non poteſt producere ſubſtantiam.

Reſpondeo negando antecedens; ad probationem, diſtinguo maiorem: virtus ignobilior non poteſt producere rem nobiliorem per modum principij radicalis, & principalis,

palis, concedo; per modum virtutis proximæ, & inſtrumentariæ, negò: Dicimus enim, quòd accidens cum ſit veluti miniſter ſubſtantiæ, poteſt producere inſtrumentalitèr alia ſubſtantiam, ſicut ſeruus poteſt inſtrumentalitèr facere ea, quæ pertinent principalitèr ad Dominum.

Inſtabis: Inſtrumentum debet aliquid recipere à virtute principali; ſed accidens nihil recipit à ſubſtantia: ergò non eſt inſtrumentum ſubſtantiæ. Maior patet: Minor verò probatur: nàm vel reciperet aliud accidens, vel ſubſtantiam; non poteſt recipere aliquid ſubſtantiale, ſiquidem explicari non poteſt quid ſit illud: non etiam poteſt recipere aliud accidens, quia ſcilicèt de illo accidente idem diceretur, quod de priori: ergò &c.

Reſpondeo diſtinguendo maiorem: Inſtrumentum debet recipere aliquid à cauſa principali, ſi non ſit ipſa virtus cauſæ principalis, concedo: ſi ſit ipſa virtus cauſæ principalis, negò. Accidens autem eſt ipſa virtus inſtrumentaria ſubſtantiæ; vndè non eget alia virtute, quam recipiat à ſubſtantia; ſed ſicut malleus indiget quidē moueri ab artifice ipſa tamen motio, qua artifex mouet malleum, non indiget alia motione, ſed per ſe ipſa inſtrumentariè producit artefactum eò quòd de ſe ſit virtus artificis: ita quoq; accidens non indiget alia virtute, cùm ſit ipſa virtus ſubſtantiæ.

Vrgebis: Accidens de ſe eſt impotens attingendi ſubſtantiam: ergò debet recipere ali-

aliquid ſuperadditu, quo fiat potens vel nunquam ea producet. Probatur antecedens, quia inferius eſt impotens ad attingendum, & cauſandum aliquid ſuperius.

Reſpondeo diſtinguendo antecedens. Accidens eſt impotens ad attingendum ſubſtantiam, per modum cauſæ principalis: concedo: per virtutis inſtrumentalis; nego; non enim oportet virtutem inſtrumentalem eſſe æquæ nobilem, ac effectum; ſic enim motio mallei procedens ab artifice, licèt ſit ignobilior, poteſt tamen inſtrumentalitèr formare horologium,

Dices: vndè habet accidens, vt poſſit attingere etiam inſtrumentalitèr effectum tam nobilem, qualis eſt forma ſubſtantialis.

Reſpondeo, hoc habere præcipuè ex duobus: Primò ex ipſa natura ſua: Cùm enim accidens ſit propter ſubſtantiam, & veluti virtus eius actiua, ſortitur etiam naturalitèr capacitatem eliciendi inſtrumentalitèr actiones, quarum ſubſtantia eſt cauſa principalis, ſicuti eſt productio ſubſtantiæ: Natura enim ea, quæ deſtinat ad aliquid, debet apta efficere ad illud peragendum. Secundò ex coniunctione, quam habet cum ſubſtantia à qua oritur; ſicuti enim naturalitèr ſummus calor connexus eſt cum igne ita quoque productio ſummi caloris eſt connexa cum productione ignis; Et ideò quia ſummus calor poteſt producere ſummum calorem; poteſt quoque producere ignem cum illo connexum. Radicalis autem ratio, cur ſummus ille calor eſt connexus

cum

cum ſubſtantia ignis, eſt quia procedit ab ipſa, & in illa radicatur, tanquam proprietas eius: vndè ratio radicalis, cur calor producit ignem, tandem refunditur in ipſam ſubſtantiam ignis, tanquàm in cauſam principalem.

Obijcies 3. Actio generatiua ſubſtantiæ non poteſt elici ab accidente; ergò elicitur à forma ſubſtantiali immediatè. Conſequentia patet; Probatur antecedens: Actio nó poteſt eſſe nobilior ſuo principio, totum enim quod habet, recipit à principio: ſed actio productiua ſubſtantię eſt nobilior accidente; ergò non poteſt elici ab eo.

Reſpondeo iam data ſolutione: Actio nobilior non poteſt elici à principio ignobiliori, vt à virtute inſtrumentaria, nego: vt à virtute, & cauſa principali, concedo; non enim neceſſe eſt vt principium proximum, & inſtrumentarium ſit æquè nobile, ac ipſa actio, & effectus; quem producit.

Inſtabis: Si accidens etiam inſtrumentalitèr produceret ſubſtantiam, v. g. calor produceret ignem in ligno, vel talis ignis produceretur à calore, qui eſt in ligno, vel à calore, qui eſt in igne comburente lignum; non primum, quia nullum accidens deſtruit ſuum ſubiectū, & agit in ipſum; ergò calor, qui eſt in ligno, non poteſt producere formam ignis, qua lignum corrumpitur: non etiam ſecundum dici poteſt, nàm nihil agit indiſtans: ſed aliquando ignis comburens diſtat à ligno, ergò calor, qui eſt in igne comburente, non poteſt producere formam ſubſtantialem ignis in ligno.

Reſ-

Reſpondeo formam ignis de nouò producti cauſari à calore, qui eſt in ligno diſpoſitiuè; efficientèr verò cauſatur à calore ignis comburentis, non quidem immediatè ſemper, ſed mediatè: inquantùm calor ignis comburentis primò calefacit partem ſibi contiguam, donec igneſcat; & illa pars aliam, donec gradatim diffundatur ſummus calor, & cum eo forma ignis in omnem ligni materiam.

Obijcies 4. argumentum Theologicum: Subſtantia Angeli concurrit effectiua cum ipſo intellectu ad producendam intellectionem, qua Angelus ſe ipſum cognoſcit: ergò ſubſtantia ſaltem aliquomodò eſt immediatum principium effectiuum. Probatur antecedens: nam ſpecies impreſſa concurrit effectiuè, & immediatè ad intellectionem: ſed ſubſtantia Angeli gerit vicem ſpeciei impreſſæ reſpectu cognitionis, qua Angelus ſe ipſum cognoſcit: ergò concurrit effectiuè, & immediatè ad talem cognitionem.

Reſpondeo pro nunc remiſſa fuſiori explicatione ad Theologos, ſubſtantiam Angelicam non concurrere ad illam cognitionem per modum potentiæ elicitiuæ: ſed ſolùm per modum obiecti complentis ipſam potentiam; non autem repugnat ſubſtatiæ, quòd per ſe ipſam immediatè obiiciatur intellectui, & cum eo concurrat per modum obiecti, benè tamen quòd immediatè eliciat actionem, propter rationes quas ſupra expendimus. Vndè in forma diſtinguo antecedens: ſubſtantia Angeli concurrit

effe-

effectiuè ad ſui intellectionem, efficientia propria, & per modum principii elicientis immediatè actionem, nego, efficientia impropria, per modum obiecti determinantis, & complentis potentiam effectiuam, quæque ſolùm reductiuè pertinet ad genus cauſæ efficientis, concedo.

Obiicies vltimò: ſaltem eſſentia immediatè producit, ſuas proprietates, vt forma ignis producit ſuam lucem calorem, ſiccitatem, & leuitatem: ergò ſubſtantia eſt immediatè productiua.

Reſpondeo proprietates non produci ab eſſentia vt à principio propriè effectiuo, ſic enim producuntur à generante, iuxta illud, *qui dat eſſe dat conſequentia ad eſſe*, idest proprietates. Solùm ergò proprietates dicuntur procedere ab eſſentia per reſultantiam inquantùm ſunt neceſſariò colligatæ cum eſſentia. Vnde poſita eſſentia, ponuntur per naturalem ſequelam; & ideò non ſequitur formam ſubſtantialem eſſe immediatè actiuam, ſed ſolùm delatiuam actiones agentis, vt explicabitur ſequenti articulo.

Inſtabis: ſaltem dum aqua v. g. calida recuperat ſuam frigiditatem, illa frigiditas eſt propriè effectiuè ab ipſa aqua: ergò ſubſtantia aquæ eſt immediatè operatiua etiam operatione propria. Probatur antecedens; à quo enim agente propriè produceretur talis frigiditas.

Reſpondeo illam frigiditatem, quam aqua recuperat, poſtquam violentèr calefa-

ctaeſt, dimanare quidem ab ipſa ſubſtantia aquæ,ad quam naturaliter ſequitur tanquam eius proprietas: produci verò propriè ab ipſa cauſa conſeruante aquam cuius ratio eſt:quia ſicut cauſa,quæ dat eſſe,dat conſequentia ad eſſe, ita quoque quæ conſeruat eſſe conſeruat omnia, quæ conſequuntur ad eſſe; & ſi contingat ea violentèr tolli, remoto impedimento, ea reſtituit. Cùm igitur frigiditas naturalitèr ſequatur ſubſtantiam aquæ, generans ipſam aquam, generat etiam frigiditatem, & conſeruans aquam conſeruat quoq; in ea frigiditatem: ideòq;ſi contingat illam deperdi per violentiam,remota violentia,debet eam reſtituere.

ARTICVLVS QVARTVS.

Quæ ſit cauſalitas Cauſæ Efficientis, & quid ſit dimanatio.

IN cauſa Efficiente duo diſtingui ſolent: ſcilicèt virtus cauſandi, quæ dicitur actus primus, & ipſa cauſalitas, ſeu cauſatio, quæ dicitur actus ſecundus. De virtute cauſandi tùm proxima, tùm remota egimus ſupra,nunc agendum eſt de cauſalitate: Et quia dimanatio proprietatum ab eſſentia ſolet reduci ad cauſalitatem efficientem,ſæpèq; de illa fit mentio in Philoſophia, & Theologia, ideò etiam breuiter, & clare explicandũ eſt,quid ſit illa dimanatio. Vndè.

Dico primò: Cauſalitas cauſæ efficien-

tis eſt ipſa actio ſeu potiùs ipſum agere, vt cauſalitas ignis eſt ipſum calefacere, & ignire; cauſalitas arboris eſt fructificare; Itâ omnes, licèt quidam dicant cauſalitatem illam meliùs exprimi per *actionem*; quidam verò per *agere*; ſed quæſtio eſt de nomine; licèt agere, videatur meliùs exprimere, quia agere exprimit ipſam actionem vt exercitam quo modo conſtituit agens in actu ſecundo; ac proindè eſt eius cauſalitas.

Probatur facilè concluſio; nàm cauſalitas cauſæ eſt id per quod conſtituitur cauſans in actu ſecundo; ſed per agere cauſa efficiens conſtituitur formalitèr cauſans in actu ſecundo: ergò agere eſt eius cauſalitas. Quid verò ſit agere, ſeu actio, commodiùs explicabitur diſputatio 3. quæſt. 1. art. 2.

Dico ſecundò: Dimanatio ſeù reſultantia [de qua toties reddit ſermo in Philoſophia, & Theologia] nihil aliud eſt, quàm productio vnius rei ad productionem alterius ex vi naturalis connexionis, quam habet cum illa, vndè illa dicuntur ab aliquo dimanare; & reſultare, quæ ad eius productionem producuntur per quamdam naturalem ſequelam, & connexionem, quam habent cum illo.

Explicatur concluſio, aduertendo in rerum natura quædam eſſe naturali colligatione cum aliis connexa, itaut vnum naturalitèr eſſe non poſſit, abſque eo quòd aliud ſequitur. Sic videmus lumen naturalitèr connecti cum Sole, ſummum calorem cum igne, frigiditatem, & humiditatem cum aqua,

incli-

inclinationem deorſum cum grauitate, & generalitèr omnes proprietates naturalitèr connectuntur cum ſua eſſentia; itaut eſſentiæ rerum nonunquàm habeant integrum agmen potentiarum, qualitatum, diſpoſitionum, & inclinationum cum iis connexarum, veluti rami connectuntur cum trunco, & ſequentes annuli cum primo; ſicut ergò qui trahit truncum, ſimul etiam trahit ramos; qui trahit annulum primũ, ſimul trahit alios; qui trahit clauum infixum trabi, ſimul trahit trabem, propter harum rerum colligationem, qua fit vt actio motiua ex vno deducatur ad alia cum illo connexa; ita quoque contingit in rérum natura, vt quicumque producit aliquam rem, producat etiam omnia naturalitèr cum iſtæ re connexa, iuxta illud, *qui dat eſſe, dat conſequentia ad eſſe*, inquantùm ſcilicèt propter naturalem connexionem actio productiua vnius defertur ad omnia; quæ cum illo connectuntur, v. g. qui producit ignem, per eandem actionem producit calorem, & ſiccitatem, & qui ponit animam in corpore, per eandem actionem ponit integrum exercitum potentiarum eam conſequentium. Et hoc eſt quod vocamus reſultantiam, ſeu dimanationem: ideſt productionem vnius ad productionem alterius, fundatam in mutua, & naturali rerum concatenatione.

Ex his infertur primò, dimanationem non eſſe actionem diſtinctam à productione eſſentiæ, ſed ſicut qui dat eſſe, dat conſe-

quentia eſſe: ita quoque eadem actione, qua producitur eſſentia, producuntur proprietates eſſentiam conſequentes. Vndè eſſentia eſt terminus primarius illius actionis, proprietates verò ſunt terminus ſecundarius; ſicuti vnica motione trahitur tota catena, inquantùm illa motio trahit primum annulum tanquàm terminum primarium; ſecundariò verò omnes alios cum illo connexos.

Infertur ſecundò, eſſentiam quodammodo poſſe dici cauſam efficientem reſpectu proprietatum ab ea dimanantium, vt dicit D. Th. 1. p. q. 77. non quidem propriè, quaſi ipſa eſſentia eliciat actionem productiuam talium proprietatum: ſed reductiuè, inquantùm ipſa defert actionem generantis ac proprietates, ſicut primus annulus defert motum ad alios, vel vt loquitur Ioannes à Sancto Thoma, inquantùm ipſa eſt ratio, cur actio agentis vlteriùs tranſeat ad proprietates, propter connexionem, quam habet cum illis: deferre autem actionem agentis, & eſſe ratio, cur ipſa vlteriùs progrediatur, reductiuè pertinet ad genus cauſæ efficientis.

ARTICVLVS QVINTVS.

De Inſtrumentis Cauſæ Efficientis.

VT in politica vnus homo vtitur alio tanquàm miniſtro, ita quoque in cauſis vna vtitur alia ad ſuum effectum, vt artifex malleo, arbor ſemine, anima brachio, Deus

ipſe

ipſe Sacramentis, quibus non ſanctificat. Hęc cauſa, qua alia ſuperior vtitur, eſt eius inſtrumentum, de quo quatuor quæri poſſunt: Primò, quid ſit: Secundò, quotuplex ſit; Tertiò, an egeat motione deriuata à cauſa principali: Et quartò, an debeat habere actionem ſibi propriam, per quam cooperetur cauſę principali. Vndè

Dico primò: Inſtrumentum rectè definitur, cauſa agens in virtute alterius, ſcilicèt cauſæ principalis: hæc definitio receptiſſima eſt, & colligitur ex D. Thoma in variis locis.

Explicatur; In ea, *cauſa agens*, tenet locum generis: nam inſtrumentum conuenit cum efficiente principalis, inquantũ eſt cauſa cæteræ particulæ tenent locum differentiæ: nam inſtrumentum diſtinguitur à cauſa principali, quod hæc agat in virtute ſibi propria, inſtrumentum verò in virtute aliena: ideſt: non ſua, ſed cauſæ principalis.

Et ſi quæras, quomodo virtus agendi dicatur propria, & quid ſit agere in virtute propria.

Reſpondeo, triplicitèr aliquid poſſe dici agere in virtute propria: Primò, inquantùm virtus agendi eſt eius proprietas, vt calore ſt proprietas ignis, lux Solis, virtus generatiua viuenti; & hic eſt modus perfectiſſimus; quo aliquid dicitur agere in virtute propria, ideſt, quando virtus, per quam agit eſt eius proprietas.

Secundò, hæc appropriatio fieri poteſt per ſubordinationem, inquantùm ſcilicèt,

quamuis virtus proxima agendi non ſit proprietas, attamen ſubordinatur alteri virtuti radicali, quæ eſt proprietas: ſic lumen gloriæ, quod eſt proxima virtus qua Deus videtur: & charitas, quæ eſt virtus proximæ qua Deus amatur, non ſunt quidem proprietates animæ; ſed tamen ſubordinantur, illud quidem intellectui, hæc verò voluntati tanquam radicalibus principijs iſtarum actionum; & per hanc ſubordinationem vtraque hæc virtus ita appropriatur homini, vt quidquid homo agit, ſeu per lumen gloriæ, ſeu per charitatem dicatur agere in propria virtute, & vt cauſa principalis.

Tertiò demũ, iſta appropriatio fit per ſuſtentationem inquantùm ſcilicèt ipſa virtus principalis agendi recipitur in aliquo tanquam in ſubiecto: tunc enim ipſi appropriatur: quia omne accidens eſt ſui obiecti; ideò quidquid ſubiectum agit, per tale accidens dicitur agere principalitèr ſic Luna principalitèr illuminat, & aqua iam calida principalitèr calefacit, quia Luna recipit à Sole, & aqua ab igne ipſam virtutem principalem illuminandi, & calefaciendi: ex quo patet; tunc aliquid cenſeri agere in virtute aliena, quando virtus per quam agit, nec eſt eius proprietas; nec aliquid ſubordinatum virtuti radicali agenti, quam in ſe habeat, nec ipſa virtus principalis agendi, quam recipiat, & ſuſtentet, ſed ſolum quædam participatio incompleta, & vialis, deriuata à virtute cauſæ principalis

lis ſicut maleus facit artefactum, non per artem, quam in ſe habeat, ſed per motionem ab artifice deriuatam.

Dico ſecundò, inſtrumentum variè diuiditur: variis enim modis vnum poteſt agere in virtute alterius. Vndè primò diuiditur in morale, & phyſicum; Morale eſt quod ſolùm vel agit moralitèr, vel mouetur moralitèr à cauſa principalis, vt ſeruus mouetur ſolùm moralitèr à Domino per mandatum eius, & pacta, ſcripturæ, monetæ agunt ſolum moralitèr ad obligandos, inſtruendos, & excitandos homines: Phyſicum eſt, quod mouetur phyſicè, & phyſicè operatur, vt maleus ab artifice.

Secundò, inſtrumentum phyſicum diuiditur in inſtrumentũ *quod*, & in inſtrumentum *quo*. Inſtrumentum *quod* eſt ipſum ſuppoſitum agens, & ſeruiens alteri, vt baculus homini, & granum arbori: Inſtrumentum *quo* eſt ipſa virtus inſtramentaria, quæ vel eſt in cauſa principali, tanquam accidens ipſi datum ad agendum, vt calor in igne vel deriuatur à cauſa principali ad ipſum inſtrumentum eius, vt motio in malleo.

Tertiò inſtrumentum diuiditur in coniunctum quod ſcilicèt vnitur cauſæ principali, vt manus animæ: Et ſeparatum, quod ſcilicèt non vnitur cauſæ principali, vt ſemen eſt inſtrumentum ſeparatum arboris, à qua deciſum eſt.

Quartò, inſtrumentum diuiditur in artificiale; quo vtitur artifex ad ſua artefacta, vt eſt ſerra, & malleus: In naturale,

quod deſeruit cauſis naturalibus vt manus, pedes, oculi, dentes, lingua deſeruiunt animæ; & in ſupernaturale quo Deus vtitur ad producendos effectus ſupernaturales, vt Deus per aquam Baptiſmalem, per Chriſma, per verba Sacramentalia producit in nobis ſanctitatem, & per reliquias Sāctorum miracula operatur. Hæ ſunt celebriores inſtrumenti diuiſiones.

Dico 3. Inſtrumentum indiget virtute, ſeu motione deriuata à cauſa principali, per quam eleuetur ad attingendum eius effectum Concluſio intelligenda eſt de inſtrumentis phyſicis, quæ agunt; vt quod; vt eſt malleus, ſemen, aqua Baptiſmalis, &c. Eſt autem contrà quoſdam extraneos, quam tamen expreſſè docet D. Thomas pluribus in locis, præcipuè verò 3. p. q 62. art. 1. vbi inquit *Cauſa inſtrumentalis non agit per virtutem ſuæ formæ, ſed ſolùm per motum: quo mouetur à principali agente*; Vndè 2. cont. Gent. cap. 21. dicit, *Inſtrumentum nunquàm adhibetur ad cauſandum niſi per viam motus, eſt enim ratio inſtrumenti, vt ſit mouens motum*; Per motionem autem intelligitur non ſolùm motio corporalis, qualis cernitur in inſtrumentis artis, ſed aliquis influxus vialis, qui ſit participatio virtutis cauſæ principalis; ſicut ſemen ab arbore recipit quaſdam qualitates viales, & per modum tranſeuntis, quibus eleuatur ad producendam arborem.

Probatur primò concluſio ex definitione, inſtrumenti; qua dicitur, id quod agit in vir-

virtute cauſæ principalis; ergò debet recipere virtutem agendi à cauſa principali. Antecedens eſt definitio inſtrumenti recepta communiter ab omnibus, quæ ſupra à nobis explicata eſt: conſequentia verò videtur legitima; non enim agere poteſt in virtute cauſæ principalis, niſi ab ea recipiat quamdam participationem vialē illius virtutis: ſi enim ex ſe haberet virtutem, qua agit, non diceretur agere in virtute alterius, ſed in virtute propria.

Probatur 2. Quod non eſt de ſe productiuum alicuius effectus, non poteſt illum producere, niſi recipiat virtutem ab alio, ſed inſtrumentum non eſt de ſe prodictiuum effectus cauſæ principalis; ergò vt illum producat indiget virtute deriuata à cauſa principali. Maior patet ex eo axiomate, *quod non eſt de ſe tale debet fieri tale per aliud*. Minor probatur tùm ratione, tùm inductionè; Ratione quidem, nulla enim natura poteſt vltrà virtutem ſuæ formæ, niſi recipiat virtutem ab alia. Sed inſtrumentum producit effectum excedentem virtutem ſuæ formæ: ergò ex ſe non poteſt illum producere. Maior eſt D. Thomæ 1. 2. q. 109. art. 9. minor verò de ſe conſtat.

Neque dicas in re poſſe eſſe quædam accidentia, quæ poſſint producere aliquid nobilius, inquantùm ſeruiunt ſubſtantiæ nobiliori; v. g. in grano naturalitèr ineſſe quædam accidentia ei propria, quibus poſſit producere arborem ſeruiendo ipſi arbori, à qua deciſum eſt.

Contrà enim eſt: Tùm quia nullum accidens proprium rei deſtruit ipſam; ſed accidentia ſeminalia deſtruunt formam ipſam grani, vt ex eo efficiant arborem; ergò eiuſmodi accidentia non ſunt propria grano, ſed deriuata ab ipſa arbore, quæ eſt cauſa principalis, & recepta in grano ſolùm per modum tranſeuntis. Tùm quia proprietates ſunt propter eſſentiam, & non propter extraneas ſubſtantias: ergò accidentia propria cuiuslibet naturæ nihil poſſunt vltrà limites talis naturæ, ac proindè virtus, per quam talis natura inſtrumentaliter agendo producit effectum ſe nobiliorem, debet eſſe deriuata ab ipſa cauſa principali, cuius eſt effectus ille.

Inductione quoque probatur eadem minir, ſic enim manus, & pedes, quæ ſunt inſtrumenta animæ, de ſe non ſunt productiua motus vitalis, niſi inquantum mouentur ab anima, qua ceſſante languеſcunt omnia corporis organa; ſic ſemen non eſt productiuum plantæ, niſi ex virtute deriuata à planta, cuius eſt ſemen vndè euaneſcente illa virtute, ſemen eſt ſterile; ſic in artificialibus, malleus de ſe non eſt productiuus horologii, nec penicillus imaginis, niſi moueantur ab artifice; ſic in inſtrumentis Diuinæ virtutis, aqua de ſe non eſt ſanctificata animæ, niſi recipiat à Deo virtutem ſanctificandi: ergò patet inſtrumenta de ſe non habere virtutem producendi effectum cauſæ principalis.

Reſpondebis, inſtrumentum de ſe eſſe pro-

productiuum effectus cauſæ principalis, inſtrumentum quidem naturale ex virtute actiua naturali, quam habet ad cooperandum cauſæ principali; inſtrumentum verò ſupernaturale ex virtute actiua obedientiali, quę eſt in omni creatura ad cooperandum Deo circa omnes effectus ſupernaturales, ad quos eam voluerit adhibere. Cæterùm eiuſmodi virtutem actiuam inſtrumenti egere cooperatione extrinſeca cauſæ principalis, non verò intrinſeca motione; ideoque; dicitur agere in virtute cauſæ principalis, non quam ab ea recipiat, cui ſubordinatur, & ſeruit, & quę ipſi cooperatur. Sed.

Contrà primò: Nàm per illam cooperationem extrinſecam cauſæ principalis inſtrumentum non poteſt dici agere in virtute cauſæ principalis: ergò talis cooperatio non ſufficit. Probatur antecedens; Vel enim ex illa cooperatione inſtrumentum recipit aliquam virtutem à cauſa principali, vel non: ſi nihil recipit; ergò non poteſt dici agere in virtute cauſæ principalis, ſed in virtute propria; quia virtutem agendi non recipit ab illo, ſed eam habet à ſe: ſi verò aliquid recipiat ex illa cooperatione; ergò habemus intentum, quod ſcilicèt inſtrumentum debet aliquid recipere à cauſa principali per modum motionis tranſeuntis.

Contrà 2. Nàm falſũ eſt quod in inſtrumẽtis ſit aliqua virtus productiua effectus cauſæ principalis. Et in primis, quòd talis virtus obedientialis actiua non ſit in inſtrumentis Diuinæ virtutis, v. g. in aqua Baptiſma-

li, fusè probant Theologi; Tum quia ſine fundamento, & neceſſitate ponitur, non enim requiritur ad naturam aquę, cùm ſufficiant ſolę uirtutes naturales ad perfectionem cuiuſcunque, rei naturalis. Tùm quia illa virtus actiua obedientialis, qualem ponunt Aduerſarii; eſſet infinita, cum ſe extenderet ad omnia, quæ Deus poteſt adhibere creaturam, quæ ſine dubio ſunt infinita: Tùm demum quia talis virtus eſſet ſupernaturalis, eò quod reſpiceret effectus ſupernaturales, vt v. g. productionem gratiæ; repugnat autem in rebus naturaliter eſſe aliquid poſitiuum ordinis ſupernaturalis. Quòd verò inſtrumenta naturalia ex ſe non habeant virtutem productiuam effectus cauſæ principalis etiam probatur; cum enim, vt mox dicebamus, virtus actiua cuiuſlibet rei ſit propter ipſam rem, talis virtus actiua debet proportionari ipſi rei: ergò repugnat in aliqua re eſſe virtutem actiuam ſe extendentem ad effectus nobiliores quàm ſit ipſa res.

Tertiò demùm idem impugnatur: nàm ſępè inſtrumentum agit ſine actuali cooperatione cauſæ principalis per ſolam mutationem, quam ab illæ recipit; ergò inſtrumentum non eleuatur per ſolam cooperationem cauſæ principalis, probatur antecedens; ſic enim granum, quod eſt inſtrumentum arboris, producit arborem ſine actuali cooperatione arboris, à qua deciſum eſt.

Obiicies 1. Ratio inſtrumenti non eſt in eo ſita: vt recipiat motionem ab alio: ergò non debet illam recipere. Probatur ante-

tecedens, nam etiam cauſa principalis aliquando recipit motionem ab alia ſuperiori: ergò in tali motione non conſiſtit ratio inſtrumenti, Conſequentia patet; Probatur antecedens. Sic enim arbor non fructificat niſi mota, & adiuta per uirtutem cœli, immò nulla creatura agit niſi mota, & applicata à Deo, & tamen arbor eſt cauſa principalis fructuum, & creatura ſuorum operum.

Reſpondeo negando antecedens; Ad probationem diſtinguo antecedens: Cauſa principalis recipit motionem ab alia ſuperiori; quæ motio ſit ipſa uirtus agendi, & attingendi effectum, nego; quæ motio ſit tantùm applicatio uirtutis agendi, concedo: Similitèr diſtinguo conſequens. Ergò ratio inſtrumenti non conſiſtit in eo, quod recipiat motionem, quæ ſit purè applicatiua, concedo: quæ ſit ipſa uirtus agendi, nego. Explicatur ſolutio. Cauſa principalis differt ab inſtrumento quia agit in uirtute propria; Vndè de ratione cauſę principalis eſt, quod habeat ex ſe uirtutem agendi, & ideò dum cauſa principalis mouetur ab alia ſuperiori, ut arbor à cœlo, creatura à Deo, per talem motionem non recipit ipſam uirtutem agendi, quia illam iam habet, ſed ſolùm uirtus eius applicatur, & reducitur ad actum. At uerò inſtrumentum agit in uirtute aliena: & ideò motio cauſæ principalis non ſolùm applicat inſtrumentum, ſed etiam dat ipſi uirtutem agendi: ut motio, qua artifex mouet maleum, non ſolùm ipſum

ſum applicat; ſed etiam ipſi confert, quòd poſſit producere artefactum.

Inſtabis; Vel inſtrumentum per illam motionem redditur proportionatum effectui, vel non; ſi reditur proportionatum; ergò tranſit in cauſam principalem: ſi verò non redditur proportionatum: ergò ſuperfluit talis motio.

Reſpondeo reddi proportionatum inſtrumentalitèr, & per modum tranſeuntis: non verò principalitèr, & per modum permanentis, ideſt, non virtute ſuæ formæ permanentèr inhærenti, ſed virtute fluenter participata à cauſa principali.

Vrgebis, in inſtrumentis naturalibus, v.g. in grano, quo arbor producit arborem, vel illa motio à cauſa principali deriuata, eſſet quædam motio localis, vel quædam qualitas: non primum: ſiquidem arbor non mouet localiter granum ſuum; non etiam ſecundum; nam nullum accidens deſtruit ſubiectum ſuum: qualitas autem illa producendo ex grano arborem, deſtrueret ſuum ſubiectum, ſcilicèt granum, ergò nulla prorſus eſt talis motio.

Reſpondeo: In inſtrumentis quidem artificialibus motionem inſtrumenti à cauſa principali conſiſtere in motione locali artificiosè diſpenſata, vt patet ad oculum: In inſtrumentis verò naturalibus, vt eſt granum reſpectu arboris, conſiſtit in quadam qualitate viali, & per modum tranſeuntis à cauſa principali deriuata: quæ qualitas eſt quędam participatio tranſiens virtutis

prin-

principalis, vt virtutis generatiuæ arboris in grano: Neque illa virtus deſtruit ſuum ſubiectum: quia, vt notant Ariſtoteles, & Diuus Thomas virtus illa non reſidet in illa portione ſeminis, quam conuertit in arborem, ſed in quibuſdam ſpiritibus, ideſt ſubtilioribus partibus, qui non agunt in ſeipſos, in craſſiores grani partes, quas reſoluunt in plantam, qua reſolutione facta ipſi veluti miniſterio ſuo functi, ſeparantur à maſſa diſſipantur.

Obiicies 2. Inſtrumenta Diuinæ virtutis, vt aqua & chriſma, non recipiunt virtutem à Deo ſeu motionem illam virtuoſam: ergò non eſt de ratione inſtrumenti recipere talem motionem. Probatur antecedens: nam illa virtus vel eſſet ſpiritualis, vel corporea: non corporea, quia nequiret attingere effectum ſpiritualem, qualis eſt gratia; nec etiam ſpiritualis, alias non poſſet recipi in ſubiecto corporeo, quale eſt aqua: ergo nulla eſt.

Reſpondeo, illam virtem impreſſam à Deo Sacramentis eſſe ſpiritualem neque mirum, quòd poſſit recipi in corpore, cum anima rationalis, licèt ſit entitatiuè ſpiritualis, corpus tamen informet: cum virtutes morales infuſæ, licèt ſint ſpirituales, attamen recipiantur in potentijs corporeis ſcilicèt in appetitu ſenſitiuo, vt docent Theologi 2. 2. Vndè Spiritus Sanctus dicitur habitare in corporibus noſtris mediantis ſcilicèt ſpiritualibus donis, quæ etiam corpori communicat.

Inſtabis: Quidquid recipitur ad modum recipientis recipitur : ſed virtus ſpiritualis non poteſt recipi ad modum corporis, ergò nec in corpore.

Reſpondeo, axioma intelligendum eſſe de ijs quæ connaturaliter, & permanenter recipiatur ; non verò de ijs, quæ fiunt diuinitùs, & per modum tranſeuntis infunduntur, vt explicat D.Th. 8. p. q. 62. art. 4. ad 1.

Dico 4. Inſtrumentum, vt ſit verè inſtrumentum, debet habere actionem, ſeu vim actiuam ſibi propriam, qua aliquomodo ex ſe agat. Ita D.Thomas 3. p. q. 62. art. 1. vbi inquit, *Inſtrumentum non perficit actionem inſtrumentalem, niſi exercendo propriam*; vt aqua abluendo corpus ſanctificat animam in Baptiſmo.

Probatur concluſio dupliciter : Primò ex diſcrimine, quod eſt inter mediũ, & inſtrumentum Medium enim dicitur, quod defert alterius virtutem ; ſed nihil ex ſe agit; vt aer eſt tantùm medium deferens ſpecies viſibiles, quia ad earum productionem nihil cooperatur ; ergò ſi aliquid ſolùm deferat virtutem actiuam, & nihil ex ſe agat, non erit inſtrumentum, ſed purum medium ; ac proindè ad rationem inſtrumenti neceſſe, eſt, vt aliquam actionem ex ſe habeat : Secundò, quia inſtrumentum pertinet ad genus cauſæ efficientis, cuius eſt veluti miniſter, ergò debet habere aliquam vim cauſandi, quæ eleuetur à principali agente.

Obij-

Obijcies: Actio illa, quam per ſe elicit inſtrumentum vel eſt diſtincta ab actione cauſæ principalis, vel non? neutrum dici poteſt; ergò non datur.

Reſpondeo talem actionem inſtrumenti aliquando eſſe penitùs diuerſam ab actione cauſæ principalis, vt ablutio aquæ eſt totaliter diuerſa à ſanctificatione animæ, aliquando uerò ſolùm modalitèr diſtingui, vt dum quis malleo facit clauum, contuſio eſt actio mallei propria, ſed modificatio artificioſa, cum qua contunditur ferrum, eſt actio ipſius artificis, elicita per malleum tanquam per inſtrumentum.

Inſtabis: Saltem inſtrumenta Diuinæ virtutis non debent habere actionem ſibi propriam, Deus enim non eget horum actione.

Reſpondeo præfatam actionem non requiri inſtrumentis Diuinæ virtutis ex indigentia; Deus enim non idiget ablutione aquæ ad ſanctificandam animam; ſed ſolùm requiritur ad ſaluandam rationem inſtrumenti, quod eſſet purum medium, niſi aliquomodo cooperaretur.

QVÆ-

QVÆSTIO QVINTA.

De Cauſa Finali.

FInis eſt proſtrema cauſarum in ordine executionis: adepto enim fine ceſſat actio agentis; in ordine tamen intentiones eſt prima. Nàm ſicuti finis obtentus terminat omnem actionem, ita finis intentus excitat ad actionem; ſic ægrotus ex intentione ſanitatis mouetur ad quærenda remedia adepta verò ſanitate ceſſat ab vſu remediorum, & ideò ſanitas intenta eſt prior, obtenta verò eſt poſterior vſu remediorum. Circa finem quatuor quærimus: Primò, & quid, & quotuplex ſit; Secundò, quodnam ſit principium finalizandi: Tertiò, quæ ſit cauſalitas finis. Quartò, quænam agant propter finem; his enim quatuor comprehenditur quidquid circa finem hìc agitari ſolet.

ARTICVLVS PRIMVS.

Quid, & quotuplex ſit Finis.

FInis vocabulum variè ſumitur: 1. pro termino continui, vt punctum eſt finis lineæ: Secundò pro limitibus: vt Pyrenæi verſus Occidentem, & Alpes verſus Meridiem ſunt fines Galliæ. Tertiò pro completione operis, vt nauis dicitur finita, quando completa eſt, apta nauigationi. Quartò, pro

pro conſumptione : vt vinum dicitur finitum quando exhauſtum eſt : Quintò pro definitione, vt mors dicitur finis vitæ. Sed miſſis his omnibus acceptionibus, ſumitur hic finis pro vna cauſarum, quæ allicit, & inuitat agens ad agendum. Vndè.

Dico primò : Finis eſt id cuius gratia aliquid fit.

Hæc definitio communis eſt, & patet : Nam in ea rectę aſſignatur proprius character cauſæ finalis diſtinguens ipſam ab alijs cauſis; Cùm enim efficiens ſit à qua incipit motus : materialis, ex qua aliquid fit : formalis, qua aliquid fit : finalis eſt, quæ allicit agens ad agendum, ac proindè cuius gratia agens agit : ſolùm aduertendum eſt ly *gratia*, in præſenti duplicitèr ſumi : 1. obiectiuè pre ipſa gratioſitate, & amabilitate, ſicut ſumitur à Propheta dicente, *Diffuſa eſt gratia in labijs tuis* ideſt gratioſitas eloquij: Secundò, gratia ſumitur quaſi formalitèr pro amore, & propenſione ad rem gratam, in quo ſenſu dixiſſe videtur Angelus Mariæ, *Inueniſti gratiam apud Deum*, ideſt, amorem, & dilectionem, qua te præ cæteris eligit; In vtroque ſenſu ſumitur gratia in prædicta definitione : nam finis per ſuam bonitatem & gratioſitatem excitat ad ſui amorem; & per illum amorem deindè excitamur ad alia propter finem facienda : ſic amamus Deum propter ipſius bonitatem, & poſtea, quę placita ſunt ipſi, facimus propter eius amorem.

Dico 2. Finis eſt vera, & realis cauſa.

Pro-

Probatur: Tùm quia verè, & realitèr mouet: non quidem motu phyſico, ſed morali, & intentionali; áttamen reali: Realitèr enim finis allicit ad agendum, quæ allicientia dicitur motus moralis; Tùm quia quærenti propter quid aliquid fit, v. g. propter quid Alexander pugnauit contrà Darium, cauſam finalem aſſignamus, dicentes, vt dominaretur, & tunc putamus, nos aſſignaſſe veram, & realem cauſam; Tùm demùm quia cauſa eſt, ad quam ſequitur effectus, ſeu, quæ influit in ipſum: ſed finis verè influit in effectum, mouet enim agens, vt agat; & effectum producat: ergò finis eſt vera, & realis cauſa.

Obiicies: Cauſa eſt principium influens: atqui finis non eſt principium, ſed potiùs terminus vltimus; ergò non eſt cauſa.

Reſpondeo diſtinguendo minorem; Finis non eſt principium, ſed terminus, in executione, concedo: in intentione, nego; quamuis enim finis obtentus ſit terminus, & vltima quies actionis; attamen vt intentus eſt primum principium excitans ad agendum.

Inſtabis: Quod non eſt, non cauſat; ſed finis ſæpè non eſt ante actionem, v. g. ſanitas, quæ eſt finis ægroti, non eſt ante vſum remediorum; ergò non poteſt realitèr cauſare.

Reſpondeo diſtinguendo minorem; Finis ante actionem non eſt in re, concedo: in apprehenſione, nego: ſpeciale autem eſt, & proprium finis, vt cauſet quando apprehenditur:

ditur: v. g. ſanitas apprehenſa mouet, & excitat ægrotum ad quærenda remedia.

Diuiditur autem finis ſic explicatus; Primò in finem, *cuius gratia* ſpecialitèr dictum; & finem, *cui*: Finis, *cuius gratia*, eſt bonum, quod volumus: Finis, *cui*, eſt perſona, cui tale bonum volumus: vt dum pater laborat ad ditandum filium, diuitiæ ſunt finis, cuius gratia pater laborat, & filius eſt finis cui pater laborat.

Diuiditur ſecundò in finem vltimum, & intermedium; Finis vltimus eſt, propter quem cætera volumus, ipſum verò propter ſe tantùm; Finis intermedius eſt, propter quem aliquid volumus, ipſum verò vlteriùs ordinamus; vt dum quis affligit corpus propter virtutem, quam quęrit, vt placeat Deo, Deus eſt finis vltimus huius afflictionis, uirtus uerò finis intermedius.

Diuiditur tertiò in finem obiectiuum, & finem formalem; Finis obiectiuus eſt res, quam uolumus: Finis uerò formalis eſt actus, quo poſſidemus rem uolitam; ut pecuniæ ſunt finis obiectiuus auari, poſſeſſio uerò diuitiarum eſt finis eius formalis, & Deus eſt finis obiectiuus iuſtorum, poſſeſſio autem Dei eſt finis formalis.

Diuiditur quartò in finem operis, & finem operantis: Finis operis eſt, ad quem ex natura ſua opus tẽdit: Finis uerò operantis eſt quem ſibi ad libitum operans præfigit, ut finis operis in eleemoſyna eſt ſubuentio pauperis; finis operantis aliquando Deus, aliquando uana gloria.

Diui-

Diuiditur quintò in finem principalem, & finem ſecundarium: finis principalis eſt, qui primariò, & directè intenditur: ſecundarius verò, qui ſolùm intenditur, quaſi ex conſequenti; vt finis primarius recitationis officij debet eſſe cultus Dei, finis verò ſecundarius poteſt eſſe perceptio ſtipendij.

Diuiditur vltimò in finem naturalem, & ſupernaturalem: Finis naturalis eſt, qui vires naturæ non excedit: ſupernaturalis verò, qui ſola Diuinæ gratiæ ope acquiri poteſt; Sic ſanitas eſt finis naturalis Medici, qui eam per remedia naturalia cauſat: Deus verò clarè viſus eſt finis ſupernaturalis hominis: quia non niſi per Dei gratiam ad viſionem Dei peruenire poſſumus.

ARTICVLVS SECVNDVS.

Quid ſit principium finalizandi, ſeu vtrùm ſolum bonum finalizet.

IN qualibet cauſa reperitur virtus ipſa cauſandi, v.g. in cauſa efficiente forma ſubſtantialis eſt principium, & virtus radicalis agendi. Quærimus ergò in cauſa finali quodnam ſit principium cauſandi, an ſolum bonum quidem tenēt etiam malum qua malum poſſe finalizare: Pro hac ſententia referuntur Oleam, Maior, Almainus, immò ipſe Scotus, quamuis plures illum excuſent, itaut voluerit ſolùm vera mala, etiam cognita vt talia, poſſe finalizare, inquantùm ali-

al iqualem boni apparentiam ſubeunt, ſaltem quatenùs in ijs exercetur libertas : Communis tamen ſententia eſt ſolum bonum ſub ratione boni poſſe finalizare, pro cuius explicatione.

Obſeruandum eſt, bonum eſſe duplex, verum ſcilicèt, & apparens. Bonum verum eſt, quod de facto in re eſt tale : bonum auem apparens eſt, quod cùm in ſe malum ſit, attamen apprehenditur vt bonum : Sicut enim videmus res omninò inſipidas, vt carbones, & cineres, aliquando videri ſapidas guſtui deprauato ægrotantium : itaque aliquando contingit, vt voluntas corrupta iudicet bona ea, quæ re ipſa ſunt mala ; vt ebrietas, & vindicta : quæ ſecundùm ſe mala ſunt, & certiſſima peccatoris pernicies ; attamen à malis hominibus appetuntur vt bona, inquantùm delectant. Vndè in Scriptura dicitur : *Qui diligit iniquitatem, odit animam ſuam* : quia ſcilicèt ſibi procurat verum malum, aliqua tamen boni apparentia, ſcilicèt voluptate, fucatum. Vndè ſimilis eſt ſtulto, qui bibens venenum melle perfuſum, inter apparentem dulcedinem verum ſibi perniciem procurat. Hoc prænotato.

Dico primò ; Sola bonitas vera vel apparens eſt principium, & ratio finalizandi, malum vero ſub ratione mali non poteſt habere rationem finis. Concluſio in primis inquantùm ad hoc, quod dicit bonitatem etiam apparentem poſſe finalizare, recipitur ab omnibus. Cùm enim voluntas fera-

feratur in bonum ſibi ab intellectu propoſitum, ſi contingat intellectum proponere vt bonum id, quod reuera eſt malum, voluntas poterit ferri ad illud bonum apparens quantum verò ad id quod dicit ſolam bonitatem poſſe finalizare, non verò malum quatenus malum.

Probatur primò authoritate, tùm D. Dionyſij, qui dicit, *nemo intendens, quod malum operatur*: Tùm Ariſtotelis, qui definit bonum *id quod omnia appetunt*: malum verò, *id, quod omnia fugiunt*. Tùm demùm D. Th. qui pluribus rationibus demōſtrat, omne agens agere propter bonum, 3. contra Gent. cap. 3. & 1. 2. q. 8. art. 1. ſpecialiter probat voluntatem ſolùm poſſe tendere in bonum.

Probatur ſecundò ratione: Intantùm aliquid finalizat, inquantùm eſt appetibile: ſed ſolum bonum eſt appetibile; ergò ſolum bonum poteſt finalizare. Maior patet: Finis enim eſt, quem agens appetit, & cuius gratia operatur. Minor verò probatur; Appetitus enim, eſt inclinatio ad id, quod ſibi conueniens eſt: ſed ſolum bonum conueniens aſt appetitui: ergò ſolum bonum eſt appetibile. Probatur minor. Tùm ex definitione boni, quod id, quod eſt conueniens appetitui; contrà verò malum, id, quod eſt diſconueniens: Tùm etiam quia, vt arguit D. Thomas 1. v. q. 8. a. 1. Simile non eſt conueniens niſi ſimili; ſed omne ens quatenus tale, eſt; bonum, ergò nihil poteſt eſſe conueniens alicui enti niſi

ſub

ſub ratione boni ; Tùm demùm experientia, qua videmus omnia inclinari ad id, quod ſibi bonum eſt, aut ſaltem bonum videtur: ea verò, quæ mala ſunt, fugere, & abhorrere.

Confirmatur: Nàm finis eſt, cuius gratia aliquid fit: ſed gratia mali, vt malum eſt, nihil fit: ergò malum quatenus malum non poteſt eſſe finis. Probatur minor: Siquidem malum quatenus malum non eſt gratum, ſed nociuum, ingratum, & abominabile; Vndè definitur malum, id quod omnia fugiunt.

Obijcies primò; Eadem eſt potentia oppoſitorum: ſed bonum, & malum ſunt oppoſita; ergò pertinent ad eadem potentiam: atqui voluntas fertur ad bonum, vt ad finem; ergò etiam poteſt ferri ad malum.

Reſpondeo cum D. Thoma 2. 2. quæſt. 8. art. 1. ad 1. diſtinguendo maiorem; Eadem eſt potentia oppoſitorum, & eodem modo tendens in illa, nego: diuerſimodè tendens in illa, concedo: Et conceſſa minori, diſtinguo conſequens: bonum, & malum pertinent ad eandem potentiam, eodem modo, nego; diuerſimodè, concedo: Voluntas enim reſpicit quidem bonum, & malum; ſed bonum appetendo, & vt finem: malum verò fugiendo; ſicut intellectus reſpicit verum, & falſum, verum aſſentiendo; & falſum diſſentiendo.

Inſtabis; Potentia libera fertur ad oppoſita etiam proſequendo; ſed voluntas eſt potentia libera: ergò debet ferri ad op-

poſita etiam proſequendo, ſcilicèt ad bonum, & malum. Minor patet: Maior verò probatur: Nàm potentia libera eſt verſatilis, & indifferens ad vtrumlibet.

Reſpondeo cum D. Thoma ibidem diſtinguendo maiorem, Potentia libera fertur ad oppoſita etiam proſequendo, quatenùs illa oppoſita poſſunt ſubire rationem formalem obiecti talis potentiæ, concedo: alio modo, nego? Nulla enim potentia fertur extra ſuum obiectum; Obiectum autem voluntatis eſt bonum: Vndè intantùm voluntas poteſt ferri ad oppoſita, inquantùm in illis reperiri poteſt aliqua ratio boni, v. g. voluntas ferri poteſt ad amorem, & odium ad loquendum, & tacendum, inquantùm in vtroque poteſt reperiri aliqua ratio boni, vel veri, vel apparentis. Cæterùm ad malum ſub ratione mali ferri nequit actu proſecutionis, quia non continetur ſub ratione appetibilis.

Vrgebis: Etiam aliqua voluntas ferri poteſt ad id, in quo nulla reperitur ratio boni; ergò nulla ſolutio; Probatur antecedens: *non eſſe* non poteſt habere aliquam rationem boni: ſed voluntas v. g. damnatorum appetit *non eſſe*; ergò.

Reſpondeo negando ſubſumptum: ad probationem diſtinguo maiorem: *Non eſſe* non poteſt habere rationem boni, quatenùs eſt deſtructiuum naturæ, concedo: vt eſt terminatiuum pœnæ, nego. Nàm in ſumma miſeria excluſa omni ſpe boni, aliqualitèr, bonum videtur id, quod finit miſeriam;

riam: Damnati autem non vident aliam viam euadendi ſummam miſeriam, niſi propriam deſtructionem: & ideò appetunt proprium *non eſſe*, vt eſt terminatiuum ſuæ miſeriæ: ſicut videmus animantia ſummis malis oppreſſa mortem ſibi inferre, vt finiant miſerias vitæ, licèt enim mors in ſe ſit mala, attamen videtur bona, inquantùm finit miſeriam.

Inſtabis; Diabolus appetit peccatum etiam vt malum, ergò malum quatenùs malum appeti poteſt. Probatur antecedens; Nàm Diabolus appetit peccatum, vt iniuria Dei eſt; ſed peccatum vt iniuria Dei eſt malum: ergò.

Reſpondeò negando antecedens: Ad probationem, diſtinguo maiorem: Diabolus appetit peccatum vt eſt iniuria Dei, præcisè, nego; vt ex illa iniuria redundat aliqua vindicta inimici, concedo: Diabolus enim eſt inimicus Dei; vndè procurat iniuriam, Deo ad vindictam ſumendam de inimico; inferre autem iniuriam, & ſumere vindictam de inimico eſt aliquod bonum apparens.

Obiicies ſecundò: In eo differt, qui peccat ex certa malitia, ab eo, qui peccat ex infirmitate, quia primus vult peccatum, quatenùs malum morale; alter verò vult peccatum, quatenùs bonum ſenſibile ergò qui peccat ex certà malitia, intendit malum vt malum.

Reſpondeo diſtinguendo antecedens: Qui peccat ex certa malitia, vult peccatum

vt malum morale præcisè, nego: quatenus in illo malo morali percipit aliquam delectationem, & independentiam à lege Dei, concedo. Explicatur; Ille qui peccat ex certa malitia, vult quidem peccatum, quatenùs eſt malum morale; ideſt, vt tranſgreſſiuum legis; attamen tranſgredi legem ſibi bonum, ac iucundum reputat, inquantùm per conſuetudinem tranſgreſſio non ſolùm facilis, ſed etiam dulcis ei facta eſt, & per eam oſtendit ſe legi non eſſe ſubiectum. Vndè qui peccat ſiue ex infirmitate, ſiuè ex malitia intendit pro fine aliquod bonum apparens, cum eo diſcrimine, quod peccans ex infirmitate iudicat peccatum ſibi bonum, non quidem vt eſt tranſgreſſiuum legis, ſed vt eſt ſatiatiuum paſſionis prædominantis: Vndè dicitur peccare ex infirmitate, quia in eo amor præcepti non eſt ſatis fortis, vt vincat paſſionem, in eo verò, qui peccat ex certa malitia, etiam ipſa trangreſſio apparet bona, inquantùm perditiſſima voluntas aſſueta tranſgreſſionibus in illis delectatur.

Inſtabis: Poteſt aliquid ad exercendam libertatem formare hunc actum: Volo malum purè vt malum eſt; ergò talis habebit pro fine malum vt malum.

Reſpondeo negando conſequentiā: Nàm in illo actu etiam quærit aliquid boni, ſcilicèt exercere ſuam libertatem, quod eſt aliquid boni. Vndè impoſſibile eſt, vt voluntas effugiat rationem boni, vel veri, vel apparentis.

Dico

Dico ſecundò: Ratio formalis finalizandi in actu primò eſt realis bonitas finis; apprehenſio verò illius bonitatis eſt tantùm conditio, & applicatio requiſita ad finalizandum.

Concluſio ſupponit in cauſis duo diſtinguenda eſſe ſcilicet rationem cauſandi, & conditiones ad cauſandum requiſitas; ſic dum ignis calefacit, ratio calefaciendi eſt ipſe calor, ſed conditiones requiſitæ ad calefaciendum ſunt exiſtētia illius caloris; [Nàm quod non eſt, non poteſt cauſare. Deindè applicatio talis caloris, non enim calefacit niſi corpora propinqua. Sic igitur dicimus, dum finis finalizat, v. g. dum ſanitas allicit ægrotum ad quærenda remedia, realis bonitas ſanitatis eſt ratio finalizandi, at verò apprehenſio illius bonitatis eſt ſolùm conditio ſine quæ non; nec enim ægrotus moueretur à ſanitate, niſi bonitas illius exiſteret in eius apprehenſione ægroti. Sic explicata concluſio eſt communior inter Thomiſtas, quamuis quidam dicant etiam ipſam apprehenſionem eſſe rationem formalem, per quàm bonitas finalizat, ſicut illuminatio non eſt tantùm conditio, ſed etiam ratio formalis ſub qua colores videntur.

Probatur autem primò; Quòd eſt commune fini, & non fini, non poteſt eſſe ratio finalizandi: ſed apprehenſio eſt aliquid commune fini, & non fini; ergò non eſt ratio finalizandi. Maior patet: Nàm ratio finalizandi conſtituit finem; vndè non poteſt competere niſi fini; ſicut quia lux conſtituit

obiecta viſibilia, non poteſt illuminatio competere niſi obiectis viſibilibus. Minor verò patet; Nàm commune eſt omni quod obiicitur voluntati, ſeu vt finis, ſeu vt medium, ſeu vt indifferens, ſeu vt malum, quod ſit apprehenſum: ergò apprehenſio eſt communis tàm fini, quàm non fini.

Probatur ſecundò; Nàm ratio formalis finalizandi eſt, quæ mouet appetitum, quem agens intendit, cuius gratia agit, & qua adepta quieſcit; ſed hæc omnia non competunt ipſi apprehenſioni, ſeu bonitati reduplicatiuè vt apprehenſæ, ſeu vt realitèr poſſidendæ ergò ipſa apprehenſio non eſt ratio formalis finalizandi. Maior patet; Hæc enim ſunt ipſiſſima finis munera; vndè ratio præſtandi hæc omnia, erit etiam ratio finalizandi. Minor verò declaratur; non enim apprehenſio diuitiarum excitat auarum, ſed bonitas realis, quæ relucet in obiecto apprehenſio; nec auarus intendit bonitatem diuitiarum præcisè vt apprehenſam, ſed vt realitèr habendam; nec gratia illius apprehenſionis laborat, ſed gratia realis poſſeſſionis; nec quieſcit eius deſiderium in diuitiis apprehenſis, ſed realitèr poſſeſſis; ergò ipſa realitas bonitatis, & non apprehenſio, eſt ratio finalizandi.

Obiicies: Diuerſus modos apprehendendi diuerſificat potentias appetitiuas, & actus, quibus appetitur bonum; ergò pertinet ad rationem formalem appetibilitatis, ac proindè finis. Probatur antecedens: Nàm boni-

bonitas apprehenſa per imaginationem ſpecificat appetitum ſenſitiuum, bonitas apprehenſa per intellectum ſpecificat appetitum rationalem;ſimilitèr bonitas apprehenſa vt præſens ſpecificat gaudium; ut abſens deſiderium; ut adeptu poſſibilis actu ſpei.

Reſpondeo, tales apprehenſiones diuerſificare actus, & potentias appetitiuas, non quidem præcisè ratione ſui, ſed inquantùm applicant diuerſam bonitatem realem, uel diuerſos ſtatus bonitatis realis. Nàm bonum ſenſitiuum, & bonum intelligibile realitèr differunt in ratione boni, & non ſolùm in modo apprehendendi; Et ſimilitèr bonitas abſens habet diuerſum modum à bonitate præſenti. Vndè tota diuerſitas actuum, & potentiarum appetitiuarum per ſe refunditur in uarietatem bonitatis realis.

Inſtabis: Plura finalizant, quæ nullam habent bonitatem realem; ergò ratio finalizandi non eſt bonitas realis. Probatur antecedens: Nàm Turcæ agunt propter Paradiſum Mahometis, qui nullam habet bonitatem realem, ſed totus chymericus eſt, Sinenſes, ut refertur, quotidiè laborant in quærendo pharmaco immortalitatis, quod tamen nullum eſt in rerum natura, nam.

Contra vim mortis non eſt medicamen in hortis. Et noſtri Chymiſtæ opes, & uigilias impendunt ad inueſtigandam rationem uertendi alia metalla in aurum,& tamen hoc impoſſibile eſt arti chymicæ.

Reſpondeo diſtinguendo antecedens;

plura finalizant, quæ nullam habent bonitatem realem veram concedo; exiſtimatam, nego; Siquidem illi omnes non agunt propter eiuſmodi fines, niſi quia putant habere veram, & realem bonitatem, quam exiſtimant adeptu poſſibilem, ideòq; illam enixè querunt.

ARTICVLVS TERTIVS.

Quænam ſit cauſalitas Finis.

CONſtat ex dictis bonitatem realem eſſe principium, & rationem finalizandi in actu primo: nunc quærimus quid ſit ipſa finalizatio in actu ſecundo, ſeu per quid finis conſtituatur actu finalizans. Triplex eſt ſententia; Prima tenet cauſalitatem finis conſiſtere in oſtenſione obiectiua ſuæ bonitatis: ſed hoc ſtare non poteſt; nàm ſępè finis oſtendit ſuam bonitatem, & tamen nihil cauſat, nec mouet voluntatem: vt patet de illa quæ dicit apud Ouidium, *Video meliora, proboque, deteriora ſequer*: ergò finis non conſtituitur actu cauſans, & finalizans per ſolam oſtenſionē ſuæ bonitatis. Secunda ſentētia dicit finem actu finalicare per impreſſionem cuiuſdam qualitatis, quà mouet voluntatem; ſed in primis falſum eſt, quod finis aliquam qualitatem imprimat voluntati; & quamuis imprimeret, reſpectu huius qualitatis, eſſet cauſæ efficiens, & non finalis; quæ enim alia cauſa efficiens huius qualitatis aſſignari poſſet? Vndè pro explicatione tertiæ ſententiæ.

Dico;

Dico: Cauſalitas finis eſt amor, ſeu deſiderium ſui, quod inſpirat finis voluntati: Vndè intantùm finis finalizat, inquantùm per ſui deſiderium, & amorem mouet ad agendum. Ita expreſsè D. Thomas quęſt. 22. de veritate, a. 2. vbi ſic ait: *Sicut influere cauſæ efficientis eſt agere, ita influere cauſæ finalis eſt appetiti, & deſiderari*.

Probatur concluſio: Nàm cauſalitas finis eſt id, per quod in actu ſecundò mouet, & inclinat ad ſe voluntatem; Sed finis mouet, & inclinat ad ſe voluntatem per ſui amorem; ergò amor finis eſt eius cauſalitas. Maior patet; Nam diſcrimen eſt inter intellectum, & voluntatem, quòd intellectus trahit res ad ſe eas intelligibilitèr apprehendendo: voluntas verò è contra trahitur à rebus appetendo ipſas: appetitus enim eſt inclinatio ad rem appetitam: & ideò intantùm finis exercet ſuam cauſalitatem ſupra voluntatem, inquantùm eam ad ſe trahit; & inclinat. Minor verò probatur: Nàm per id finis mouet, & inclinat ad ſe voluntatem, per quòd voluntas inclinatur: & mouetur ad finem: Sed voluntas inclinatur: & mouetur ad finem per amorem ipſius finis: ergò etiam ipſius finis mouet, & inclinat ad ſe voluntatem per amoram; inquantùm ſcilicèt inſpirat ipſi amorem, & deſiderium ſui. Vndè Auguſtinus vocat amorem *pondus*, quia voluntatem trahit *amor meus*, inquit, *pondus meum, eo feror, quocumque feror*.

Confirmatur: Nàm cauſalitas finis eſt id, per quod actu exercet ipſam efficaciam

finalizandi; ſed finis exercet efficaciam finalizandi per amorem quem inſpirat uoluntati: ergò in tali amore conſiſtit cauſalitas finis. Maior patet; Sicut enim cauſalitas cauſæ efficientis eſt id, per quod exercet uim effectiuam, ſcilicèt ipſa actio: ità quoque proportionalitèr idem dicendum de fine. Minor uerò probatur: Nàm uis finalizandi eſt bonitas, ſeu amabilitas: Sed amabilitas exercetur per actualem amorem, per quem finis redditur actu amatus; ergò actualis amor eſt cauſalitas finis.

Obiicies primò; Amor finis eſt effectus finis: ergò non eſt eius cauſalitas.

Reſpondeo, amorem finis eſſe ſimul effectum, & cauſalitatem finis. Effectus quidem, quatenus procedit à fine cauſalitatem uerò quatenus per amorem, quem finis imprimit uoluntati, exercet ſuam amabilitatem: Sicut uiſio eſt ſimul, & effectus potentiæ uiſiuæ, inquantùm procedit ab illa; & cauſalitas, inquantùm eſt exercitium uirtutis uidendi.

Obijcies 2. Amor eſt cauſalitas ipſius uoluntatis: ergò non eſt cauſalitas finis. Antecedens patet: Nàm amor eſt actio uoluntatis: Conſequentia uerò probatur quia diuerſæ cauſæ debent habere diuerſas cauſalitates.

Reſpondeo, amorem ſub diuerſo reſpectu eſſe cauſalitatem uoluntatis ſimul, & finis: Vt enim dicit D. Thomas 1. 2. quæſt. 26. art. 2. amor poteſt dupliciter ſumi: Primò, ut eſt quædam immutatio facta à fine, & obiecto amato; Secundò ut eſt actus uitalis

producens à uoluntate. Primò modo eſt cauſalitas finis, inquantùm ſcilicèt inſpiratur ab eius bonitate; naturalitèr enim bonitas inſpirat amorem: Secundò uero modo eſt cauſalitas uoluntatis, inquantùm ſcilicèt vitalitèr ab illa procedit tanquàm exercitium potentiæ appetitiuæ.

Dices: cauſalitas finis eſt quædam motio metaphorica: atqui amor, ſeu appetitus finis, non eſt motio metaphorica, ſed propria: ergò non eſt cauſalitas finis.

Reſpondeo conceſſa maiori diſtinguendo minorem; Amor non eſt motio metaphorica, quatenùs eſt à cauſa ipſum effectiuè producente, ſcilicèt à uoluntate, concedo; quatenùs eſt à fine ipſum inſpirante: nego; Amor enim, ut patet ex D. Th. citato, poteſt dupliciter ſumi, primò ut effectiuè procedit à uoluntate eliciente, & ſic ſine dubio eſt motus proprius, ac uitalis, ideòque uoluntas amans dicitur propriè, & uitaliter ſe mouere. Secundò, idem amor poteſt conſiderari ut eſt à inſpirat ſui fine inſpirante, naturalitèr enim bonitas amorem: & hoc ſecundo modo dicitur ſolùm motio metaphorica, & moralis, quia mouere propriè dicitur tantùm de eo, quod effectiuè producit motum: motus autem amoris non eſt effectiuè à fine, ſed ſolùm allicitiuè, & inſpiratiuè, ſeu ut explicat Ioannes à S. Thoma, amor eſt à fine tanquàm à pondere urgente uoluntatem: bonitas enim ponderat in ipſam uoluntatem, & eam urget, iuxta illud Apoſtoli; *Charitas Dei urget nos*, ideſt

amor quem Deus erga nos oſtendit, eſt veluti grande pondus vrgens ipſam voluntatem ad reciprocandum amorem.

Ex dictis obiter collige, præclaram explicationem definitionis amoris, quam Dionyſius tradit dicens, *Amor eſt circulus à bono in bonum reuolutus*. Nàm circulus eſt, qui redit ad ſuum principium, ſeu in quo idem eſt principium, & terminus: Amor autem idem habet principium, & terminum, originatur enim à bonitate finis tanquàm à pondere inclinante voluntatem, & prætereà ordinatur ad eandem bonitatem tanquàm ad ſuum centrum; amor enim eſt motus in bonitatem, in qua quieſcit tanquàm in proprio termino.

ARTICVLVS QVARTVS.

Quænam agant propter finem.

AGere propter finem eſt ponere actionem, quæ fit gratia finis, ideſt, ad quam ponendam finis per ſuam bonitatem inclinauerit. Vndè iuxta triplicem modum ſe habendi ad finẽ triplex eſt modus agendi propter finem. Agentium enim quædam nullo modo cognoſcunt finem; ad quem tendunt, vt lapis non cognoſcit centrum, ad quod tendit, nec ſagitta ſcopum. Alia verò apprehendunt quidem rem, quæ eſt finis, & eius bonitatem, non tamen ipſam formalitatem finis ideſt proportionem eius, & ordinem ad media. Formalitas enim finis

con-

conſiſtit in proportione, & ordine, quem dicit ad media. Vndè illa non dicuntur cognoſcere finem formalitèr, quæ cognoſcunt quidem eius bonitatem, ſed non cognoſcunt eius proportionem, & ordinem cum vtilitate mediorum. Sic equus cognoſcit quidem bonitatem, & ſaporem pabuli, ſed non cognoſcit proportionem pabuli cum medijs ad ipſum conducentibus, vt eſt cultura, & irrigatio prati; vndè non eſt ſollicitus colendi, & irriganda prata, quia ignorat culturam eſſe proportionatam ad procurandam pabuli abundantiam. Alia demùm agentia non ſolum apprehendēdum rem, quæ eſt finis, ſed etiam formalitatem finis, ideſt, proportionem eius cum medijs: vt homo non ſolùm cognoſcit bonitatem fructum, ſed etiam proportionem mediorum ad procurandos fructus conducentium, v. g. culturæ, irrigationis, & impinguationis agrorum.

Agentia primi generis agunt propter finem executiuè, inquantùm eliciunt actiones ad finem tendentes, quamuis eum non cognoſcant. Vt ſagitta tendit ad ſcopum, quem tamen non cognoſcit. Agentia ſecundi generis dicuntur agere propter finem non ſolum executiuè, ſed etiam apprehenſiuè, inquantùm apprehendunt finem propter quem agunt, & ex tali apprehenſione excitantur ad agendum, vt hirundines ingruente frigore in ſua imaginatione apprehendunt commoditatem loci temperati, & ex hoc excitantur ad cateruatim confluen-
dum

dum verſu regiones meridionales, in quibus eſt æſtas cum apud nos hyemis deſæuit. Agentia demùm tertij generis dicuntur agere propter finem etiam directiuè, inquantùm non ſolùm exequuntur actiones ad finem tendentes, & cognoſcunt bonitatem finis; ſed etiam cognoſcunt ipſa merita finis, & proportionem mediorum ad illam, ex quo ſe mouent ad ordinanda media in finem: Hoc prænotato.

Dico primò: Omnis natura agit propter finem ſaltem executiuè, inquantùm agentia naturalia eliciunt actiones ad finem tendentes quamuis ſæpè finem non cognoſcat. Concluſio eſt contra quoſdam Veteres, qui negabant naturam agere propter finem, ſed omnia naturæ opera tribuebant caſui, & temerario atomorum concurſui; vt Leucippus, Democritus, & Epicurus. Eſt tamen certiſſima etiam de fide, qua tenemus naturam regi, & gubernari à Deo, qui cum ſit ſapientiſſimus per ſuam prouidentiam, omnia in ſuos fines ordinat.

Probatur primò concluſio ratione D. Thomæ 1. 2. quæſt. art. 2. Nàm finis eſt prima cauſarum: ergò illa ſubtracta ceſſarent omnes aliæ cauſæ; proindeque agunt propter finem. Conſequentia patet; Nam ſubtracto primo mouente, ceſſant ſecunda mouentia: Antecedens verò probatur; Nàm agens mouetur, determinatur, & excitatur à fine: ergò ſubtracto fine ceſſaret actio agentis.

Probatur ſecundo alia ratione eiuſdem D. Tho-

D. Thomæ. Nàm in ijs quæ ordinata ſunt, vnum eſt propter aliud tanquàm propter finem; in hoc enim conſiſtit ordo, ſicut è contra confuſio, & temeritas in eo quod, vnum non ſit propter aliud, ſed omnia indiſcriminatim, & temerè ponantur: atqui opera naturæ ſunt ordinatiſſima vt patet; ergò debent eſſe propter finem. Et confirmatur inductione: ſic enim videmus naturam aptiſſimis medijs, & cum ſummo ordine conſequi id, quod eſt conueniens rebus: ſic enim veris, æſtatis, autumni, & hyemis, diei, & noctis ordinatiſſima ſunt diſcrimina, & congrua productioni, ac conſeruationi rerum naturalium; ſic in plantis radices, rami, cortex, folia aptiſſima ſunt ad fructificationem. Similitèr in animalibus quàm ordinatè, quam ſapientèr, quàm accommodè omnia diſponuntur ad vitam, & vitales operationes, vt non immeritò Hippocrate poſt longum corporis humani diſcutionem ſapientèr pronunciauerit: *Conſpiratio vna confluxus vnus, conſentientia omnia?* Oſſa veluti baſes, & columnæ ſtatuam animalis conſolidant, & fulciunt: ideòque dura ſunt, & rigida; ligamenta, & nerui partes colligant, & motui deſeruiunt; ideòq; tenaciſſima ſunt, ſed tamen flexibilia, venæ, & arteriæ deferunt ſpiritum, & humorem per totum corpus, ideòque cauæ ſunt, & in totum corpus diffuſæ; caro cutis, & pili muniunt, & defendunt animal à nociuis extraneis, veluti ageres conſtructi ad primos hoſtium impetus excipiendos,

pedes

pedes quàm expediti ſunt ad ambulandum, manus ad apprehendum; ergò apertè patet naturalia cum ſummo ordine diſponi, & ad ſuos fines ſapientiſſimè tendere, proindè naturam agere propter finem, Vndè adeò euidenti veritate conuincti veteres Philoſophi vnanimi conſenſu confeſſi ſunt, *opus naturæ eſſe opus intelligentiæ*: ideòque Cicero meritò deridet Epicurum; quod, cum nullum artefactum temerè, & caſu fiat, (vt horologium non fit ex ferro temerè in ignem proiecto nec palatium ex lapidibus cauſalitèr de rupe cadentibus] naturæ tamen opera, præcunctis artefactis ordinatiſſima caſu, & temerè fabricari diceret.

Probatur 3. alia ratione, qua etiam vtitur Diu. Thomas. Nam illa, quæ temerè fiunt, rarò eodem modò contingunt, nec certis legibus aſtringunt, v.g. qui clauſit oculis temerario ictu vibrat telum, rarò ſcopum attingit, & ſi attingit, hoc fit non artis legibus, ſed caſuali euentu: atqui naturæ opera eodem modo contingunt, & certis legibus; aſtringuntur, vt hominum productio eodem modo fit, ſimiliter arborum fructificatio, & temporum diſcrimina, ſiderumque curſus cercit legibus decurrunt; ergò non caſu, & temerè ſed cum ſummo ordine, & propter certos fines natura operatur.

Ex his obitèr colliges, Renatum Deſcartes grauitèr contrà Philoſophiam peccaſſe, dum iubet eam prorsùs abſtinere ab inueſtigatione cauſarum finalium, in prima parte libri

libri principiorum nu. 28. Planè Philoſophi cura occupatur in inueſtigandis rerum naturalium cauſis; cum igitur res omnes naturales ad certos fines ordinetur, & tendant, & aliundè finis ſit omnium cauſarum princeps, præcipua cura philoſophantium eſt, hunc ſapientiſſimum ordinem, & aptiſſimam mediorum ad ſuos fines dipoſitionem, quam ſapientia Diuina in rebus naturalibus excogitauit, contemplari, ac admirari. Præcipuè cum ea conſideratio maximè conuincat naturam, & à ſapientiſſimo Artifice productam, ac inſtitutam eſſe, & à prouidentiſſimo Gubernatore dirigi; adeò vt Galenus ex mirabili ordine, ac ad ſua quoque officia partium corporis humani congruentiſſima diſpoſitione ſe maximè ad Dei laudes, ac admirationem excitari conſiteretur. Nec planè vrget ratio Renati in oppoſitum *Quia*, inquit *præſumptio eſt velle conſilia Dei inueſtigare, quæ tamen incomprehenſibilia ſunt*. Nam hoc nihil probat; quia quamuis ea conſilia, quæ Deus apud ſe ita vult ſecreta eſſe vt nec illa reuelauerit, nec in ipſis operibus ſui prodiderit, ſcutari ſit audaciſſimæ temeritatis attamen illa quæ vel in Scripturis ad ſalutem noſtram nobis propalata ſunt, vel in creaturis ad laudem Creatoris expreſſa relucent, inquirere contemplari, ac admirari Chriſtianæ, ac Philoſophicæ ſapientiæ munus eſt. Patet autem, quòd fines rerum naturalium ex ipſa rerum diſpoſitione detegi poſſunt, vt ad quem finem deſtinetur in viſceribus iecur; in pe-

in pectore pulmo, in capite oculus, &c. Planè qui epicurizare volunt, & corpuſculorum colluſionibus opera naturę tribuere, cauſas finales meritò ſilent; ſed qui cupiunt ad ueritatem phyloſophari, & à creaturis ad Creatoris admirationem excitari: pręcipuam curam in conſideranda mediorum ad ſuos fines ſapientiſſima diſpoſitione, quæ in rerum natura relucet, fructuosè impendunt.

Obiicies: Natura plerumque peccat, vt patet in monſtris, & ſterilitate: ergò non agit propter finem: peccatum enim eſt defectus à fine.

Reſpondeo cum D. Thoma, etiam ipſa peccata, & monſtra teſtari naturam agere propter finem; Peccatum enim, & monſtrum eſt deuiatio à fine; nihil autem deficit à fine, niſi quod per ſe ordinatur in finem. Vndè in talibus naturæ peccatis, & monſtris opus quidem erat propter finem, ſed per accidens, & defectu alicuius cauſæ non potuit ipſum attingere ſicut ſagitta quam peritus, & prudens iaculator vibrat, tendit quidem ad ſcopum, quamuis aliquãdo ventis; aliis obſtaculis impedita paulìſpèr deflectat ab illo.

Quæres quid ſit propriè monſtrum?

Reſpondeo definiri effectum à recta, & ſolita diſpoſitione degenerantem; vt ſi homo naſcatur ſine manibus aut cum vnico in fronte oculo, vt de Cyclopibus narrant Poetæ; aut cum ſex digitis, vt de quodam Gigante refert Scriptura: vel cum pedibus caprinis, & cornuto capite, vt dicitur de Satyris, vel cum inteſtinis ouis, vt dicitur de

qui-

quibuſdam hominibus ſyluestribus, qui frequentes ſunt in Africa, & herbas paſcunt ſicut pecudes: vel cum dimidio corpore equino, ut dicitur de Centauris: hæc omnia, inquam ſunt monſtra. Cauſa uerò iſtius deordinationis eſt uel abundantia, uel defectus, uel incongruitas materiæ, ex qua eiuſmodi res producuntur, uel aliquid turbans naturalem generationis ordinem. Abundantia quidem materiæ, quia ut dicit Ariſtoteles lib. 4. de gener. animal. cap. 4. aliquando contingit materiam duplici proli ſufficientem in utero confundi, & coaleſcere in unum fœtum, quem ſic duplicatis membris monſtruoſum formari neceſſe eſt: Hoc monſtri genus frequens eſt in multiparis animalibus; in apibus autem, & ueſpis nunquam contingit, quia cellulis accuratè diſcretis earum partus continetur. Defectus etiam materiæ cauſa eſt partus monſtruoſi in his, quæ naſcuntur aliquo membro orbata, ut ſine manibus, aut pedibus. Incongruitas materiæ monſtra cauſat in his præcipuè, quæ generantur ex commixtione duplicis ſpeciei, ut leænæ, & pardi, equæ, & aſini. Eturbatione uerò materię ſæpè fit incongrua partium diſpoſitio, quæ ſi multum excedat, cenſetur monſtruoſa. Cæterùm in agentibus naturalibus, u.g. in brutis, quæ ſequuntur exactiùs naturę diſpoſitionem, & inſtinctum, rariùs cæteris paribus monſtra contingunt, niſi fortè per accidens, ſicut narratur de leæna, quæ in Africa propter inopiam maſculi

com-

commiſcetur pardo, ex quo naſcitur leopardus, qui eſt genus monſtri in Africa frequentis. Contingit etiam; vt notat Ariſtoteles lib. 2. de generatione anim. cap. 7. in eadem Africa propter penuriam aquæ in loca paucissima congregari variæ ſpeciei animantia, & data occaſione miſceri: indè varia monſtra fiunt, quod prouerbio locum dedit, *Africam ſemper aliquid noui ferre*. At verò in hominibus, qui minùs ſequuntur naturæ inſtinctum, & eius diſpoſitionem turbant, ac inuertunt; ſæpiùs videntur partus monſtruoſi, & defectuoſi, vt patet ex hiſtorijs; Deo etiam peccata hominum talibus contumelijs vlciſcente.

Dico 2. Bruta agunt propter finem non ſolùm executiuè, ſed etiam apprehenſiuè, inquantum mouentur ab ipſo bono per imaginationem apprehenſa non tamen agunt propter finem directiuè, quaſi ipſa ſe regant, & actiones ſuas ordinem; ſed reguntur ab authore naturæ; ſicuti cætera agentia naturalia; Vndè tàm bruta, quàm res naturales dicuntur rendere in finem paſſiuè, quia non ſe dirigunt, ſed ab authore naturæ diriguntur, ut dicit D. Thomas 1. 2. quæſt. 1. art. 2.

Prima pars concluſionis eſt per ſe nota, & patet iiſdem rationibus, quibus probata eſt ſuperior concluſio: Videmus enim bruta ordinatiſſimè operari in nidificando, fœtus educando, neceſſaria ſibi prouidendo cum ſumma induſtria, & opportunitate: Præterea manifeſtum eſt, quòd bruta

co-

cognoſcunt bonitatem finis, propter quem agunt, ut equus bonitatem pabuli per guſtum, & imaginationem apprehendit; ſimilitèr hirundo cōmoditatem regionum: ergò agunt propter finem non ſolùm executiuè, ſed etiam apprehenſiuè.

Secundá uerò pars, quòd ſcilicèt animantia non agant propter finem directiuè, ſe ipſa, ſuaſque actiones ordinando in illum, eſt contrà quoſdam Veteres Plutarchum ſcilicèt, & Porphyrium, qui rationem tribuebant brutis, per quam ſe ipſa regerent: immò Pythagoras animam brutorum aſſerebat eandem eſſe cum anima hominum ſola domicilij ſtructura differentem.

Probatur tamen contrà ipſos euidentèr: Intantùm enim aliquid agit directiuę propter finem, inquantùm cognoſcit rationem finis, ideſt, proportionem, quæ eſt inter media, & finem: ſed bruta non cognoſcunt talem proportionem; ergò non agunt propter finem directiuè. Maior patet: Nàm ordinare ſupponit cognitionem rerum ordinandarum; & proportionis, quàm habent ad inuicem: Quomodo enim v.g. poſſet aliquis ordinare ſagittam in ſcopum, niſi cognoſceret ipſum motum ſagittæ, & ſcopum, & proportionem ſeruandam in uibratione, vt ſit ſcopo commenſurata. Minor uerò probatur; Quia talis cognitio eſt ſpiritualis; ſed bruta carent cognitione ſpirituali; ergò. Minor patet: Nàm anima brutorum non eſt ſpiritualis, ſed purè corporea. Maior uerò probatur: Siquidem cogno-

ſcere

ſcere proportiones eſt opus intelligentis ; & ratiocinantis ; ſed intelligentia , & ratio ſunt cognitiones ſpirituales ; ergò , &c.

Confirmatur etiam hæc ratio tùm ex ſigno : videmus enim animalia eiuſdem ſpeciei ſemper agere eodem modo ; vt omnes hirundines vno modo nidificant : ergò talis modus nidificandi eſt ipſi inditus à natura tanquàm naturalis inſtinctus , & proprietas, non verò per cognitionem formatus : Vndè animalia non egent inſtructione , conſultatione , & experientia ; ſed ſtatim à natiuitate induſtriam agendi ſortiuntur. E' contrà verò homines quia non naturali inſtinctu , ſed rationali cognitione ſeipſos regunt non vno modo , ſed infinitis modis agunt, quotidiè per ſtudium , experientiam , & conſultationem nouos modos detegentes ; quibus victum , & veſtitum ſibi procurent , ſuam rempublicam adminiſtrent ; &c. Tùm etiam quia animantia non delectantur in proportionibus , & ordine ; vnde negligunt muſicam, picturas , flores ; artefacta, & alia huiuſmodi , quorum pulchritudo conſiſtit in ordine, & proportione; ergò ſignum eſt quòd tales proportiones non cognoſcunt , nec proindè ſciunt ordinare , niſi executiuè : inquantum diriguntur ab Authore naturæ .

Confirmatur 2. contra quoſdam iuniores , qui dicunt animalia ſe ipſa : ſuaſque actiones ordinare in finem per aliquam rationem imperfectam , quam ponunt in brutis ; Siquidem vel perfectior ratio dāda eſt in brutis , quam in hominibus , vel nulla : ſed non

poteſt

poteſt dici bruta perfectiorem habere rationem, quam homines: ergò nullam habent. Probatur maior: Nàm ratio cognoſcitur per ſua opera; ſed opera brutorum ſæpè præcellunt operibus hominum: quis enim imitari poſſet alcyonum nidos, apium fauos officinas, & œconomiam bombycis textinam: ergò vel dicendum eſt bruta vincere homines in ratione, & induſtria: vel fatendum quòd in talibus operibus bruta non dirigunt ſe ipſa per aliquam rationem; ſed diriguntur ab Authore naturæ.

Ex his ſoluitur obiectio, quam quidam pecudum patroni deducere ſolent ex operibus brutorum tanta cum induſtria factis vt hominum artefacta vincant. Hæc enim ratio nimis probat, nempè bruta eſſe ſapientiora hominibus, quod eſt contra Sacram Scripturam, quæ ideò refert hominem ad imaginem Dei factum eſſe, & animalium dominum conſtitutum, quòd ſapientiſſimus ſit, & ſolus ratione præditus inter animalia. Vndè opera brutorum executiuè quidem ſunt ab ipſis animalibus, ordinatiuè tamen ſunt ab Authore naturæ, qui dedit inſtinctum animalibus, quo mouerentur ad quærenda commoda, & fugienda incommoda, cum tanto ordine, vt ſæpè vincant ipſos homines: ſicuti dum quia expers muſicæ ab excellentiſſimo muſico cantilenam didicit omnes muſicæ numeros ſeruantem, regulatiſſimè canit, & alios mediocres muſicos vincit: attamen gratiſſimæ huius catilenæ harmonia executiuè quidem eſt ab ip-
ſo,

ſo, ordine vero eſt à muſico, qui eam compoſuit, & docuit.

Dico 3. Agentia ratione prædita vt ſunt homines, agunt propter finem non ſolùm executiuè, & apprehenſiuè, ſed etiam directiuè. Ita omnes, &

Probatur facilè; Nàm agens intellectuale cognoſcit proportionem mediorum cum fine, & ponderat iſtius merita: illorumque vtilitatem; ergò poteſt ordinare media in finem, elegendo aptiora, & reſpuendo minùs apta, prout iudicauerit expedire ad finem conſequendum: ſic quotidiè videmus homines in quolibet negotio quando rationalitèr agunt, ſibi certum finem deſtinare: deindè conſultare quænam media valeant ad hunc finem poſtea eligere, quæ placuerint. Hoc autem eſt agere propter finem, non ſolùm executiuè, & apprehenſiuè; ſed etiam directiuè.

QVÆSTIO SEXTA.

De Comparatione Cauſarum ad effectus.

Svprà oſtendimus quomodo cauſa, & effectus ſe habeant quantùm ad prioritatem, & dignitatem; ſolùm duo diſcutienda reſtant circa productionē effectus à cauſa. Primò, vtrùm plures cauſæ totales eiuſdem ordinis poſſint ſimul producere eundem numero effectum. Secundò, vtrùm effectus, qui ab vna cauſa totali pro-

producitur, idem numero ab alia creata potuiſſet produci. Ex reſolutione enim iſtarum queſtionum melius innoteſcet dependentia effectus à cauſis.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrùm plures Cauſæ totales eiuſdem ordinis poſſint producere ſimul eundem numero effectum.

ETſi difficultas poſſet procedere de omnibus cauſis, v.g. vtrum duæ formæ totales poſſint informare vnam materiam, vel duplex materia totalis intendi ſimul, ſpecialitèr tamen eam reſoluemus de cauſa efficienti, tùm quia idem proportionalitèr dicendum erit de alijs cauſis, tùm quia de illis ſpecialitèr redibit ſermo alijs in locis. In primis autem conſtat eundem numero effectum poſſe produci à pluribus cauſis efficientibus partialibus, vt plures equi trahunt eundem currum: conſtat etiam poſſe produci à pluribus cauſis totalibus diuerſis ordinis, vt idem homo producitur à parentibus, ab aſtris, & à Deo? à parentibus quidem vt à cauſa particulari: ab aſtris vt à cauſis vniuerſalibus omnium corporum ſublunarium; & à Deo vt cauſa vniuerſaliſſima omnium entium. Sicut idem tectum totalitèr portatur, & à parietibus, & à fundamentis, & ab ipſa terra, quæ eſt baſis vniuerſalis omnium grauium. Vndè difficultas eſt ſolùm de cauſis totalibus eiuſdem

ordinis v. g. vtrùm duæ faces poſſint eandem numero lucem ſimul producere, itaut talis lucis utraque ſit cauſa totalis. Pro reſolutione.

Dico: Impoſſibile eſt eundem effectum produci à duabus cauſis totalibus eiuſdem ordinis; ita D. Thom. 5. Metaph. lect. 2. dicens; *Impoſſibile eſt, vt eiuſdem effectus ſint plures cauſæ ſecundum idem*: & licèt quidam ipſum explicent de impoſſibilitate naturali, attamen rationes videntur conuincere impoſſibilitatem abſolutam: Vndè

Probatur concluſio; Hic numero effectus eſſentialitèr, & per ſe dependet ab hac numero cauſa; ergò non poteſt produci ab alia. Conſequentia patet; Si enim poteſt produci ab alia, potuit non produci ab iſta, nec proindè eſſentialitèr ab iſta dependeret. Antecedens verò probatur: Nàm ſicut ſe habet effectus in communi ad cauſam in communi, ita hic numero effectus ad hanc numero cauſam: atqui effectus in communi dependet eſſentialitèr à cauſa in communi: ergò hic numero effectus dependet ab hac numero cauſa.

Dices: Hic numero effectus potuit produci ab alia cauſa, u. g. Filius qui productus eſt à Petro, potuit creari à Deo ſine Petro, ergò eſſentialitèr hic filius non dependet à Petro.

Reſpondeo diſtinguendo antecedens: Hic numero effectus potuit produci ab alia cauſa, in qua continetur etiam propria eius cauſa indiuidualis, cócedo: ſi cauſa propria indi-

nidualis in illa non præcontineatur, nego: Et ſimilitèr diſtinguo conſequens: ergò non dependent à ſua cauſa, vel in ſe ſumpta, vel eminentèr in ſuperiori præcontenta, negò; præciſè in ſe ſumpta, concedo. Explicatur ſolutio: Omnis cauſa creata, etiam ſecundùm rationes indiuiduales, prę-continetur eminentèr in Deo, tanquàm in fonte totius entis; vndè mirum non eſt, ſi Deus poſſit producere effectus cauſarum ſecundarum, etiam eoſdem numero, cum prçcontineat ipſas cauſas etiam ſecundùm rationes indiuiduales. Neque hoc impedit; quin hic numero effectus ſemper dependeat ab hac numero cauſa vel in ſe ſumpta, vel in Deo præcontenta.

Confirmatur prætereà concluſio. Tùm quia effectus non poteſt eſſe ſimplicior ſua cauſa: ergò vnius effectus non poſſunt eſſe duæ cauſæ totales: Tùm quia effectus indiuiduatur effectiuè à cauſa: ergò neceſſe eſt vt cauſa ſit vna numero ad hoc vt faciat vnum numero effectum: Nàm nemo dat, quod non habet: Tùm quia duę cauſę totales non poſſunt habere eandem numero actionem: ergò nec eundem numero effectum: Probatur conſequentia: Nàm effectus ſequitur actionem, immò cum illa identificatur: ergò diuerſa actio neceſſariò infert diuerſum effectum. Tùm quia effectus vnius cauſæ non continetur in alia, vt fuſiùs oſtendetur articulò ſequenti; ergò effectus, qui eſt ab vna cauſa non poteſt produci ab alia. Conſequentia patet. Nàm ef-

fectus non exit à cauſa, niſi in eius virtute præcontineatur.

Reſpondebis, naturalitèr quidem id fieri non poſſe, benè tamen ſupernaturalitèr, inquantùm Deus, qui poteſt mutare ordinem rerum, poteſt facere, vt idem numero effectus eſſentialitèr, & totalitèr dependeat à duabus cauſis; & ita adunare virtutes cauſarum, vt ſimul influant in eundem effectum.

Sed contrà: Nàm duobus modis intelligi poteſt, vt duæ cauſæ ſupernaturalitèr producant eundem effectum, vel inquantùm Deus augeret exigentiam effectus, itaut effectus, qui exigit vnam duas exigeret, vel inquantùm Deus augeret virtutem cauſarum, itaut vna cauſa ſe extenderet ad effectus alterius. Si primo modo, tales cauſæ non eſſent totales: quia effectus vtramque exigeret, ac proindè quælibet ſeorſim ſumpta non adæquaret exigentiam effectus. Si ſecundo modo, non eſſent cauſæ principales, ſed ſolùm inſtrumentales; quia non agerent in virtute ſuæ naturæ, ſed in virtute, quam reciperent à Deo: ergò nec diuinitùs fieri poſſe videtur, vt idem numero effectus producatur à duabus cauſis.

Obiicies: Duo corpora luminoſa æqualia producunt per modum cauſæ totalis eandem numero lucem in partes aeris æqualitèr diſtante ab vtraque: ergò naturalitèr duæ cauſæ producunt eundem numero effectum. Probatur antecedens: Nàm in illa parte media, & æqualitèr diſtante non eſt,

niſi

niſi vna numero lux. Sed illa lux producitur ab vtroque; ſiquidem non eſt maior ratio cur producatur ab vno, quàm ab alio, ergò eadem numero lux producitur ab illis duobus corporibus luminoſis.

Reſpondeo negando ſuppoſitum, in quo fundatur tota vis argumenti, ſcilicèt eandem aeris particulam poſſe ita mediare inter duas, verbi gratia, faces, vt diſtet æqualitèr ſecundùm ſe totam ab vtraque face; cùm enim omnis pars, quamtumuis minima, ſit diuiſibilis in duas medietates, ſecundùm quamlibet medietatem eſt remotior ab vna face, & propinquior alteri; vndè impoſſibile eſt aſſignare aliquam partem, quæ ſecundùm ſe totam æqualitèr diſtet à duobus corporibus, inter quæ mediat; vndè medium exactum non eſt niſi punctum indiuiſibile. Hoc poſito dicimus in caſu argumenti, quod quælibet pars aeris inter duo corpora luminoſa mediantis illuminatur à corpore propinquiori, diſtantiùs verò nihil penitùs producit in illa.

Et ſi dicas, quòd dum duæ faces fulgent in duabus partibus cameræ, omnes partes mediæ magis illuminatur, quam ſi vnica eſſet fax: ergò quęlibet fax producit aliquid lucis in omni parte aeris medii.

Reſpondeo cum Complutéſibus hoc ideò eſſe, quia nullus aer eſt adeò purus, & diaphanus, in quo non ſint quędam imperceptibiles particulę opacę, vt patet in corpuſculis illis, quę viſuntur in aere volitare ad lucem Solis intrantem per feneſtram: hęc

autem partes craſſiuſculæ cauſant aliquid vmbræ in particulis aeris ſibi ſuccedentibus, quæ vmbra diſſipatur per lumen alterius facis: ſicque illuminatio apparet maior, quia omnis vmbra euacuatur, & omnes particulæ aeris ex omni facie illuminantur.

Inſtabis: Deus poteſt facere, vt duo illa corpora luminoſa ſe penetrent; ergò ſaltem tunc producent eadem numero lucem in omnibus aeris particulis.

Reſpondeo in tali caſu, vel duo iſta corpora ſeſe mutuò impeditura, aut ſaltem vnum impediturum aliud; vel quod verò ſimiliùs videtur influxum ſuum ita temperatura in tali aſſociatione, vt ſolùm partialitèr concurrant: ſicut quando duo equi, quorum quilibet ſufficit ad trahendum currum, ſimul iunguntur, ita temperant ſuum concurſum, vt ſolùm partialitèr influant.

Vrgebis: Saltem duo Sacerdotes poſſunt ſimul conſecrare eadem numero hoſtiam, ſi pronuncient verba conſecrationis eodem tempore, eadem intentione, & circa eandem hoſtiam: ergò duæ cauſæ totales producunt eundem numero effectum. Probatur conſequentia; Nàm quilibet Sacerdos eſt cauſa totalis conſecrationis.

Reſpondeo Sacerdotes eſſe ſolùm inſtrumenta Dei, quibus ad nutum vtitur Deus; Vndè indifferens eſt, vt vnicus, vel plures adhibeantur; præcipuè quia, vt dicit Diuus Thomas 3. parte, quæſtione 82. articulo 2. ad 2. omnes illi Sacerdotes vniuntur

tur in vnica virtute totali principali, & ideò poſſunt producere vnum numero effectum.

ARTICVLVS SECVNDVS.

Vtrùm effectus, qui productus eſt ab vna Cauſa, potuerit idem numero ab alia produci.

SVprà oſtendimus duas cauſas totales non poſſe ſimul producere eundem numerò effectum; nunc quæritur, vtrum poſſint ſaltem diuiſim: ita vt effectus, qui ab vna cauſa productus eſt, potuerit idem numero ab alia produci. Vtrùm v. g. hic numero filius potuerit naſci vel ex alio patre, vel ex alia matre, vtrùm hæc numero lux potuerit produci ab alia lucerna, ſi eodem tempore allata fuiſſet, quo iſta allata eſt. Quidam affirmant, Thomiſtæ verò, & alii communiùs negant; Vndè

Dico. Impoſſibile eſt eũdem numero effectum, qui productus eſt ab iſta cauſa, potuiſſe produci ab alia, v. g. non potuit idem numero Alexander naſci ex alio patre, niſi Philippo, aut ex alia matre, niſi Olympia. Ita expreſſè D. Thomas quodl. 3. art. 25. dicens; *Impoſſibile eſt eundem numero filium naſci, ſiue alius ſit pater ſiue alia mater.*

Probatur concluſio ratione fundamentali, quam ſuprà inſinuauimus, & quæ vtramque concluſionẽ conuincit. Effectus huius nume-

ro cauſæ non continetur in alia cauſa; ergò non poteſt ab illa produci. Conſequentia patet: Nihil enim producitur à cauſa, niſi quod continetur in illa. Probatur antecedens tripliciter: Primò quia intantùm cauſa præcontinet aliquem effectum, inquantùm continet virtutem productiuam talis effectus; ſed vna cauſa non continet virtutem productiuam alterius cauſæ, vt Ioannes non continet virtutem productiuam, quæ eſt in Petro, ergò non continet effectus alterius cauſæ. Maior de ſe patet. Minor verò probatur; Nàm quæ ſunt indiuidualitèr diſtincta, non ſe mutuò continent: Sed virtus productiua Petri eſt indiuidualitèr diſtincta à virtute productiua Ioannis: ergò non ſe mutuò continent. Et ſi dicas Ioannem non continere quidem eandem numero virtutem quæ eſt in Petro, benè tamen ſimilem. Ex hac reſponſione ſolùm ſequitur, Ioannem poſſe producere non quidem eoſdem numero, ſed ſimiles effectus, quos producit Petrus. Secundò probatur idem antecedens: Nàm cauſa ſpecie diuerſa non continet ſpecificos alterius cauſæ, vt leo non continet effectus equi: ergò vna numero cauſa non continet effectus indiuiduales alterius numero cauſæ. Probatur conſequentia, & paritas: Ratio enim, cur vna cauſa ſpecie diuerſa non continet effectus aliarum eſt limitatio ſpecifica, quæ determinat quamlibet cauſam ad certos ſpecie effectus: atqui inuenitur etiam quædam limitatio indiuidua-
lis

lis inter cauſas numero diſtinctas: ergò propter illam limitationem indiuidualem vna cauſa non poterit ſe extendere ad effectus indiuiduales alterius, ſed quælibet habebit certam feriem, ad quem ſe extendat, Tertiò demùm idem probatur: Vt enim fatentur Aduerſarii, actiones vnius cauſæ non continentur in alia numero cauſa: ergò idem dicendum eſt de effectibus. Probatur conſequentia. Effectus enim producitur mediante actione: ergo niſi actio præcontineatur, effectus quoq; non præcontinetur.

Obiicies primò. Quodlibet indiuiduum continet in ſe omnes effectus poſſibiles intra ſpeciem: v. g. quilibet calor omnes calores: ergò vna cauſa poterit producere effectus, qui continentur in alia, Conſequentia patet. Probatur antecedens; quia quodlibet indiuiduum continet in ſe totam rationem ſpecificam: ergò, & omnes effectus poſſibiles intra ſpeciem.

Reſpondeo negando antecedens. Ad probationem, diſtinguo antecedens: Quodlibet indiuiduum continet totam rationem ſpecificam quantum ad principia eſſentialia, concedo: quantùm ad principia indiuidualia, nego: ideſt omnia principia ſpecifica, & eſſentialia continentur in quolibet indiuiduo: ſed tamen principia numerica vnius non ſunt in alio, nec proindè effectus correſpondentes talibus principijs indiuidualibus.

Obiicies 2. Saltem cauſæ vniuerſales

poſſunt producere effectus cauſarum particularium; v. g. ſol præcontinet, & producere poteſt eundem numero calorem, qui producitur ab igne.

Reſp. diſtinguẽdo antecedens; Cauſę vniuerſales finitæ poſſunt eoſdem numero effectus producere, quos particulares cauſæ producunt, nego; cauſa vniuerſalis infinita, ſcilicèt Deus, concedo: Ratio diſparitatis eſt, quia cùm ens diuidatur inter creaturas, nulla quantumuis ſublimis continet alteram perfectè, & quantum ad omnes rationes ſaltem indiuiduales: vndè non poteſt pręcontinere, eius effectus; ſaltem eoſdem numero: At verò Deus continet in ſe omne ens, & omnes cauſas creatas, etiam quantum ad rationes indiuiduales; Et ideò ſolus Deus poteſt eoſdem numero effectus producere ſe ſolo, quos producunt creaturæ: v. g. poteſt producere eundem numero hominem, qui producitur à Ioanne, & poſtquam perierit, poteſt illum iteratò producere.

QVÆS-

QVÆSTIO SEPTIMA.

De Fortuna, Caſu, & Fato.

EX iis, quæ fiunt in mundo, plura tribui ſolent caſui, & fortunæ, immò etiam fato; quamuis iſta vocabula propriè non ſignificent certas, & proprias cauſas rerum, quæ illis tribuuntur; ſed potiùs quemdam cauſarum efficientium conflictum, & concurſum, qui ſi ſit improuiſus, & per accidens, dicitur fortuna, & caſus: ſi verò ſit preordinatus ab aliqua cauſa ſuperiori: dicitur fatum. De his igitur agendum ſuſcipimus in calce iſtius diſputationis, idque duobus articulis ſequentibus, quorum, primus erit de fortuna, & caſu: Secundus de fato.

ARTICVLVS PRIMVS.

De Fortuna, & Caſu.

VAna Gentilium ſuperſtitio putauit fortunam eſſe quodam Numen, à quo res iſtæ ſublunares, præcipuè humana negotio cæco impetu verſarentur; undè fortunam fingebant cæcam, furenti ſimilem, ſuper uolubilem globum altero pede ſtantem, coronas, diuitias, egeſtatem, carceres & uictorias indiſcriminatim ſpargentem: quod expreſſit Horatius, dum dixit.

Fortuna ſæuo læta negotio,

Ludum in ſolentem ludere pertinax,
Transmutat incertos honores,
Nunc mihi, nunc aliis benigna.

Sed ab iſto errore aliena Philoſophia ſumit fortunam, & caſum pro cauſis per accidens concurrentibus, ex quibus oritur quidam inopinatus effectus; quamuis aliquando hæc nomina tribui ſoleant ipſis effectibus improuiſis; vt dum dicimus, caſum infelicem nuper accidiſſe in Anglia, dum penè totum Londinum conflagrauit. Et è contrà, bonam fortunam obtigiſſe Hiſpanis, dum præterito ſeculo, duce Columbo, vela dantes verſus Occidentem in mari Atlantico, incerti quo fata ferrent, inciderunt in regiones ditiſſimas Americæ. Immò metaphoricè transferuntur ad res inſenſibiles, vt quando Plutarchus dixit, lapides, ex quibus fiunt altaria, eſſe fortunatos, quia ipſa honorantur, cum alii eiuſdem ſpeciei conculcentur.

Dico 1. Fortuna, & caſus propriè ſumpta definiuntur cauſæ per accidens efficientes, ex quibus effectus præter intentionem ſequitur. Ita communitèr omnes.

Explicatur: inprimis enim dicuntur *cauſæ efficientes*, in quo cum aliis conueniunt: cæteræ verò particulæ diſtinguunt fortunam, & caſum ab aliis cauſis efficientibus; Dum enim cauſa effectum intentùm ſortitur, non eſt fortuita, & caſualis; vt ſagitta ſcopum attingat, ſi ignis calefaciat, non eſt fortuna, & caſus; ſed ſi ſagitta vento deturbata occidat amicum; hoc dicitur fortuitum, & caſuale.

Dico

Dico 2. fortuna, & caſus differunt, inquantùm fortuna propriè locum habet in cauſis liberis, caſus verò in cauſis naturalibus.

Explicatur; Nàm fortuna, & caſus propriè ſignificant cauſas præter intentionem agentes, & à fine intento deficientes: dictum eſt autem ſuprà quòd, & natura, & voluntas agit propter finē: Dum igitur cauſa naturalis deficit à fine, & deflectit ad effectum improuiſum, caſus eſt. Deum verò cauſę liberę, vt homines in ſuis negotiis, deficiunt à fine propoſito, & impingunt in aliquid aliud inopinatum, ſiue bonum, ſiue malum, dicitur fortuna. Sic v. g. dum ab aliquibus annis mare intumeſcens circa littora Belgica ruptis obiicibus proximos campos cum innumera multitudine hominum, & ædificiorum vſque in hodiernam diem abſorpſit; dum effuſa imbrium copia intumeſcentia flumina domos, & agros abripiunt hæc & ſimilia dicuntur fieri à caſu; non enim finis tumoris maris eſt abſorptio hominum, ſed purgatio aquarum: nec finis pluuiæ eſt ruina agrorum ſed humectatio terræ. Dum verò Abſalon fugiens implicato ramis arboris capillamento ſuſpenſus hæſit; dum Baiazet Thamerlanem declinans in tranſitu fluuii rigeſcentibus ex aquæ frigiditate iumenti ſui neruis vltrà fugere non valens, ab hoſtili equitatu captus eſt; hæc, & ſimilia fortunæ tribuuntur: non enim vterq; ſiniſtros hos euentu, ſed fugam, & ſalutem intendebat. Vbi tamen notandum, quòd aliquando euentus in communi intentus,

tus; dicitur in particulari fortuitus, quando ſcilicèt euenit ex actione, à qua minimè ſperabatur: ſicut dicit Plutarchus de eo, qui lapide canem petens, percuſſit nouercam ſibi infeſtam; huic enim in communi nocumentum optabat, non tamen inferre per talem ictum intendebat; vndè fertur lepidè ſubiunxiſſe. *Etiam ſic lapis non malè cecidit*; Et ſimilitèr omnes felices euentus licèt in communi ſint voliti, dicuntur tamen fortuiti, dum ex aliqua actione eueniunt, quæ ad illos non deſtinabatur; vt ſanatio inteſtini vlceris ex ictu inimici, & inuentio theſauri ex foſſione agri.

Dico 3. fortuna, & caſus locum habent etiam reſpectu Angelorum, & Cœlorum, non tamen reſpectu Dei.

Probatur prima pars. Nàm etiam plura euenire poſſunt in his, quæ ab Angelis, & à Cœlis fiunt præter intentionem: vt dum Angelus bonam cogitationem inſpirat ſuo clienti, v. g. eundi ad Eccleſiam, fieri poteſt; vt inimicum obuium interficiat. Tunc talis euentus cenſetur fortuitus reſpectu Angeli Cuſtodis; non enim illum intendebat. Similiter dum Cœlum attrahit ſulphureas exhalationes, quę accenſæ, & in fulmen condenſatæ cadentes comburunt ſyluam, vel interficiunt homines; talis combuſtio, & occiſio eſt caſualis, & præter intentionem cauſæ cœleſtis; non enim fulmen ordinat ad deſtructionem ſublunarium, ſed ad aliquas naturales vtilitates.

Probatur etiam ſecunda pars ratione D. Tho-

Thomæ 2. phyſ. lect. 10. nihil enim fit quòd à Deo non ſit præuiſum, vel permiſſiuè, vel effectiuè præordinatum; ergò reſpectum Dei locum non habent fortuna, & caſus.

Obijcies 1. D. Auguſtinus ſe corrigit 1. retract. cap. 1. 1. quod vſus fuerit nominibus *caſus*, & *fortunæ*.

Secundò, in rebus nihil accidit præter intentionem cauſarum ſaltem vniuerſalium, præcipuè reſpectu Dei; ergò non datur fortuna, & caſus.

Reſpondeo ad primum, D. Auguſtinum iſta vocabula retractare in ſenſu Gentilium vſurpata itaut ſignificarent aliquod numen, vel quaſi numen præſidens furtuitis euentibus.

Reſpondeo ad ſecundum, ſolùm probare, quod nihil ſit caſuale, & furtuitum reſpectu Dei; cæterùm reſpectu cauſarum ſecundarum plura eueniunt præter earum intentionem, ideòque dicuntur caſualia, & fortuita.

ARTICVLVS SECVNDVS.

De Fato.

ANtiqui variè circa fatum errauerunt; Cùm enim fatum deduci videatur à *fando*, nomine fati intelligitur quædam immobilis euentuum præordinato præſcita, & præfata à Deo. Quidam igitur Veteres, vt ſuprà retulimus, negabant mundum ab aliqua prouidentia regi, vndè conſequen-

quentèr tollebant fatum, dicentes omnia temerè euenire. Alij verò ponebant quidem fatum, ſed illud ad corpora cœleſtia reducebant, dicentes ipſum eſſe quamdam ineuitabilem aſtrorum impreſſionem, quibus omnia, etiam humana negotia, ſubijciebant; putabant enim cœlum neceſſariò præſidere voluntati hominum: quæ ſententia inferiùs impugnabitur agendo de influxu cœleſti. Stoici verò dicebant fatum conſiſtere in quadam cauſarum ſerie, & commixtione, ſupponentes, quòd omne, quod fit mundo, habet cauſam, poſita autem cauſa, neceſſe ſit ponere effectum; & ſi vna non ſufficiebat, plures concurrentes ponebant: Ex quo inferebant omnia neceſſariò euenire. Horum opinionem refert D. Thomas, & impugnabat, ſicuti præcedentium, ſpecialitèr quia non eſt neceſſe poſita cauſa poni effectum: nàm impediri poteſt per concurſum fortioris, qui non eſt neceſſarius; ſed contingens. Alij demùm dicebant fatum eſſe aliquam neceſſitatem, omnibus etiam Dijs dominantem, quàm mutare nefas eſſet. Vndè Homerus inducit Thetim, & Iouem deflentes futuram Achillis mortem, quàm auertere non poterant, quia in fatis exarata erat. Fabulantur enim Poetæ leges huius fatalis neceſſitatis deſcriptas eſſe tabulis æneis, quas Dij noſſe poterant, ſed non emendare. Hæc omnia falſa ſunt, & fabuloſa, ideòq; meritò Patres reijciunt fatum iſtud Gentilium: Vndè pro veri, & Chriſtiani explicatione.

Dico

Dico 1. Datur fatum legitimo ſenſu explicatum. Concluſio eſt certa: Nàm per fatum, intelligitur quædam euentum futurorum, & caſualium præordinatio, ab aliqua cauſa ſuperiori præſcita: ſed datur talis præordinatio (Deus enim ab æterno omnia præordinauit, & præſciuit) ergò datur fatum.

Dico 2. Fatum propriè nihil aliud eſt, quàm ipſa Diuina præordinatio, ſiuè diſpoſitio quædam rebus contingentibus impreſſa, per quàm Deus exequitur decreta ſuæ prouidentiæ. Vndè rectè definiri poteſt cum Boetio. Immobilis rerùm mobilium diſpoſitio, per quàm prouidentia ſuis quæque ordinibus nectit: Vel breuiùs cum Diu. Thom. 1. part. quæſt. 116. art. 4. Ordinatio cauſarum ſecundarum ad effectum diuinitùs intentos.

Probatur concluſio tùm authoritate D. Thomæ, & Boetii, ex quibus ſumitur vtraque definitio: tum authoritate Auguſtini 5. de Ciuit. cap. 1. vbi ait; *Si propterea quiſquam res humanas fato tribuit, quia ipſam Dei voluntatem fatum appellat, ſententiam teneat, & linguam corrigat*: Nolebant enim Patres vſurpare hoc vocabulum, *fatum*, ne viderentur cum Gentilibus conſentire: Tùm etiam ratione. Nàm omnia quæ hic à nobis temporalitèr aguntur, Dei prouidentia diſpoſuit, & ab æterno preſciuit; ergò talis diſpoſitio poteſt propriè dici fatum.

Dico 3. Etiam ipſa cœleſtis diſpoſitio, quam ſiderum coniunctio, & influxus cau-

ſat in rebus ſublunaribus, poteſt áliquomodò dici fatum.

Explicatur: Cùm enim hæc ſublunaria ſubiaceant influxui ſiderum, quælibet res in prima productione quamdam à cœlo diſpoſitionem recipit, per quàm conſeruatur, & qua diſſipata perit, vt probat D. Thomas Op. 20. & in lib. de Cœlo, & Mundo: Hæc ergò diſpoſitio poteſt aliquomodò dici fatum, eò quòd vita, & duratio rerum ſublunarium ab ea pendeat, & menſuretur. Attamen propriè non dicitur fatum, quia fatum ſignificat aliquid immobile: hæc autem diſpoſitio non eſt ita immobilis vt nunquàm careat effectu: Sæpè enim ruina, & mors ſublunarium accelleratur per caſum, & fortunam: aut etiam prolongatur per artem, & remedia, vt dicit D. Thomas citatus.

31 Dices: Si omnia diſpoſita ſunt à Deo, ergò nihil contingit caſualitèr, & fortuito. Reſpondeo, nihil, quidem euenire fortuitò reſpectu Dei, benè tamen reſpectu cauſarum ſecundarum: quod explicat egregiè D. Thomas exemplo domini, qui mittit duos ſeruos per diuerſas vias ad eundem locum vno de altero ignorante; Concurſus duorum ſeruorum, ſi ad ipſos referatur, eſt fortuitus, quia euenit præter ipſorum intentionem; Si tamen refertur ad dominum, non eſt caſualis, quia non fit prætèr intentionem, & præſcientiam domini: Ità paritèr concurſus cauſarum ſecundarum, ex quo fiunt euentus cauſales reſpectu ipſarum eſt qui-

quidem fortuitus, reſpectu verò Dei, qui cauſas ſecundas dirigit, eſt, & præſcitus, & præordinatus, proindèque non caſualis, aut fortuitus.

DISPVTATIO III.

De Proprietate Entis mobilis, ſcilicèt de Motus Circa ſex vltimos Libros Ariſtotelis.

HACTENVS principia, & cauſas Entis mobilis luſtrauimus, nunc inueſtiganda eſt eius proprietas, ſcilicèt motus, licèt enim quidam Veteres eò proteruiæ deuenerit vt negarent dari motum attamen ad oculum cernimus omnia corpora motui ſubijci, eumque rerum omnium naturalium indiuiduam proprietatem eſſe. Quidquid autem circa motum diſcuti ſolet, in hac diſputatione ſex quæſtionibus comprehendemus. Quarum prima erit de Motu ipſo, & Actione ac Paſſione indiuiduis comitibus Motus: Secunda de infinito: motus enim poteſt eſſe finitus, vel etiam infinitus, ſi Mundus nunquam deſineret quantum ad generationes, & corruptiones; Tertia de Tempore, quod eſt menſura motus: Quarta de Loco, in quo fit motus: Quinta de Continuo; motus enim continuus eſt, & fit in aliquo continuo Sexta de conditionibus ad molum requiſitis.

QVÆ-

QVÆSTIO PRIMA.

De Motu, & Actione, ac Paſſione.

HÆc tria ideò iungimus quia cum omnis motus ſit ab aliquo mouente, & in aliquo paſſo neceſſe eſt, vt eum comitetur actio, & paſſio. Vndè vtraque ſimul cum motu occurrit explicanda. Quod vt fiat Primò diſcutiendum eſt quid ſit motus, & quomodo ab actione, & paſſione diſtinguatur: Secundo quodnam ſit ſubiectum motus, & actionis: Tertiò quiſnam ſit terminus motus: Quartò agendum de vnitate, & diſtinctione eius; Quintò demùm de contrarietate motum.

ARTICVLVS PRIMVS.

Quid ſit Motus, & quomodo ab Actione, & Paſſione diſtinguatur.

MOtus tripliciter ſumitur: primò latiſſimè pro omni operatione etiam immanenti: Sic viuere, intelligere, & velle dicuntur *motus*; Vndè motus ſic ſumptus etiam tribuitur Deo; Et in hoc ſenſu vt notat D. Thoma 1. part. quæſt. 9. art. 1. locutus eſt Auguſtinus dum dixit. *Spiritus Creator mouet ſe nec per locum nec per tempus*, Et Plato dum dicebat, *Primum Mouens mouet ſeipſum*. Secundò ſumitur motus paulò ſtrictius pro omni mutatione ſiuè corporali,

rali, ſiuè ſpirituali, in quo ſenſu Deus dicitur immobilis, quia eſt immutabilis; omnes verò Creaturæ dicuntur mobiles, quia ſunt mutabiles, Tertiò ſumitur propriè motus pro ſpeciali quadam mutatione, quam cernimus in rebus ſenſibilibus, & quæ conditionem corporum ſequitur; Et in hoc ſenſu ſumitur hic motus, de quo loquendo.

Dico primò: Motus eſt actus entis in potentia prout in potentia. Ità Ariſtoteles: Quæ definitio licèt primâ fronte paulò obſcurior videatur, attamen explicatur clariſſimè ex D. Thoma tertiò phyſ. lect. 1. Obſeruando quòd in ſubiecto reſpectu formæ duplex eſt potentia, vna ad formam, & alia ad fieri formæ, vt aqua reſpectu caloris duplicem habet potentiam, vnam ad calefieri, & aliam ad calidam eſſe priùs enim debet calefieri, quàm ſit calida; nàm calefieri eſt via ad calidum eſſe, quo acquiſito ceſſat calefactionis motus, Hæc via ſeu acquiſitio, & *fieri* formæ vocatur motus: qui proindè dicitur *actus*, quia actuat primam potentiam, quàm habet ſubiectum ad fieri formæ; Sed dicitur *actus entis*, ſeu exiſtentis *in potentia*, quia fieri eſt via tendens ad formam, tanquàm ad ſuum vltimum actum: Vndè quamdiu ſubiectum eſt in motu, ſeu *fieri*, exiſtit adhuc in potentia ad formam habendam: Additur *prout in potentia*; tunc enim ſubiectum formalitèr, & proximè eſt in potentia ad formam, quando eſt in *fieri* formæ: Sic aqua quãdo eſt in calefieri, cẽſetur formalitèr, & proximè eſſe in potentia ad

calo-

calorem, ad quem ducit calefactio, ſicut via ad terminum.

Alius modus facillimus explicandi hanc definitionem ſaltem in motibus ſucceſſiuis tradi poteſt, aduertendo in rerum natura eſſe quaſdam formas, quæ non ſtatim totę fiunt, & acquiruntur, ſed per gradus procedunt ad debitam perfectionem, vt quantitas, calor, & locus Non enim lignum in inſtanti recipit perfectum calorem, neque puer ſuam quantitatem, ſed hæc acquiſitio ſit quibuſdam gradibus; ita ut imperfectus ſit via ad vlteriorem perfectum donec perueniatur ad vltimum in quo terminatur acquiſitio. Hanc igitur paulatim creſcentem formę acquiſitionem Philoſophi vocant *motum* qui ideò dicitur actus entis in potentia, quia licèt ſubiectum, quando eſt ſub primò gradu; habeat aliquid de actualitate formę; attamen in illo non ſiſtit, ſed vlterius per illud ſibi ad perfectiorem gradum viam ſternit. Hi modi facillimam reddunt motus definitionem, quę adhuc poſſet clarioribus terminis exponi dicendo; Motus eſt actualis tendentia mobilis ad terminum; quę definitio patet ex dictis, & coincidit cum prima. Ex his

Colligitur primò, motum eſſe duplicem, ſcilicèt inſtantaneum, & ſucceſſiuum; Eorum enim, quę acquirunt aliquam formam, tranſeunt à potentia ad actum quędam id conſequuntur in inſtant, vt aer orto ſole in inſtanti fit lucidus; ſpeculum in inſtanti recipit imaginem; materia in-

in-

inſtanti deperdit veterem formam ſubſtantialem, & acquirit nouam; Alia verò paulatim, & ſucceſſiuè reducuntur in actum; vt lignum paulatim caleſit; puer ſucceſſiuè creſcit, & viator paulatim ad ſuum terminum tandèm peruenit. Prima mutatio vocatur motus inſtantaneus: ſecunda verò motus ſucceſſiuus. Quamuis autem definitio motus magis propriè conueniat ſucceſſiuæ mutationi, quàm inſtantaneæ; attamen poteſt accommodari etiam iſtis mutationibus repentinis; Vt ſunt generatio, corruptio, illuminatio: licèt enim in illis *fieri*, & *factum eſſe* ſint idem, & in eodem inſtanti reali; attamen diſtinguimus duos ſtatus, duoque inſtantia naturæ; vnum, in quo forma concipitur fieri, & alterum in quo concipitur facta: vt in generatione hominis diſtinguimus vnum inſtans naturæ in quo materia acquirit formam hominis, & aliud in quo eſt ſub ipſa forma: ſicque ſaluatur ratio: & definitio motus, inquantum primum inſtans eſt quaſi via ad alterum,

Colligitur 2. Definitionem motus non poſſe conuenire actionibus immanentibus etiam corporalibus: vt viſioni, auditioni, imaginationi, &c. quamuis enim in iſtis actionibus intercedere ſoleat quidam corporalis motus, v. g. receptio ſpeciei: attamen ipſa actio formalitèr ſumpta non eſt motus propriè dictus, & prout à nobis definitus eſt, quia non ſignificat aliquid tendens vlteriùs, ſicut generatio, & illuminatio ſignificant tendentiam ad aliquos actus vlterio-

riores, ſcilicèt ad formam ſubſtantialem, & ad lumen: ſed ſignificat actum vltimum vlteriùs non ordinatum; Nàm viſio eſt vltimus actus potentiæ viſiuæ: ideòque non conuenit ei, vt ſit actus exiſtentis in potentia ad vlteriorem actum; nec proindè definitio motus.

Dico 2. Motus, Actio, & Paſſio, licèt ſint idem entitatiuè, modalitèr tamen videntur diſtingui Concluſio eſt communis præcipua inter Thomiſtas, quam expreſsè tradere videtur D. Th. 1. p. q. 45. a. 2. Vbi ait *Actio, & paſſio conueniunt in ſubſtantia* (ideſt indentitate) *motus, & differunt ſolùm ſecundùm diuerſas habitudines*: quod idem ſepè alijs in locis repetit.

Prima pars quòd ſcilicèt ſint idem entitatiuè, patet: Nàm vna, & eadam entitas, v.g. calefactio, prout concipitur egredi ab igne tanquàm diffuſio eius caloris, eſt actio ignis; prout verò recipitur in ligno, tanquàm immutatio ligni, dicitur eius paſſio; prout domùm eſt via, & tendentia ad terminum; ſcilicèt ad calorem, dicitur motus: ergò iſta omnia entitatiuè: ſunt idem. Vndè D. Thomas ſæpè dicit, *quod actio, & paſſio ſunt vnus numero motus*.

Secunda verò pars, quòd ſcilicèt diſtinguantur modalitèr, probatur: Tum quia actio, & paſſio conſtituunt diſtincta prædicamenta, motus verò excluditur à prædicamentis; ergò non ſunt omninò idem, ſed ſaltem modalitèr diſtinguuntur; Tum quia motus eſt tendentia ad terminum actio verò

verò eſt egreſſus effectus ab agente ; paſſio demum eſt receptio effectus in paſſo: ſed hęc omnia ſunt ſaltem modalitèr diuerſa ; ergò motus, actio, & paſſio ſaltem modalitèr diſtinguuntur. Hæc ratio inſinuari videtur à Diuo Thoma dicente, actionem, paſſionem, & motum eſſe quidem eandem ſubſtantiam, ſeu entitatem, diſtingui verò ſecundùm habitudines. Et declarari poteſt familiari exemplo. Sic enim licèt idem ſit vinum, quòd effunditur à lagena in ſcyphum: attamen egreſſio à lagena, receptio in ſcypho, & tendentia à lagena in ſcyphum ſunt diuerſę formalitates: Ità paritèr licèt ſit eadem calefactio, quæ egreditur, non quidem localitèr, ſed cauſalitèr, à virtute ignis, & recipitur in potentia ligni ipſumque ducit ad calorem, attamen in tali calefactione egreſſio ab igne, receptio in ligno, & tendentia ad calorem tanquam ad terminum, ſunt modalitates diſtinctæ. Prima conſtituit actionem, ſecunda paſſionem, tertia motum.

Dico 3. Etiam motus; ſaltem modalitèr, diſtinguitur à termino.

Patet concluſio. Nàm via, & tendentia diſtinguitur ab eo, ad quod tendit; Sed motus eſt via & tendentia ad terminum; ergò diſtinguitur ab illo. Deindè, forma eſt in diuerſo ſtatu, dum acquiritur, & dum habetur: acquiritur enim vt habeatur; Vndè acquiſitio ordinatur ad habendam formam; Sed motus eſt ipſa forma vt in acquiri, ſeu acquiſitio; terminus verò eſt ipſa forma vt

riores, ſcilicèt ad formam ſubſtantialem, & ad lumen: ſed ſignificat actum vltimum vlterius non ordinatum; Nàm viſio eſt vltimus actus potentiæ viſiuæ: ideòque non conuenit ei, vt ſit actus exiſtentis in potentia ad vlteriorem actum; nec proindè definitio motus.

Dico 2. Motus, Actio, & Paſſio, licèt ſint idem entitatiuè, modalitèr tamen videntur diſtingui. Concluſio eſt communis præcipua inter Thomiſtas, quam expreſsè tradere videtur D. Th. 1. p. q. 45. a. 2. Vbi ait *Actio, & paſſio conueniunt in ſubſtantia* (ideſt indentitate) *motus, & differunt ſolùm ſecundùm diuerſas habitudines*: quod idem ſepè alijs in locis repetit.

Prima pars quòd ſcilicèt ſint idem entitatiuè, patet: Nàm vna, & eadem entitas, v.g. calefactio, prout concipitur egredi ab igne tanquàm diffuſio eius caloris, eſt actio ignis; prout verò recipitur in ligno, tanquàm immutatio ligni, dicitur eius paſſio; prout domùm eſt via, & tendentia ad terminum; ſcilicèt ad calorem, dicitur motus: ergò iſta omnia entitatiuè ſunt idem. Vndè D. Thomas ſæpè dicit, *quod actio, & paſſio ſunt vnus numero motus*.

Secunda verò pars, quòd ſcilicèt diſtinguantur modalitèr, probatur: Tum quia actio, & paſſio conſtituunt diſtincta prædicamenta, motus verò excluditur à prædicamentis; ergò non ſunt omninò idem, ſed ſaltem modalitèr diſtinguuntur; Tum quia motus eſt tendentia ad terminum actio

verò

verò eſt egreſſus effectus ab agente; paſſio demum eſt receptio effectus in paſſo: ſed hęc omnia ſunt ſaltem modalitèr diuerſa; ergò motus, actio, & paſſio ſaltem modalitèr diſtinguuntur. Hæc ratio inſinuari videtur à Diuo Thoma dicente, actionem, paſſionem, & motum eſſe quidem eandem ſubſtantiam, ſeu entitatem, diſtingui verò ſecundùm habitudines. Et declarari poteſt familiari exemplo. Sic enim licèt idem ſit vinum, quòd effunditur à lagena in ſcyphum: attamen egreſſio à lagena, receptio in ſcypho, & tendentia à lagena id ſcyphum ſunt diuerſę formalitates: Ità paritèr licèt ſit eadem calefactio, quæ egreditur, non quidem localitèr, ſed cauſalitèr, à virtute ignis, & recipitur in potentia ligni ipſumque ducit ad calorem, attamen in tali calefactione egreſſio ab igne, receptio in ligno, & tendentia ad calorem tanquam ad terminum, ſunt modalitates diſtinctæ. Prima conſtituit actionem, ſecunda paſſionem, tertia motum.

Dico 3. Etiam motus; ſaltem modalitèr, diſtinguitur à termino.

Patet concluſio. Nàm via, & tendentia diſtinguitur ab eo, ad quod tendit; Sed motus eſt via & tendentia ad terminum; ergò diſtinguitur ab illo. Deindè, forma eſt in diuerſo ſtatu, dum acquiritur, & dum habetur: acquiritur enim vt habeatur; Vndè acquiſitio ordinatur ad habendam formam; Sed motus eſt ipſa forma vt in acquiri, ſeu acquiſitio; terminus verò eſt ipſa forma vt

habita: ergò motus diſtinguitur ſaltem modalitèr à termino.

ARTICVLVS SECVNDVS.

De ſubiecto motus, & præcipuè actionis cum motu identificatę.

FRequentèr aſſerunt D. Thomas, Ariſtoteles, & alij Phyſici actionem identificari cum motu, ſolùmque modalitèr diſtingui, idque conſtare ſatis videtur ex dictis. Ex hoc ſtatim facile inferri videtur eſſe in eodem ſubiecto; Quæ enim ſunt idem entitatiuè, nequeunt diuidi, & eſſe in diuerſis ſubiectis: Attamen circa ſubiectum motus vix vlla difficultas eſt: Circa verò ſubiectum actionis grandis cōtrouerſia eſt inter Authores, cui locum feciſſe videtur æquiuocatio, ſeu vſurpatio vocabuli *Actionis*, in diuerſis ſenſibus, ſicut magis patebit ex dicendis. Vndè pro vtriuſque reſolutione:

Dico 1. Motus ſubiectatur in paſſo, ſeu mobili. Concluſio eſt communis apud omnes paucis exceptis, qui dicunt, motum ſaltem localem ſubiectari in ſpatio. Sed facilè.

Probatur; Tùm quia proprietas ſubiectatur in eo, cuius eſt proprietas; Sed motus eſt proprietas corporis mobilis: ergò ſubiectatur in mobili: Tùm quia motus ſubiectatur in eo, quod mouetur: Sed mobile, ſeu paſſum eſt id, quod mouetur: ergò motus ſubiectatur in mobili.

Circà ſecundam, & præcipuam difficultatem.

tatem de ſubiecto actionis, notandum eſt actionem eſſe duplicem. Vna dicitur immanens, alia tranſiens. Immanens eſt, quæ ita remanet intrà principium, à quo elicitur, vt nihil extrà producat: Sic viſio, intellectio, volitio remanent intrà potentias, à quibus eliciuntur, nec aliquid producunt ad extra. Actio tranſiens eſt, quæ exit extrà principium, à quo elicitur, & aliquid in externa materia producit; vt combuſtio non manet in igne comburente, ſed tranſit ad ſtuppam, quæ comburitur. Omnes concedunt actiones immanentes ſubiectari in agente, vt viſio ſubiectatur in oculo, & intellectio in intellectu.

Cæterùm circa actiones tranſeuntes, de quibus modò eſt difficultas; triplex eſt opinio. Prima Scotiſtarum, qui dicunt actionem ſubiectari in agente, & paſſionem in patiente. Fundamentum iſtius ſententiæ eſt, quia Scotus tenet actionem nihil aliud eſſe, quàm relationem agentis ad paſſum. Cæterùm, ſi actio ſumeretur pro tali reſpectu, certum eſſet eam eſſe in agente. Sed falſum eſt actionem formalitèr eſſe talem reſpectum; ſiquidem relatio agentis ad paſſum conſequitur, & fundatur in ipſa actione; ergò non poteſt eſſe actio niſi conſequentèr. Quidam Thomiſtæ idem tenent, ſed ex alio motiuo, quia ſcilicèt ſumunt actionem pro actu ſecundo perficiente, & intrinſecè complente virtutem actiuam ad agendum. Secunda ſententia tenet actionem originalitèr quidem eſſe ab agente ſu-

biectiuè tamen eſſe in paſſo: Ità communiùs Thomiſtæ. Tertia demùm eſt Ioannis à S. Thoma, qui vt vtramque præcedentem conciliet, & graues D. Thomæ authoritates ſoluat, duas formalitates diſtinguit in actione, quarum vnam ponit in agente, alteram verò in paſſo.

Ceterùm, vt omnis ambiguitas, & æquiuocatio tollatur; actio tranſiens nihil aliud eſt, quàm communicatio illius, per quod agens eſt in actu, vt patet ex D. Th. 2. de potentia, art. 1. Idque innuit nomen ipſum, nam actio eſt quaſi actus factio, & difuſio, ſeu reductio ad actum: Sed quia intantùm aliquid agit, & ſe ipſum communicat, & diffundit, inquantùm eſt in actu, vt virtus actiua creaturæ, quæ de ſe eſt ſolùm actiua in actu primo, agat in actu ſecundo agendi. Vndè D. Th. 2. contra Gent. cap. 35. dicit, ad actionem requiri, vt agens aliquomodo moueatur, ſaltem de otio ad actum, quod fieri per præmotionem, ſeu per applicationem primæ cauſę demonſtrant Thomiſtæ. Ex quo patet in actione duas eſſe formalitates; Prima ſe tenet ex parte agentis, & eſt vltima actualitas, ſeu actuitas, per quam virtus actiua reducitur de habitu ad exercitum agendi ſeu de actu primo ad actum ſecundum; Secunda verò eſt diffuſio illius virtutis in actu ſecundo conſtitutæ, ſeu reductio patientis ad actum. Licèt autem cuilibet ex iſtis formalitatibus tribui poſſit, & ſoleat, etiam à Diuo Thoma, nomen actionis attamen ipſa vltima actiuitas

agen-

agentis propriè, & phyſicè non poteſt dici actio, ſed ſolum cauſalitèr, & originatiuè, niſi quando nihil eſt medium inter actiuitatem agentis, & effectum, tunc enim ipſa actiuitas agentis, vt inferens effectum vocatur actio, ſicut explicabitur in calce articuli. Cæterùm in iis, quæ agunt mediante motu, qui eſt aliquid medium inter actiuitatem agentis, & effectum, nomen actionis propriè, & phyſicè tribuitur ipſi motui, quatenus eſt ab agente, cuius eſt veluti quædam diffuſio, & ad actum ductio. In hoc igitur ſenſu ſumendo actionem cùm Diuo Thoma, & Ariſtotele hic.

Dico 2. Actio propriè, & phyſicè ſumpta, licèt ſit originatiuè ab agente, eſt tamen ſubiectiuè in patiente.

Probatur 1. concluſio tùm authoritate Ariſtotelis 3. de anima, textu 138. vbi dicit, *Agentis, momentiſque operatio in ipſo patiente ſuſcipitur, atque in eſt*, & in hoc 3. lib. c. 3. id expreſsè probat; Tùm etiam Diuus Thomas, qui pluribus in locis id dicit, præcipuè 3. phyſ. lect. 5. vbi ait: *Licèt Actio ſit ab agente, vt à quo, eſt tamen in patiente tanquam recepta in eo*, quod idem dicit 10. Met. lect. 9.

Probatur ſecundò ratione euidenti; Nàm actio eſt in eo, in quo recipitur motus: ſed motus recipitur in patiente: ergò, & actio. Minor patet ex dictis, & vix ab vllo negatur. Maior verò probatur: Nàm quæ ſunt realitèr identificata, & ſolùm modalitèr diſtincta, debent eſſe in eodem ſubiecto:

ĉto:Sed motus, & actio phyſicè ſumpti identificatur, vt patet ex dictis, & ſæpè repetit D. Thomas cum Ariſtotele; ergò debent recipi in eodem ſubiecto.

Hæc ratio eſt Ariſtotelis hic,& ita euidentèr conuincit, vt ſi per actionem intelligatur ipſa ductio ad actum, quæ cum motu identificatur, impoſſibile ſit negare eam recipi in patiente.

Confirmatur Nàm oppoſitorum oppoſita debet eſſe ratio; ſed actio immanens, & tranſiens ſunt veluti oppoſitæ inter ſe: ergò debent ſortiri oppoſitam rationem; ergò cum vna ſit in agenre, altera debet eſſe in paſſo, vt etiam inſinuant ipſæ voces: Nàm immanens dicitur, quaſi manens in agente à quo elicitur; tranſiens verò, quaſi egrediens ab agente, vt in paſſo recipiat paſſo, recipiatur. Vndè D. Thomas 1. 2. q. 3. art. 2. & quæſt. 31. art. 5. diſcrimen ponit inter illas, quod actio immanens ſit actus & perfectio agentis: tranſiens verò ſit ſolùm perfectio patientis; quod planè falſum eſſet, ſi in agente tranſiens reciperetur, & non in paſſo. Si verò dicas, actionem dici tranſeuntem, non quod ipſa ſit in paſſo, ſed quia terminus eius recipitur in paſſo. Contra eſt: Nàm actio Dei creatiua ponit terminum ad extra, & tamen non dicitur formalitèr tranſiens, ſed ſolùm virtualitèr: ergò actio formalitèr tranſiens, non ſolùm quantùm ad terminum, ſed etiam quantùm ad entitatem debet eſſe extra agens.

Pro-

Probatur 3. Nàm actio eſt veluti reductio ad actum, ſeu actus diffuſio: ſed talis reductio ad actum, talisque diffuſio non recipitur in agente, ſed in patiente; ergò actio eſt in patiente. Probatur minor: Nàm reductio ad actum, & diffuſio eſt in eo, quod reducitur ad actum, & ad quod diffunditur actus; ſed patiens reducitur ad actum: ergò in ipſo recipitur actio, & solùm egreditur, & originatur ab agente.

Dico 3. Si actio ſumatur cauſalitèr pro ipſa actiuitate agentis, ſeu pro illa formalitate; per quam virtus actiua transfertur ab actu primo ad actum ſecundum agendi, ſic recipitur in agente: Idem quoque dicendum eſt ſi actio ſumatur relatiuè, ideſt, pro reſpectu agentis ad paſſum. Hæc concluſio conciliat diuerſas Thomiſtarum ſententias, & patet: Nàm ipſa actiuitas agentis, cum ſit intrinſeca perfectio virtutis actiuæ, ipſamque transferat ab actu primo agendi ad actum ſecundum, debet informare, & actuare ipſum agens, ac proindè in illo ſubiectari.

Obiicies 1. ex Ariſtotele 3. de anima text. 26. actus eſt in eo, cuius eſt actus: Sed actio eſt actus agentis: ergò eſt in agente.

Reſpondeo cum Ariſtotele hic, qui ſibi proponit hoc argumentum, ipſumque ſoluit, diſtinguendo minorem. Actio eſt actus agentis vt à quo, concedo: vt in quo, nego. Ideſt, actio dicitur actus agentis: quia ab illo procedit, non vero quia in illo recipitur.

Obiicies 3. difficiles D. Thomæ authoritates: Nàm 2. ſent.diſtinctione quadrageſim. quæſt. 1. art. 6. *Dicendum*, inquit, *quod, cum actio ſit in agente, & paſſio in patiente, non poteſt eſſe idem numero accidens*. Et 2. contrà Gent. c. 9. *Actio, quæ non eſt ſubſtantia agentis in eſt ei ſicut accidēs ſubiecto: nam actio inter nomen accidentium prędicamenta computatur*: quod idem alijs in locis repetit: ergò ſentit D. Thomas actionem eſſe in agente. Hæ authoritates expreſſæ omninò ſunt: ſed cum etiam D. Thomas agendo de actione dicat cum Ariſtotele eam identificari cum motu, & recipi in paſſo, vt concilierentur hæc omnia loca.

Reſpondeo 1. D. Thomam loqui de actionibus immanentibus, non verò de tranſeuntibus. Nàm in primo loco loquitur de malitia actionis crucifigentium Chriſtum: hæc autem crucifixio licèt executiuè fuerit actio tranſiens, attamen imperatiuè fuit actio immanens malæ voluntatis Iudæorum. Similitèr in ſecundo loco loquitur de actionibus immanentibus: vt ſunt intelligere, & velle, quæ in ſolo Deo ſunt eius ſubſtantia, in creaturis verò accidentia.

Reſpondeo ſecundò, quod cum D. Thomas, loquendo etiam de actione tranſeunte, dicit eam eſſe in agente, ſumit actionem pro ipſa actiuitate agentis, ſeu pro illa formalitate, per quam agens reducitur ab actu primo ad actum ſecundum: In quo ſenſu etiam dicit actionem cauſæ ſubordinatæ eſſe paſſionem illatam à cauſa ſuperiori, inquan-

quantùm cauſa ſuperior influit ipſam actiuitatem vltimã in cauſa inferiori, ipſam reducendo de actu primo ad actum ſecundum. Cæterum ſi ſumatur actio propriè, & phyſicę, ſicut eam ſumit 3. Phyſicorum, lect. 4. & 11. Metaph. lect. 9. ſemper eam aſſerit identificari cum motu, & recipi in paſſo.

Obiicies 3. Cauſalitas eſt in eo, cuius eſt cauſalitas, ſed actio eſt cauſalitas agentis; ergò eſt in agente, Minor patet. Probatur maior; Nàm conſtitutiuum debet eſſe in eo, quod conſtituit; ſed cauſalitas conſtituit agens actu cauſans, ergò, &c.

Reſpondeo negando maiorem vniuerſalitèr ſumptam. Ad probationem, diſtinguo; conſtitutiuum eſt in eo quod conſtituit, conſtitutiuum intrinſecum, & per modum perficientis, concedo: conſtitutiuum extrinſecum, & per modum originati, nego. Actio autem conſtituit agens non quatenus eſt in ipſo, & per modum perficientis ipſum, ſeu quatenùs eſt ab eo, vt ſæpè dicit D. Thomas,

Inſtabis; Actio denominat agens; ergò eſt in eò.

Reſpondeo eodem modo actionem denominare agens per modum principii à quo eſt, non verò per modum ſubiecti in quo eſt; ſicut riuulus denominat, & conſtituit fontem fluentem, & fructus arborem fructiferam, non quod riuulus ſit in fonte, vel fructus in arbore tanquàm in ſubiecto; ſed quia riuulus, & fructus ſunt à fonte, & arbore tanquàm à principio;

Vrgebis; Forma denominans aliquid extrinſecè, debet aliud denominare intrinſecà ſicut viſio quæ denominat parietem extrinſecè viſum denominat oculum intrinſecè videntem: Atqui actio nihil poteſt denominare intrinſecè præter ipſum agens, quid enim aſſignari poteſt? ergò intrinſecè denominat agens.

Reſpondeo, quòd actio transiens denominat intrinſecè paſſum, inquantùm conſtituit ipſum actuatum, & effectum actione: Actio enim duo denominat, ſcilicèt principium à quo eſt, & ſubiectum in quo eſt diuerſimodè tamen: Nàm ſubiectum in quo eſt, denominat actuatum: principium verò à quo eſt, denominat agens. Sed quia actio formalitèr ut actio, non dicit eſſe in aliquo, ſed eſſe ab aliquo, ideò actio, formalitèr vt actio, denominat principium à quo eſt, ſcilicèt ipſum agens.

Obiicies 4. Agens eſt propter ſuam actionem ergò debet ab illa perfici intrinſecè, ac proindè actio eſt in agente.

Reſpondeo negando conſequentiam res enim eſt propter ſuam perfectionem; vt autem dicit S. Tho. perfectio rei non ſolùm in eo conſiſtit vt in ſe perfecta ſit: ſed etiam vt alia perficiat; Immò, vt inquit Chriſtus *Beatiùs eſt dare, quàm accipere*: ideſt perficere, quàm perfici: per actionem autem tranſeuntem res perficit alias; Vndè res poteſt eſſe propter ſuam actionem, quamuis tali actio non ſit intrinſeca agenti.

Inſtabis; Id, per quod potentia reducitur

tur ad actum, eſt in ipſo agente: ſed potentia agendi per actionem ſuam reducitur ad actum; ergò actio eſt in agente. Probatur maior; nàm potentia non poteſt reduci ad actum niſi per id, quod intrinſecè recipit.

Reſpondeo negando maiorem abſolutè ſumptam, Ad probationem diſtinguo: Potentia non reducitur ad actum, niſi per aliquid intrinſecè receptum in illa, potentia paſſiua, ſeu recipiendi, concedo; potentia actiua ſeu dandi, nego: Patet enim quod potentia dandi per hoc præcisè reducitur ad actum vltimum, quod communicet, & det ſuam perfectionem aliis. Vndè actio, quę reducit potentiam actiuam ad actum, non debet in illa recipi, ſed ab illa ad alia diffundi. Attamen quia omnis virtus actiua creata habet aliquid potentialitatis paſſiuæ admixtum, nec eſt actiua, niſi habitualitèr, ideò antecedentèr ad actionem debet aliquid intrinſecum recipere, per quod ſiat actua in actu ſecundo, & profundens ſuam actionem. Cæterùm ipſa actio non recipitur in virtute actiua, ſed ſolùm in paſſo. Vndè Ariſtoteles dicit, quod agens agendo non mutatur per ſuam actionem, quia illam non recipit.

Quæres, quomodo actio tranſiens attribuatur Deo?

Reſpondeo ex D. Thoma diſcrimen eſſe inter Deum, & agens creatum, quod omne agens creatum agit cum motu, & tranſmutatione ſubiecti, ipſum reducendo de po-

tentia ad actum: Deus verò agit ſine motu, & tranſmutatione, quia non ſupponit ſubiectum, ſed ipſum etiam producit. Vndè in agentibus quidem creatis reperitur aliquid medium inter virtutem actiuam, etiam in actu ſecundo conſtitutam, & effectum, ſcilicèt motus ipſe, qui quatenùs procedit ab agente,& eſt reductio patientis ad actum vocatur actio agentis; Sed inter virtutem Dei actiuam, & effectum nihil eſt medium, quod poſſit conſtituere actionem Dei. Vndè ratio actionis attribuitur ipſi virtuti Dei, ſeu actui immanenti, quo producit effectus ad extrà; Et quia ille actus non exit extrà Deum, ſicut motus cauſæ agentis: ſed manet in ipſo Deo, immò eſt eius ſubſtantia, ideò actio Dei dicitur formalitèr immanens, & ſolùm virtualitèr tranſiens.

ARTICVLVS TERTIVS.

De Terminis Motus.

LOquimur hìc de motu ſucceſſiuo, cui propriè conuenit ratio motus, quique eſt tendentia ſucceſſiua ab vno extremo ad aliud. Ex quo patet ipſum debere verſari inter duo extrema, quorum vnum deſerat, vt aliquid acquirat. Hæc extrema vocantur termini motus; ille quidē, qui deſeritur, terminus à quo; qui verò acquiritur, terminus ad quem. De illis, præcipuè de termino ad quem, qui principalior eſt, quo quæruntur.

Primò,

Primò, quas conditiones habere debeant. Secundo, quænam entia, ſeu prædicamenta poſſint per ſe præſtare munus termini reſpectu motus.

Dico 1. Triplex eſt conditio requiſita in terminis motui. Prima, vt inter illos mediet latitudo ſucceſſiuè decurrenda: Secunda, vt ſint poſitiui. Tertia, vt ſint oppoſiti aliquo modo contrariè, & non purè priuatiuè, vel contradictoriè.

Probatur prima conditio? Nàm motus ſucceſſiuus eſt ſucceſſiua progreſſio à termino à quo ad terminum ad quem, ergò neceſſe eſt, vt inter illos mediet aliqua latitudo in plures partes diuiſibilis, vt demùm paulatim exhauritur, procedendo à priori parte ad vlteriorem, fiat ſucceſſio in motu: nàm ſucceſſio eſt à priori ad poſterius progreſſio.

Probatur etiam ſecunda conditio, quæ ſequitur ex prima; Nàm inter ens, & non ens nihil cadit medium, ergò motus ſucceſſiuus nequit eſſe inter ens, & non ens. Et proindè eadem ratione qua exigit latitudinẽ mediã inter ſua extrema, exigit etiam terminos, ſeu extrema poſitiua. Vndè mutationes, quæ ſunt inter ens, & non ens, v. g. inter priuationem, & formam, ſunt inſtantaneæ, vt generatio, corruptio, & illuminatio.

Probatur demùm tertia conditio, quæ etiam ſequitur ex prima. Et in primis quod termini motus debeant opponi, patet: Nàm acquiſitio termini ad quem eſt derelictio termini à quo, ergò debent opponi, ideſt; eſſe

eſſe incompatibiles. Quod verò debeant opponi contraria probatur: Nàm oppoſitio contraria eſt, quæ petitur ex diſtantia duorum extremorum ſub vno genere contentorum: Sed extrema motus debent hoc modo inter ſe diſtare; ergò debent inter ſe aliquomodo opponi contrariè.

Hæ omnes conditiones patent in motu, v.g. nauis ſoluentis à Gallia in Americam. In primis enim inter Galliam, & Americam, qui ſunt termini à quo, & ad quem, mediat immenſum illud ſpatium interiacens inter littora Galliæ, & Americæ, quòd dùm ſucceſſiuè, & per partes decurritur à naui, conſtituit ſucceſſionem in eius motu. Deindè Gallia, & America ſunt termini poſitiui, vt patet: ſunt etiam oppoſiti quaſi contrariè quia inter ſe diſtant, & propter illam diſtantiam, dùm vnus acquiritur, aliud deferatur neceſſe eſt.

Dico 2. Motus non datur ad ſubſtantiam; ideſt, ſubſtantia non poteſt per ſe terminare motum. Ita Ariſtoteles, & D. Thomas hìc, & 11. Metaphyſ. lect. 2.

Probatur eorum rationibus: Tùm quia inter duas formas ſubſtantiales nihil cadit medius, ſed vna immediatè ſuccedit alteri; cum enim forma ſubſtantialis det primum eſſe, neceſſe eſt materiam, dum vnam deſerit immediatè acquirere aliam: alias in duratione media eſſet ſine eſſe, quod eſt impoſſibile: Tùm quia formæ ſubſtantiales non opponuntur contrariè; ſiquidem extrema motus dicuntur contraria, inquantùm

tùm inter illa datur determinata diſtantia, quæ dum exhauritur facit mutationem eſſe ſucceſſiuam: ſed duæ formæ ſubſtantiales non habent iſtam diſtantiam (quælibet enim immediatè poteſt ſuccedere quilibet;) ergò non opponuntur contrariè: Tùm demùm, quia mutatio ſubſtantialis eſt de non eſſe ſimpliciter ad eſſe, vel è contrà; ergò non eſt per ſe inter terminos poſitiuos, ſed inter priuationem, & eſſe: Vndè ſi per impoſſibile materia poſſet priuari omni forma, mutatio ab iſta priuatione ad formam eſſet mutatio ſubſtantialis. Adde præterea cum D. Tho. 5. Phyſic.lect.3. quod ſi daretur motus ad ſubſtantiam, materia prima eſſet ſubiectum iſtius motus: ſed materia non poteſt eſſe ſubiectum motus, ergò Probatur minor: Nam ſubiectum motus debet eſse ens actu; quod enim non eſt, quomodo moueri poteſt ſaltem propriè; ſed materia non eſt ens actu; ergò, &c.

Obijcies primò. Nutritio eſt motus ſucceſſiuus non enim in inſtanti fit, ſed ſucceſſiuè digeritur, diſponitur, & conuertitur cibus in ſubſtantiam aliti: Atqui nutritio terminatur ad ſubſtantiam, eſt enim acquiſitio nouæ ſubſtantiæ; ergò datur motus ſucceſſiuus ad ſubſtantiam.

Reſpondeo diſtinguendo minorem: Nutritio eſt motus ſucceſſiuus, præcisè vt terminatur ad ſubſtantiam, nego: vt habet ſecum adiunctam alterationem, & augmentationem, concedo: In nutritione enim tria ſunt: Primò alteratio cibi: Secundò conuer-

uerſio cibi in ſubſtantiam animalis; Tertiò acqu ſito nouarum partium quãtitatiuarum; animal enim dum nutritur, non nudam ſubſtantiam acquirit, ſed ſimul cum ea nouas partes quantitatis. Dicimus ergò quod alteratio cibi fit quidem ſucceſſiuè, ſimilitèr additio nauarum particularum quantitatis fit ſucceſſiuè: ſed conuerſio cibi in ſubſtantiam aliti, quæ formalitèr eſt nutritio, fit in inſtanti; Nàm ſicut particulæ ligni, poſtquàm per calorem ſatis diſpoſitæ ſunt ad formam ignis, in inſtanti igneſcunt; ita particulæ cibi poſtquàm ſatis per ſucceſſiuam alterationem diſpoſitæ ſunt, inſtanti tranſeunt à forma ſubſtantiali cibi, ad formam ſubſtantialem animalis.

Obijcies 2. Inter duas formas, dantur plures mediæ ſucceſſiuè decurrendæ; vt inter formam cibi, & pueri, mediat forma ſeminalis, vegetatiua, & ſenſitiua: ijs enim veluti gradibus materia cibi procedit ad animam rationalem: ergò à forma cibi ad formam pueri poteſt dari motus ſucceſſiuus.

Reſpondeo; Has formas mediatè ſolùm ſecundùm ordinem naturæ, non verò ſecundùm neceſſitatem generationis; Si enim in cibi materiã ponerentur diſpoſitiones ad formam pueri, immediatè forma pueri ſuccederet formæ cibi. Adde prætereà, quod quælibet forma media acquiritur per propriam, & diſtinctam mutationem; vndè formæ mediæ non poſſunt conſtituere vnum medium vnius motus ſucceſſiui.

Dico

Dico 3. Ad relationem, ſitum, habitum, & quando non datur etiam motus.

Probatur concluſio: Tùm quia eiuſmodi prædicamenta non fiunt per ſe, ſed reſultant ex alijs, vt dictum eſt in Logica: Tùm quia non ſeruant conditiones requiſitas ad motum: Non enim fiunt ex termino à quo poſitiuo, & contrario, inter quem & ipſa ſit quoddam medium ſucceſſiuè decurrendum: ſed in inſtanti reſultant: relatio quidem ad poſitionem fundamenti, & termini; ſitus ad diſpoſitionem partium in loco: quando ad poſitionem rei in tempore: & habitus ad applicationem veſtium.

Dico 4. Ad actionem, & paſſionem non datur motus.

Probatur facilè: Tùm quia actio, & paſſio identificantur cum motu: ergò ſi daretur ad illas motus, daretur motus ad motum; Tùm quia motus eſt idem cum actione; ergò ſi daretur motus ad actionem, daretur etiam actio ad actionem, & fieret proceſſus in infinitum.

Dico 5. Solùm tria prædicamenta poſſunt per ſe terminare motum, ſcilicèt quantitas, qualitas, & vbi: Ita Diuo Thomas, & Ariſtoteles 5. Phyſ. cap. 2.

Probatur concluſio: Nàm tria hæc prædicamenta habent omnes conditiones ad terminandum motum requiſitas; in primis enim datur in illis quædam latitudo ſucceſſiuè decurrenda, vt inter minorem, & maiorem quantitatem mediat quædam latitudo extenſionis in plures partes diuiſibiles;

Inter

Inter duo vbi, ſeu duo loca, mediat latitudo diſtantiæ, quam corpus exhaurit, dum ab vno loco ad alium pergit: Et in qualitatibus datur latitudo perfectionis, per quam ſubiectum tranſit, dum ab vno ſtatu qualitatis ad alium procedit, vt inter minimum calorem, & maximum ſunt diuerſi gradus, per quos neceſsariò tranſire debet ſubiectum, dum calefit: Et inter duas contrarias qualitates dantur plures mediæ, quas ſubiectum decurrit, dum à contrario in contrarium tranſit, vt inter album, & nigrũ mediat calor fuſcus pallidus, &c. Hæc etiam prædicamenta fiunt ex terminis poſitiuis, vt maior quãtitas ex minori, vnus locus ex alio, & perfectior qualitas ex imperfectiori. Extrema denùm horum prædicamentorũ opponũtur etiã cõtrariè, non quidẽ contrarietate ſtricta, quæ eſt ſolùm inter duas qualitates maximè diſtantes, ſeque mutuò à ſubiecto pellentes; ſe ſaltem contrarietate impropria, quæ eſt inter duo extrema inuicem diſtantia. Nàm, & duo loca, & maior minorque quantitas inter ſe diſtant, vt patet. Et ex hoc ſoluitur obiectio dicens, contrarietatem non habere locum in quantitatibus, vt dictum eſt in Logica; hoc enim intelligitur de contrarietate ſtrictè ſumpta, quæ eſt maxima diſtantia inter extrema ſub vno genere poſita, & inter ſe repugnantia; non verò de contrarietate lato modo ſumpta pró incompatibilitate duorum terminorum poſitiorum, inter quos mediat determinata diſtantia, quæ contrarietas, vt patet, locum habet etiam in quãtitatibus, & locis.   AR-

ARTICVLVS QVARTVS.

De Vnitate, & diſtinctione tùm generica; tùm ſpecifica, tùm numerica motus.

TRiples eſt in rebus diſtinctio, & vnitas, ſcilicèt, generica, ſpecifica, & numerica; Vndè circa motum, quæritur à quo deſumātur iſta diſtinctiones, & vnitates.

Non eſt autem hic quærendum rigoroſum genus, & ſpecies; Cum enim motus ſit ſolùm ens imperfectum, non habet etiam perfectè genus, & ſpeciem, ſed ſolùm imperfectè. Vndè vt explicetur à quo motus deſumat illam imperfectam, & qualemcunque vnitatem.

Nota, res eſse in duplici differentia: Quædam enim eſsentialitèr ſunt propter ſe, vt ſubſtantiæ omnes. Quædam verò ſunt eſſentialitèr ordinata ad aliud, vt viſio ad colores, potentiæ ad actus ſuos, &c. illa, quæ ſunt propter ſe, ſpecificantur à ſe ipſis, ideſt, à ſuà forma; vt homo ſpecificatur ab anima, & lapis ſimilitèr à ſua forma: Illa verò, quæ ordinantur ad aliud, ſpecificantur ab eo, ad quod ordinantur; inquantùm ſcilicèt natura, quæ ſapientèr agit, talem eſsendi modum, & ſpeciem illis tribuit, qualem exigit res, ad quam ordinantur: Vt quia oculus eſt propter colores videndos, talitèr diſpoſitus eſt, talemque ſpeciem ſortitur, qualem exigit viſio colorum. Conſtat autem motum ordinari ad aliud; eſt enim

enim tendentia ad terminum ; Vndè neceſſe eſt, vt non à ſe ipſo, ſed ab alio ſpecificetur, ideſt ſpeciem & diſtinctionem deſumat. His prænotatis.

Dico 1. Vnitas, & diſtinctio motus tùm generica, tùm ſpecifica deſumitur à termino ad quem tendit. Ita communiter omnes.

Prob. concl. Nàm motus ab illo deſumit vnitatem genericam, & ſpecificam, à quo deſumit ſuam eſſe: Sed motus deſumit ſuum eſſe à termino ad quem; ergò deſumit etiam ab illo vnitatem genericam, & ſpecificam; Prob.mai ex axiomate D. Tho. Vnitas enim ſequitur ens: Vndè ab eodem res deſumit vnitatem, à quo deſumit ſuum eſſe. Minor verò conſtat. Quia motus eſt tendentia ad terminum; ergò deſumit ſuum eſſe per ordinem ad terminum, quem reſpicit. Cæterum terminus à quo recedit motus, nullo modo pertinet ad eius eſſentiam, niſi materialitèr, & præſuppoſitiuè.

Confirmatur ex alio D.Thomæ axiomate; *Ea*, enim *quæ eſſentialiter ordinantur ad aliud, deſumunt ab illa diſtinctionem, & vnitatem*. Sed motus eſſentialitèr ordinatur ad terminum ad quem, non verò ad terminum à quò: ergò deſumit vnitatem, & diſtinctionem, ſiue genericam, ſiue ſpecificam à termino ad quem. Maior eſt axioma D. Thomę, quod habetur 1.2. quæſt. 54. a. 2. & amplius declarabitur agendo ſpecificatiuo potentiarum vitalium; Minor verò conſtat; Eſſentia enim motus eſt tendere ad terminum ad quem.

Ex his colliges tria eſſe genera motus iuxta tria prædicamenta, quæ terminant motum. Primum genus eſt motus ad quantitatem. Secundum genus eſt motus ad qualitatem, qui dicitur alteratio; Tertium genus eſt motus ad vbi, qui dicitur alteratio. Motus ad quantitatem ſubdiuiditur in augmentationem, & diminutionem. Motus ad qualitatem ſubdiuiditur in intenſionem, remiſſionem, & alterationem ſpecialiter dictam, de quibus intrà; Motus localis ſubdiuiditur in rectum, circularem, & mixtum.

Obijcies: Idem terminus poteſt terminare motus ſpecie diuerſos: ergò motus non deſumit ſpeciem à termino ad quem. Probatur antecedens. Nàm media pars montis terminare poteſt motum deſcenſus, ſi quis moueatur à culmine ad medium montis, & eadem terminare poteſt motum aſcenſus, ſi quis feratur à radice ad medium montis; Similitèr in montibus alterationis calor mediocris terminate poteſt, & motum remiſſionis, ſi aqua ſummè calida deferueſcat vſque ad mediocritatem, & motum intenſionis, ſi aqua tepida mediocirter calefiat.

Reſpondeo diſtinguendo antecedens: Idē terminus poteſt terminare motus ſpecie diuerſos, idem terminus materialitèr ſumptus, concedò idem terminus formalitèr ſumptus, negò. Explicatur: Terminus motus ſumitur materialitèr, quando ſumitur ſecundum ſuam entitatem; ſumitur verò formalitèr, quando conſideratur vt tali vel tali modo acquiſibilis. Dicimus ergò

quodò

quod eadem entitas termini, vt diuerſimodè acquiſibilis: poteſt terminare motus ſpecie diuerſos, vt patet in allatis exemplis. Sed in hoc caſu licèt ſit eadem materialitèr, & in ratione entis, eſt tamen diuerſa formalitèr, & in ratione termini.

Dico ſecundò: Vnitas, & diſtinctio numerica motus deſumitur ex tribus, ſcilicèt ex vnitate ſubiecti, termini, & temporis; itaut ad hoc vt motus ſit idem numero, neceſſe ſit illum habere idem ſubiectum, eundem terminum, & continuari in eodem tempore abſque interruptione: vt autem varietur numericè ſufficit, vel mutatio ſubiecti, vel variatio termini, vel interruptio temporis. Ita communitèr omnes.

Probatur concluſio: Motus enim tria dicit: nàm eſt accidens, eſt tendentia ad terminum, & eſt aliquid continuum; Inquantùm accidens petit vnitatem ſubiecti, quia omne accidens indiuiduatur à ſubiecto: inquantùm tendit ad terminum, petit vnitatem termini, nàm eadem via non poteſt ducere ad terminos diſparatos: inquantùm verò eſt aliquid continuum, petit vnitatem temporis: nàm continui vnitas ſoluitur interruptione; continuum enim diuiſum non eſt ampliùs vnum.

Obijcies commune argumentum; Variato ſubiecto non variatur motus: ergò non deſumit vnitatem numericam à ſubiecto. Probatur antecedens in cane, quæ præcipitatus ex alta turri, moritur in medio ſpatio; tunc enim motus eſt idem numero à

verti-

vertice ad pedem turris: & tamen ſubiectum variatur, tranſit enim de viuo in mortuum.

Reſpondeo, negando in rei veritate eundem numero motum eſſe canis, cadaueris: ſed ſicut moriente cane cadauer ſtatim ſubrogatur animali, ita quoq; deſinit motus animalis, & ſtatim ſubrogatur motus cadaueris.

Inſtabis: Motus non interruptus eſt idem numero; Sed motus nunquam interrumpitur à vertice ad pedem montis: ergò manet idem numero.

Reſpondeo, diſtinguendo minorem: Talis motus non interrumpitur, interruptione temporis, concedo; interruptione ſubiecti, nego: Quamuis enim motus animalis, & motus cadaueris immediatè ſibi ſuccedant, ac proindè nullam admittant temporis interruptionem, attamen non continuatur idem ſubiectum; Vndè ex illa parte interrumpitur motus. Quod autem variatio ſubiecti ſola ſufficiat ad variandum motum, patet in hoc exemplo; ſi enim dum lapis molaris cadit ex alto, Deus deſtrueret in medio ſpatio hunc lapidem, & immediatè ſubrogaret alium, motus vtriuſque lapidis, quamuis mediam temporis interruptionem non admitteret; non eſſet tamen idem numero, ſed duplex; ergò ſola ſubiecti variatio ſufficit ad variandum motum.

Vrgebis; ſi canis geſtaret torquem in collo, motus torquis eſſet idem numero à vertice ad imum turris: quidni etiam motus canis viui, & mortui erit vnicus.

Reſ-

Reſpondeo, negando paritatem, quia torquis manet idem toto tempore, & ideò ex illa parte non debet variari motus eius; At verò canis non manet idem, ſed ex cane fit cadauer: & ideò ſicuti canis mutatur in cadauer, ita motus canis deſinit, & incipit motus cadaueris.

Quæri ſolet, vtrum detur quies in puncto reflexionis; v. g. dum lapis ſursùm proiectus, poſteà recedit, dum pila ad parietem alliſa, reſilit, vtrùm inter aſcenſum, & deſcenſum, vibrationem, & reſilientiam mediet breuis morula, in quæ lapis non aſcendat nec deſcendat; pila nec vibretur, nec reſiliat.

Reſpondeo per ſe loquendo dari talem quietem per breuem morulam: quia ſcilicèt in reflexione fit quædam veluti lucta inter virtutem impellentem, & virtutem repellentem; In puncto autem reflexions vires vtriuſque reducuntur ad æquilibrium; vndè pro illo breuiſſimo tempore, in quo neutra vincit, neceſſe eſt vt mobile quieſcat. Sed quia ſtatim virtus depellens vincit, ſtatim etiam quies illa interrumpitur: quamuis in quibuſdam corporibus adeò diuturna fit, vt pareat ad ſenſum; Nàm baculus ſursùm proiectus, antequàm recedat, pendulus, & anceps per breuem morulas cernitur, & pila antequàm reſiliat, pauliſpèr parieti affixa perſiſtit. Per accidens tamen talis quies interrumpitur, v. g. ſi baculo ſursùm aſcendenti occurrat lapis molaris deorsùm cadens, ſine dubio abſque me-

dia

dia quiete baculus deorsùm rapietur: ſi enim quieſceret, & neceſſe eſſet etiam lapidem cadentem quieſcere, quod eſt abſurdum.

ARTICVLVS QVINTVS.

De contrarietate motus.

CIrcà motus contrarietatem duo quæruntur: primò, vndè ſumatur; ſecundò, vtrùm duo motus contrarij poſſint ſimul afficere idem mobile.

Dico 1. Contrarietas motus ſumitur ex oppoſitione terminorum, ad quos tendit; Ita communitèr omnes.

Probatur concluſio: Nàm motus ab eo deſumit contrarietatem, à quo ſumit ſpeciem; Sed ſumit ſpeciem à termino ad quem: ergò, & contrarietatem. Minor conſtat ex dictis: Maior verò probatur: Nàm contrarietas motus eſt veluti proprietas conſequens ſpeciem; ergò ab eo ſumitur, à quo & ſpecies iuxtà illud: *qui dat eſſe, dat conſequentia ad eſſe.*

Dico 2. Idem mobile ſecundùm diuerſas partes poteſt affici motibus contrarijs. Concluſio patet: Tùm quia diuerſæ partes ſunt etiam diuerſa ſubiecta; Tùm etiam experientia; nàm idem homo frigere poteſt in manu, & calere in pede.

Dico 3. Idem mobile etiam ſecundùm eandem partem poteſt per accidens moueri motibus localibus contrariis. Dico localibus, quia id ſolùm videtur contingere circa motum localem.

Probatur concluſio tùm ratione, tùm inductione; Ratione quidem: nàm corpus contentum per accidens mouetur ad motum corporis continentis, vt mota rheda, mouetur homo incluſus in rheda: & tamen etiam eodem tempore corpus contentum poteſt per ſe moueri verſus quamcunque partem: ergò fieri poteſt, vt dum corpus continens mouetur ad vnam partem: corpus contentum per ſe moueatur ad oppoſitam: ſicque habebit duos motus oppoſitos, vnum per ſe, & alium per accidens. Inductione etiam: Sic enim videmus Nautam in naui motu proprio ambulare ad orientem, & ſimul ad motum nauis abripi verſus occidentem. Sic etiam Sol quotidiè ad motum primi mobilis rapitur ab ortu ad occaſum, & motu proprio ſingulis annis rapitur ab occaſu ab orientem, vt explicabitur in lib. de cœlo.

Dico 4. Idem mobile non poteſt per ſe effici morbus contrarijs.

Probatur concluſio. Nàm impoſſibile eſt per ſe ſimul tendere ad vnum terminum, & tamen per ſe ab illo recedere. Sed ex motibus contrarijs vnus accedit ad terminum, à quo alter recedit; ergò impoſſibile eſt moueri per ſe motibus contrarijs; Minor eſt certa; In hoc enim conſiſtit motuum contrarietas, vt vnus recedat à termino, ad quem alter accedit. Minor etiam patet: Nàm accedere, & recedere reſpectu eiuſdem termini ſunt incōpoſſibilia. Si autem dicas qualitates cōtraria ſaltem in gradu remiſſo ſe compati, vt frigus, & calor ad mediocritatem redacta ſe

com-

compatientur;ergò etiam motus calefactionis, & frigefactionis ſe poterunt competi in gradu remiſſo. Reſpondeo cum Ioanne à S. Thoma, quod ſicut qualitates illæ in gradibus remiſſis non ſunt formalitèr contrariæ; ideòque inuicem conciliari poſſunt: ita quoque motus ad qualitates illas non videntur contrarii: Quamuis fortè difficiliùs ſit conciliare motus illos etiam in gradibus remiſſis, quàm qualitates, quia oporteret, vt eadem pars eodem tempore ſubiaceret agentibus contrariis, quod videtur repugnare.

QVÆSTIO SECVNDA.

De Infinito.

INfinitas triplicitèr pertinet ad motum; Primò ſecundùm durationem; nàm motus poteſt in æternum durare: Secundò ex parte diuiſionis. quia motus eſt de genere continuorum; Continuum autem eſt in infinitum diuiſibile, vt probabitur queſtione quinta. Tertiò ſecundùm rationem principiis; quia Veteres aliqui ponebant principium motus eſſe aliquid infinitum; vt Epicurus infinitas atomos, & Anaxagoras infinitas particulas, quas vocabat *panſpermias*, id-eſt, omnium rerum ſeminales: Immò ſecundùm veram ſententiam primum principium mouens debet eſſe aliquid infinitum, ſcilicèt Deus. Vndè poſtquàm egimus de motu, cum Ariſtotele agendum eſt de infinito; circà quod quinque quæruntur. Primò, vtrùm, &

quomodo infinitum naturalitèr dari poſſit; Secundò, vtrùm diuinitus infinita creatura ſecundùm eſſentiam dari poſſit: Tertiò, vtrùm ſecundùm magnitudinē molis; Quartò, vtrùm ſecundùm multitudinem: Quintò, vtrùm ſecundùm,perfectionem alicuius qualitatis.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrùm, & quomodo naturalitèr dari poſſit Infinitum.

CElebris eſt diuiſio infiniti in infinitum in potentia, ſeu ſyncategorematicum; & infinitum actu, ſeu categorematicum. Infinitum actu, ſeu categorematicum eſt illud, quod ſecundùm id, quod habet, nullis finitur terminis: Sic Deus eſt ens actu, & categorematicè infinitum, quia cuius eſſentia totam eſſendi plenitudinem nullis limitibus coarctatam continet; Infinitum in potentia, ſeu ſyncategorematicum eſt illud, quod quamuis ſecundùm id, quod habet, claudatur terminis, attamen ſecundùm id, quod habere poteſt, nullos limites agnoſcit: Sic numerus hominum etſi finitus ſit actualitèr, attamen in potentia eſt infinitus, quia abſque fine creſcere ſemper poteſt; ſemper enim præexiſtentibus hominibus noui addi poſſunt. Hac diſtinctione prænotata.

Dico primò: Naturalitèr datur infinitum actu in eſſentia, ſcilicèt Deus Optimus Ma-

Maximus, qui eſt fons omnium perfectionum, & capit in ſe omnem eſſendi plenitudinem.

Concluſio eſt de fide, & etiam naturalitèr nota, Cùm enim Deus ſit cauſa omnium entium: neceſſe eſt, vt in ſe præhabeat omnem eſſendi rationem: Nemo enim cauſat effectiuè, & principalitèr niſi præcontineat perfectionem ſui effectus; ergò cauſa omnis entis debet continere omnem eſſendi perfectionem; ac proindè eſſe infinitè perfecta.

Dico ſecundò: Nulla Creatura actualitèr eſt infinita actu, & categorematicè. Concluſio ferè conſtat apud omnes, &

Probatur facilè tùm authoritate Scripturæ dicentis, Deum omnia feciſſe in numero, pondere, & menſura: ac proindè finita: nàm infinitum caret numero, pondere, & menſura; Tùm quia nulla creatura in ſe habet totam eſſendi plenitudinem, ſed ſolùm partem: vndè dicitur ens participatum, ideſt ad particularem eſſendi modum determinatum; ergò nulla creatura eſt infinita, limitatio enim ad particularem modum eſſendi opponitur infinitati: Tùm quia, vt dicit D. Thom. & magis infrà expendetur, actus finitur per potentiam; Sed omnis creatura habet actum permixtum potentialitate, nulla enim eſt actus purus; ergò omnis creatura eſt finita. Tùm demùm quia omne ens creatum, vel eſt accidens, vel ſubſtantia; Sed nec accidens: nec ſubſtantia creata poſſunt eſſe infinita; ergò. Proba-

tur minor; Nàm genus, & differentia ſunt limites eſſentiæ: Sed omnis ſubſtantia creata habet genus, & differentiam, extrà quæ non ſe diffundit, ergò eſt finita, & limitata. Accidens autem cum recipiatur in ſubſtantia, debet ipſi proportionari; ac proindè: non magis eſt infinitum quàm ipſa ſubſtantia.

Dico 3. Datur tamen in rerum natura infinitum in potentia ſecundum magnitudinem, & ſecundùm multitudinem, immò aliqualitèr ſecundùm eſſentiam. Concluſio: quæ eſt communitèr recepta.

Declaratur: Nàm quantitas poteſt creſcere in infinitum, nulla enim adeò magna eſſe poteſt, cui Deus nouam extenſionem addere non poſſit: ergò datur infinitum in potentia ſecundùm magnitudinem. Similitèr nullus numerus adeò magnus dari poteſt, cui nouas partes Deus in infinitum adiicere non poſſit; ergò datur infinitum in potentia ſecundùm numerum: Similitèr nulla creatura ſecundùm eſſentiam adeò perfecta eſſe poteſt qua perfectionem creare Deus non poſſit, ergò aliqualitèr datur infinitum in potentia ſecundùm eſſentiam, non quidem, itaut eadem eſſentia creata ſit in infinitum perfectibilis [eſſentiæ enim rerum conſiſtunt in indiuiſibili) ſed quia perfectiorem, & perfectiorem ſemper Deus creare poteſt.

Dices; Potentia reducta in actum nullum ſequitur abſurdum; ergò ſi naturaliter detur infinitum in potentia, etiam naturalitèr

pote-

poterit illa potentia reduci ad actum, & ſic dabitur infinitum actu.

Reſpondeo cùm D. Thoma 1. part. quæſt. 7. art. 4. ad 1. diſtinguendo maiorem: Potentia reducta in actum nullum ſequitur abſurdum, reducta eo modo, quo reducibilis eſt, concedo: alio modo, nego infinitum autem in potentia in eo ſolùm conſiſtit, quod quolibet dato, ſemper alia dari poſſint in infinitum: Vndè talis potentia eſt ſolùm reducibilis in actu ſucceſſiuè, inquantùm quolibet dato poteſt aliud poni in infinitum, abſque eo quod vnquam perueniatur ad vltimum terminum; ac proindè ad aliquid infinitum actu.

ARTICVLVS SECVNDVS.

Vtrùm diuinitus ſit poſſibilis creatura ſecundùm eſſentiam infinita.

SVppono cum D. Thoma 1. p. quæſt. 25. art. 3. quod cum dicitur aliquid diuinitùs impoſſibile, hoc non eſt defectu virtutis ex parte Dei, ſed defectu poſſibilitatis ex parte obiecti, inquantum in tali obiecto inuoluitur aliqua contradictio vel expreſſè vel conſecutiuè. Sic Deus non poteſt creare alium Deum, qui implicat id, quod eſt creatum, eſſe Deum: nec facere hominem ſine anima; quia id, quod non habet animam; non eſt homo: nec producere creaturam conſeruatione diuina non egentem, quia ſequeretur eam non eſſe cauſatam à Deo;

Nàm conſeruatio eſt continua productio. Vndè vt notat D. Thomas, dum aliquid dicitur impoſſibile Deo conuenientiùs eſſet dicere, quod id fieri non poteſt, quam quod Deus id facere non poſſit. Hoc prænotato, quærimus vtrùm poſſibilis ſit creatura actu infinita. Infinitum autem eſt id, quod caret fine: vndè quia aliquid poteſt carere fine, & termino vel in eſſendo, vel in extenſione, vel in multitudine, vel in intenſione, ideò quadruplex eſt infinitum ſecundùm eſſentiam, ſecundùm extenſionem, ſecundùm multitudinem, ſecundùm intenſionem. In hoc igitur articulo incipientes à primo.

Dico. Etiam diuinitùs non eſt poſſibilis creatura ſecundùm eſsentiam infinita, id eſt, quæ in linea entis careat termino, & limitibus. Ita tenent omnes ferè Philoſophi, & Theologi cum D. Tho. 1. p.q. 7. art. 2.

Probatur 1. concluſio ratione D. Thomæ Quod conſtat actu permixto cum potentia non poteſt eſse infinitum; Sed omnis creatura neceſsariò conſtare debet actu permixto cum potentia; ergò neceſsariò omnis creatura debet eſse finita, nec dari poteſt aliqua infinita. Minor certa eſt: Quia proprium ſolius Dei eſt eſse actus purus: omnis verò creatura neceſsariò habet aliquid de potentialitate admixtum. Maior verò probatur; Quia, vt dicit D. Thomas, actu finitur per potentiam in qua accipitur, & cui admiſcetur; ergò omnis actns potentialitate permixtus eſt finitus. Conſequentia patet. Antecedens verò declaratur: actus enim hoc

ipſo quod recipitur in aliqua potentia, participatur ab illa, ſicque partim capitur, partim relinquitur, & intra limites illius ita clauditur, vt ad alias potentias non ſe extendat; ſicque ſit finitus, & limitatus. Adde prætereà quod actus eſt perfectio, potentia verò eſt imperfectio: Vndè quando actus eſsendi admiſcetur potentiæ, imperficitur, & minuitur, ac proindè limitatus; ſicut quando lux admiſcetur opacitati fit imperfecta, & magis diminuta. Tertiam, & profundiorem explicationem huius principii reſeruamus explicandam in Metaphyſica qu. 1. art. 3.

Probatur ſecundò alia ratione, quam inſinuat D. Thomas Opuſc. 42. cap. 3. Eſsentia determinata ad certum genus, & differentiam entis, non eſt infinita: ſed omnis creatura, quæ dari poteſt, neceſsariò eſt determinata ad certum genus, & differentiam entis: ergò nulla dari poteſt infinita. Minor certa eſt; Quia creaturæ inter ſe partiri debent rationem entis, inquantùm quælibet determinatur ad certum eſsendi modum ab alijs diſtinctùm qui eſsendi modus inquantùm conuenit cum aliis, fundat rationem generis, inquantùm differt fundat rationem differentiæ: Maior verò (quam negant Aduerſarii) probatur: Illud enim non eſt infinitum, quod clauditur terminis; ſed genus, & differentia ſunt termini eſsentiales: ergò quod habet genus & differentiam, non eſt infinitum in eſsentia. Maior certa eſt; Minor verò probatur: Quia genus, & diffe-

tentia ita determinant eſſentiam rei ad certum eſſendi modum, vt non ſe extendat ad omnem plenitudinem entis, nec ad alias entitates extrà illam differẽtiam poſitas; proindèque ipſam reſtringunt, & limitant, ſicut quando Reges partiuntur orbem, limites cuiuſlibet regni finiunt potentiam cuiuſlibet Regis quia extra illos terminos non ſe extendit.

Probatur tertiò concluſio: Nàm infinitum eſt in linea entis, quod capit omnem plenitudinem eſſendi; ſed nulla creatura poteſt in ſe comprehendere totam plenitudinem eſſendi, ergò nulla dari poteſt infinita: Maior patet: Tùm quia eſt veluti notio entis infiniti: tum quia ideò concipimus Deum infinitum in eſſendo, quia capit omnem eſſendi plenitudinem; Et è contrà, homo, & Angelus ſunt finiti in eſſendo, quia ita reſtringuntur ad certum eſſendi modum, vt ad alios ſe non extendant. Tùm quia excluſio, & diſtinctio vnius entis ab alio eſt ſignum limitationis, vndè ens infinitum nihil debet excludere, ſed omnia continere, ſaltem ſecluſis imperfectionibus. Minor vero probatur, quia ens participatum non continet totam eſſendi plenitudinem: ſed omnis creatura eſt ens participatum; ergò nulla continere poteſt totam plenitudinem eſſendi. Minor certa eſt; Quia omnes creaturæ ſunt quædam primi entis participationes; vndè ens creatum, & ens participatum ſunt idem, vt patet ex D. Thoma 1. part. quæſt. 44. art. 1. Maior verò declaratur: Nàm partici-

pato,

pato, vt inquit D. Thomas, eſt partim capere, partim relinquere: ergò nullum ens participatum capit totam plenitudinem entis, ſed ſolum aliquam particulam, ſicuti fluuij ſolam particulam capiunt illius immenſæ aquæ, quæ eſt in Oceano.

Obiicies primò: Quanto maior eſt virtus productiua, tanto maiorem effectum producit: ſed Diuina virtus eſt infinita: ergò poteſt producere creaturam infinitam.

Reſpondeo diſtinguendo maiorem: Quantò maior eſt virtus, tantò maiorem effectum producit intra lineam poſſibilium, concedo: extrà talem lineam, nego. Effectus autem infinitus eſt impoſſibilis, quia de ratione entis creati eſt, quod ſit participatum, ac proindè finitum. Vndè ſicut Deus, licèt infinitè potens, non poteſt facere aliquid non creatum; hoc enim eſſet ponere ſimul contradictoria: ita non poteſt facere, quod aliqua creatura ſit infinita. Solutio eſt Diui Th. 1. parte quæſt. 7. art. 2.

Inſtabis, Effectus debet proportionari cauſæ; ſed potentia Dei eſt infinita; ergò debet ei correſpondere effectus infinitus.

Reſpondeo primò etiã Diuinę potentię reſpondere effectum infinitum, non quidem actu, ſed ſyncategorematicè, & in potentia, inquantùm nulla creatura ita perfecta eſſe poteſt, vt perfectiorem in infinitum producere non poſſit, ideòque Dei potentia dicitur infinita, quia nunquam exhauriri poteſt, ſed ſemper effectus perfectiores, & perfectiores in infinitum producere.

Reſpondeo ſecundò diſtinguendo maiorem: Effectus debet proportionari cauſæ? in cauſis vniuocis, concedo: in cauſis æquiuocis, nego. Sic enim videmus, quod ſol non producit alium ſolem ſibi perfectè ſimilem: quia eſt cauſa æquiuoca: Vndè nec Deus poteſt creare alium Deum, nec proindè effectum infinitum, & ſibi perfectè proportionatum. Solutio eſt ex D. Thoma 1. p. q. 25. art. 2. Addi poteſt, quod omnis effectus à Deo creatus, licèt in re ſit finitus attamen in modo fiendi eſt infinitus; Nàm etiam minimam muſcam creare ex nihilo arguit virtutem infinitam.

Vrgebis: Poteſt Deus formare hunc actum Volo, vt fiat perfectiſſima creatura, quam ego poſſim producere; ſed illa creatura erit infinita: ergò dari poteſt creatura infinita.

Reſpondeo negando maiorem: Implicat enim ille actus, quia nullus effectus, datur ita perfectus, vt Deus perfectiorem producere non poſſit, alias exhauriretur eius potentia. Vndè ſicut Deus non poteſt imperare, vt detur vltima dies poſſibilis, quia omni data die, alia poſterior dari poteſt, ita nec imperare, vt detur perfectiſſima creatura, vltrà quam Dei potentia non extendatur; quia omni data creatura Deus perfectiorem producere poteſt.

Dices: Si Deus ageret neceſsariò, produceret effectum infinitum: ergò, & liberè poteſt illum producere. Antecedens videtur certum: tunc enim Deus ageret ex toto ſuę virtutis conatu; Conſequentia verò ex eo

con-

conſtat; quia libertas non præiudicat Dei potentiæ.

Reſpondeo 1. dato vno impoſſibili ſequi aliud, vt communitèr dicitur.

Reſpondeo 2. negando antecedens: Deus enim agens toto virtutis ſuæ conatu non faceret aliquid implicatorium: Cum ergò implicet ens participatum eſſe infinitum. Deus non faceret aliquid infinitum, ſed ſemper effectus perfectiores in infinitum profunderet.

Obiicies 2. Si darentur omnes creaturæ poſſibiles, aliqua earum eſſet infinita: ergò ſi ſint creaturæ infinitæ poſſibiles, inter illas datur aliqua infinita poſſibilis.

Reſpondeo primò negando conſequentiam, & paritatem, Si enim omnes creaturæ poſſibiles darentur, daretur quoque inter illas quædam omnium perfectiſſima, ac proindè infinitè perfecta. At verò in creaturis poſſibilibus nulla eſt perfectiſſima, ſed quacunque data, perfectior dari poteſt, & ideò nulla eſt infinitè perfecta.

Reſpondeo ſecundò diſtinguendo conſequens ergò ſi ſint creaturæ infinitæ poſſibiles, quædam infinita erit poſſibilis, ſi ſint poſſibiles categorematicè, & poſſibilitate, vt ita dicam, exhauſtibilis concedo: ſi ſint ſolum poſſibiles ſyncathegorematicè, & poſſibilitate inexhauſtibili eſt, nego; Quia contrà rationem potentiæ inexhauſtibilis eſt, vt perueniatur ad vltimum affectum, & proindè vt parturiat effectum infinitum actu.

AR-

Reſpondeo ſecundò diſtinguendo maiorem: Effectus debet proportionari cauſæ? in cauſis vniuocis, concedo: in cauſis æquiuocis, nego. Sic enim videmus, quod ſol non producit alium ſolem ſibi perfectè ſimilem: quia eſt cauſa æquiuoca: Vndè nec Deus poteſt creare alium Deum, nec proindè effectum infinitum, & ſibi perfectè proportionatum. Solutio eſt ex D. Thoma 1. p. q. 25. art. 2. Addi poteſt, quod omnis effectus à Deo creatus, licèt in re ſit finitus attamen in modo fiendi eſt infinitus; Nàm etiam minimam muſcam creare ex nihilo arguit virtutem infinitam.

Vrgebis: Poteſt Deus formare hunc actum Volo, vt fiat perfectiſſima creatura, quam ego poſſim producere; ſed illa creatura erit infinita: ergò dari poteſt creatura infinita.

Reſpondeo negando maiorem: Implicat enim ille actus, quia nullus effectus, datur ita perfectus, vt Deus perfectiorem producere non poſſit, alias exhauriretur eius potentia. Vndè ſicut Deus non poteſt imperare, vt detur vltima dies poſſibilis, quia omni data die, alia poſterior dari poteſt, ita nec imperare, vt detur perfectiſſima creatura, vltrà quam Dei potentia non extendatur; quia omni data creatura Deus perfectiorem producere poteſt.

Dices: Si Deus ageret neceſſariò, produceret effectum infinitum: ergò, & liberè poteſt illum producere. Antecedens videtur certum: tunc enim Deus ageret ex toto ſuę virtutis conatu; Conſequentia verò ex eo

con-

conſtat; quia libertas non præiudicat Dei potentiæ.

Reſpondeo 1. dato vno impoſſibili ſequi aliud, vt communitèr dicitur.

Reſpondeo 2. negando antecedens: Deus enim agens toto virtutis ſuæ conatu non faceret aliquid implicatorium: Cum ergò implicet ens participatum eſſe infinitum. Deus non faceret aliquid infinitum, ſed ſemper effectus perfectiores in infinitum profunderet.

Obiicies 2. Si darentur omnes creaturæ poſſibiles, aliqua earum eſſet infinita: ergò ſi ſint creaturæ infinitæ poſſibiles, inter illas datur aliqua infinita poſſibilis.

Reſpondeo primò negando conſequentiam, & paritatem, Si enim omnes creaturæ poſſibiles darentur, daretur quoque inter illas quædam omnium perfectiſſima, ac proindè infinitè perfecta. At verò in creaturis poſſibilibus nulla eſt perfectiſſima, ſed quacunque data, perfectior dari poteſt, & ideò nulla eſt infinitè perfecta.

Reſpondeo ſecundò diſtinguendo conſequens ergò ſi ſint creaturæ infinitæ poſſibiles, quædam infinita erit poſſibilis, ſi ſint poſſibiles categorematicè, & poſſibilitate, vt ita dicam, exhauſtibilis concedo; ſi ſint ſolum poſſibiles ſyncathegorematicè, & poſſibilitate inexauſtibili eſt, nego; Quia contrà rationem potentiæ inexhauſtibilis eſt, vt perueniatur ad vltimum affectum, & proindè vt parturiat effectum infinitum actu.

AR-

ARTICVLVS TERTIVS.

Vtrùm diuinitus ſit poſſibilis magnitudo infinita.

EPicurus, & quidam alijs putauerunt dari de facto magnitudinem infinitam, dicentes intermundia, ideſt ſpatia illa extrà hunc mundum diffuſa plena eſſe infinitis alijs mundis modo pereuntibus, modo renaſcentibus ex varia diſpoſitione atomorum in infinito mani volitantium Epicureorum ſententiam ex parte renouauit Renatus Deſcartes 2 part. lib. princ. num. 21. dicens mundum eſſe in immenſum diffuſum, leuiſſimo iſto ductus fundamento; quia inquit, etiam vltra quoſcumque deſignatos limites poſſumus imaginari adhuc ſpatium ac proindè corpus; Ex quo concludit, quod quia omne, quod concipimus eſt verum, ideò neceſſe eſt vltrà quoſcumque deſignatos limites dari ſpatium, & corpus; vbi enim corpus non eſt, nec ſpatium reperiri poteſt. Sed planè manis eſt hæc ratio quaſi verè Deus Vniuerſo limites, & fines ſtatuere non potuerit, & teneatur corpora in immenſum diffundere, quia nos imaginamur ſpatia in immenſum diffuſa. Planè eadem ratio probaret dari chymeras, quia hoc Poetæ imaginati ſunt. Vndè reiecto vtroque hoc commento solùm quæritur, an diuinitùs ſi poſſibilis aliqua moles infinita; nam nullam de facto dari certum eſt apud omnes commu-

munitèr, & inſinuat Scriptura dicens Deum eum omnia feciſſe in numero, pondere, & menſura. Scotiſtæ & quidam Nominales, quos ſequuntur aliqui recentiores, tenent eſſe poſſibilem; attamen ſententia negans eſt longè communior, & efficaciſſimis innixa rationibus: Vndè

Dico: impoſſibilis eſt magnitudo actu infinita. Ità expreſsè D. Thomas 1. p. q. 7. art. 3. & aliis in locis.

Probatur primò concluſio ratione D. Thomæ. Quantitas infinita exigeret ſubſtantiam corpoream infinitam: Sed repugnat dari ſubſtantiam corpoream, quæ ſit infinita: ergò, quantitatem infinitam. Minor conſtat: omnis enim ſubſtantia corporea ſuos habere debet terminos ſubſtantiales, ſuum ſcilicet genus, ſuamque differentiam; Probatur maior: Nàm quælibet ſubſtantia corporea neceſſariò habere debet quantitatem ſibi proportionatam; ergò vt quantitas eſſet infinita, ſubſtantia quoque deberet eſſe infinita. Probatur antecedens: Nàm proprietas debet proportionari eſſentiæ à qua oritur, & accidens ſubiecto in quo recipitur; Sed quantitas eſt proprietas, & accidens ſubſtantiæ corporeæ; ergò debet ei proportionari.

Probatur ſecundò alia ratione D. Thomæ: Omnis quantitas debet eſſe figurata: ergò, & finita. Probatur antecedens: Nàm figura eſt forma, & proprietas quantitatis; ergò dari non poteſt quantitas ſine figura. Probatur etiam conſequentia; Nàm figu-

figura eſt terminus quantitatis, & afficit ipſius extremitatem; ergò omnis quantitas figurata eſt finita, & in aliquo extremo terminata. Vndè ponere quantitatem infinitam, & tamen habentem figuram, v. grat, triangularem, vel quadratam, ſicut faciunt Aduerſarij eſt ponere infinitum terminis, & extremis finitum, quod planè repugnat.

Probatur tertiò rationibus mathematicis. Implicat dari ſpatium infinitum terminis clauſum: Sed ſi daretur corpus infinitum, daretur ſpatium infinitum terminis clauſum; ergò repugnat corpus infinitum. Maior patet. Probatur minor: Poſſent enim ab aliquo puncto illius corporis angulariter protrahi duæ lineæ in infinitum: Sed ſpatium intra illas lineas contentum eſſet infinitum, & tamen terminis clauſum; ergò, &c. Maior patet. In quolibet enim corpore poſſunt deſcribi lineæ ipſi proportionatæ: Minor verò probatur, & in primis quod tale ſpatium eſſet infinitum: Nàm quantò lineæ angulariter protractè magis recedunt à puncto anguli, tantò longius diſtant inter ſe: Sed illæ lineæ recederent in infinitum à puncto anguli; ergò diſtarent in infinitum inter ſe, ac proinde ſpatium inter illas medium tamdem eſſet infinitum. Quod verò tale ſpatium adhuc clauderetur terminis, probatur. Nàm ſemper eiuſmodi diſtantia clauderetur illis duabus lineis tanquam limitibus, quos nunquàm excederet.

Dicere autem cum Aduerſarijs, quod poteſt dari infinitum clauſum terminis infinitis,

nitis, omninò implicatorium eſt. Quod enim eſt infinitum, caret fine, ac proindè termino. Finis enim, & terminus idem ſunt in quantitate. Vndè dicere infinitum terminis clauſum, idem eſt ac dicere infinitum habens finem.

Confirmatur primò alia demonſtratione mathematica, ſpatium illud inter duas illas lineas interceptum fore infinitum ſimul, & finitum. Et in primis, quod eſſet infinitum, ſupponitur; tùm ex communi confeſſione Adueſariorum; tùm ex ratione ſuprà facta, quæ omninò demonſtratiua eſt. Quis enim neget duas lineas āgulariter protracta tantò magis inuicem diſtare, quantò longiùs recedunt à puncto anguli? Proindeque ſi recederent in infinitum à puncto illo; in infinitum quoque diſtarent inter ſe. Quod verò ſpatium illud foret etiam finitum, demonſtratur: Nàm nulla dari poſset linea tranſuerſalis inter duas illas, quæ non eſſet finita; ergò omne ſpatium inter illas medium foret finitum. Patet conſequentia: Nàm ſpatium quod menſuratur linea finita, eſt etiam finitum; ergò ſi nulla dari poteſt linea tranſuerſalis inter illas infinita, profectò nec vllum ſpatium infinitum. Antecedens verò probatur. Nàm omnis linea excedens aliam finitam finita magnitudinem eſt etiam finita, vt naturalitèr patet: Sed omnis linea tranſuerſalis, quæ dari poteſt intra præfatas lineas angulariter protractas, excedit præcedentem finitam finita

ma-

magnitudine; ergò nulla linea tranſuerſalis inter illas duas angulares poteſt eſse infinita.

Hæc ratio ita efficax eſt, vt quidam recentior oppoſitam ſententiam tenens ingenuè fateatur nec à ſe, nec ab aliis ſatis expeditam ſolutionem inuentam adhuc eſse.

Confirmatur ſecundò alia demonſtratione: Nàm implicat dari virgam infinitam: ergò, & quodlibet aliud corpus. Conſequentia patet ex paritate rationis, & admittitur ab Aduerſarijs. Antecedens probatur: Illa enim virga eſset finita, & infinita; ergò implicat. Probatur antecedens: & in primis quod eſset infinita ſupponitur; quod verò eſset finita, ſic oſtenditur: nàm poſset ſecari illa virga, & ab extremis illius ſciſſuræ auferri valor vnius vlnæ, quo facto poſsent extrema illa appropinquari, vt exhauſto ſciſsuræ ſpatio iterùm iungerentur. Quod vt fiat, neceſse eſt vtramque partem virgæ relinquere aliquid loci anteà occupari, non enim partes baculi diſtantes iungi poſsunt, & appropinquare inuicem, niſi tantundem ſpatij anteà occupati relinquant verſus alias extremitates, quantùm acquirunt verſus illas, quæ conſumpta diſtantia inuicem iunguntur? Ille autem locus vtriumque relictus eſset finis virgæ, quia vltrà ſitum locum ampliùs non extenderetur; proindèque in illo terminaretur, ſicut patebit in figura ſubiecta.

Plures aliæ rationes poſsent adduci, vt quod infinitum in aliquo genere debet conti-

tinere totam plenitudinem ſui generis: Vt enim dicit D. Thomas quod l. 9. art. 1. infinito non eſt aliquid maius in eo ordine, quo eſt infinitum: implicat autem corpus comprehendens omnem quantitatem poſſibilem; & quod maius fieri non poſſit: quia Deus poſset addiicere præxiſtenti quantitati aliam quantitatem. Præterea corpus infinitè magnum eſset mobile: & immobile; Mobile quidem, quia mobilitas ſaltem localis, eſt proprietas corporis; immobile verò, quia occuparet omnem locum, & ideò moueri non poſset: de loco ad locum motu recto; Nàm poſset etiam moueri circularitèr; quia in motu circulari vna pars debet peruenire ad locum ſuæ oppoſitæ; partes autem corporis infiniti diſtarent in infinitum inter ſe: ergò nulla poſset peruenire ad locum alterius. Hæc ratione, vtitur D. Thomas 1. parte, quæſt. 7. art. 3. Demùm, quod conſtat partibus finitæ magnitudinis, non poteſt eſse infinitum; Sed tale corpus conſtaret partibus finitæ magnitudinis, vt patet: ergò non eſset infinitum. Probatur maior; Nàm finitum additum finito non poteſt facere infinitum; ergò quod conſtat partibus finitis, non poteſt eſse infinitum. Et ſi dicas, quod tale corpus conſtaret partibus finitis quidem, ſed in infinitum multiplicaris, & ſuperadditis. Contrà eſt; Nàm additio partis ad partem non poteſt fieri niſi in infinitum ſyncategorematicè, inquantùm qualibet appoſita poteſt alia, & alia in infinitum apponi: infinitas autem ſyn-

ſyncategorematica, cum ſit inexhauſtibilis, nunquam poteſt parturire infinitum actum, & categorematicum.

Aduerſarij vix vllum habent argumentum: Tota eorum probatio eſt in ſoluendis inconuenientibus à nobis allatis, quæ tamen vix euitare poſsunt. Vndè ſolent confugere ad incomprehenſibilitatem Diuinæ potentiæ, quæ poteſt plus facere, quàm poſſit homo concipere, & cui facillia ſunt plura, quæ nobis videntur impoſſibilia. Hoc autem licèt veriſſimum ſit, Philoſophus tamen in rebus naturalibus nihil afferrere debet poſſibile, niſi poſſit euacuare argumenta, quæ probant illud implicare niſi fortè id conſtet ex reuelatione Dei, cui debemus ſubijcere lumen noſtrum, tanquam primæ veritatis regulæ. Cæterum in ijs, quæ reuelatione non conſtant, ſtare debemus lumini naturali.

Obijcunt tamen præterea authoritatem Ariſtotelis dicentis, lineam infinitam poſse poni ſub prædicamento quantitatis; ergò poſſibilis eſt.

Reſpondeo Ariſtotelē loqui in ſuppoſitione impoſſibili; ſicut cum dicimus; baculus ligneus etiamſi careret duobus extremis, poneretur in prædicamento ſubſtantiæ, quamuis certum ſit dari non poſſe baculum ſine extremis.

Inſtabis; Potuit dari tempus infinitum; ergò, & corpus infinitum. Conſequentia patet ex paritate rationis. Probatur antecedens: Nàm mundus potuit eſſe ab æter-

no

no etiam quantùm ad motum, & ad tempus, ergò tempus potuit eſſe infinitum.

Reſpondeo in ſententia quę tenet motum, & tempus potuiſſe eſſe ab æterno, diſtinguendo antecedens: Potuit dari tempus infinitum, ſyncategorematicè concedo; categorematicè, nego. Cum enim impoſſibile ſit partes temporis non poteſt eſſe infinitas temporis non poteſt eſſe infinitas actu; ſed ſolùm ſyncategorematica, & in potentia, inquantùm poſt quodlibet tempus poteſt eſſe aliud tempus, & ante quodlibet tempus fuiſſet aliud tempus, ſi ab æterno mundus, & motus extitiſſent. Vtrùm verò extare potuerint, diſcutietur infrà.

Vrgebis: Quantitas infinita non repugnat; ergò dari poteſt. Probatur antecedens: Non enim repugnat ex parte Dei, qui omnia poteſt; nec ex parte quantitatis, quæ de ſe augeri poteſt in infinitum.

Reſpondeo repugnare ex parte quantitatis, quæ non poteſt eſſe ſine figura, nec proindè ſine termino; Et ſi poſſit in infinitum creſcere, potentia illa eſt ſolùm ſyncategorematica, quæ nunquàm reduci poteſt ad actum infinitum; quia vt acutè dicit D. Thomas in 1. diſtinct. 43. quæſt. 1. art. 1. potentia illa eſſet exhauſta, & finita, ſi ad vltimum actum perueniret. Deindè id repugnat conſecutiuè propter inconuenientia inſolubilia iam ſuprà relata.

Dices, Diuum Thomam quodl. 12. art. 3. dicere; infinitum non implicare contradictionem; ergò fieri poteſt à Deo.

Reſ-

Reſpondeo in alijs locis expreſſiſſimè D. Tho. dicere infinitum repugnare, vt patet quod. 9. & Philoſophos antiquos, dum ponebant infinitum actu, propriam vocem ignorauiſſe, quia ponebant aliquid repugnans: Vndè ad locum citatum dico D. Tho. non dicere ſimpliciter, & ex omni parte non repugnare infinitum; ſed ſolùm quod contradictio illa non ſe tenet præcisè ex parte ipſius rei; ſed ex modo quo fieri debet illa res; quia, vt inquit, Deus non poteſt facere quantitatem ſine figura ſeu forma, nec proindè ſine terminis.

ARTICVLVS QVARTVS.

Vtrum ſit poſſibilis multitudo infinita actu.

Scotiſtæ, Nominales, & ex antiquis Auicenna, & Algaxel tenent dari poſſe multitudinem actu infinitam, quos ſequuntur quidam Recentiores; ſententia tamen negans longè communior eſt. Vndè,

Dico: repugnat dari multitudinem infinitam actu. Ita D. Thomas 1. p. q. 7. art. 4.

Probatur primò concluſio: Nàm dari non poteſt multitudo infinita rerum quantitatiuarum; ergò nec aliarum rerum. Conſequentia patet: Nàm vtrobique videtur par ratio: Antecedens verò probatur: Nàm multitudo infinita quantitatum conficeret molem, & magnitudinem infinitam vt patet: ſed rupugnat dari magnitudinem, & molem infinitam, vt ſuprà probatum eſt; ergò

ergò etiam repugnat infinita multitudo rerum quantitatiuarum.

Probatur ſecundò. Nàm numerus infinitus deberet comprehendere omnes numerus: Sed repugnat numerus comprehendens omnes numeros; ergò repugnat numerus infinitum. Maior ſuprà declarata eſt: Nàm omne infinitum debet comprehendere omnem ſui generis plenitudinem; vndè dicit D. Thomas quod l. 9. artic. 1. infinito non poſſe eſſe aliquid maius in eo ordine quo eſt infinitum. Minor verò probatur: Nullus enim poteſt dari numerus, quo maior dari non poſſit; Sed numerus, quo maior dari poteſt, non comprehendit omnes numeros; ergò dari non poteſt numerus comprehendens omnes numeros. Minor de ſe nota eſt; Maior verò probatur, ſi enim talis numerus eſſet hominum, maior eſſet numerus capillorum; & ſi eſſet capillorum, maior, fieret, ſi quidam ex illis diuiderentur in duas partes. Et demùm cuiuſcunque rei multitudo creſcere poteſt per additionem alicuius nouæ rei, quam Deus poteſt creare de inexhuaſto potentiæ ſuæ ſinu.

Probatur demum vltimò; Tùm quia omnis multitudo creabilis debet eſſe ſub determinata ſpecie, ergò, & finita aliqua vltima vnitate quæ dat ſpeciem numero; Tùm quia multitudo infinita non poteſt cadere ſub intentione creantis, qui facit omnia in numero pondere, & menſura; Tùm quia in qualibet multitudine plures ſunt binarij, quàm quaternarij; ergò neutri poſſunt

eſſe

eſſe infiniti; nàm infinito nihil eſt maius: Tum quia poſſibilitas rerum non eſt infinita niſi ſyncategorematicè inquantùm Deus noua, & noua infinitum creare poteſt; ergò repugnat vt perueniatur ad vltimam multitudinem, quam Deus poſſit creare, alias enim omnipotentia Dei non eſſet infinita, & exhauſta, quando creauiſſet quidquid creare poteſt.

Obiicies primò, Diuus Thom. dicit Opuſ. 27. non eſſe adhuc demonſtratum, quod Deus non poſſit facere infinita eſſe actu: ergò id non implicat.

Reſpondeo ex hac D. Thomæ authoritate ad ſummum ſequi tantùm D. Thomam non exiſtimaſſe rationes, quibus probatur repugnantia infiniti actu, eſſe demonſtratiuas, & prorsùs inſolubiles, attamen quia efficaciſſimæ ſunt ideò huic ſententiæ cum D. Thoma adheremus.

Obiicies ſecundò, Deus poſſet creare vnum Angelum in omni inſtanti vnius horæ: Sed in hora ſunt inſtantia infinita; ergò illi Angeli eſsent infiniti.

Reſp. diſt. mai. Deus poteſt creare vnum Angelum in omni inſtanti vnius horæ deſignabili, & determinato, concedo; indeſignabili, & indeterminato, nego; creatio enim rei determinatæ debet fieri in inſtanti determinato: In hora autem non ſunt infinita inſtantia deſignabilia, etiam à Deo.

Inſtabis. Ariſtoteles poſuit mundum ab æterno: & ſaltem probabilitèr tenetur potuiſſe creare ab æterno: Sed hoc poſito

dari

dari poſſent infiniti Angeli; ergò. Probatur minor: Potuiſſet enim Deus quolibet anno creare vnum Angelum, ergò iam Angelorum multitudo eſset infinita.

Reſpondeo primò, Sententia, quæ tenet mundum potuiſſe creari ab æterno etiam quantum ad entia ſucceſſiua, miras pati anguſtias: vndè poteſt deferi, ſi ex illa ſequatur multitudo infinita actu quam ſupra repugnare oſtendimus efficacitèr. Cæterùm hęc ſententia accuratiùs infrà examinabitur. Vndè

Reſponderi poteſt ſecundò, mundum potuiſſe eſſe ab ęterno, & tamen ex hoc non ſequi multitudinem actu infinitam, quia non potuiſset creari vnus Angelus quolibet anno collectiuè, ſed ſolùm diuiſiuè. Vndè in forma diſtinguo; Potuit Deus creare vnum Angelum quolibet anno diuiſiuè, concedo: collectiuè, nego: ideſt nullus, eſſet deſignabilis annus, in quo non potuiſſet Deus creare Angelum; attamen in omnibus collectiuè creari non potuiſſent, itaut nullus eſſet annus in quo de facto non fuiſſet productus aliquis Angelus.

Obijcies 3. Deus poteſt producere quidquid cognoſcit cognitione practica: Sed Deus cognitione practica cognoſcit infinitam multitudinem; ergò poteſt illam producere. Maior videtur certa; Nàm cognitio Dei practica eſt rerum effectiua. Minor etiam probatur: Nàm Deus cognoſcit totam collectionem creaturarum poſſibilium; Sed illa collectio eſt infinita: ergò

Reſpondeo primò diſtinguendo minorem: Deus cognoſcit infinitam multitudinem, infinitate categorematica, & exhauſtibili; nego; infinitate ſyncategorematica, & inhauſtibili; concedo. Vndè non ſequitur quod poſſit producere infinitum actu: quia talis infinitas ſyncategorematica nunquam poteſt reduci ad omnem ſuum actum.

Reſpondeo ſecundò diſtinguendo antecedens; Deus poteſt producere quidquid cognoſcit practica cognitione, eo modo quo producibile eſt concedo alio modo, nego. Multitudo autem illa infinita creaturarū poſſibilium non eſt producibilis tota ſimul, ſed ſolùm ſucceſſiuè, inquantùm non eſt dabilis aliqua multitudo qua maior dari non poſſit in infinitum.

Inſtabis: Cognitiones Beatorum futuræ per totam æternitatem omnes actu exiſtunt præſentes in æternitate: Sed illæ cognitiones ſunt infinitæ; ergò datur multitudo actu exiſtens infinita ſaltem in æternitate.

Reſpondeo primò cum Complutenſibus, quod ſicut cogitationes Beatorum eſse præſentes æternitati, non impedit, quin ſint in ſe ipſis futuræ, ita quoque quamuis omnes actu exiſtant in æternitate, non impedit, quin ſint ſolùm infinitæ in potentia; quia eiuſmodi actualis præſentia totum id, quod habet de actu, emendicat ab æternitate. & ideò non impeditur propria potentialitas, & ſucceſſio.

Reſpondeo ſecundò cum Ioanne à Sancto Tho-

Thoma, diſtinguendo conſequens; Ergò datur aliqua multitudo infinita, vt contenta in aliquo infinito increato concedo; vt poſita extra aliquid increatum infinitum, nego: Quamuis enim in æternitate, & potentia Dei lateat infinita multitudo, nunquàm tamen poteſt extrà exiſtere infinita, quia, & potentia Dei, & æternitas exhauriri nunquàm poſsunt; & ideò extrà illas infinita multitudo actu nequit exiſtere.

Obijci ſolet, partes continui eſse infinita. Sed illud argumentum infrà diſcutietur q. 5. art. 1.

ARTICVLVS QVINTVS.

Vtrùm poſſibilis ſit qualitas infinitè intenſa, Vbi etiam agitur de terminis magnitudinis rerum.

INtenſio eſt incrementum proprium qualitatis: ſicut enim quantitas, dum creſcit, dicitur augeri; ita qualitas, dum perficitur, dicitur intendi. Quæritur vtrùm aliqua qualitas ita poſſit perfici, & intendi, vt tandem fiat infinita.

Dico repugnat dari qualitatem infinitè intenſam.

Probatur ratione Diui Thomæ 1. p. qu. 7. artic. 11. non eſt poſſibilis eſsentia infinita: ergò nec qualitas infinita. Probatur conſequentia: Nàm qualitas in finita exigeret ſubiectum infinitum.

Confirmatur: Nàm ferè omnes qualita-

tes habent terminos ſui augmenti, & ideò creſcere non poſſunt in infinitum; Si autem aliqua qualitas poteſt creſcere in infinitum, vt tenetur de gratia, illa infinitas eſt ſolùm ſyncategorematica, inquantùm non poteſt dari ita perfecta, quin perfectior ſemper dari non poſſit: Vndè nunquàm poteſt parturire infinitam actu qualitatem,

Dices; Gratia, & merita Chriſti ſunt infinita actu; ergò datur qualitas infinitè intenſa.

Reſpondeo eſſe infinita in eſſe moris, non verò in eſſe entis; ideſt, quantùm ad valorem, non tamen quantùm ad entitatem. Gratia enim Chriſti eſt quidem entitatis finitæ, attamen propter coniunctionem cum ſuppoſito Diuino dignificatur infinitè, ſicuti, & omnes Chriſti actiones. Sed de his ad Theologos.

Quantùm ad ſecundam tituli partem quæritur vtrùm res naturales habeant terminos ſuæ magnitudinis, & paruitatis infra quos minui, & vltra quos augeri non poſſint. Eiuſmodi terminos vocant Philoſophi *maximum quod ſic & minimum quod ſic*.

Reſpondeo in primis res naturales habere terminum paruitatis; Dari enim poteſt adeò parua quantitas, qua minorē nulla forma naturalis admittat Cuius ratio eſt; tùm quia quęlibet forma exigit diſpoſitiones determitas in materia, quam occupat, vt ſit apta ad exercendas operationes ſibi connaturales. Sed dari poſſet tàm parua quantitas, qua minor ſufficere non poſſet ad exercendas

das operationes alicuius formæ: ergò minorem pati non poſſet: Tùm quia videmus multa perire per nimiam diuiſionem, ſicut dicit D. Thomas in 4. diſt. 12. q. 1. art. 2. de forma panis.

Quantùm verò ad viuentia, dicendum eſt ea non ſolùm habere terminos ſuæ paruitatis ſed etiam magnitudinis, quos vbi attingere, vltrà creſcere non poſſunt. Id patet; tùm experientia, qua videmus communitèr viuentia, vt homines, boues, plantas. Et creſcere vſque ad certam quantitatem, quam vbi attigere, ceſſat incrementum; Tùm etiam ratione; Nàm viuentia creſcunt per vim nutritiuam, quæ paulatim langueſcit, donec totaliter deficiat iuxta tempus à natura ſtatutum.

Dices: Crocodrilus ſemper creſcit, vt dici Ariſtoteles; ergò non habet terminum ſuæ magnitudinis.

Reſpondeo negando conſequentia; habet; enim terminum magnitudinis, ſicut, & alia viuentia; Sed in illo idem eſt terminus magnitudinis, qui, & vitæ; quod non contingit in alijs animantibus, niſi forte in quibuſdam ſerpentibus, & monſtris màrinis quæ etiam toto vitæ ſuæ decurſu augeri videntur.

Quantum ad non viuentia, vt ſunt ignis, & aqua, in primis certum eſt ab extrinſeco ſaltem habere mites ſui augmenti: Tùm quia producuntur à cauſis, quarum virtus eſt determinata ad certá ſphęra; Tùm quia habent determinata loca ſuæ conſeruationis, à qui-

bus ſi exeant, diu conſeruari non poſsunt: ſicut patet de igne elementari, qui peruenit ad certam ſphæram intra concauum lunæ, & connexum aeris, vltrà quàm ſi procedat, diu non conſeruatur, ſed in breui conſumitur; Tùm demùm quia habent ſolùm certam materiam, quam poſſint occupare: v.g. omnia elementa habent materiam ſublunarem, vltrà quàm diffundi non poſsunt; Attamen ab extrinſeco nullos terminos magnitudinis habere videntur: quia cum creſcant per iuxta poſitionem ſui ſimilis, vt aqua per oppoſitionem alterius aquæ, ſicut in infinitum poſset apponi aqua alteri aquæ, ita quoque in infinitum aqua creſcere abſolute poteſt. Vndè quando D. Thomas dicit omnem formam habere determinatam quantitatem, loquitur de illa, quam actu habet, non verò de illa, quàm habere poteſt per appoſitionem ſui ſimilis.

QVÆSTIO TERTIA.

De Tempore.

CIRCA tempus meritò præfari poſsemus, quod dicit Auguſtinus 11. Conf. cap. 14. *Quid eſt tempus ſi nemo quærat à me ſcio, ſi quærenti explicare velim, neſcio*; licet enim tempus nobis ſit notiſſimum, cum omnia, quæ agimus, tempore menſurentur, attamen propter minimam ſuam entitatem vis mente deprehendi poteſt, & explicari. Vt tamen aliqualem eius noti-

notitiam tradamus, in primo articulo agemus de duratione in communi; In ſecundò de natura, diuiſione, & modo exiſtendi temporis quibus adiungemus tertium de modo incipiendi, & deſinendi rerum tùm ſucceſiuarum, tùm permanentium.

ARTICVLVS PRIMVS.

De Duratione in communi.

Circà durationem tria occurunt explicanda; Primò quid ſit; Secundò quotuplex ſit; Tertiò quomodo diſtinguatur à re durante.

Dico primò: Duratio rectè definitur, Permanentia rei in eſse. Definitio eſt communis, & per ſe nota; Nàm res cenſetur durare, quamdiu permanet in ſuo eſse: ergò duratio nihil aliud eſt, quàm perſiſtentia, ſeu permanentia rei in eſse.

Dico ſecundò; Duratio eſt triplex, ſcilicèt æternitas, æuum, & tempus. Explicatur concluſio ex D. Thoma 1. part. quæſt. 12. art. 5. Cum enim duratio ſit permanentia rerum in eſse, tot ſunt durationes, quot modis aliquid permanere poteſt in eſse: ſed tres ſunt modi permanendi in eſse, ergò, & tres ſpecies durationis. Probatur minor: Rerum enim quædam ita permanent in eſse, vt ſint omninò immutabiles in illo: eiuſmodi eſt Deus, qui de ſe dicit, *Ego Deus, & non mutor*: talis permanentia in eſse omninò inuariabili vocatur æternitas,

Quædam verò habent eſse perpetuò variabile, vt motus, & ſubſtantiæ corruptibiles, quæ perpetuæ mutationi ſubiacent; talis duratio dicitur tempus. Quædam verò medium tenent: nec enim omninò inuariabiles ſunt, nec omninò variabiles;ſed quantùm ad ſuum eſse nullam patiuntur mutationem, quantùm verò ad operationes variantur, cuiuſmodi ſunt Angeli, animæ rationales, & cœli; duratio talium rerum vocatur æuum.

Ex his colliges definitionem iſtarum durationum; Æternitas eſt duratio rei omninò inuariabilis; vndè dicitur à Theologis cum Boetio, Interminandis vitæ tota ſimul, & perfecta poſseſſio. Tempus eſt duratio rei tam ſecundùm eſse, quàm ſecundùm operari variabilis; cuiuſmodi eſt motus, & illud, cuius eſse ſubijcitur motui. Æuum eſt,duratio rei ſecundùm operari, vel ſecundùm alia accidentia variabilis, ſed inuariabilis ſecundùm ſubſtantiam; cuiuſmodi ſunt Angeli, & cœli, qui ſecundùm ſubſtantiam ſunt incorruptibiles, ſecundùm accidentia verò variantur.

Dico tertiò; Duratio in creatis diſtinguitur à re durante, ſaltèm modalitèr. Ita D. Thomas 1. part.quæſt.10.art. 2. *Nulla*, inquit, *alia res præter Deum eſt ſua duratio*.

Probatur concluſio: Quod aduenit rei creatæ, diſtinguitur ab illa: ſed duratio aduenit creaturæ; ergò diſtinguitur ab illa. Probatur minor: Nàm duratio eſt permanẽtia in eſse: ſed aduentitium eſt creaturę vt per-

permaneat in eſſe, poteſt enim deſtrui; ergò duratio aduenit creaturæ,

Confirmatur concluſio, præcipuè circa tempus ipſum diſtingui à motu: cuius eſt duratio; Tùm authoritate; nàm Ariſtoteles 4. phyſ. text. 98. dicit, *quod tempus non eſt motus, ſed aliquid eius*: & D. Thoma Op. 36. cap. 1. *Tempus*, inquit, *habet eſſe per motum ſicut accidens per ſubiectum* Tùm etiam ratione D. Thomæ, & Ariſtotelis: nàm motus, & tempus differunt ſecundùm proprietates: ergò, & ſecundùm eſsentia Conſequentia patet: Nàm proprietates notificant eſsentiam. Probatur antecedens: ſiquidem proprietas motus eſt, quod ſit velos vel tardus: at verò tempus nec tardum eſt, nec velox. Adde præterea, quod motus poſsunt eſse æquales ſecundùm ſe, & inęquales quantùm ad tempus: vt v.g. ſi teſtudo, & equus conficiant vnum ſtadium, motus vtriuſque ſecundùm ſe erunt æquales, ſed ſecundùm tempus inæquales, quia equus conficit ſuum motum breuiſſimo tempore, teſtudo verò longiſsimo.

ARTICVLVS SECVNDVS.

Quid ſit: & quotuplex ſit tempus, & quomodo ſit præſens.

PRæcipua Phyſicorum cura eſt circa tempus: quia eſt duratio, & menſura motus, rerumque mobilium omnia enim mouentur in tempore, & quæcunque naſcun-

tur aut intereunt, ab illo menſurantur, vt patet de vita noſtra, quam diebus, & annis menſuramus. Vndè vt explicetur natura, diuiſio, & exiſtentia, ſiue præſentia temporis.

Dico 1. Tempus rectè definitur; numerus, ſeu menſura motus ſecundùm prius, & poſterius.

Explicatur hæc definitio, quæ eſt Ariſtotelis: In primis tempus dicitur *menſura*, ſeu *numerus motus*, quia diuturnitas, vel breuitas exiſtentiæ motus menſuratur à tempore: Dicitur enim motus breuis, qui breui tempore decurrit, longus verò, qui longo tempore perſeuerat: Ariſtoteles autem vſus eſt nomine *numeri*, quia menſuramus motum numerando tempus, vt dicendo ipſum duraſſe per tres, aut quatuor horas. Additur *ſecundùm prius & poſterius*, quia cum motus eſſentialitèr conſiſtat in ſucceſſione, ſeu fluxu continuo partium, quia prior pręcedit, & poſterior ſuccedit, duratio numerabilis illius ſucceſſionis eſt ipſum tempus? meritò dicit Auguſtinus 11. Conf. cap. 14. *quod ſi nihil præteriret, non eſſet præteritum tempus; & ſi nihil adueniret, non eſſet futurum tempus: præſens autem, ſi ſemper eſſet præſens*, ideſt niſi ſucceſſiuè flueret, *iam non eſſet tempus, ſed æternitas.* Ex quo patet tempus eſſe durationem ſucceſſionis prioris, & poſterioris. Et ideò quandò, vel nullo modo, vel vix aduertimus ſucceſſionem illam numerabilem, propter vehementem animi adhęſionem ad ali-

quid

quid gratum, vel magni momenti, non ſentitur tempus, ſicut contingit hominibus profundè aliqua contemplantibus, vel occupatis circa grauia negotia, vel quorum animus voluptate allicitur; Immò etiã dormientes non aduertunt tempus, ſed, vt inquit Ariſtoteles, coniungentes finem vigiliæ cum initio euigilationis, prætermittunt mediam ſucceſſionem, quam propter ſomnum non aduerterunt; Exemplum huius rei famoſum refert Hiſtoria Eccleſiaſtica de ſeptem Fratribus dormientibus, qui tempore perſecutionis in cauerna incluſi, & diuino quodam ſomno correpti, cum poſt aliquot ſæcula euigillaſſent, vix integram noctem ſe dormuiſſe putabant.

Dico ſecundò. Plura ſunt tempora particularia, & intrinſeca, ſed vnicum eſt tempus vniuerſale, & extrinſecum à quo motus omnis menſuratur, ſcilicèt tempus circulationis primi mobilis, quæ perficitur ſpatio vigintiquatuor horarum.

Probatur prima pars. Tempus enim eſt menſura, ſeu duratio numerabilis motus (vt enim aduertit D. Thomas, non eſt numerus numerans, ſed numerus numeratus, vel numerabilis;) Sed quilibet motus habet propriam durationem numerabilem: ergo dantur plura tempora particularia, ſicut, & plures motus. Vndè D. Thomas in 2. diſtinct. 12. quæſt. 1. art. 5. ad 3. ait numerum cuiuslibet ſucceſſionis dici largè tempus: & Ariſtoteles, lib. 5. Phyſ. text. 132. *Tempus* inquit, *eſt numerus cuiuſcunq; motus*.

Probatur etiam ſecunda pars ratione D. Thom. 1. p. q. 10. art. 5. Nàm omnia tempora particularia dependent à tempore primi mobilis tanquam à propria menſura, ſicut omnes motus dependent ab illius motu: ergò datur vnicum tempus vniuerſale, ſcilicèt tempus primi mobilis, à quo cætera particularia menſurantur.

Confirmatur ex eodem D. Thoma: Tùm quia primum in vnoquoque genere eſt menſura cæterorum: Sed tempus primi mobilis eſt primum, à quo dependent, & cauſantur durationes rerum inferiorum: ergò ab illo etiam menſurari debent: Tùm quia, quod eſt vniformius, debet eſſe menſura aliorum: ſed motus, & tempus primi mobilis ſunt maximè vniformia (psimum enim mobile mouetur ab oriente ad occaſum regulatiſſimè per ſpatium viginti quattuor horarum;] ergò debet eſſe menſura motuum, & temporum aliarum rerum. Vndè talis duratio motus primi mobilis dicitur propriè tempus, quod diſtinctum in dies, menſes, & annos, menſurat ſpatium vitæ noſtræ, & aliarum rerum corruptibilium; Ideòque in Apocalypſi dicitur, quod poſt iudicium non erit ampliùs tempus, quia motus primi mobilis tunc ceſſabit.

Quæres: Vtrùm tempus locum habeat etiam in ſubſtantiis ſpiritualibus, vt in Angelis?

Reſpondeo ex D. Thoma 1. p. quæſt. 55. art. 4. Tempus quidem etiam aliquomodo reperiri in Angelis: ſed aliud à tempore

no-

noſtro. Cum enim tempus ſequatur motum, & motus rerum ſpiritualium ſit diuerſæ rationis à motu rerum corporalium, neceſſe eſt etiam tempus in illis eſse diuerſum. Tempus autem illud Angelicum poteſt eſſe vel continuum, vel diſcretum; Angelus enim moueri poteſt, & motu continuo, vt quando continuè mouet aliquod corpus, tunc enim ſucceſſiuè, & continuè mutat locum, ſicque mouetur: vel motu diſcreto, vt quando ab vna cogitatione vel operatione procedit ad aliam; ſucceſſio enim iſtarum operationum facit aliquod tempus ſpirituale, non quidem continuum, ſed diſtinctum: eo quo cogitationes, & operationes ſibi ſuccedentes non ſunt inuicem continuæ, ſed diſcretæ. Non enim vna operatio aliquo vinculo communi colligatur alteri, ſicut partes quantitatis corporeæ. Ex hoc intelligitur, id quod dicit Auguſtinus, ***Deum mouere creaturam ſpiritualem per tempus***: quod accipiendum eſt, non de tempore noſtro; ſed de alio diuerſæ rationis conſiſtenti in ſucceſſione operationum, vel etiam motus localis Angelorum.

Dico tertiò. Tempus non eſt præſens, & exiſtens ratione partis, ſed ſolùm ratione inſtantis, quod idem proportionalitèr dicendū eſt de aliis rebus ſucceſſiuis. *Ita expreſſè D. Thomas, & Ariſtoteles citandi*. Pro intelligentia huius ſubtiliſſimæ concluſionis.

Nota, in tempore, ſicuti, & in omni cōtinuo duo eſse, ſcilicèt partes, & indiuiſibilia. Pro nunc non diſputo, vtrùm ſint

tes

res diſtinctæ, vel eadem res diuerſimodè ſumpta. Hæc autem indiuiſibilia temporis vocantur *inſtantia*, ſicut indiuiſibilia lineę vocantur *puncta*; de quibus omnibus, redibit ſermo quęſtione quinta. Hoc poſito quidam dicunt tempus eſt præſens, & exiſtens ratione partium; ita Durandus, & quidam Recentiores. E contrà verò Thomiſtę cum pluribus alijs tenēt nihil de tempore eſſe per ſe, & rigorosè pręſens niſi inſtans indiuiſibile, quod vocatur *nunc*, iuxta illud Senecę: *In puncto fugientis temporis pendemus*; Attamen ſicut Mathematici dicunt quod globus impoſitum plano tangit quidem illud, non tamen in aliqua parte, ſed ſolum ratione puncti indiuiſibilis; ita quoque non dicimus, tempus eſſe quidem preſens, & exiſtens non tamen ratione aliquarum partium, ſed ſolùm ratione ipſius *nunc* indiuiſibilis, quod copulando præteritum cum futuro, ſeu partem priorem cum immediatè ſequenti, conſtituit ſucceſſionem continuam, ſicque facit exiſtere tempus.

Probatur autem concluſio ſic explicata primò authoritate Ariſtotelis 5. Phyſic. tex. 105. dicentis, *Nihil eſt temporis, niſi nunc, quod eſt indiuiſibile*, & poſtea dicit partes temporis eſse præſentes inquantùm terminantur, & incipiunt per nunc indiuiſibile. Idem dicit, & probat D. Tho. 1. p. q. 46. art. 3. ad 3. & Op. 44. cap. 1. &c.

Probatur ſecundò ratione D. Thomę; Nullum ſucceſſiuum poteſt eſse præſens, & exiſtens per partem, ſed ſolùm per aliquid indi-

indiuiſibile, ſui: Atqui tempus eſt ſucceſſiuum, vt patet; ergò non eſt præſens, & exiſtens niſi per indiuiſibile, ſeu per inſtans. Maior probatur: Implicat ens ſucceſſiuum habere plures partes ſimul: Sed ſi eſſet præſens, & exiſtens per partem, haberet plures partes ſimul: ergò non poteſt eſſe præſens, & exiſtens per partem. Maior certa eſt: Ens enim ſucceſſiuum eſſentialitèr conſiſtit in ſucceſſione partium, quarum vna fluit poſt aliam, vndè ſimultas partium capitaliter illi repugnat: Minor verò probatur: Nàm quælibet pars entis ſucceſſiui, quantumuis minima, componitur ex aliis partibus, & eſt diuiſibilis in illas, vt infrà oſtendetur de omni continuo tam permanente, quàm ſucceſſiuo: ergò ſi ens ſucceſſiuum heberet aliquam partem præſentem ratione ſui, plures etiam ſimul haberet præſentem, ex quibus talis ſucceſſio componeretur.

Dicere autem, quod pars temporis eſt quidem præſens, non tamen ſecundùm ſe totam, ſed ſecundùm aliquid ſui minimum, & minimum in infinitum, eſt ſolùm differre in verbis à concluſione. Si enim illud minimum, & minimum non ſit pars ſolum poteſt eſſe aliquid indiuiſibile partis: ſi autem ſit pars, reſurgit adhuc ratio: cum enim omnis pars ſit diuiſibilis in alias, neceſſe eſt illam partem quantumuis minimam componi ex aliis, quæ proindè ſimul exiſtent, ſi illa pars, in qua ſunt, ſit exiſtens ratione ſui.

Pro-

Probatur tertiò ex definitione temporis: Tempus enim eſt menſura prioris, & poſterioris, ſeu ſucceſſionis partium motus: Sed in præſenti non eſt prius, & poſterius; ergò in præſenti non eſt tempus, ſaltem ratione ſui, ſed ſolùm ratione inſtantis, quo pars prior copulatur cum ſequenti.

Et ſi dicas hanc rationem nimis probare, ſcilicèt partes temporis nunquam exiſtere, quia non poſſunt eſſe in præſenti, vtpotè indiuiſibili.

Reſpondeo partem præteritam;& ſequentem non poſſe quidem eſſe in præſenti tanquàm contentas in illo benè tamen tanquam copulatas per illud; inquantùm inſtans præſens terminando partes præteritas, & incipiendo partes futuras coniungit vtraſque & facit eſſe continuas, non quidem continuitate permanenti; ſed continuitate ſucceſſiua; quæ in hoc conſiſtit, non quidem vt vnum ſit cum alio, ſed vt vnum immediatè ſuccedat alteri.

Probatur quartò ratione faciſſima. Nihil eſt per ſe præſens niſi *nunc*: ſed *nunc* non eſt pars temporis, ſed aliquid ſolùm indiuiſibile ipſius: ergò tempus non eſt pręſens ratione alicuius partis, ſed ſolùm ratione indiuiſibilis. Maior eſt Ariſtotelis, & per ſe patet; Nàm *ante*, & *poſt* non ſunt præſentia; ergò ſolùm *nunc* eſt præſens per ſe. Minor verò euidentèr probatur: Siquidem *nunc* non eſt diuiſibile in priùs, & poſterius vt de ſe patet; ergò in genere ſucceſſiuorum eſt aliquid indiuiſibile. Probatur conſequen-

ſequentia; quia diuiſio ſucceſſiuorum eſt in prius, & poſterius. Hæ rationes efficaciſſimè planè conuincunt nihil temporis eſſe per ſe pręſens, & exiſtens, niſi *nunc* indiuiſibile.

Dices, quomodo fieri poteſt, vt *nunc* reddat tempus exiſtens; & præſens, niſi ſit pars temporis?

Reſpondeo, quia tempus consiſtit in fluxu prioris, & poſterioris, vt patet ex eius definitione: vndè quia *nunc* copulat partem priorem cum poſteriori, terminando priorem, & inchoando ſequentem, ideò facit exiſtere tempus, ſicuti vnio quia coniungit annulum cum annulo, facit exiſtere catenam. Aliam profundiorem explicationem ſępè inſinuat D. Thomas dicendo, quod *nunc* dupliciter poteſt ſumi, ſcilicèt vt ſtans inuariabilitèr, & vt fluens variabilitèr: *nunc* ſtans inuariabilitèr conſtituit ęternitatem; quid eſt enim ęternitas, niſi *nunc*, ſeu pręſens ſtans inuariabilitèr; *nunc* verò fluens variabilitèr conſtituit tempus; Vndè ait D. Thomas, quod in toto tempore eſt vnicum *nunc*, ſecundùm entitatem, varium verò ſecundùm modum, inquantùm eſt hic, & ibi: vndè ſicuti in motu locali eſt vnicum mobile, quod dum variatur conſtituit motum; ita paritèr, dum variatur *nunc*, conſtituit ſucceſſionem, & tempus.

PARAGRAPHVS VNICVS.

Soluuntur obiectiones.

OBijcies primò; Tempus habet partes præteritas, & futuras; ergò, & præſentes. Probatur conſequentia; Nàm præteritum eſt, quod fuit præſens: ergò ſi pars temporis eſt præterita, aliquando fuit præſens.

Reſpondeo diſtinguendo conſequens: ergò tempus habet partes præſentes vel ratione ſui, vel ratione alicuius indiuiſibilis, concedo; ratione ſui, nego; Non enim diffitemur tempus habere partes præſentes, ſed dicimus hanc præſentiam ipſis ſolùm competere ratione alicuius indiuiſibilis, quo inuicē copulantur; itaut illa pars temporis dicatur præſens, quæ immediatè terminatur, vel incipit per inſtans præſens.

Inſtabis: Partes temporis ſunt etiam præteritę ratione ſui; ergò etiam fuerunt præſentes ratione ſui. Probatur conſequentia. Nàm eo modo dicitur aliquid præteritùm, quo fuit præſens.

Reſpondeo negando conſequentiam, & paritatem: Diſparitas eſt, quia in præterito datur ſucceſſiua latitudo; vt dum recogito annum præteritum, recogito etiam quamdam ſucceſſiuam latitudinem, quę effluxit, & in qua diſtinguo plures, vt plures dies, & horas ſibi ſuccedentes, ſed in præſenti nulla datur latitudo ſucceſſiua;

Vndè

Vndè in preſenti ſolùm poteſt eſſe aliquid indiuiſibile temporis, quamuis in præterito, & futuro ſint partes indiuiſibiles.

Vrgebis; Nihil tranſit ab extremo ad extremum niſi per medium, ac proindè niſi fuerit in medio: Sed præſens mediat inter præteritum, & futurum; ergò partes temporis vt tranſeant de futuro in præteritum, debent fuiſſe in præſenti, & proindè tempus eſt præſens ratione partium.

Reſpondeo diſtinguendo maiorem; Nihil tranſit ab extremo ad extremum niſi per medium, ſi medium ſit capax continendi illud, quod tranſit, concedo: ſi ſit incapax, nego. Et ad minorem: Præſens mediat inter præteritum, & futurum, & eſt capax continendi partes temporis, nego: & eſt incapax illa continendi, concedo. Ratio diſtinctionis eſt, quia omnis pars temporis eſt tempus, ac proindè diuiſibilis in prius, & poſterius: præſens autem eſt aliquid indiuiſibile in prius, & poſterius: vndè pars temporis non poteſt eſse in præſenti, vt exiſtens per ſe in illo, ſed ſolùm vt terminata, vel inchoata per illud. Vndè in præſenti nihil eſt temporis niſi terminus partium, qui vocatur inſtans.

Illuſtrantur magis hæc omnia: Nàm eodem modo proportionalitèr loquendum eſt de quantitate ſucceſſiua, qualis eſt tempus ſicut loquimur de quantitate permanenti: Vndè ſicuti impoſſibile eſt quantitatem permanentem exiſtere ſecundùm vllam ſui partem indiuiſibili v. g. in puncto, ita im-

impoſſibile eſt tempus exiſtere ſecundùm ſuas partes in aliquo indiuiſibili, præſens autem eſt aliquid indiuiſibile in genere ſucceſſiuorum; vndè impoſſibile eſt vllam temporis partem ratione ſui eſſe in præſenti: Attamen ſicut quantitas poteſt tranſire ab vno extremo ad aliud, abſque eò quod fuerit in punctis mediis ſecundùm vllam ſui partem; quia puncta ſunt incapacia continendi partes, ita tempus poteſt tranſire à futuro in præteritum abſque eo, quod fuerit in præſenti ſecundum vllam ſui partem, vt contentam in illo.

Obijcies ſecundò & ſimul inſtabis contra præcedentia; Poſt inſtans præſens vel immediatè ſequetur pars, vel aliud inſtans: Si ſequatur aliud inſtans: ergò duo inſtantia ſibi immediatè ſuccedenti, ſicque tempus componetur ex ſoris inſtantibus: ſi verò ſequatur pars; ergò tranſacto inſtanti immediatè præſens erit pars.

Reſpondeo primò poſt inſtans ſequi partem, non quidem permanenter exiſtentem, ſed fluenter tranſeuntem, cum, & ipſa ſit tempus, de cuius ratione eſt, quod fluat; & cui capitalitèr opponitur, quod ſtet. Vndè in illa parte etiam immediatè ſequenti: poſt inſtans nihil poteſt eſſe vt præſens, & exiſtens, niſi aliquid indiuiſibile.

Reſpondent ſecundò Complutenſes, ſequi poſt inſtans partem non quidem in ratione præſentis, ſed in ratione præteritæ; quia cum non detur medium ſucceſſiuum inter præteritum, & futurum, neceſſe eſt vt vbi primò

mò pars deſinit eſſe futura, fiat præterita? Sicut ſi linea flueret ſub puncto, partes poſteriores iſti pũcto fierẽt immediatè illi priores, abſque eo quod vnquam poſſit deſignari aliqua pars, quæ neque ſit prior, neque poſterior puncto, ſed immediatè ipſi correſpondeat.

Reſpondent tertiò alijs ſequi partem indeterminatam, minorem, & minorem in infinitum: Sed illa ſolutio magis fugere videtur difficultatem, quam explicare.

Obijcies 3. Si tempus exiſteret per inſtans, ſequeretur quòd par prior, & poſterior exiſterent ſimul: Hoc eſt impoſſibile; ergò. Probatur maior: Nam exiſterent in eodem *nunc*, quod continuat partem immediatè præteritam cum futura.

Reſpondeo negando maiorem: Ad probationem diſtinguo: Pars prior, & poſterior exiſterent in eodem *nunc*, æqualiter afficiente vtramque nego: diuerſimodè afficiente vtramque, concedo: Licèt enim ſit idem *nunc*, coniũgens priorem partem cum poſteriori, attamen diuerſimodè illas afficit; Nàm priorem terminat, & poſteriorem inchoat: inchoari autem, & terminari ab eodem *nunc*, non eſt ſimul exiſtere, ſed ſibi ſuccedere.

Obijcies quartò: Tempus non poteſt exiſtere per exiſtentiam indiuiſibilem: Sed exiſtentia inſtantis eſt indiuiſibilis; ergò non poteſt exiſtere per inſtans.

Reſpondeo diſtinguendo minorem: Exiſtentia inſtanti eſt indiuiſibilis, formaliter,

& in

& in ſe, concedo; virtualiter, & in ratione termini, nego: Quamuis enim inſtans ſit indiuiſibile, eſt tamen terminus, & copula entis diuiſibilis, cuius coniungendo partes facit ſucceſſionem diuiſibilem, quæ vocatur tempus.

Inſtabis: Atqui etiam tempus nullo modo exiſtere poteſt per illud inſtans, ergò. Probatur ſubſumptum. Nihil exiſtit per ſuum non eſſe; Sed inſtans eſt non eſſe temporis: ergò tempus non poteſt exiſtere per inſtans. Maior videtur certa. Minor verò probatur; Nàm ideò dicetur infrà tempus incipere per ſui non eſſe, quia incipit per inſtans: ergò inſtans eſt non eſſe temporis.

Reſpondeo diſtinguendo minorem: Inſtans eſt nō eſſe temporis quantùm ad ipſam eſſentiam, concedo; quantùm ad exiſtentiam, nego; Licèt enim eſſentia temporis non ſaluetur in inſtanti vt conſtituta in illo, ideòque inſtans dicatur non eſſe temporis: attamen nullam poteſt habere exiſtentiam in præſenti, niſi per illud inſtans, inquantùm ab illo terminatur, & inchoatur. Ideſt, de illa eſſentia nihil poſſimus habere ſtans, & præſens, niſi *nunc* indiuiſibile. Vndè meritò Euſebius lib. 11. de præp. Euang. c. 8. Probant Platonis ſententiam, dicentis, *duo eſſe quorum aliud ſemper eſt, & nunquam ſit, ſcilicet Deus; alterum nunquam eſt, & ſemper ſit, ſcilicet tempus*. Eſſe enim propriè non conuenit niſi præſentibus; vndè quia nihil eſt per ſe ſtans de eſſentia

tem-

temporis ; ideò dicitur , quod nunquam eſt ; Sed quia continuò fluit , & cauſatur ex ſucceſſione partium motus , perpetua ſerie labentium,ideò dicitur ſemper fieri .

ARTICVLVS TERTIVS.

De modo incipiendi, & deſinendi rerum tùm ſucceſſiuarum, tùm permanentium.

POſtquàm egimus de duratione , nunc paucis explicandi ſunt ipſi termini durationis , qui ſolent vocari initium , & finis rerum ; Et quia res quarum duratio incipit , & deſinit , vel ſunt ſucceſſiuæ , ideſt , quarum eſſentia in ſucceſſione conſiſtit , vt motus , & tempus , vel permanentes , ideſt , quarum eſſentia eſt tota ſimul , vt homo , & lapis , ideò de vtriſque procedit difficultas: pro qua .

Notandum eſt primò terminos durationis debere eſſe indiuiſibiles ; Cum enim omne, quod eſt diuiſibiliter extenſum,habet initium , & finem , ſi termini eſſent diuiſibiles , egerent etiam aliis terminis , & ſic in infinitum , donec perueniretur ad aliquid indiuiſibile terminans : Vndè neceſſe eſt terminos durationis rerum eſſe inſtantia indiuiſibilia ; ſicuti termini , qui incipiunt , & finiunt lineam , ſunt puncta indiuiſibilia .

Notandum ſecundò: Inſtantia illa terminatiua dupliciter ſe habere poſſe ad rem incipientem , & deſinentem , ſcilicèt intrinſe-

cè ,

cè, & extrinſecè. Si enim illa res, quæ incipit, aut deſinit, ſaluetur ſecundùm ſuam eſſentiam in inſtantibus illis terminatiuis, talia inſtantia dicuntur intrinſeca, eò quod res ſit intrà ipſa; Si verò talis res non ſit ſecundùm eſſentiam ſuam in inſtanti terminante eius inceptionem, aut deſitionem, ſed ſolùm fuerit toto tempore præcedenti illud inſtans, vel futura ſit toto tempore ſequenti, tunc tale inſtans, ſiuè inceptionis, ſiue deſitionis, vocatur extrinſecum; eò quod ita incipiat, vel finiat rem, vt tamen res non ſit in illo; ſed ſolùm in toto tempore, vel ſequenti, ſi res incipiat: vel præcedenti, ſi res deſinat.

Notandum tertiò, Philoſophos quatuor vocabulis deſignaſſe illa inſtantia tam intrinſeca, quàm extrinſeca inceptionis, & deſitionis rerum: Nàm iſtans inceptionis intrinſecum, ideſt, in quo iam res primò eſt, vocant *primum eſſe rei*, eò quod res sit in illo primò, cum nō eſſet toto tempore præcedenti; Inſtans inceptionis extrinſecum vocant *vltimum non eſſe rei*, eò quod res in illo quidem nondùm ſit, ſed toto tempore ſequenti poſt illud inſtans futura ſit: ideòque meritò illud inſtans vocatur vltimum non eſſe rei; Inſtans verò deſitionis intrinſecum vocant *vltimum eſſe rei*, quia in illo quidam res adhuc ſaluatur, ſed vltimò, itaut toto tempore ſequenti ampliùs non exiſtat: Inſtans verò deſitionis extrinſecum vocant *primum non eſſe rei*, quia res in illo quidem ampliùs non eſt, ſed primò, quia toto tempore

præce-

præcedenti illud iſtans exiſtebat, ſed in illo iſtanti incidit primò non exiſtere. Vndè illa dicuntur incipere per primum eſſe ſui, quæ iam ſunt inſtanti ſuæ inceptionis; illa dicuntur incipere per vltimum ſui non eſſe, quæ quidem non ſunt in iſtanti inceptionis, ſed tota duratione ſequenti erunt, illa dicuntur deſinere per vltimũ ſui eſſe, quæ ſunt in inſtanti finienti ſuam durationem, ſed poſt illud ampliùs non exiſtent: illa demùm dicuntur deſinere per primum ſui non eſſe, quæ non ſunt ampliùs in inſtanti finiente ſuam durationem, cum toto ſpatio præcedenti fuerint. His ita explicatis, in quibus tota difficultas conſiſtit, facillimè intelligetur quidquid dici ſolet de modo incipiendi, & deſinendi rerum.

In primis enim entia ſucceſſiua, qualia ſunt motus, & tempns neceſſe eſt incipere, & deſinere per inſtans extrinſecum; ideſt, incipere per vltimum ſui non eſse, & deſinere per primum ſui non eſſe. Ratio aperta eſt nàm in inſtanti ſuæ inceptionis, & defitionis eorum eſſentia ſaluari nequit: ſiquidem eſsentialitèr conſiſtunt in ſucceſſione; ſucceſſio autem non poteſt ſaluari in aliquo inſtanti, vt de ſe patet, quia in inſtanti non eſt priùs, & poſterius: ergò neceſſe eſt, vt incipiat, & deſinant per inſtans extrinſecum: Vndè tempus, & motus dicuntur incipere in eo inſtanti, in quo nondùm ſunt, ſed toto ſpatio ſequenti erunt, ideſt, per vltimum ſui non eſſe: deſinunt autem in iſtanti, in quo amplius non ſunt, cum tamen tota duratio-

ne præcedenti fuerint, ideſt, per primum ſui non eſſe.

Subſtantiæ verò, & alia entia permanentia incipiunt per iſtans intrinſecum, ideſt per primum ſui eſſe: quia cum habent eſſentiam indiuiſibilem, tota ſaluatur in primo inſtanti ſuæ productionis, ideòque dicuntur incipere per primum ſui eſſe, ideſt, per illud inſtans, in quo primò ſunt, cum anteà non fuerint; attamen corrumpuntur per primum ſui non eſſe, ſiue per inſtans extrinſecum; quia vna ſubſtantia non corrumpitur per ſe, ſed per accidens, ad inchoationem alterius, iuxta illud; *corruptio vnius eſt generatio alterius*. Vndè cum ſubſtantia genita incipiat per primum ſui eſſe, ſeu per inſtans ſibi intrinſecum, ideſt, in quo primò eſt; tale inſtans, quod etiam finit ſubſtantiam præcedentem, non poteſt eſſe illi intrinſecum, ideſt, ſubſtantia, quæ corrumpitur non poteſt eſſe in illo eodem inſtanti, in quo primò eſt ſubſtantia genita, alias duæ formæ ſubſtantiales eſſent ſimùl in eadem materia; ergò neceſſe eſt, vt ſubſtantiæ corrũpenda deſinet in tempore precedenti illud inſtans finiens eius durationem, & inchoans duratioñe alterius de nouò genitæ. Et ſi dicas: Vetus forma ſubſtantialis deſinere potuit in inſtanti immediatè precedenti illud inſtans, in quo noua gignitur. Contrà eſt: Nàm duo inſtantia non ſunt ſibi immediata; alias tempus componeretur ex ſolis inſtantibus: ergò neceſſe eſt, vt forma corrupta deſinat in tempore præcedenti inſtans generationis

nouæ

nouæ formæ, proindèque terminetur per aliquod inſtans, in quo primò non ſit: Attamen ſi forma ſubſtantialis per ſe deſineret, & non ad generationem nouæ, nihil prohibet et eam deſinere in inſtanti ſibi intrinſeco, ſeu per vltimum ſui eſſe, quia cum conſiſtat in indiuiſibili, poſſet tota eius eſſentia perſiſtere in inſtanti terminatiuo, & poſt illud ampliùs non eſſe.

Quæ diximus de modo incipiendi, & deſinendi rerum permanentium naturalium, ſolent applicari proportionalitèr à Theologis inceptioni, & deſitioni rerum ſupernaturalium, vt gratiæ, & Corporis Chriſti ſub ſpeciebus Sacramentalibus.

QVÆSTIO QVARTA.

De Loco, & Vacuo.

CVm omnis motus naturalis fiat in aliquo loco ideò poſtquàm egimus de tempore, quod eſt menſura motus, conſequenter agendum eſt de loco, in quo exercetur motus: Quia verò vacuum videtur eſſe locus non repletus aliquo corpore, ideò agendo de loco, agemus etiam de vacuo. Circa locum autem, & vacuum tria quæruntur: Primò quid ſit locus: Secundò vtrùm duo corpora poſſint ſimul eſſe in vno loco, & vnum corpus in duobus locis: Tertiò vtrùm dari poſſit vacuum in rebus naturalibus.

ARTICVLVS PRIMVS.

Quid ſit Locus.

COmmunis animi notio eſt dari locum, & ipſi duo numera competere; Primum eſt continere locatum, ſecundum eſt repleri à locato Locus autem naturalis addit tertium munus, ſcilicèt conſeruare locatum. Quidam ergò attendentes ad ſecundùm munus dicebant locum nihil aliud eſſe quàm ſpatium ipſum, quod repletur à locato; Eiuſmodi autem ſpatium putabant eſſe aliquid reale? ſcilicèt aliquam ſubſtantiam: Vndè Epicurus, & Democritus dicebant omnia componi ex pleno, & vacuo, addentes vacuum eſſe aliquam ſubſtantiam capacem repleri à pleno; ſicut proportionalitèr Peripatetici dicunt materiam eſſe potentiam ſubſtantialem capacem actuari à forma. Ratio autem, propter quam putabant ſpatium illud eſſe aliquid reale, erat, quia omne quod menſuratur ſecundùm longitudinem, latitudinam, & profunditatem, debet eſſe aliquid reale: Sed ſpatium illud etiam vacuum menſuratur ſecundùm longitudinem, latitudinem, & profunditatem: ergò eſt aliquid reale. Renatus Deſcartes eadem ratione perſuaſus addit eiuſmodi ſpatium, quantumuis fingantur vacuum, eſſe non ſolùm ſubſtantiam, ſed etiam verum corpus: quia cum extenſio ſit conſtitutiuum ſubſtantiæ corporeæ, vbi apprehenditur

ditur extenſio, apprehenditur, & corpus.

Hæc tamen ratio nulla eſt; Nàm ſicut oculus non ſolùm videt lumen, ſed etiam vmbras obſeruat, quamuis vmbra non ſit niſi priuatio lucis; ita quoque non ſolùm quantitatem poſitiuam, ſed etiam priuationem quantitatis menſuramus, quamuis illa priuatio non ſit aliquid reale: Vndè recogitamus etiam aliquod tempus fluxiſſe ante creationem mundi, dum dicimus mundum potuiſſe creare mille annis antequam creatus fuerit; & tamen conſtat ſpatium illud temporis imaginati ante creationem mundi non eſſe aliquid reale, ſed meram carentiam temporis poſſibilis. Vndè quamuis menſuremus ſpatia illa vacua, v. g. quæ ſunt extra cœlos, & aliquam extenſionem apprehendamus vltra fines totius vniuerſi: non ſequitur hanc extenſionem, & illa ſpatia eſſe quid reale, ſed ſolùm quamdam carentiam buantitatis corporeæ, quàm Deus creare poſſet vltra fines illius: quàm creauit, quæ carentia quantitatis nullam relationem habet niſi in imaginatione, quæ aliquando apprehendit negationes entis per modum entis, vt mortem, vmbras, noctem, &c. Vndè ſpatia illa dicuntur imaginaria. Reiecta ergò illa opinione, vt explicetur natura loci.

Dico; Locus eſt ſuperficies concaua corporis ambientis. Ita definit Ariſtoteles addens eiuſmodi ſuperficiem debere eſſe immobilem, immobilitas tamen non videtur eſſe de eſſentia loci, ſed quædam veluti proprietas ipſius.

Explicatur hæc definitio: Nàm *ſuperficies* gerit vices generis, cæteræ verò particulæ ſunt quaſi differentia; Non enim omnis ſuperficies eſt locus, ſed ſolùm illa, quæ in ſuæ concauitatis capacitate continet aliud corpus, vt ſuperficies aeris, quæ circumſcribit, & immediatè continet corpus meum, dicitur locus meus. Concluſio ſic explicata.

Probatur; Nàm ſuperficiei ambienti conueniunt omnia munera loci; ergò verè eſt locus. Probatur antecedens: Munera enim loci ſunt, continere corpus, repleri ab illo, & illud conſeruare, ſi ſit locus naturalis Sed omnia iſta munera competunt ſuperficiei corporis ambientis; ergò. Probatur minor: In primis enim ſuperficies ambiens continet locatum, vt ſuperficies concaua dolii continet vinum, deindè repletur à locato; nam intrà latera ſuperficiei ambientis eſt quædam capacitas, ſeu interuallum priuatium, quod repletur per corpus locatum, vt per vinum repletur capacitas laterum dolii, & tandem talis ſuperficies, ſi ſit ſuperficies corporis amici conſeruat ipſum locatum: vndè omnia corpora naturalitèr quærunt contineri intrà ſuperficiem corporis amici, vt foueantur, & conſeruentur. Sic aquæ ſuperficies concaua conſeruat piſces, quia eſt amica piſcibus, qui ſi ponantur in ſuperficie concaua aeris, langueſcunt, & tandem moriuntur: Similitèr vena eſt locus naturalis ſanguinis, è cuius concauitate ſi erumpat, ſtatim corrumpitur, & generat morbos.

Ex

Ex his colligitur: locum naturalem eſſe idem cum loco in communi, & ſolùm ſuperaddere, quod conſeruet locatum; Omnis enim ſuperficies corporis ambientis eſt locus; ſi tamen ſit corporis inimici, dicitur locus violentus, præter naturalis, vt ſuperficies flammæ reſpectu animalium: Si verò ſit ſuperficies corporis amici dicitur locus naturalis, vt ſuperficies aeris reſpectu animalium terreſtriũ, & ſuperficies flammę reſpectu Salamandræ: ſi tamen verum ſit, quod connaturalitèr viuat in flammis, veroſimiliùs enim eſt nullum animal poſſe viuere in igne propter nimiam eius actiuitatem, attamen Salamandra durat inter ignes per aliquod tempus, quia ingenti ſua frigiditate eneruat primos flammarum impetus: ſicque illæſa per aliquod tempus perſeuerat.

Obiicies primò; locus eſt immobilis; ſed ſuperficies corporis ambientis non eſt immobilis: ergò non eſt locus. Probatur minor; Nàm illa ſuperficies millies mutari poteſt; vt ſuperficies aeris turrim ambientis, flante vento, perpetuò mutatur; ergò talis ſuperficies non eſt immobilis.

Reſpondeo conceſſa maiori, negando minorem: Ad probationem, diſtinguo antecedens; Superficies ambiens mutatur, materialitèr, & in ratione entis, concedo; formalitèr, & in ratione continentis, nego explicatur: Superficies ambiens poteſt duplicitèr ſumi: primò materialitèr, inquantùm eſt ſuperficies talis corporis, vt aquæ, vel aeris;

ſic autem ſumpta ſine dubio non eſt immobilis. Secundò poteſt ſumi formalitèr, & in ratione continentis, inquantùm ſcilicèt dicit talem ſitum in orbe: talem diſtantiam à polis, centro, & ſuperficie mundi, talem capacitatem intra ſua latera, &c. Dicimus ergò ſuperficiem ſic ſumptam eſſe immobilem: nàm dum flante vento ſuperficies aeris, mutatur, illa, quę de nouò aduenit, tranſit in vices præcedentis, inquantùm dicit eandem diſtantiam à centro, polis, & ſuperficie mundi, eandemque habet capacitatem intra ſua latera, quam habebat præcedens: vndè ſemper in ratione locantis eſt eadem ſuperficies, quamuis mutetur in ratione entis: Sicut ſemper manet idem fons idem fluuius, idem mare, idem vortex, quamuis aquę, ex quibus conſtant, continuò varientur: quia variantur ſolùm materialitèr, & manent idem formalitèr, inquantùm id, quod ſuccedit, tranſit in vices præexiſtentis.

Obiicies ſecundò; Omne corpus eſt in loco: ſed non omne corpus eſt intra ſuperficiem corporis ambientis, vt patet de cœlo empyreo, quod non ambitur ab alio ſuperiori corpore: ergò locus non eſt ſuperficies corporis ambientis.

Reſpondent primò aliqui negando maiorem: Sicut enim primum alterans non alteratur, ita primum locans non locatur: Empyreum autem eſt primum locans: Sed miſſa iſta ſolutione.

Reſpondeo ſecundò diſtinguendo maiorem:

rem; Omne corpus eſt in loco, extrinſeco & propriè dicto, nego, intrinſeco, concedo; locus extrinſecus, & propriè dictus eſt ſuperficies corporis continentis, cui omnia loci munera competunt, vt ſupra oſtenſum eſt: At verò vbi nullum eſt corpus continens, ipſa ſuperficies vltima corporis locati gerit vicem loci inquantùm intrà latera ſua relinquit aliquod interuallum à quantitate corporis, cuius eſt ſuperficies, repletum: Vndè talis ſuperficies ipſius corporis locati poteſt dici locus intrinſecus. Ex hoc modo Empyreum dici poteſt in loco intrinſeco, inquantùm continetur intra capacitatem ſuæ extimæ, ſeu connexæ ſuperficiei.

Obiicies 5. Dum corpus mouetur in ſpatijs, quæ imaginamur ſupra cœlos v. g. dum Corpus Chriſti ambulat ſupra ſuperſiciem vltimi cœli, per motum ſuum localem debet acquirere nouum locum; nam omnis motus localis terminatur ad nouum locum: ſed non poteſt acquirere niſi purè nouum ſpatium imaginarium; ergò ipſum ſpatium imaginarium eſt verus locus. Probatur minor: Nàm tale corpus non acquirit nouam ſuperficiem continentem, neque propriam, neque alienam: ergò ſolum ſpatium imaginarium acquirit.

Reſpondeo hoc argumentum tangere grauem difficultatem, quid ſcilicèt acquirat corpus, dum mouetur in ſpatiis imaginariis. Vndè pro eius ſolutione, & illius difficultatis explicatione conceſſa maiori, nego abſolutè minorem. Ad probationem diſtinguo;

Tale corpus dum mouetur, non acquirit nouam ſuperficiem propriam, materialitèr, & in ratione entis, concedo: formalitèr, & in ratione locantis, nego: Nàm dum tale corpus mouetur, eius ſuperficies, quàm vocamus locum intrinſecum, licèt entitatiuè maneat eadem, variatur tamen formalitèr, & in ratione locantis. Pro cuius intelligentia notandum eſt quod ſuperficies ſiue propria, ſiue aliena non eſt locus, niſi quatenùs dicit talem diſtantiam à polis, centro, & ſuperficie mundi: Vndè ſi variet talem diſtantiam, formalitèr variatur in ratione loci, ſitque nouus locus; Patet autem, quod corpus v. g. Chriſti dum ambulat in ſpatijs imaginarijs demutat diſtantiam à centro polis, & ſuperficie mundi: vndè variatur locus eius formalitèr in ratione loci per talem ambulationem.

Inſtabis: Si ſolùm daretur vnicum corpus, v. g. Corpus Chriſti, & deſtrueretur totus orbis, tale corpus poſset moueri, & acquirere nouum locum: ſed tunc non acquireret nouam diſtantiam à centro, polis, & ſuperficie mundi, qui nullus exiſteret; ergò talis diſtantia nihil facit ad locum, ſed relinquitur purum ſpatium imaginarium eſse propriè locum.

Reſpondeo, in præfato caſu non mutari diſtantiam ad polos, ſuperficiem, & centrum mundi actualitèr exiſtentis, ſed ſolùm poſſibilis in tali ſitu, in quo nunc eſt: & hoc ſufficit, vt locus talis corporis variaretur: Cuius ratio eſt, quia locus conſtituitur

tur formalitèr in ratione loci per relationem diſtantiæ ad alia loca, & polos, centrum, ac ſuperficiem alicuius corporis, per relationem, inquam, non quidem prædicamentalem, ſed tranſcendentalem. Relatio autem tranſcendentalis ſaluatur, & ſpecificatur à termino etiam poſſibili. Vndè vt ſuperficies Corporis Chriſti diceretur mutari in ratione loci per motum localem, ſuficeret ipſam per talem motum ita modificari, vt diceret nouam diſtantiam ad mundum, polos, ſuperficiem, & centrum, ſi mundus de nouò produceretur cum ſitu, & diſpoſitione, in qua nunc eſt.

ARTICVLVS SECVNDVS.

Vtrùm duo corpora poſſint eſſe in eodem loco, & idem corpus in duobus locis.

VTraque quæſtio procedit de corpore localitèr extenſo; ſi enim auferatur extenſio localis vel ſi corpus habeat quamdam præſentiam localitèr inextenſam, ex Myſterio Euchariſtiæ patet, quod tunc idem corpus poterit eſse in diuerſis locis, & duæ quantitates in eodem loco; Corpus enim Chriſti eſt in pluribus hoſtiis per præſentiam Sacramentalem, quæ eſt indiuiſibilis, & localitèr inextenſa, eiuſque quantitas eſt in eodem loco cum quantitate panis. Vndè ſolùm difficultas eſt de corpore localitèr extenſo, an ſcilicèt duo corpora poſsunt eſse in eodem loco ſimul, vel vnum corpus

eſſe in duobus locis præſentia illa quantitatiua, & localitèr extenſa, qualem, v. g. habet corpus meum in hoc aere.

Quantùm ad primam partem triplex eſt ſententia: Prima tenet duo corpora poſſe naturaliter eſſe in eodem loco, ſeque mutuò penetrare: penetratio enim eſt poſitio duorum corporum in eodem loco. Secunda ſententia è contrà tenet, duo corpora etiam diuinitùs non poſſe eſſe in eodem loco, ſeque penetraret: Ita tenet Durandus. Pro tertia explicatione.

Dico primò; Duo corpora non poſſunt naturalitèr ſe penetrare, & eſſe in eodem loco; poſſunt tamen diuinitùs. Ita tenent communitèr omnes contra Durandum, qui negat ſecundam partem.

Probatur prima pars: Tùm quia corpus expellit aliud à loco, vt experientia patet; ergò naturalitèr non poteſt eſſe cum illo in eodem loco. Probatur conſequentia: Nàm ea, quæ ſe mutuò expellunt, ſeſe compati non poſſent; Tùm etiam quia locus plenus eſt naturalitèr incapax alterius corporis; ſiquidem, quod eſt ſufficienter repletum, non eſt ampliùs replebile; ſed locus, in quo exiſtit aliquod corpus, eſt plenus; ergò eſt incapax alterius corporis; proindèque duo corpora non poſſunt replere eundem locum.

Dices; Vas plenum cineribus adhuc poteſt repleri aqua. Similitèr ignis penetrat ferrum, vt patet in ferro ignito; ergò duo corpora poſſunt ſeſe penetrare.

Reſ-

Reſpondeo ad primum, quod in vaſe cineribus pleno multùm eſt aeris intra ſpatiola quæ relinquuntur à cineribus exactè non ſe contigentibus; quod patet ex ſigno; ſi enim eiuſmodi cineres fortiter comprimantur, redigentur ad minus ſpatium, quia aer imbibitus in ſpatiolis expellitur per fortem compreſſionem, ſicut aqua ſpongiæ exprimitur dum ſpongia conſtringitur; Vndè dum aqua infunditur vaſi cineribus pleno expellit aerem, & loco ipſius ſubintrant ſpatiola, quæ erant intra cineres: ideòque non fit penetratio, ſed vnius corporis inſinuatio intra ſpatiola, quæ reperiuntur in alio. Addi etiam debet, quod ſiccitas cinerem multum conſumit aquæ, & in vaporem vertit; ex quo fit, vt vas cineribus plenum ferè tantùm capiat aquæ, quantùm caperet, ſi eſſet vacuum.

Reſpondeo ad ſecundum, in ferro eſſe poros, quos ſub intrat ſubtiliſſimus ignis: Deindè ſunt quædam partes pinguiuſculæ ferri, quæ conuertuntur in ignem; vnde ferrum cadens, dum percutitur, vibrat ſcintillas, dum extinguitur, emittit quoſdam veluti cineres. Et demùm partes ferri, quæ non ſunt capaces formæ ignis, tantò calore occupantur, vt videantur ignitæ. Vndè in tali caſu non datur penetratio, ſed ſolùm inſinuatio intra poros, conuerſio quarumdam particularum in ignem, & intenſiſſima aliarum calefactio.

Probatur verò ſecunda pars, tùm ratione, tùm experientia: Ratione quidem: quam inſi-

inſinuat D. Thomas in 4. diſt. 44. quæſt. 2. art. 2. Nàm diuinitùs impediri poteſt id, quod eſt ſolùm ſecundarium in quantitate: Sed alterius expulſio à loco ſeu diſtinctio vnius quantitatis ab alia ſecundùm locum, eſt ſolùm aliquid ſecundarium in quantitate; ergò diuinitùs impediri poteſt. Maior patet: Nàm iſta ſecundaria ſunt ſolùm appendices eſſentiarum, quæ proinde non implicat tollere ab eſſentijs. Minor etiam videtur certa: Nàm eſſentia quantitatis eſt vt ſit extenſa in partes, ad quam ſequitur occupatio proprij loci; & ne confunderentur quantitates; addita eſt expulſio alterius quantitatis. Experientia quoque idem probatur: Nàm Sancti Doctores tenent corpus Chriſti exiſſe de vtero Matris, & de ſepulchro clauſo, peruadendo, & penetrando corpora obſtantia; & ſimiliter ianuis clauſis ingreſſus eſt IESVS ad Diſcipulos, & dicitur Ioann. 22. penetrando ſcilicèt ipſas ianuas; & tandem inter dotes corporis beati reponitur ſubtilitas, qua poterit obuia quæque corpora penetrare. Dicere autem cum Durando, Corpus Chriſti, & corpora glorioſa dici ſubtilia, inquantùm in breuiſſimum compendium ita ſeſe colligere poſsunt, vt ſe inſinuent per tenuiſſima foramina; omninò rediculum eſt; quia talis conſtrictio fieri non poſset ſine graui alteratione, & deſtructione propriæ figuræ, ac organizationis; quæ omnia repugnant impaſſibilitati, quæ eſt altera duos corporis beati. Vndè ſic ſumpta ſubtilitas non

eſset

eſset dos, ſed quædam indecentia reſpectu corporis beati.

Objicies: Impenetrabilitas non poteſt tolli à quantitate, ergò corpora nequeunt ſe penetrare. Probatur antecedens: Nàm effectus formalis non poteſt tolli ſtante forma: Sed impenetrabilitas eſt effectus formalis quantitatis; ergò non poteſt tolli ab illa.

Reſpondeo negando antecedens: Ad probationem diſtinguo: Effectus formalis formæ non poteſt ab illa tolli primarius, concedo; ſecundarius, nego. Solutio patet ex dictis in probatione.

Si autem dicas cum Durando Deum non poſse impedire effectus ſecundarius priuatiuos, vt v. g. irrationalitatem à forma equi; ergò nec impenetrabilitatem poteſt tollere; quæ eſt effectus ſecundarius quidem, ſed priuatiuus.

Reſpondeo expulſionem illam quantitatum, in qua fundatur impenetrabilitas, & exigentia loci non occupati diſtinctioniſque localis, non eſſe quid purè priuatiuum, ſed dotem poſitiuam, & ſecundariam quantitatis, quæ data eſt à Deo, ne vna quantitas confunderetur cum alia, & vt ordo ſitualis quantitatum ſeruaretur: Sicuti ad ſeruandam diſtinctionem qualitatum oppoſitarum voluit Deus, vt vna alteri reſiſteret. Vndè ſicut poteſt auferre iſtam contrarietatem à qualitatibus, & eas in vno ſubiecto conciliare ita quoque poteſt auferre hanc expulſionem quantitatibus, & eas in vno loco contingere.

Inſta-

Inſtabis: Duæ formæ ſubſtantiales non poſsunt eſse in eadem materia; ergò nec duæ quantitates in eodem loco.

Reſpondeo negando paritatem; Nam forma ſubſtantialis dat eſſe ſimplicitèr materiæ: Repugnat autem materiam habentem eſse ſimplicitèr, poſse aliud eſse ſimplicitèr recipere, vt oſtendetur infrà in 4. parte; At verò locatum non dat eſse loco; vndè quantùm eſt de ſe, non repugnat loco repleri duplici corpore, modò auferatur ab illis mutua expulſio.

Vrgebis; Ergò fieri poteſt, vt totum capiatur in parte: v. g. corpus in digito.

Reſpondeo negando cōſequentiam: Nàm illud propriè cenſetur capi in alio, quod extrà illud diffundi non poteſt, ſed eſt in eo tanquam in loco ſibi naturaliter adæquato; Quamuis autem ita partes corporis inuicem complicarentur, & penetrarentur, vt tandem non occuparent niſi ſpatium digiti, attamen ſi ſibi relinquerentur, exigerent vlteriùs diffundi, nec ille eſset locus ſibi naturaliter adæquatus, & proportionatus. Vndè non cenſerentur intra illam partem ſuam capi, ſaltem propriè.

Quantùm ad ſecundam difficultatem, plures affirmant diuinitùs poſse idem corpus implere duo loca totalia, v. g. eſse hic, & Romæ etiam præſentia illa quantitatiua, qualem nunc habet corpus noſtrum in loco naturali; ita Scotus, quem plures alii ſequuntur. Diu. verò Thomas, D. Bonauentura, Ægidius, Abulenſis, & alii quamuis admit-

admittant idem corpus poſse eſse quantitatiuè in vno loco, & ſacramentalitèr in pluribus locis, vt fides docet de Corpore Chriſti attamen negant poſse eſse in pluribus locis modo quantitatiuo, & circumſcriptiuo. Vndè

Dico ſecundò; Etiam per miraculum fieri non poteſt, vt idem corpus ſit in pluribus locis præſentia circumſcriptiua, & quantitatiua. Ità Diuus Thomas iiſdem ferè terminis tùm quodl. 3. ar. 2. tùm in 4. diſtin. 44. q. 2. art. 2. quæſt. 3.

Probatur primò ratione D. Thomæ Nàm de ratione eſsentiali vnius quantitatis eſt, vt ſit indiuiſa in ſe, & à ſe; Atqui ſi poneretur in duobus locis, eſset diuiſa à ſe: ergò vna quantitas non poteſt eſse in duobus locis. Maior patet: Cum enim diuiſio tollat formalitèr vnitatem, impoſſibile eſt vt quantitas à ſe diuiſa ſit vna, alias eſset vna, & non vna; diuiſa, & non diuiſa; Minor verò probatur; Nàm quantitas cenſetur diuiſa, cuius ſuperficies diſtant, & inter quas mediat aliquod interuallum id enim videtur eſse quaſi communis animi notio: Atqui ſi vna quantitas in duobus locis exiſteret vt v. g. hic, & Romæ, inter ſuperficies, quæ hic eſset, & quę Romę exiſteret, mediaret ingens diſtantia; ergò quantitas illa eſset diuiſa.

Probatur ſecundò: Nàm vna quantitas non poteſt implere duo loca totalia; ergò nec vnum corpus eſse quantitatiuè in duobus locis. Conſequentia patet; Nàm vnum corpus non habet niſi vnam totalem quantitatem, & ſi duas haberet, altera non

eſset

eſſet ſua, ſed aduentitia: vndè per illam propria non locaretur. Antecedens verò, quod negant Aduerſarij, probatur; Nàm vna forma nequit habere duos effectus formales adæquatos: Sed impletio loci eſt quaſi effectus quidam formalis quantitatis; ergò vna quantitas non poteſt implere dua loca totalia. Minor certa eſt; Nàm quantitas occupat locum dando ſe ipſam loco, & proindè ad modum cauſæ formalis, ideſt, communicando propriam quantitatem. Maior verò probatur; Nàm effectus formalis eſt ipſa entitas formæ vt communicata: ergò ſicut vna forma nequit habere duas entitates totales, ita nec duos effectus formales totales.

Reſpondebis occupationem loci eſſe effectum ſecundarium quantitatis: ideòque poſſe multiplicari ſine multiplicatione eſſentiæ quantitatis, ſicut impediri poteſt ſine eius deſtructione.

Sed contrà; Nàm effectus formalis etiam ſecundarius non eſt niſi ipſa forma ſecundariò communicata: ergò non magis multiplicari poteſt, quàm primarius; Poteſt tamen impediri; quia ipſa entitas formæ poteſt eſſe abſque vlla ſecundaria communicatione. Deindè effectus ſecundarius eſſentialiter ſupponit primum: ergò etiam duplex effectus ſecundarius adæquatus ſupponit duplicem primarium.

Dices, occupationem vnius loci eſſe quidem effectum adæquatum quantitatis naturaliter ſumptæ: attamen ſupernaturalitèr

poſſe

poſse ſe extendere ad alia loca; Nàm quantitas, vt ſubeſt diuinę virtuti, plura poteſt, quam poſſit naturaliter.

Sed contrà: Nàm in cauſis formalibus, & materialibus non habet locum diſtinctio potentiæ naturalis, & ſupernaturalis: ergò ſi naturalitèr effectus formalis adæquatus vnius quantitatis ſit occupatio vnius loci totalis, nec ſupernaturalitèr poterit plura implere. Conſequentia patet: Antecedens verò probatur tùm authoritate Theologorum, apud quos eſt veluti axioma: Tùm ratione; nàm cauſæ formalis, & materialis cauſant per propriam entitatem: ergò ſicut ſupernaturalitèr non poſſunt recipere aliam entitatem, (alias eſset eadem, & non eadem) ita nec alia cauſandi modum: Tùm etiam exemplo: ſic enim, qui anima cauſat hominem formalitęr, vna anima etiam diuinitùs non poteſt ſimul cauſare plures homines; Et quia tres vnitates cauſant per modum cauſæ formalis, & materialis numerum ternarium, impoſſibile eſt vt etiam diuinitùs cauſent ſenarium.

Probatur tertiò; Non poteſt multiplicari occupatio loci, niſi multiplicetur ratio formalis occupandi locum: Sed quantitas eſt ratio formalis occupandi locum: ergò non poteſt multiplicari occupatio loci, niſi multiplicetur quantitas. Minor videtur certa: Nàm ratio implendi locum non eſt, alia, niſi ipſa quantitas, cui per ſe conuenit, vt ſit repletiua loci. Maior autem probatur: Nàm quælibet res conſtituitur

per

per ſuam rationem formalem: ergò impoſſibile eſt plures res conſtitui, & multiplicari non multiplicata ratione formali: Quis enim concipere poſſet plures homines abſque pluralitate principiorum conſtituentium hominem.

Addi poſſent plura abſurda, quæ ſequuntur ex appoſita ſententia, vt corpus illud fore circumſcriptiuè in vtroque loco, & non fore circumſcriptiuè: eſſet enim circumſcriptiuè: quia hoc dicunt Aduerſarij? non eſſet circumſcriptiuè: quia locus circumſcriptiuus rei eſt intra quem ita capitur, vt nihil eius ſit extra; atqui totum corpus eſſet extra quemlibet iſtorum locorum: ergò &c. Hæc ratio eſt D. Thomæ quodlibet 3. art. 2. Deindè ſequeretur vnum hominem poſſe formare duos exercitus, qui contra ſe pugnarent, ſed; mutuò interficerent: ſicque in vno loco ille homo viueret, & in alio moreretur; ſibi ipſi occurrere, & à ſe ipſo ſepararetur: in vno loco frigeret, in alio caloribus vreretur; immò, vt inſinuat Diuus Thomas 3. parte quæſt. 75. art. 1. ille homo immenſus eſſet: quia poſſe eſſe in infinitis locis ſyncategorematicè, non enim maior ratio eſt de duobus, quàm de centum, & de centum, quàm de mille, &c.

Obijcies primò: Idem corpus poteſt eſſe in pluribus locis ſacramentalitèr: ergò, & quantitatiuè: Probatur conſequentia; Non enim maior eſt ratio de præſentia ſacramentali, quàm de quantitatiua.

Reſpon-

Reſpondeo negando paritatem: Diſparitas eſt, quia ratio eſſendi in loco ſacramentalitèr, eſt conuerſio vnius ſubſtantiæ in aliam: Vndè poſſunt multiplicari præſentiæ ſacramentales, quia poſsunt multiplicari tales conuerſiones: At verò ratio eſſendi in loco quantitatiuè, eſt ipſa quantitas: vndè manente vna quantitate, impoſſibile eſt multiplicari talem præſentiam.

Inſtabis: Poteſt Deus conuertere plures quantitates in quantitatem Corporis Chriſti; ergò tunc quantitas ipſius Corporis Chriſti impleret plura loca, quæ aut eà implebant quantitates in eam conuerſæ.

Reſpondeo cum Diuo Thoma quodl. 3. art. 2. quod ſicut omnes iſtæ conuerſiones terminarentur ad vnicam quantitatem, ita quoque non darent Corpori Chriſti niſi vnicum quantitatiuum.

Obijcies ſecundò; Præſentia ſubſtantialis multiplicatur non multiplicata ſubſtantia; ergò etiam præſentia quantitatiua poterit multiplicari, non multiplicata quantitate. Probatur conſequentia; Nàm ſic ſe habet præſentia ſubſtantialis ad ſubſtantiam, ſicut quantitatiua ad quantitatem.

Reſpondeo negando conſequentiam, & paritatem: Nàm ſubſtantia non eſt ratio eſſendi in loco ſed hoc habet par aliud, vt in Angelis per operationem in corporibus per quantitatem, in Sacramento Euchariſtiæ per cõuerſionem panis in Corpus Chriſti. Et ideò eadem ſubſtantia poteſt eſſe in varijs locis, modò multiplicetur ratio ſuæ præſen-

præſentiæ; Vt idem Angelus eſſet in varijs locis, ſi poſſet habere in illis plures adæquatas operationes; & idem Corpus Chriſti poteſt eſſe in pluribus Hoſtis ſacramentalitèr, quia plures panes poſſunt conuerti in Corpus Chriſti. At verò quantitas eſt ipſa ratio non implendi locum: Vndè impoſſibile eſt vnum corpus implere duo loca, ſi habeat vnam tantùm quantitatem.

Inſtabis: Ratio immediata occupandi locum non eſt quantitas, ſed vbicatio: ergò poterit multiplicari occupatio loci per ſolam multiplicationem vbicationum.

Reſpondeo negando antecedens: Nam vbicatio eſt ſolùm accidens reſultans in corpore, ex eo quod impleat locum, & ab illo circumſcribatur; Vndè ratio implendi locum eſt ſola quantitas.

Obijcies 3. varia exempla; Nàm Chriſtus non deſerendo cęlum apparuit Paulo, dum iret Damaſcum; & pluries viſus eſt ab alijs Sanctis; immò apparuit ſæpè in Euchariſtia ſub forma pueri: ergò ſimul fuit in cęlo, & in locis, in quibus apparebat.

Reſpondeo, hæc non vrgere; Nàm facilè explicantur: quamuis enim Chriſtus in proprio corpore apparuerit Paulo: vt eſſet teſtis Reſurrectionis, ex hoc non infertur fuiſſe in duobus locis; quia vel potuit apparere, & loqui de cœlis ipſis, ſicut legitur apparuiſse Diuo Stephano: vel ſi deſeruit cœlum, vt indicare videtur D. Thomas 3. part. quæſt. 57 art. 6. ad 3. non eſt inconueniens, neque contra id, quod dicitur, Chriſtum

ſedere ad dextram Patris, & eſſe in cœlo, donec veniat ad iudicandum: Nàm parùm pro nihilo reputatur: Vndè ſicut ciuis dicitur manere in ciuitate, licèt aliquando extra deambulet; ita Chriſtus dicitur eſſe in cœlo, quamuis ad breue momentum ipſum deſerat. Ad alia exempla, dico Chriſtum apparuiſſe Sanctis illis non in corpore proprio, ſed in quadam ſimilitudine, ſicuti quando Angeli apparent.

Dices: ergò tunc Chriſtus decipiebat eos, quibus apparebat: putabant enim verę eſſe Chriſtum, & non inane ſimulacrum.

Reſpondeo negando conſequentiam; quia vt notat D. Thomas, illæ miraculoſæ apparitiones non erant ſigna falſitatis, ſed veritatis, inquantùm miraculosè fiebant, vel in ſignum familiaritatis, quam Chriſtus habebat cum illis Sanctis, vel in ſignum veritatis ſuæ præſentiæ in Euchariſtia.

ARTICVLVS TERTIVS.

De Vacuo.

VAcuum definitur, locus non repletus corpore. Circa illud 4. quæruntur; Primò, vtrum dari poſſit in rerum natura locus purè vacuus, ideſt, nullo prorsùs corpore repletus, quæ enim vulgariter dicuntur vacua, non ſunt purè vacua, ſed inſenſibili corpore plena; vt dolium exhauſto vino, & crumena remota pecunia, licèt dicantur vacua, ſunt tamen aere plena, vt patet. Secundò,

cundò, vtrùm detur aliquod vacuum minimum intra poros corporum. Tertiò, vtrùm virtute Angelica, vel Diuina cauſari poſſit vacuum in natura; Quartò vtrùm in vacuo fieri poſſit motus.

Dico primò: Naturalitèr dari non poteſt vacuum. Ita Peripatetici omnes contra quoſdam, qui inanibus experientijs confidentes conantur ipſum aſſerere.

Probatur concluſio tùm ratione, tùm experientia: ratione quidem: Nàm naturalitèr dari non poteſt id, quod abhorrent omnia proſùs agentia naturalia; ſed agentia naturalia abhorrent à vacuo tanquàm à pernicioſo ſchiſmate mutuam vnionem, colligationem, & communicationem rerum impediente; in qua ſitum eſt bonum vniuerſi: ergò agentia naturalia ipſum cauſare non poſſunt, ſed potiùs totis viribus impediunt. Accedit experientia; Videmus enim omnia corpora propriæ inclinationi renuntiare, vt impediant vacuum: ſic aqua ſursùm aſcendit in fiſtulis, quando ex altera parte attrahitur aer; ſic caro tumeſcit & contra propriam naturam turget in cucurbitulis: Sic vaſa franguntur, vt aerem admittant, ne detur vacuum; ergò ſignum eſt omnem naturam abominari vacuum, & proindè naturalitèr, dari non poſſe.

Quidam Recentiores hos effectus attribuunt non quidem vacui fugæ, ſed grauitationi aeris? dicentes, quod in fiſtulis aqua aſcendit violentèr propter aeris grauitatem, qui aquæ incumbens, eamque ſuo pondere

vrgens

vrgens cogit aſcendere, vbi occurrerit aliqua via aperta, & vacua.

Sed contrà eſt euidentèr; Dato enim gratis, quod tota aeris maſſa grauitaret, attamen partes aeris non vrgerent, aut ponderarent ſupra partes aquæ: quia mutuò ſeſe ſuſtentam: ſicut patet, quod aqua quantumuis grauis, non grauitat tamen ſupra vrinatores in fundo maris natantes; licèt enim aliquando infinitam aquæ molem habeant ſuprà humeros, nihil tamen ponderis ſentiunt, nec ex hoc grauantur. Adde præterea grauitatem aeris non poſse ſaltem cauſare tangentiam carnis in cucurbitulis intumeſcentis, vnde id ſolum adſcribi poteſt horrori vacui.

Obijcies primò ex experientia; Si enim fiſtula mercurio plena ex vna parte impervia, ex alia verò aperta, qua parte patet inſeratur alicui liquori, labitur mercurius, nec videtur nouum corpus poſſe ſubintrare, vt locus mercurij occupetur; ergò remanet vacuus. Idem fit in alijs experientijs.

Reſpondeo negando ſpatia illa, quæ videntur in eiuſmodi experientijs eſſe vacua; ſunt enim plena. Quomodo autem repleri poſſint, facilè patebit, ſi obſeruemus naturam habere plures vias ad impediendum vacuum: Primò enim vtitur vi motrice, qua vicina corpora confluunt, vt locum derelictum occupent: hæc facilior, & communior via eſt. Sed ſi corpora ſubtilia præſto non ſint, vt ſubintrare quæant, vtitur. Secundò natura violenta fractione, vt

patet, ſi quis vehementer attrahat aerem ex vaſculo vitreo fragibili; tunc enim fragiliores vaſi partes rumpuntur, vt alius aer loco eius, qui attrahitur, poſſit ſubintrare. Tertiò demùm ſi vas frangi facilè non poſſit, vtitur natura alteratione rarefaciendo corpora craſſiora, & ſubtiliores eorum particulas in vaporem diffundendo, qui poſſit derelictum locũ implere. Ex his tribus viis ſoluuntur omnes prorsùs experientiæ, quæ ſolent adduci, præcipuè verò ex tertia.

Cæterùm hic obitèr notandum eſt, quod quamuis quidam Authores referunt præfatam experientiam de tubulo mercurio pleno attamèn prorsùs inanis eſt ad probandum vacuum; non enim, vt græca fide narrant, labitur ſubitò præceps mercurius in illa experientia, itaut nullum ſenſibile corpus ſubintret; ſed dum ex vna parte præcipitatur in aquam particula mercurii, ex alia parte loco eius ſubintrat aſcendens aqua itaut nunquam locum deſerat ille, niſi ſtatim iſta illum occupet, ſicuti propriis oculis explorauimus. Ex quo infero, quàm parùm fidendum ſit aliis experientiis, quæ circumferri ſolent, ad aſtruendas nouas opiniones.

Obijcies 2. Niſi detur vacuum, motus fieri nequit: ergò datur. Probatur antecedens ſi enim omnia ſunt plena, & conferta, quò ibit corpus, dum mouetur?

Reſpondeo negando antecedens. Ad probationẽ reſpondeo cum Ariſtotele hic quędam corpora eſſe fluida, vt aer, & hæc cor-

corpora ſolidioribus cedunt locum, quando mouentur, inquantùm partes anteriores ſuccedunt, & relinquunt ſpatium corpori ſolido, vt illud, quod relinquit, occupent.

Dico 2. Non datur vacuum intrà poros.

Probatur concluſio: Quia etiam minimæ particulæ amant vnionem mutuam, & ſocietatem: ergò ſicut videmus maiora corpora toto impetu confluere, vt vacuum impediant, ita quoque corpuſcula illa ſeſe comprimerent, vt vacuitatem pororum impedirent.

Et ſi dicas: Cuius ergò rei pleni ſunt pori corporum?

Reſpondeo repleri ſubſtantia ſubtilior; Nàm præcipuè in mixtis, dantur partes craſſiores, & ſubtiliores: craſſiores faciunt poros, ſubtiliores verò illos implent: cuius ſignum eſt, quod ſi partes ſubtiliores exhalent, corpus contrahitur ad minus ſpatium, vt patet in floribus: qui exhalanti ſubtili humido marceſcentes ad minimum ſeſe colligunt.

Dico 3. Angelus non poteſt cauſare vacuum in rerum natura, benè tamen Deus. Ita communiter docent Philoſophi.

Probatur prima pars; Nàm fortior eſt inclinatio naturæ ad impediendum vacuum, quàm ad obediendum Angelo; ergò non poteſt Angelus cauſare vacuum. Conſequentia patet. Probatur antecedens: Nàm inclinatio ad impediendum vacuum fundatur in bono communi totius vniuerſi, cuius Angelus eſt ſolùm pars.

Confirmatur: Nàm virtus Angelica non datur ad ſubuertendum vniuerſi ordinem, ſed mouẽdum corpora iuxta eiuſmodi ordinem, vt enim D. Paulus, Deus non ſubiecit orbem terræ Angelis: Atqui vacuum deſtruit ordinem vniuerſi, qui conſeruatur per conſociationem corporum; ergò non poteſt cauſari ab Angelo.

Secunda verò pars, quamuis negetur à Renato Deſcartes in 2. parte princip. num. 18. de ſe patet Deus enim poteſt quidquid non implicat: neque tenetur legibus à ſe impoſitis: atqui dari vacuum non implicat, ſed ſolùm prohibetur per legem à Diuina prouidentia ſtatutam propter bonum totius vniuerſi; ergò diuinitùs dari poteſt vacuum. Probatur minor: quid enim implicat Deum annihilare totum aerem, & impedire ne alia corpora loco eius ſubintrent?

Si autem dicas cum Renato, in hoc caſu latera corporum ambientium neceſſariò coituras vt abſorbeant illud vacuum, & eò quod impoſſibile ſit illa diſtare, inter quæ non mediat corpus aliquod. Contra eſt. Nam ſaltem poſſet Deus deſtruere totum vniuerſum, & vnicum hominem conſeruare. Quis huc Dei potentiæ audeat denegare; hoc verò dato caſu, manifeſtè dabitur diſtantia inter ambos pedes, aut ambas manus, quamuis nullum inter illa mediet corpus; ergò poteſt dari diſtantia inter extrema nullo modo corpore repleta.

Dico quartò: In vacuo fieri poteſt motus, non tamen in inſtanti.

Pro-

Probatur prima pars: Licèt enim in vacuo non ſit propriè locus extrinſecus, attamen corpus etiam in vacuo exiſtens habet locum intrinſecum, ideſt, interuallum illud, quod eſt intra latera ſuperficiei propriæ, quod variatur in ratione loci iuxta maiorem, vel minorem appropinquationem ad alia corpora, ſicut dictum eſt in fine articuli primi. Sed in vacuo corpus poſſet fieri magis, vel minùs propinquum alteri corpori; ergò poſſet variare locum etiam in vacuo, ſicque localitèr moueri; vndè corpus Chriſti moueri poteſt ſupra connexum Empyrei, licèt tibi ſit purum vacuum, immò ſpatium imaginarium.

Secunda verò pars probatur; Nàm variatio illius diſtantię fieret ſolùm ſucceſſiuè; ergò etiam motus in vacuo eſſet ſucceſſiuus, & non inſtantaneus.

QVÆSTIO QVINTA.

De Continuo.

CVM motus, mobile, & tempus ſint de genere continuorũ, ideò in hac quæſtione agendum eſt de quantitate continua: quomodo autem quantitas continua differat à quantitate diſcreta, & quot ſint eius ſpecies, ſiuè propriè, ſiuè impropriæ dictum eſt in logica agendo de prædicamẽto quantitatis. Vndè ſolùm ſupereſt diſputãdũ de eius compoſitione; circà quàm duo quærũtur; Primò vtrùm cõſtet ſolis

indiuiſibilibus; vel partibus ſemper diuiſibilibus. Secundò vtrùm in quantitate continua dentur vera indiuiſibilia.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrùm Continuum conſtet ſolis indiuiſibilibus, vel partibus ſemper diuiſibilibus.

MYſterium philoſophicum eſt hæc difficultas, in qua ratio plus probat, quàm poſſit intelligere, plus obiicit, quàm poſſit ſoluere. Vt tamen aliqualitèr explicetur, duplex in ea fuit opinio. Prima Zenonis, quem ſequuntur quidem recentiores, relicto Ariſtotele, dicentes quantitatem continuam conſtare ſolis indiuiſibilibus coaceruatis: Secunda verò eſt Ariſtotelis, omnium Peripateticorum, & communitèr Mathematicorum qui dicunt quodlibet continuum conſtare partibus ſemper diuiſibilibus itaut nunquàm deueniri poſſit ad partem ita minimam, in qua non poſſint diſtingui aliæ partes ipſam componentes. Vnde Ariſtoteles definiuit continuum, *quod eſt diuiſibile in ſemper diuiſibilia*: Pro hac ſententia.

Dico Continuum non conſtat ſolis indiuiſibilibus, ſed partibus ſemper diuiſibilibus. Prima pars infert ſecundam: ſi enim continuum non conſtet indiuiſibilibus, neceſse eſt nullam partem ita minimam dari poſſe, quæ non ſit vlterius diuiſibilis in alias. Vndè

Pro-

Probatur primò concluſio: Nàm indiuiſibile additum indiuiſibili non facit maius, & extenſius; ergò non poteſt cauſare, & componere continuum. Conſequentia de ſe patet: Nàm continuum fit maius, & extenſius per additionem eorum, quibus conſtat eius magnitudo. Antecedens verò euidentèr probatur: Nàm quod caret omni prorsùs magnitudine, & extenſione, non poteſt facere maius, & extenſius ſi ſuperaddatur: ſed indiuiſibile caret omni prorsùs magnitudine, & extenſione; ergò ſuperadditum alteri non poteſt facere maius: & extenſius. Minor eſt certa; Nàm naturalis notio indiuiſibilis eſt, quod caret extenſione; vndè indiuiſibile, & extenſum pro eodem accipiuntur. Maior autem probatur; Nàm pars non affert toti, quod ipſa non habet, ergò ſi indiuiſibile careat extenſione, non poteſt eam afferre toti cui coniungitur, ſicque facere maius; ſicut infiniti cæci, quia carent viſione, non poſſunt facere vnum videntem: & infiniti Angeli, quia carent corporeitate, non poſſunt conſtituere vnum totum corporeum.

Reſpondebis vnitatem, quamuis careat numero, attamen additam facere maiorem numerum: Quidni ergò etiam indiuiſibile carens extenſione, poterit reddere maiorem extenſionem, dum alteri additur?

Sed contrà eſt: Nàm maximum eſt diſcrimen; ſiquidem magnitudo, ſeu, vt potiùs loquar, multitudo numeri conſurgit ex diſtinctione vnitatum. Vndè quia quælibet vnitas

affert ſuam diſtinctionem, ideò auget numerum: et verò extenſio continua conſurgit, & augetur extenſione ſuarum partium; Vndè quod non affert partialem extenſionem non reddit maiorem quantitatem continuam. Si ergò vnum indiuiſibile caret extenſione, additum alteri non ipſum extendet, & rurſus ſi aliud addatur, nulla fiet extenſio, & ſic addita in infinitum indiuiſibilia, nullam molem continuò extenſam efficient.

Probatur ſecundò: Quod non poteſt continuari cum alio, non poteſt componere quantitatē continuam cum illo; ſed indiuiſibilia non poſſunt inuicem continuari; ergò non poſſunt conſtituere quantitatem continuam. Maior nota eſt ex terminis. Probatur minor: Nàm continua ſunt, quorum extrema ſunt ſimul, ſeu quę vniuntur ſecundùm extremitates: ſed in puncto nullæ ſunt extremitates; ergò continuari non poſſunt. Minor patet: Nàm extremum ſupponit medium ab ipſo diſtinctum, ac proindè diuiſibilitatem, & diſtinctionem: ergò indiuiſibile caret medio, & extremis. Maior autem probatur: Tùm quia eſt definitio continuorum: Tùm quia ſi aliqua duo vniuntur non ſecundùm extrema, ſe ſecundùm ſe totã, itaut nihil vnius ſit extra aliud, non erunt continua, ſed penetrata ſicque non facient aliquid extenſius: quia vnum non extendetur extrà aliud: Tùm demùm experientia: ſic enim videmus quantitatem continuari, & augeri, inquantùm accedit aliqua pars, quæ ſecundùm extremitatem ſuam vnitur

præ-

præcedentibus, & ſecundùm ſuam extenſionem diffunditur vltra illas, ſicque facit maius, & extenſius; ergò continuatio, & extenſio quantitatis in eo conſiſtit, vt partes eius vniantur ſecundùm ſuas extremitates.

Ex hoc patet radix noſtræ ſententiæ; Nàm impoſſibile eſt concipere quantitatem continuam extendi, & augeri, niſi inquantùm accedit ei aliqua pars, quæ ſecundùm ſuam extremitatem vnitur aliis, & ſecundùm ſuam magnitudinem diffunditur extrà alijs: Vndè neceſse eſt in eo omni, quod auget, & extendit quantitatem, eſse extremitates, & medium ab illis diſtinctum: quod cum non ſit in indiuiſibili, impoſſibile eſt indiuiſibile augere quantitatem, & cum aliis continuari.

Confirmatur; Nàm indiuiſibile penetrat aliud indiuiſibile, ſaltem eo modo, quo indiuiſibilia poſsunt ſe penetrare: ergò ipſum non extendit. Conſequentia patet. Probatur antecedens; Nàm ea, quæ ſe tangunt ſecundùm ſe tota, ſe penetrant, ſed indiuiſibile non poteſt tangere aliud indiuiſibile niſi ſecundùm ſe totum; ergò ipſum penetrat. Maior eſt definitio eorum, quæ ſe penetrant. Minor verò conſtat; Nàm indiuiſibili non ſunt partes, per quarum vnam tangere poſſit, & per aliam non tangere: ergò debet tangere aliud indiuiſibile ſecundùm ſe totum, & rurſus ſi addatur aliud iſtis duobus tanget illa ſecundùm ſe totum, ſicque infinitus aceruus indiuiſibilium ſe totum tanget ſecundum totum, nec proindè faciet aliquid extenſum.

Dicere autem, quod indiuiſibili ſunt partes virtuales, per quarum vna tangat, & per aliam non tangat, non ſoluit argumentum; Nàm iſtæ partes virtuales ita inter ſe identificatur, vt vna non ſit realitèr extrà aliam; ergò hoc ipſo, quod indiuiſibile ſecundùm vnam partem virtualem eſt penetratum cum alio, nullam habet partem realem extrà ipſum; ac proindè non extendit illud; Extenſio enim realis, & quantitatiua fit per poſitionem partium realium extrà alias partes. Vndè ſi adderentur infinita indiuiſibilia, ſecundùm totam ſuam realitatem eſſet ſimul, ſicuti quando lineæ circuli confluunt, & iunguntur in centro, omnia indiuiſibilia iſtarum linearum ſunt ſimul in illo indiuiſibili centro, & tamen non reddunt ipſum diuiſibile, & extenſum.

Probatur tertiò: Nàm ſi corpus componeretur ex indiuiſibilibus, & tempus ex inſtantibus, vt volunt Aduerſarii, ſequeretur velociùs mobile non poſſe pertranſire vnam leucam citius, quam mobile tardiſſimum; ſed hoc eſt falſum: ergò: Probatur euidentèr ſequela, ſupponendo equum, & teſtudinem moueri ſuprà ſpatium conſtans centum millionibus indiuiſibilium. Quolibet inſtanti temporis equus non poteſt tranſire niſi vnicum punctum: atqui etiam quodlibet inſtanti teſtudo pertranſit vnum punctum, non enim poteſt minus pertransire, ergò equus, & teſtudo quolibet inſtanti percurrunt vnum punctum, ſicque æqualitèr mouentur. Si dicas equum in inſtanti pertransire tria

puncta, & teſtudinem inſumere duo inſtantia in pertranſitione vnius puncti. Contrà eſt; nàm iſtans eſt indiuiſibile; ergò in illo non poteſt acquiri niſi aliquid indiuiſibile. Et ſi reſpondeas, quod teſtudo in vno inſtāti acquirit vnum punctum, & poſteà quieſcit per tria inſtantia, ſicq; dat copiam equo: vt præcurrat. Contrà eſt, tùm quia ſequeretur omnem motum eſſe interruptum quiete: nam non poteſt dari motus adeò velox, quo velocior dari non poſſit: Tùm quia videmus in rota parte centro propinquiores ſemper moueri, quando res motiores mouentur: ſicque nunquam quieſcere, & tamen motus partium remotiorum à centro velocior eſt motu partium propinquiorum: ergò non eſt neceſſe vt mobile tardum quieſcat per aliquas morulas, ad hoc vt poſſit præcedi à mobili veloci.

Confirmari demùm poteſt ex ipſa eſſentia quantitatis, quæ eſt diuiſibilis in partes eiuſdem rationis; id eſt quarum quælibet ſit etiam quantitas; ergò neceſſe eſt omnem partem quantitatis eſſe quantam, proindèque implicat quantitatem reſolui in partes non quantas & indiuiſibiles; ergò non componitur ex indiuiſibilibus, ſed ex ſemper diuiſibilibus.

Dices: Intelligibile videtur, & ſenſui communi repugnans, granum, v.g. farinę eſſe diuiſibile vſque ad diem iudicij; immò per totā ęternitatē in partes minores, & minores, abſque eò quod poſſit tandem deueniri ad vltimas indiuiſibiles, in quibus ſiſtat diuiſio.

Reſpondeo primò: Et ſi mirum nobis videatur, attamen, in ſe mirum non eſse, cum exempla propè ſimilia nobis offerat tùm natura, tùm ars, tùm Mathematica. Natura quidem: quæ enim minor quantitas fingi à nobis poſset quantitate corporis acari minutiſſimo farinæ granulo minoris? Et tamen in illo minimo corpuſculo innumerabiles diuiſiones natura induxit, itaut illud diſtinxerit in integrum partium exercitum: Diſtinguuntur enim in illo cor, iecur, inteſtina, pedes, cutis, nerui, caput, dentes, guttur, &c. & quod mirum magis eſt, per iſtas omnes partes curſitat magna copia ſpirituũ tùm naturalium, tùm animalium ad ſenſationes, & vegetationes peragendas: immò quælibet ex iſtis particulis conſtat ex alijs, & quod demum fidem omnem vinceret, niſi oculi ſuaderent, deprehenſum eſt per microſcopum aliqua ex eiuſmodi animalculis etiam pilis eſse hirſuta. Ex quo patet in qua minores, & minores partes, etiam naturalitèr minima quantitas diuidi poſſit. Exemplum quoque habetur in artificialibus: Nàm granulum auri repetitis ictibus dilatat in varia folia auri malleator, quibus plures argenti laminæ poſsunt veſtiri, & hæ laminæ duci poſsunt ab artificibus in fila deaurata capillis ipſis tenuiora ad quatuor propè leucarum longitudinem, in quibus filis ne particula quidem argenti erit, quam non tegat aurum. Ad quam ſtupendam igitur magnitudinem, & in quot particulas neceſse eſt dilatari minimam iſtam auri portiunculam? Ex

Ma-

Mathematica quoq; aliud exemplum iſtius infinitæ diuiſibilitatis deſumi poteſt: Nàm lex trianguli perfecti eſt, vt latera eius à baſi ad centrum anguli ducta nunquam niſi in centrò coeant, & tamen quantò magis ad cētrum accedunt tantò propinquius accedāt. Summamus ergò triangulum rectilineum, cuius basis ſit minima quædam lineola, a quà ducantur duæ lineæ ad punctum maximè diſtans, verbi gratia ab vrbe Auenionenſi ad Tholoſanam; lineæ iſtæ quantò magis accedent ad centrum cuſpidis, tantò magis inuicem accedent, & de breuiſſimo basis ſpatio detrahent; & tamen nunquàm illud totalitèr, exhaurient, nisi cum perueneriint Tholoſam; quantula ergò particula, putas detrahetur ex illo ſpatio ſingulis leucis, ſed quàm minor ſingulis paſſibus, & quàm minima ſingulis digitis? ergò breuiſſima illa ſpatij particula diuidetur in tot particulas, quot ſunt digiti in illa longitudine immenſa, quæ eſt ab vrbe Auenionensi ad Tholoſanam.

Reſpondeo ſecundo cum D. Th. 1. Phyſ. lect. 9. Quando dicitur continuum eſſe diuiſibile in partes in infinitum diuiſibiles, hoc intelligendum eſse mathematicè, non verò phyſicè; ideſt, conſiderando quantitatem præcisè ſecundùm ſe, vt eam ſumit Mathematicus; non verò vt eſt proprietas formæ corporeæ; ſicut eam conſiderat Phyſicus; Nàm perueniri tandem poſset ad partem ita minimam, vt minorem nulla forma naturalis pati poſset: Attamen mathematicè

ticè loquendo in illa minima parte adhuc eſſent duæ medietates, & in illis duabus medietatibus aliæ medietates, & ſic in infinitum.

PARAGRAPHVS VNICVS.

Soluuntur obiectiones.

OBijcies primò: Indiuiſibilia non ſe penetrant: ergò poſſunt continuari, & ſic componere quantitatem continuam. Probatur antecedens: Nam indiuiſibilia impediunt penetrationem: ergò ipſa non ſe penetrant. Conſequentia videtur certa; ſi enim ſe penetrarent, potiùs penetrationem partium adiuuarent, quam impedirent: Probatur antecedens: Ideò enim duæ manus ſe tangentes non ſe penetrat, quia tangunt ſe ſecundùm ſuas extremitates indiuiſibiles.

Reſpondeo negando antecedens; Ad probationem nego conſequentiam; Immò ideò indiuiſibilia impediunt partium penetrationem, quia ipſe ſe penetrant, ideſt, ponunt in eodem loco: Contactus enim partium fit inquantùm extrema illarum idiuiſibilia conueniunt ſimul in eodem loco: vndè contigua definit Ariſtoteles, quorum extrema ſunt ſimul.

Inſtabis: Punctum tangit partem ſecundùm ſe totum, & tamen ipſam non penetrat: ergò à pari licèt pūctum tangat aliud ſecundùm ſe totum, ipſum tamen non penetrat.

Reſpondeo negando paritatem; Diſpari-

taſ,

ras,eſt quia licèt punctum tangat partem (eo modo, quo punctum poteſt tangere) ſecundùm ſe totum, non tamen tangitur à parte ſecundùm ſe totam:& ideò pars non penetratur cum puncto, quia non eſt tota in illo.

Obijcies ſecundò: Puncta in continuo ſunt ſibi immediata; ergò in illo ſunt ſola; ergò continuum conſtat ex illis ſolis. Conſequentia patet: Vbi enim eſsent partes, niſi mediarent inter puncta: Antecendes verò probatur: Nàm globus non tangit planum niſi in puncto. Sed ſi talis globus rotetur ſuper planum, totam eius extenſionem percurret: ergò in plano non ſunt niſi puncta ſeriatim ſibi ſuccedentia. Minor patet experientia: Maiorem verò probant Mathematici: Quia globus tangit planum in eo, in quo proportionatur; Sed globus, & planum non proportionantur ſecundùm aliquam partem(omnis enim pars perfecti plani eſt plana, & omnis pars perfecti globi eſt curua, curum autem, & planum non proportionantur;) ergò talis contactus non fit in parte, ſed in indiuiſibili.

Reſpondent aliqui globum percurrere planum per ſaſticulos, ſaltando ab vno indiuiſibili ad aliud, & relinquendo partes medias intactas: ſed remiſsa huiuſmodi ſolutione tanquam gratuita, & penè ridicula.

Reſpondeo cum alijs negando antecedens. Ad probationem diſtinguo maiorem; Globus tangit planum duntaxat in indiuiſibili,dum quieſcit, concedo: dum rotatur, nego. Et ſimilitèr ad probationem: Globus

non

non proportionatur plano in parte, dum quieſcit, concedo; dum rotatur nego.

Inſtabis: Etiam dum rotatur, non fit proportionatus plano in aliqua parte; ergò nulla ſolutio. Probatur antecedens; Siue enim rotetur; siue quieſcat, ſemper eſt globus, ſemper eſt curuus ſecundùm omnem arcum in ipſo designabilem: ergò ſemper eſt improportionatus.

Reſpondeo negando antecedens; Ad probationem, nego conſequentiam; Nàm globus, & planum in contactu ſucceſſiuo, & fluenti, per modum fluentis, & ſucceſſiuè fiunt proportionata: Quia ſcilicèt motus ſupplet improportionem: contactus enim ſucceſſiuus ſapit naturam enti ſucceſſiui; Et ideò sicut tempus, licèt nihil habeat præſens, niſi inſtans indiuiſibile, fluendo tamen habet extenſionem, & partes, ita contactus globi, licèt non fiat niſi in indiuiſibilibus quieſcendo; fluendo tamen poteſt fieri in partibus; Sicut dicunt Mathematici, quod punctum, licèt quieſcens, ſit indiuiſibile, attamen si moueretur, diſcriberet lineam diuiſibilem.

Obijcies 3. Deus poteſt diuidere continuum, v.g. granum ſinapis, in omnes partes: ergò partes illæ non erunt ampliùs diuiſibiles.

Reſpond. 1. diſt. antec. Poteſt diuidere in omnes partes Phyſicas, concedo; mathematicas; nego: Illa enim pars, quæ erit minima in eſſe phyſico, & indiuiſibilis in duo entia phyſica, erit adhuc mathematicè compoſita ex dua-

duabus medietatibus, & quælibet ex illis ex aliis.

Reſp. 2. negando abſolutè antecedens: Quod enim repugnat eſſentiæ rei, etiam diuinitus fieri nequit, vt quod homo ſit irrationalis; De eſſentia autem continui eſt, vt ſit indiuiſibile in partes eiuſdem rationis, ideſt, rurſùs diuiſibiles.

Inſtabis; Deus poteſt deſtruere omnia puncta vnientia partes v. g. lineæ; ergò tunc linea diuidetur in omnes ſuas partes.

Reſpondeo diſtinguendo antecedens; poteſt Deus deſtruere omnia puncta lineæ, deſtruendo etiam partes, concedo: ſeruando partes, nego: Hoc enim ipſo, quod partes ſunt, neceſſe habent continuari, & vniri: omis enim pars continui eſt continua; vndè implicat deſtrui omnia puncta lineæ, & eius partes remanere.

Obijcies quartò: Partes continui vel ſunt finitæ, vel infinitæ; ſi finitæ; ergò deueniri poteſt ad vltimam vlterius indiuiſibilem, ſi ſint infinitæ; ergò datur infinitum actu.

Reſpondeo cum D. Thoma 9. Met. lect. 5. & pluribus aliis locis, partes continui eſse infinitas ſecundùm quid, & in potentia: ideſt, diuiſibilitatem.

Inſtabis: Illæ partes ſunt actu in continuo: ergò ſunt actu infinitæ.

Reſpondeo diſtinguendo antecedens; ſunt actu in continuo, ſecundùm entitatem; concedo: ſecundùm infinitatem, nego ideſt, habent quidem entitatem in continuo, ſed illa entitas actualis non habet infinitatem

tam niſi in potentia : Nàm omnis infinitas quantitatiua vel eſt ſecundum extenſionem, vel ſecundùm numerum : Partes autem illæ in primis non habent actualem extenſionem infinitam, vt patet; nec etiam faciunt numerum actualem infinitum, quia numerus conſurgit ex diuiſione quantitatiua : Vndè ſicut impoſſibiles eſt facere, vt omnes illæ partes ſint ab inuicem diuiſæ, ita impoſſibile eſt, vt ſint infinitæ ſecundùm numerum: Vndè ſunt ſolum infinitæ ſecundùm diuiſibilitatem, quæ eſt aliquid potentiale.

Vrgebis; Partes illæ ſunt actu diſtinctæ ab inuicem; ergò faciunt multitudinem infinitam.

Reſpondeo, tranſeat antecedens (cùm enim diſtinctio tollat vnitatem, ſicut partes illæ non habent niſi vnicam vnitatem totius, ità negari poſſet, quod ſint actu diſtinctæ ab inuicem ;] Et nego conſequentiam. Nàm vt partes faciànt multitudinem, non ſatis eſt eas diſtingui, ſed neceſſe eſt actu diuidi. Numerus enim non reſultat ex diſtinctione, ſed ex actuali diuiſione partiũ: Vndè non faciunt numerum ante diuiſionem niſi in potentia. Solutio eſt ex D. Thoma in 4. diſt. 10.q. 1.art 3.p.quæſt 1.

Obiicies quartò, ſi in quolibet continuo ſunt infinitæ partes in potentia, tot erunt partes in grano tritici, quot ſunt in globo terræ : conſequens eſt abſurdum ; ergò, & antecedens. Probatur ſequela ; Vnum infinitum non eſt maius alio: Sed vtrobique ſunt infinitæ partes ergò tot ſunt in vno, quot in alio.

Reſ-

Reſpondent quidam diſtinguendo ſequelam, tot ſunt partes in grano tritici, quot ſunt in globo terræ: partes aliquotæ negant partes proportionales concedunt. Vocantur autem partes aliquotæ, quæ habent certam, & inuicem diſtinctam magnitudinem in toto, quæque pluries repetitæ exhauriunt totum, vt vlna, vel cubitus, vel etiam digitus eſt pars aliquota panni: Partes verò proportionales ſunt medietates medietatum, & harum medietatum aliæ medietates. Hæc ſolutio ſuſtineri poteſt: non enim æſtimatur magnitudo rei ſecundùm partes proportionales, ſed hoc commune eſt omni quantitati, vt ſit diuiſibilis in medietate medietatum in infinitum: Vndè tam in grano tritici, quam in globo terræ datur diuiſibilitas in partes proportionales infinitum. Attamen prætereà.

Reſpondeo ſecundò, negando abſolutè ſequelam: Ad probationem diſtinguo: Vnum infinitum non eſt maius alio, infinitum actu, concedo: infinitum in potentia, nego; Ratio diſtinctionis eſt, quia infinitum actu ſi daretur, deberet comprehendere totam plenitudinem ſui generis, & ideò non poſſet creſcere, immò non eſſet niſi vnicum in quolibet genere, ſicque non poſſet dari maius ipſo. At verò infinitum in potentia poteſt eſſe multiplex in quolibet genere; immò vnum poteſt eſſe pars alterius, ſicut contingit in propoſito, nàm quantitas grani tritici, licèt in infinitum diuiſibilis, non eſt niſi particula globi terræ:

Et

Et ideò, quia totum pluries continet partes ſuas, vt terra plures partes æquales grano tritici, abſolutè dicendum eſt, vnum infinitum in potentia poſſe eſſe maius alio, & partes globi terræ eſſe plures, quàm grani tritici.

Obijcies ſextò: Si partes continui ſint infinitæ in potentia, continuum erit impertranſibile: Conſequens eſt falſum, ergò, & antecedens. Probatur ſequela; Nàm infinitum eſt impertranſibile.

Reſpondeo ex Ariſtotele hìc negando antecedens; Ad probationem, diſtinguo; Infinitum eſt impertranſibile, ſecundùm id, quod eſt infinitum, concedo; ſecundùm id, quod eſt finitum, nego: Continuum autem eſt quidem infinitum in potentia ſecundùm diuiſibilitatem, & ideò nunquam petranſiri poteſt eius diuiſibilitas, itaut diuidatur actu in omnes partes: Eſt tamen finitum ſecundùm extenſionem, & ideò eius extenſio pertranſiri poteſt.

ARTICVLVS SECVNDVS.

Vtrùm in Continuo dentur vera indiuiſibilia.

TRia præcipuè ſunt continuorum generæ, ſcilicèt quantitas permanens, tempus, & motus: indiuiſibilia motus dicuntur *momenta*, *ſeu muta eſſe*, indiuiſibilia tempor s vocantur *inſtantia*; indiuiſibilia verò quãtitatis permanẽtis ſunt in triplici differẽ-

tia:

tia; cùm enim indiuiſibile ſit, quod caret diuiſione, & extenſione, iuxtà triplex genus extenſionis, ſcilicèt in longum, latum, & profundum, triplex eſt indiuiſibile; Primum ergò indiuiſibile dicitur *punctum*: quod caret omni prorſus extenſione: Secundum verò indiuiſibile vocatur *linea*, quæ licèt ſit etenſa in longum eſt tamen indiuiſibilis in latum: Tertium indiuiſibile eſt *ſuperficies*, quę licèt ſit diuiſibilis in longum, & latum, eſt tamen indiuiſibilis in profundum. Quęritur ergò, vtrùm dentur verè, & realitèr eiuſmodi indiuiſibilia, v. g. puncta in linea, lineę in ſuperficie, ſuperficie, ſuperficies in corporibus.

Dico primo: Dantur realitèr in continuo indiuiſibilia tùm terminata, tùm continuata. Concluſio iſta communis eſt, & ſupponit indiuiſibilia eſſe neceſſaria ad duplex munus, ſcilicèt ad vniendum, & terminandum partes: Quæ vniunt dicuntur *indiuiſibilia copulatiua*, quæ verò terminant, dicuntur *indiuiſibilia terminatiua*.

Probatur prima pars, ſcilicèt dari indiuiſibilia terminatiua: Nàm datur contactus; ergò, & indiuiſibile terminans, in quo ſit talis contactus: Antecedens patet; Probatur conſequentia: Nàm duo corpora non poſſunt ſe tangere ſecundùm partes ipſas; ſed ſolùm ſecundùm indiuiſibilia terminantia partes; ergò debent dari talia indiuiſibilia, ſi detur contactus. Probatur antecedens; Nàm ea, quę ſe tangunt, debent eſſe ſimul ſecundùm id, in quo ſe tangunt;

Sed

Sed duæ partes non poſſunt eſſe ſimul ſecundùm ſe ipſas, alias penetrarentur, ergò contactus non ſit ſecundùm partes, ſed ſolùm ſecundùm extrema indiuiſibilia partium.

Confirmatur experientia; Nàm globus perfectè rotundus tangit planum in puncto indiuiſibili; cylindrus impoſitus plano tangit ipſum in lineâ indiuiſibili in latum; lux afficit corpus opacum ſecundùm ſuperficiem indiuiſibilem in profundum: ergò dantur realiter puncta, ſuperficies, & lineæ; ac proindè indiuiſibilia terminatiua.

Probatur ſecunda pars, ſcilicèt dari indiuiſibilia continuatiua: Nàm continuum eſt, cuius partes ſunt vnum ſecundùm extremitatem, ſeu vniuntur, termino communi; Atqui extremitas illa, ſeu ille terminus communis eſt aliquid indiuiſibile: ergò dantur indiuiſibilia vnientia partes. Probatur minor: Tùm quia impoſſibile eſt, vt aliqua pars ſit communis duabus partibus: Tùm quia illa, inter quæ datur pars media, non ſunt ſibi inuicem contigua, nec ſe tangunt; ergò à fortiori non ſunt continua. Tùm demum, quia illa pars, quæ vniret alias duas, adhuc indigeret vniri, cum ipſa conſtaret alijs partibus, ergò partium vnio, & continuitas, non poteſt fieri ſecundùm partes, ſed ſolùm ſecundùm aliquid indiuiſibile partium, ac proindè dantur indiuiſibilia continuantia, & vnientia partes. Hæc tamen vnitio non eſt ita intelligenda, quaſi illud indiuiſibile ſit aliquod gluten vniẽs partes inter ſe, ſed diuiſibilia dicuntur

vnire,

vnire, inquantum ipſæ partes vniuntur ſecundum ſuas extremitates indiuiſibiles.

Objcies; Partes vniri, & tangi poſſunt ſecundùm aliquid ſui minus, & minus in infinitum; ergò non ſunt neceſſaria indiuiſibilia, vt vniantur partes, & ſe tangant.

Reſpondeo illud minus, & minus infinitum poſſe dupliciter ſumi, vel ſecundùm ſuam extenſionem, vel ſecundùm ſuam extremitatem indiuiſibilem: ſi ſumatur ſecundùm aliquam extenſionem, quantulacunque ſit, impoſſibile eſt, vt vniat immediatè ipſas partes propter rationes iam dictas; Si verò ſumatur ſecundùm ſuam extremitatem indiuiſibilem, ſic poteſt quidem vnire, ſed illa extremitas eſt aliquid indiuiſibile: Vndè neceſſe eſt dari indiuiſibilia in continuo.

Dico 2. Indiuiſibilia non ſunt res diſtinctæ à partibus, ſed ad ſummum quidam modi partium, qui rectè appellari poſſunt *extremitates*, *in quibus deſinunt partes*, vt v. g. punctum eſt extremitas lineæ, & linea extremitas ſuperficiei, & ſuperficies extremitas corporis.

Concluſio ſic explicata probatur, tùm ex minima entitate, quam concipimus in iſtis indiuiſibilibus, quæ proindè non poteſt eſſe niſi aliquid modale; Tùm ex eo quod noua indiuiſibilia fiant per diuiſionem, quæ nihil producere poteſt in quantitate niſi nouas extremitates: Tùm demum quia extremitates in quibus deſinunt partes, debent eſſe aliquid indiuiſibile; ſi enim habe-

rent extenſionem, haberent etiam extremitates, & ſic darentur extremitate extremitatum: ergò non ſunt quærenda alia indiuiſibilia. Ex quo inferes, quod quia implicat dari partes finitas ſine extremitatibus, ita quoque implicat omnia indiuiſibilia toli à partibus.

QVÆSTIO SEXTA.

De Conditionibus Motus.

DVÆ principales ſunt conditiones motus, ſcilicèt diſtinctio mouentis à mobili, & approximatio vtriuſque; Non enim videtur aliquid poſſe moueri niſi ab aliquo diſtincto, & approximato. De ijs duabus conditionibus agemus duplici articulo: in quorum primo quæritur, an omne, quod mouetur, ab alio moueatur: In ſecundo, an dari poſſit actio indiſtans.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrùm omne quod mouetur, ab alio moueatur.

CElebre eſt axioma; *Quidquid mouetur, ab alio moueri*, ex quo infert Ariſtoteles neceſſariò diueniendum eſſe ad vnum primum motorem immobilem, qui cætera omnia moueat: Et hic eſt Deus optimus maximus: qui cùm ſit actus purus, non eſt in potentia, vt ad aliquid moueatur, ſed totus

in

in actu, vt cæteris motum, & actualitatem inſpiret; ex quo principio probari etiam ſolet neceſſitas præmotionis: Vndè qui negant præmotionem, negare ſolent hoc axioma, ſicq; expeditiſſimam ſcalam ſubruunt, qua Philoſophi antiqui, & præcipuè Ariſtoteles, ad cognitionem vnius Dei aſcendebant. Vt tamen confirmetur hoc axioma.

Dico; Omne quod mouetur, ab alio mouetur. Ita D. Thom. & Ariſtoteles, immò tota antiquitas, ſi Epicuræos excipias, dicentes ſuas atomos moueri à ſe ipſis.

Probatur primò concluſio ratione Diui Thomæ, & Ariſtotelis: Nàm intantùm aliquid mouetur, inquantùm eſt in potentia ad terminum motus, & intantùm mouet, inquantùm eſt in actu; ſed impoſſibile eſt idem ſecundùm idem eſſe ſimul in potentia, & in actu: ergò impoſſibile eſt idem ſecundùm idem ſe ipſum mouere: Ac proindè omne quod mouetur, ab alio mouetur. Maior certa eſt; motus enim eſt exiſtentia in potentia, & moueri eſt aliquid recipere: ac proindè eſſe in potentia; Mouere autem eſt dare, & agere, ac proindè, quod mouet debet eſſe in actu; Vndè communitèr dicitur; intantùm aliquid mouet, & agit, inquantùm eſt in actu; & ab eo, quod eſt in potentia, nunquàm ſequitur motus: vt lignum frigidum, quia eſt in potentia ad calorem, nunquàm incipiet calefacere, & ad calorem mouere. Minor verò declaratur. Nàm eſſe in actu eſt habere actum; eſſe autem in potentia eſt nõ habere quidem

actum, ſed ſolùm capacitatem ad illum; Atqui implicat idem habere, & non habere actum; ergò implicat idem ſecundum idem eſſe ſimul in potentia, & in actu.

Reſpondebis: Idem poſſe eſſe in potentia formali, & in actu virtuali, vt piper, & vua ſunt formalitèr frigida, & virtualitèr calida; vndè piper in ore, & vua in dolio ſeipſa formalitèr calefaciunt, ſicque mouentur à ſe ipſis.

Contrà eſt; Nàm omne quod eſt in actu virtuali, vel illum habet virtualitèr perfectè, inquantum ſcilicèt habet actum nobiliorem, in cuius virtute continetur alius ignobilior: Vel eſt ſolùm in actu virtuali imperfectò, inquantùm habet aliquam virtutem elicitiuam talis actus, ſed quæ eſt vlteriùs imperfectibilis, & complebilis ab illo, vt à ſua vltima actualitate; ſicut virtus intellectiua perficitur ab intellectione, & oculus à viſione, & generalitèr omnis facultas immanens à ſuo actu. Si res primo modo ſit in actu virtuali non eſt in potentia ad illum formalitèr habendum; ſi verò ſecundo modo ſit in actu virtuali, eget ab alio moueri, & reduci ad actum formalem; ergo omne quod eſt in actu, etiam virtuali, non mouet ſe ipſum, ſed quidquid mouetur, ab alio mouetur. Maior eſt diuiſio eorum, quæ ſunt in actu virtuali: Minor verò probatur, & quidem quantùm ad primam partem: Tùm quia perfectius non eſt in potentia ad imperfectius, vt enim dicit D. D. Thomas: *In omnibus, quæ diuiduntur ſecun-*

ſecundùm actum, & potentiam, potentia debet imperfectior actu; Sed perfectius eſt habere actum aliquem virtualitèr perfectè, quàm formalitèr; ergò quod eſt in actu virtuali perfecto, non eſt in potentia ad actum formalem. Tùm quia vbi eſt forma nobilior continens perfectè ignobiliorem, ſuperfluit ignobilior: ſed actus virtualis perfectus continet formalem vtpotè ignobiliorem: ergò non eſt in potentia ad ipſum: tùm quia actus nobilior magis excludit potentiam, quàm ignobilior: ergò idem quod priùs Tùm demum idem ſuadetur inductione. Sic enim quia Sol eſt virtualitèr perfectè calidus, inquantùm habet formam eminentiorem igne, & calore, non habet potentiam ad calorem formalem: Sic quia Angelus eſt virtualitèr perfectè diſcurſiuus, inquantùm habet intellectum eminentiorem humano, quique continet virtualitèr diſcurſum, ideò non eſt in potentia ad diſcurſum formalem. Secunda etiam pars minoris ſuadetur tum ex illa generali ratione, qua demonſtrari ſolet, virtutes actiuas, vt eliciant ſuos actus, egere applicari, & moueri à Deo, quia non ſunt actiuæ niſi habitualitèr, & in actu primo: Tùm ſpecialiter, quia nihil poteſt perficere ſe ipſum, & ſibi dare ultimam actualitatem: ſed actio immanens eſt perfectio ſuæ potentiæ, vt dicit D. Thomas 1. 2. quæſt. 31. art. 5. ergò potentia immanens non poteſt ſibi dare ſuum actum, & ſe ipſam mouere, niſi moueatur ab aliquo ſuperiori exiſtenti in actu.

Id luculentèr expreſſit D. Thomas, dum dixit actiones facultatum alijs ſubordinatarum eſſe ſimul paſſiones illatas à ſuperioribus, & quædam ſuperiorum operata 3. part. quæſt. 19: art. 1. & qu. de vnione Verbi, art. 5.

Quantùm verò ad exempla piperis, vuæ calcis, & aliorum huiuſmodi, nego talia ſe ipſa mouere ſecundùm eandem partem: ſed in vuis ſunt quædam partes ſpirituoſiores, quæ calcatis vuis conantur erumpere ex maſſa vindemiæ, ſuoque impetu illam calefaciunt, & ebullitionem cauſant: Conſtat enim ſpirituoſam ſubſtantiam ſuo motu cauſare calorem, & dum ex humido erumpit, cauſare eius ebullitionem. Quòd autem hæc ſit ratio caloris, & ebullitionis vuarum, ex eo patet, quod vinum recentius expreſſum ſubtilius eſt & ſpiritus magis abundans, quàm ſi diutiùs in vindemia fuerit concoctum; quia ſcilicèt partes iſtæ ſpirituoſiores non ita exhalauerunt. De calce, quæ in aqua accenditur, eadem pæne ratio eſt; ſunt enim in ea partes ſubtiles: & calidæ, quæ diſſoluta maſſe, dum per frigiditatem aquæ irritantur, & obſidentur, cum impetu erumpunt, & calorem vehementem cauſant, adiuuant etiam antiperiſtaſi. De pipere, & alijs eiuſmodi videtur dicendum, ea ſolùm occaſionaliter calefacere, vel inquantum mordicãdo irritant ſpiritus vitales, quibus calor augetur [vbi enim abundant ſpiritus, ibi abundãt calor, præcipuè ſi ſpiritus irritentur, vt patet in febre, & vul-

& vulneribus; & vel etiam inquantùm ſunt fomenta caloris naturalis quem augent, ſicuti oleum augent ignem.

Probatur ſecundò concluſio inductione, qua videmus in motibus ſemper deueniri ad primum fontem motus à quo cætera moueantur. Sic in vita ſpirituali omnes voluntatis effectus à prima volitione, vt à fonte ſuo naſcuntur, quæ prima volutio ſpecialiter eſt à Deo mouente, vt probat Theologi 1. 2. q. 9. Et in intellectu omnes cognitiones oriuntur à primis principiis, quæ naturalitèr nobis inſunt, & ab applicatione voluntatis, quę mouet intellectum: ſic in vita vegetabili ſpiritus ſeminales in grano incluſi, & à generante deriuati, dum cœleſti calore excitantur, humorem trahunt, quò germen nutritur, & paulatim in radices, truncum, & ramos explicatur, eumque vigorem in arbore relinquunt, quo vegetat quandiu viuit: Sic in vita animalis, dum formatur fœtus, primo apparet in illo pulſus cordis à generante cauſatus per ſpiritus ſeminales, vt ſit omnium ſpirituum officina, & ab eo diffundatur vita, motuſque vitalis in alia membra: Sic in naturalibus corpora inferiora mouentur à ſuperioribus, ſuperiora ab intelligentijs, intelligentiæ à Deo, qui eſt immotus; ergò quidquid mouetur, ab alio mouetur.

Obiicies: Animata mouent ſe ipſa; in hoc enim differunt ab inanimatis; ergò idem poteſt mouere ſeipſum.

Reſpondeo cum D. Thoma, & Ariſtotele

animata mouere ſe ipſa, non quidem ſecundùm eandem partem, ſed ſecundùm diuerſas: in animalium enim vna pars mouet alias, vt cor cætera membra mouet motu vitali, & pedes mouentur à facultate loco motrice, facultas motrix ab appetitu appetitus ab imaginatione, imaginatio ab obiectis, quæ mouent immota.

Inſtabis: Ergò ſaltem cor mouetur à ſe ipſo, à quo enim alio moueretur?

Reſpondeo motum cordis eſſe à generante, vt à cauſis: Nàm ex D. Thoma Op 35. motus cordis, cùm ſit proprietas eius, ſequitur formam cordis: vndè ab eo datur à quo cor producitur: nàm qui dat eſſe, dat conſequentia ad eſſe.

Vrgebis: Saltem grauia mouentur à ſe ipſis, dum cadunt, & ſimilitèr leuia, dum aſcendunt.

Reſpondeo cum D. Thoma, & Ariſtotele idem proportionalitèr dicendum de motu grauium, & leuium, ac de motu cordis; ſcilicèt dari à generante; eſt enim proprietas conſequens eorum eſſentiam, ſicut calor ſequitur ad ignem: Vndè ſicut ignis non facit ſe ipſum calidum, ſe habet à generante, ita lapis non mouet ſe ipſum, dum cadit, ſed hoc habet à generante, quòd dedit talem proprietatem lapidi veluti naturæ eius appendicem.

Dices: Saltem aqua calida, quando ſpontè frigeſcit, hoc non habet à generante, cùm aliquando non extet: ergò frigefacit ſe ipſam.

Reſ-

Reſpondetur communiter talem motum frigefactionis refundi ad generans, quòd licèt non ſit præſens in ſe ipſo, manet tamen in virtute, ideſt, in illa inclinatione ad frigiditatem, quam reliquit in aqua: Sed meliùs dici poteſt, agentia generalia, quæ conſeruant aquam producere hanc frigiditatem; ſicut enim conſeruant naturam aquæ ita etiam ipſi reſtituere debēt qualitates eam conſeruantes, ſi fortè fuerint per violentiam extruſæ.

ARTICVLVS SECVNDVS.

Vtrùm ad motum requiratur pręſentia motoris, ſeu vtrùm dari poſſit actio indiſtans.

NOta quod agens dupliciter poteſt eſſe præſens paſſo; Primò præſentia ſuppoſiti: Secundò præſentia virtutis; Pręſentia ſuppoſiti eſt coninnctio ſubſtantiæ agentis cum ſubſtantia patientis: Sic ignis eſt præſens loco, cor præcordijs, & Sol ſpheræ ſuæ: Præſentia verò virtutis eſt dum agens licèt ſit abſens, attamen diffundit virtutem ſuam per medium, donec perueniat ad patiens: Sic Sol eſt præſens viſceribus terræ per calorem, lucem, & influxum à ſe diffuſum: Alterutra præſentia ſufficit, ne detur actio indiſtans. Hoc prænotato.

Dico; Non datur actio indiſtans, ſed neceſſe eſt, vt mouens coniungatur mobili, vel per ſe, vel per ſuam virtutem in ſpatio me-

dio diffuſam. Concluſio eſt contra quoſdam & aliquomodò contra Scotum, & Scotiſtas, quam tamen tenet Diu. Thomas expreſsè cum Ariſtotele lib. 7. cap. 2.

Probatur varijs rationibus. Primò nàm operari ſequitur ad eſſe: ergò operari in hoc locò ſequitur ad eſſe in hoc loco; Sicque neceſſe eſt, vt vel agens, vel ſaltem virtus agentis ſit in loco, vbi operatur. Secundò, res non minùs dependet à loco, quàm à tempore: Sed nulla res poteſt operari in tempore, in quo non exiſtit, vel in ſe, vel in ſua virtute: ergò etiam non poteſt operari in loco, in quo non eſt, vel in ſe, vel in ſua virtute: Probatur maior, & paritas: Sicut enim duratio rerum menſuratur à tempore, proindèque finitur cum ſua virtute actiua in ipſo; ita quoque extenſio rei, & virtutis eius menſuratur à loco, proindèq; terminatur, & limitatur ab eo. Tertiò virtus actiua proportionatur eſſentiæ, cuius eſt virtus; ergò ſicuti quælibet ſubſtantia corporea determinatur ad certum locum, extra quem non exiſtit, ita eius virtus actiua terminatur ad certum locum, extra quem non operatur. Quartò agens non agit niſi in materiam ſibi ſubiectam; Sed non eſt alius modus ſubijciendi materiam agenti, niſi coniunctio, & propinquitas: ergò requiritur talis coniunctio, & propinquitas.

Confirmatur concluſio inductione; Sic enim primum agens, ſcilicèt Deus, ſicuti intimè operatur in omnibus, ita etiam intimè eſt præſens omnibus, vt probat D.Thomas

mas 1. p. qu. 8. vndè D. Paulus demonſtrat præſentiam Dei ex eius actione, dum in foro Athenienſi ſic arguit: *Non enim longè eſt ab vno quoq; noſtrum, in ipſo enim viuimus, mouemur, & ſumus;* Quæ ratio nulla eſt, ſi actio præſentiam agentis non exigeret; Sic etiam Angeli ſunt præſentes loco in quo operantur; itaut in illis idem ſit operari in loco, & eſſe in loco, vt probant Theologi. Sic demùm omnium agentium corporalium virtus quantò longius diffunditur, tantò languidior eſt donec tandem per nimiam elongationem totalitèr deſinat; vt patet in calore ignis, in luce candelæ, in odoribus, coloribus, ſonis, &c. Vndè natura vtitur motu locali, vt agentia coniungat paſſis; & abhorret vacuum, quia impediret huiuſmodi contactum.

Obiicies quaſdam experientias, in quibus agens videtur agere indiſtans, etiam ſine diffuſione virtutis per medium. Sic torpedo ſtipefacit manum piſcatoris, quàm non tangit; Sol producit aurum in fondinis, in quibus nec lux eius, nec calor pertingere videtur: magnes attrahit ferrum etiam interpoſita tabula: oculi faſcinantes lædunt pueros diſtantes, & non viros propinquiores; Quod etiam magis mirũ videtur, neruus vnius lyræ dum percutitur, mouet neruum alterius lyræ etiam diſtantis ad plures paſſus, modò ſit ad ſimilem tonum aptatus: laborans graui tuſſi prouocat alios lõgè diſtantes ad tuſſiendum, & oſcitans ad oſcitandum.

Reſpondeo: Nihil horum omnium pro-

bare actionem indiſtans, fiunt enim per diffuſionem virtutis, quæ tranſeundo per medium, pertingit ad locum, vbi fit operatio; Aliquandò tamen non operatur eoſdem effectus in medio, quos producit in extremo quia medium non eſt diſpoſitum: Sicut ignis comburit ſtupam remotiorem, & non ferrum propinquius, quia ferrum non eſt capax combuſtionis. Vndè reſpondendo ad ſingula, dicendum, torpedinem ſtupefacere manum piſcatoris per venenum diffuſum ab hamo per arundinem vſque ad manum. Oculi verò faſcinantes malignam diffundunt qualitatem, quæ tenera infantium corpora lædit, non verò virorum magis reſiſtentia, ſicut aer peſtiferus æqualitèr inſpiratus à duobus, vnum lædit non verò alium minus diſpoſitum. Quantùm ad Solem, nego eius virtutem, & calorem non pertingere ad fodinas quamuis profundas: Cùm enim ſit efficaciſſimus, etiam vltimas terræ regiones penetrat; immò Pythagoras putabat calorem ſyderum in centro terræ eſſe vehementiorem, quia ibi concurrunt, & concentrantur omnes radij. De magnete, conſtat attrahere ferrum per diffuſionem alicuius virtutis, cuius ſignum eſt, quod ſi mediet tabula, non mouet ferrum ità prompè, ſed poſt ſufficientem moram poſtquàm ſcilicèt virtus illa ſubtiliſſima ſeſe inſinuauerit inter poros tabulæ per alterationem, quæ indiget tempore. De neruis lyræ, dicimus hunc motum fieri inquantùm ſonus nihil aliud eſt quàm tremor per aerem diffuſus; qui ſi ſit

for-

fortis, etiam ſolidoria corpora concutit: vndè ad ſtrepitum tonitrui, tormentorum bellicorum, & grandium tympanorum ſentimus terram concuti, & ſub pedibus contremiſcere; Si vero tremor ille ſit mollior; ſolam iis corporibus ſe communicat, quæ ſunt facilè mobilia tali tremore; Vndè cum vnus lyræ neruus ſit facilè mobilis eo genere motus, quo alter ad ſimilem tonum tenſus mouetur, tremor vnius per aerem diffuſus ad alium, ipſum contremiſcere facit. Quantùm ad illam prouocationem tuſſiendi, & oſcitandi, ad tuſſium, & oſcitationem alterius, dicendum eſt hoc fieri per ſpecies intẽtionales, quas emittit tuſſis, & obſcitatio; vndè niſi videatur, qui oſcitat, nec audiatur, qui tuſſit, nulla ſit prouocatio. Certum eſt autem ſpecies intentionales habere vim commouendi effectus: vndè ad aſpectum plorantis commouemur ad fletus, ad ſpeciem ridentis excitamus ad riſum, &c.

Dices; Saltem negari non poteſt puluerem, vt vocant, ſympaticum agere indiſtans, cum experientia conſtet hominis abſentis curari vulnera, ſi pannus eius ſanguine tinctus tali puluere inſpergatur [qui ſit ex uitriolo contuſo uel ſimplici, uel ad uehementiſſimos caniculæ æſtus calcinato) modo talis pannus ſeruetur in loco temperato; ſi enim ſit in loco calidiori, uulnus inflammatur, ſi ſit in loco frigidiori, uulnus frigeſcit.

Reſpondeo circà eiuſmodi puluerem, primò non ſatis conſtare de experientijs in magna diſtantia factis, & ſi conſtaret de ali-

qua, dubium eſſet quomodo naturalitèr fieret. Secundò, dum fit in locis vicinis curatio, non tamen propterea fit in diſtans, ſed per diffuſionem virtutis: quæ diffuſio ſic explicari poteſt, vt partes ſubtiliores vitrioli cum ſpiritibus ſanguinis effuſi permixtæ, trahantur ab illis ad hominem vulneratum, ſicque vulneri proſint; Operatio enim naturæ adiuuatur per tales ſpiritus, in quibus præcipuè reſidet virtus medicaminum; Vndè remedia, vt plurimum, non agunt ratione craſſioris ſubſtantiæ, ſed ratione ſpirituum: qui poſtquàm ex remedijs exhalauerint, vel per artem chymicam, vel per naturalem reſolutionem, remedium eſt effectum, & inefficax.

Si quis autem roget; qua virtute ſpiritus ſanguinis, & vitrioli poſſunt redire ad vulneratum.

Reſpondeo duplici via id fieri poſſe: Primò per diffuſionem ſubtilis ſubſtantiæ ex illa ſanguinis, & vitrioli mixtura exhalantis, & per aerem ſparſæ etiam ad ſatis magnam diſtantiam, donec pertingat ad vulnus hominis remoti, à quo trahitur, tùm ob connaturalitatem, tùm ob indigentiam: ob connaturalitatem quidem, quia ſanguis effuſus fuit quondam portio hominis vulnerati, vnde ipſi connaturalior eſt, quam alijs hominibus, ideòque libentiùs; ei adiungitur non verò alijs; Ob indigentiam quoque, nam vna quæque res arripit ea, quæ ſibi proſunt, vt ingnis trahit oleum lucernæ, & radices arborum humorem terræ: immò vt illum

ſugant,

ſugant, porrigunt radice ſuas ad riuos maximè remotos. Cum igitur exhalatio vitrioli ſit balſamica vt notat Digibus in Opuſculo de puluere ſympatico: pars vulnerata libentiùs, & fortiùs trahit ſpiritus illos ſanguineos vitriolo medicatos in ſubſidinm ſui mali. Neque mirum eſt tantam copia exhaltationis effundi poſſe ex illa vitrioli & ſanguinis mixtura; aut huic imperceptibili ſubſtantiæ tantam virtutem ineſſe: Nàm odor, qui per ſimilem diffuſionem, ſaltem magna ex parte deſertus, ad loca remotiſſima pertingit. Vndè narrat Lodouicis Granatenſis thecam dulciariorum in ſua camera repoſitum à vicinis hortis integros formicarum exercitus traxiſſe, odore ſcilicèt ſuo: Et D. Thomas ſecundò de anima, lectione vigeſimaſecunda, refert odorem cadauerum etiam ad quingenta milliaria percipi à vultibus. Quòd etiam huic ſubtili exhalationi magna vis ineſſe poſſit, patet; tum quia eſt potiſſima, & efficaciſſima vitrioli portio: Tùm quia experimus modicam exalationem peſtiferam tantæ efficacitatis eſſe; vt hominem in breui perimat; ergò ſi illa tam efficax eſt ád nocendum, cur alia efficax eſſe non poterit ad curandum.

Secundò ille reditus poteſt per naturalem inclinationem, qua res quælibet tendit ad locum ſuæ conſeruationis, vt lapis deorſum, & aer ſurſum calida ad locum calidum, & frigida ad frigidum; vndè videmus vapores in aere volitantes, naturalitèr quidem frigidos, ſed violente calefactos,

per æſtatem conſurgere ad res frigidas, vt ad marmora, & vitreos ſcyphos aqua frigida plenos, vndè marmora, & ſcyphi huiuſmodi per æſtatem ſudare videntur. Cum igitur ſpiritus, ſeu ſubtilior ſubſtantia ſanguinis effuſi, fuerit in firmamentum animæ, & genita fuerit, ac conſeruata in corpore, veriſimile videtur illam retinere quamdam inclinationem ad proprium corpus, veluti ad centrum ſuæ conſeruationis, vt ciues exules ad patriam: Vndè diſſoluta ſanguinis effuſi maſſa liberior, trahit ſecum puriores vitrioli partes, & circumquaque volitans inquirit proprium, & vetum hoſpitium, cui vbi occurrerit, ſeſe inſinuat, cumque medicata ſit mixtura vitrioli, maximè confert ad curam vulneris. Et hæc etiam forte ratio eſt, cur corpus hominis occiſi ad præſentiam homicidæ ſanguinem fundat, inquantùm ſpiritus hominis occiſi, qui adherere poſſunt veſtibus homicidæ, ſicut odores ferarum adherent locis per quæ tranſeunt, geſtiunt redire ad corpus, à quo emanauerunt, & eius præſentia excitati, conatum facientes irrumpendo per vulnera, & reſiduo ſanguini ſeſe immiſcentes ipſum commouent, & effluere faciunt.

Hæc tamen omnia dicta velim, non vt eiuſmodi puluerem omninò efficacem aſtruam; ſed vt, ſi verum ſit naturalem efficaciam habere, illum propterea non operari in diſtans oſtendam. Fortè enim

eiuſ-

eiuſmodi laudatus puluis nullius roboris eſt, & vulgatiſſima illius efficaciæ fama, partim fictis experientijs innititur, eiuſmodi frequentiſſimæ circumferuntur; partim effectibus falsò illi adſcriptis roboratur.

✠

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Finis Primæ Partis Phyſicæ.

IN-

INDEX TITVLORVM TOMI SECVNDI.

PRIMA PARS PHISICÆ

De ente mobili in communi.

DISPVTATIO PRIMA,

De Principijs Entis mobilis.

QVÆSTIO PRIMA.

De Principijs in communi.

ART. I. *Quid ſit Principium Entis mobilis.* 11
ART. II. *Quomodo Principia rerum naturalium ſint inter ſe contraria.* 14
ART. III. *Quot, & quæ ſint Principia Entis naturalis.* 16
§. I. *Referuntur, & refutantur veterum opiniones circa principia.* 17
§. II. *Impugnatur ſententia Renati Deſcartes circa principia rerum naturalium.* 27
§. III. *Statuitur vera ſententia circa principia rerum naturalium.* 45

QVÆS-

QVÆSTIO SECVNDA,

De Materia prima rerum naturalium.

ART. I. Quid ſit Materia. 52
ART. II. Vtrùm Materia prima ita ſit pura potentia, nullum includat actum entitatiuum. 58
ART. III. Vtrùm Materia prima habeat propriam exiſtentiam. 74
ART. IV. Vtrùm de abſoluta Dei potentia materia exiſtere poſſit ſine forma. 92
ART. V. De vnitate, appetitu, & ingenerabilitate Materiæ. 97

QVÆSTIO TERTIA,

De forma ſubſtantiali.

ART. I. An, & quid ſit forma ſubſtantialis, pag. 104
ART. II. Quæ, & quomodo formæ rerum genitarum educantur de potentia materiæ. 114
ART. III. Vtrùm formæ rerum creaturarum ſint eductæ de potentia materię 123

QVÆSTIO QVARTA;

De Compoſito naturali.

ART. I. Vtrùm materia, & forma ſint partes eſſentiales compoſitis naturalis. 133

Vtrùm

ART. II. *Vtrùm forma, & materia immediatè vniantur.* 141
ART. III. *Vtrùm totum naturale diſtinguatur à partibus ſimul ſumptis.* 152

DISPVTATIO SECVNDA,

De Natura, & cauſis Entis mobilis.

QVÆSTIO PRIMA,

De Natura, Violentia, & Arte.

ART. I. *QVid, & quotuplex ſit Natura.* 160
ART. II. *De violentia, & cauſis violentiam inferentibus.* 167
ART. III. *De Arte, & operibus artificialibus.* 176

QVÆSTIO SECVNDA,

De Cauſis in communi.

ART. I. *QVid, & quotuplex ſit cauſa.* 188
ART. II. *De prioritate, & nobilitate cauſarum tùm ad effectum, tùm ad ſe inuicem comparatarum.* 193

QVÆSTIO TERTIA,

De Cauſis materiali, & formali.

ART. I. *QVomodo Materia, & forma cauſent.* 202
ART. II. *De Cauſa formali extrinſeca, ſcilicèt Idea.* 205

QVÆS-

QVÆSTIO QVARTA,

De Cauſa efficiente.

ART. I. Qvid, & quotuplex ſit cauſa efficiens. 213
ART. II. De principio, quo cauſa efficiens agit, pag. 218
ART. III. Vtrùm forma ſubſtantialis ad operandum egeat accidentalibus tanquam principijs immediatis agendi. 223
ART. IV. Quæ ſit cauſalitas Cauſæ efficientis, & quid ſit dimanatio. 241
ART. V. De inſtrumentis Cauſæ efficientis. 244

QVÆSTIO QVINTA,

De Cauſa finali.

ART. I. Qvid, & quotuplex finis. 258
ART. II. Quid ſit principium finalizandi, ſeu utrùm ſolùm bonum finalizat? pag. 261
ART. III. Quænam ſit cauſalitas finis. 272
ART. IV. Quænam agant propter finem. 276

QVÆSTIO SEXTA,

De Comparationem Cauſarum ad effectus.

ART. I. *Vtrùm plures cauſæ totales eiuſdem ordinis poſſint producere ſimul eundem numero effectum?* 289
ART. II. *Vtrùm effectus, qui productus eſt ab vna cauſa, potuerit idem numero ab alia produci.* 295

QVÆSTIO SEPTIMA,

De Fortuna, Caſu, & Fato.

ART. I. *De Fortuna, & Caſu.* 299
ART. II. *De Fato.* 303

DISPVTATIO TERTIA.

De proprietate Entis mobilis, ſcilicèt de Motu; Circa ſex vltimos Libros Ariſtotelis.

QVÆSTIO PRIMA,

De Motu, & Actione, ac Paſſione.

ART. I. *Quid ſit Motus, & quo modo ab actione, & Paſſione diſtinguatur.* 308
ART. II. *De ſubiecto motus, & præcipuè actionis cum motu identificatæ.* 314
ART. III. *De Termino motus.* 324
ART. IV. *De vnitate, & diſtinctionem tàm gene-*

generica, tùm ſpecifica tùm numerica motus. 331
ART. V. *De contrarietate motus.* 337

QVÆSTIO SECVNDA,

De Infinito.

ART. I. *VTrùm quomodo naturalitèr dari poſſit Infinitum.* 340
ART. II. *Vtrùm diuinitus ſit poſſibilis creatura ſecundùm eſſentiam infinita.* 343
ART. III. *Vtrùm diuinitus ſit poſſibilis magnitudo infinita.* 350
ART. IV. *Vtrùm ſit poſſibilis multitudo infinita actu.* 358
ART. V. *Vtrùm poſſibilis ſit qualitas infinitè intenſa: vbi etiam agitur de terminis magnitudinis rerum.* 363

QVÆSTIO TERTIA,

De Tempore.

ART. I. *DE Duratione in communi.* 367
ART. II. *Quid, & quotuplex ſit tempus, & quomodo ſit præſens.* 369
ART. III. *De modo incipiendi, & deſinendi rerum tùm ſucceſſiuarum, tùm permanentium.* 383

QVÆS-

QVÆSTIO QVARTA,

De Loco, & Vacuo.

ART.I. *QVid ſit Locus.* 388
ART.II. *Vtrùm duo corpora poſſunt eſſe in eodem loco, & idem corpus in duobus locis.* 395
ART.III. *De Vacuo.* 407

QVÆSTIO QVINTA,

De Continuo.

ART.I. *VTrùm continuum conſtet ſolis indiuiſibilibus, vel partibus ſemper diuiſibilibus.* 414
ART.II. *Vtrum in continuo dentur vera indiuiſibilia.* 428

QVÆSTIO SEXTA,

De Conditionibus motus.

ART.I. *VTrùm omne quod mouetur, ab alio moueatur.* 432
ART.II. *Vtrùm ad motum requiratur præſentia motoris: ſeu vtrùm dari poſſit actio indiſtans.* 439

Vid. D. Carolus Gorſonus Pœnit. pro Eminentiſſimo, & Reuerendiſs. D. D. Cardinali Archiepiſ. Bononiæ, & Principe.

Reimprimi poſsit Bononiæ,

Fr. Paulus Hieronymus Giacconus de Garrexio Inquiſitor.

B. BIBL. NAZ. ROMA V. EMANUELE

Google